

paul claudel

732

paul claudel

cap-de-aur • schimbul •
cumpăna amiezii

paul claudel

«Teatrul lui Claudel este poetic și răscolitor; în el se simte mereu vîlvătaia lavelor interioare. Sufletele pe care Claudel le minuieste sînt toate niște vulcani... În evoluția teatrului lui Claudel se pot deosebi ușor două perioade. Prima ar începe cu *Cap-de-aur*... Eroii au o înfățișare de titani și de semi-zei. E un teatru de energie și de răscoală... Vulcanii sînt în plină erupție. Un teatru păgîn. Dar păgîn în sensul de proslăvire a omului, de antropocentrism.»

AL. PHILIPPIDE

(Paul Claudel, *păgîn și catolic*,
Viața românească, decembrie
1968)

Clubul cărții digitale 2024

editura minerva

Lei 5

paul claudel

cap-de-aur • schimbul •
cumpăna amiezii

TEATRU

TRADUCERE ÎN VERSURI
PREZENTARE ȘI NOTE DE
I. IGIROȘIANU

Coperta: *Ion Bănuțescu*

BIBLIOTECA PENTRU TOTI • 1973
EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

Lector extern: *Angela Cișmaș*

PAUL CLAUDEL

Tête d'or

© 1911, Mercure de France

L'Échange

© 1954, Mercure de France

Partage de Midi

© 1949, Editions Gallimard

Pentru versiunea românească toate drepturile rezervate.
EDITURII MINERVA (B.P.T.).

ÎN LOC DE PREFAȚĂ

Personal, nu credem în utilitatea prefețelor lungi și stufoase, cu aspect de eseuri sau de teze universitare. Am socotit întotdeauna că, prin ele însele, operele — mai ales cele datorite marilor scriitori — sînt indeajuns de viu grăitoare ca să mai aibă nevoie de călăuziri evocînd prea des în gustele fișii de mochetă sau de linoleum, mărginite de frîghii îngrăditoare, ce șerpuiesc în unele muzee și răpesc vizitatorului, astfel îndrumat, libertatea de a contempla în voie picturi sau sculpturi și de a le cerceta tihnit, din toate unghiurile, pentru a afla adevărata lumină sub care ele singure cer să fie privite. Dacă, prin propriile lor merite, operele marilor scriitori trezesc în cititor dorința sau nevoia de a cunoaște mai îndeaproape pe autori sau totalitatea creației lor, acest cititor se va adresa singur lucrărilor exhaustive de exegeză — astăzi numeroase și ușor la îndemînă — care, prin însăși natura, deci alcătuirea și legitima lor amploare, pot fi cu adevărat temeinic edificatoare. De altfel, după un sfert de veac de intensă și bine chibzuită acțiune culturală, după răspîndirea, în uriașe tiraje, a autorilor români și universalî reprezentînd o substanțială ilustrare a aproape întregii literaturi mondiale, este de presupus — pentru a nu discredita însăși această acțiune — că largile mase de cititori din țara noastră au dobîndit o maturitate de discernămint care să le dispenseze de acel soi de [prefețe.

Adăugăm că o investigație, întreprinsă în spirit de documentare, ne-a dovedit că, de cele mai multe ori, lectura lor este deliberat omisă tocmai de acei cititori cărora, în chip atât de bine intenționat, le sînt destinate.

De aceea, cînd Editura ne-a cerut o prezentare introductivă a lui Paul Claudel ne-am gîndit, lăsîndu-l pe marele scriitor să se prezinte singur, să ne mărginim a reaminti doar unele coordonate cronologice și unele elemente biografice — mai însemnate prin ponderea implicațiilor lor — care să îngăduie o mai limpede situație a omului și a operei în contextul istoric, social și literar al epocii. Urmînd ca aceste date să fie completate sau coroborate cu note precedînd sau însoțind textul fiecărei piese și constînd — pe cît posibil — în precizări de efectiv interes, formulate fiind de autor sau de persoane care, prin forța împrejurărilor sau prin îndeletnicirea lor, au avut prilejul să cunoască direct, de la izvor, procesul de elaborare a piesei, precum și părerile autorului despre ea și despre chipul în care trebuie interpretată. Socotim folositoare aceste note și precizări, deoarece, comparate cu obișnuitele prefete, ele ni se înfățișează ca adevărate radiografii față de niște dibuiri chiro-mancice.

Paul Claudel s-a născut la 6 august 1868 în satul Villeneuve-sur-Fère, în partea de răsărit și mai dinspre nord a Franței, într-un ținut cu frumuseți aspre și climă neîndurătoare, cu cer mereu încruntat, cu dealuri acoperite de păduri întunecate, bătute de vînturi năprasnice aducînd tulburătoare chemări ale depărtărilor dar și prevestirea cruntelor lor amenințări. Prag, de-a lungul vremurilor, al mai tuturor invaziilor pustiitoare, ținutul acesta, iluzoriu apărat de râurile Somme, Meuse, Sambre și Aisne, se învecinează spre miazăzi, peste umbroasele și visătoare moli-ciuni ale Marnei, și cu Cîmpiile catalaunice.

Familia era modestă. Tatăl, la început mărunt funcționar la o registratură, a ajuns mai tîrziu un fel de șef de birou

la serviciul de consemnare a ipotecilor. Ceea ce nu-l împiedica însă să fie un om cu serioase studii și lecturi. Bun latinist și plăcîndu-i să se mindrească cu atitudini voltairiene, Prosper Claudel a dovedit în scrisorile sale un condei sprinten, minuit cu eleganță și umor, un umanism luminat și o meritorie pătrundere și libertate de judecată, mai ales în felul obiectiv cu care a privit primele încercări literare ale fiului său.

Mama poetului era — după spusele nepotului ei, Pierre Claudel — o femeie simplă, conștientă de simplitatea ei, tăcută, la fel de aspră cu ea însăși ca și cu cei din jur, și fără nici o înclinare spre manifestări duioase — lucru de care, pare-se, fiul ei a suferit foarte mult. O țărăncă harnică, devotată familiei și gospodăriei, care găsea totuși timpul să și citească și care scria „cu o mare îndemînare și cu o grijă de gramatică și ortografie uimitoare“. Această țărăncă — dar „țărăncă“ mai mult în sensul în care și despre marele scriitor se spune astăzi că era și a rămas un „țărăn“ — avea, după mamă, înrudiri neașteptate, care-i puteau îngădui fiului ei să se considere descendent, în linie dreaptă, al poetului Charles d'Orléans și al generalului Dunois, sprijinitorul Ioanei d'Arc.

Claudel a trăit pînă la vîrsta de șaisprezece ani (deci epoca în care impresiile sînt deosebit de puternice și, de cele mai multe ori, hotărîtoare) la țară și prin rusticele orașele unde era mutat cu slujba tatăl său și de unde, în vacanțe, liceanul se reîntorcea mereu în satul și ținutul natal, care exercita o adevărată fascinație asupra lui. Pe bună dreptate, Pierre Claudel scrie în cartea consacrată tatălui său¹:

„Dacă vrei să-l înțelegi pe Claudel trebuie să te duci să vizitezi micul sat Villeneuve-sur-Fère și împrejurimile lui. Acest pelerinaj îți prilejuiește o inițiere luminoasă a întregii opere a poetului... Fiindcă la Claudel, la acest ciudat poet care, întotdeauna, a dat intimitate omului — nu idei — și realită-

¹ Paul Claudel, ed. Bloud et Gay, 1965, Paris.

ții — nu visului, la acest funcționar conștiințios de mai târziu, care a urit și disprețuit întotdeauna pe visătorii cu capul în nori și pe cei ce se hrănesc cu himere, nu este cu puțință să despartă opera de om și omul de operă. Fiindcă opera și omul constituie un tot indivizibil. În Claudel, animalul uman și poetul-gînditor se înfățișează ca un singur bloc. Sînt altoiți unul pe altul și se hrănesc unul din celălalt...”

Dar seva esențială care a cimentat acest monolit a rămas cea primordială, datorită ținutului și ambianței natale.

„Un mediu aspru — continuă Pierre Claudel — dar exaltant, pentru poetul care se va naște dintr-o dată («Am borbosit primele mele versuri cam pe la patru ani»), în mijlocul unei naturi de care se simțea legat instinctiv, prin toate fibrele... Primul imbold al copilului «cu inima plină de taine» a fost să pornească la drum «croindu-și cu genunchiul cărare prin ierburi și prin păpădiile de aur», răsturnînd stăvilele vîrstei și opreliștile familiei. «Împins de un duh sălbatic, am ieșit din pîntecele casei.» În acel ținut auster dar plin de măreție, inima și mintea lui s-au deschis poeziei «în fața unei priveliști imense, îmbibată de o tragedie latentă, de spaime, de avertiri glorioase, de meditație și de hohote de plîns». Datorită acestei priveliști, o comunicare s-a stabilit între Claudel și ceva veșnic, între poet și marile permanențe.”

Dar tot din copilărie, Claudel se dovedește a nu fi un contemplativ sentimental, ci unul meditativ, un neliniștit cerebral, frământat de mari întrebări. Pentru acest copil tăcut și îngîndurat, natura nu este o frumoasă carte cu poze încîntătoare, policrome, ci una plină de taine care trebuie dezlegate. Taine presimțite din povestirile dar și din felul de a trăi, de a gîndi al celor din jurul lui. Poetul a rămas toată viața mareat nu numai de prestigiile naturii, ci și de pilda celor ce trăiesc neconținut, de veacuri, în mijlocul ei: a țărănilor. Pentru aceștia, natura nu este numai un cadru, ci o forță, o făptură care zămislește, hrănește, vrăjește, dar care, despotică și necruțătoare, știe să și pedepsească și să ucidă. Datorită contactului din prima clipă, fundamentala

primă clipă a începerii cunoașterii, Claudel a rămas neconținut cu picioarele adînc împlintate în pămînt, un om al realității și al prezentului. De aceea, în opera sa de mai târziu avea să spună:

„Elementul însuși! Materia primă! Mereu, mereu spun că-mi trebuie pămîntul... Pămîntul pămîntului, belșugul vinului... Clocotitorul singe tainic... plasma care lucrează și distruge și comunică și făurește...”

Nu trebuie uitat nici această adevărată profesiune de credință din cea de-a IV-a Mare Odă:

„Lasă-mă să cînt înfăptuirile oamenilor și fiecare să afle în versurile mele lucrurile care-i sînt cunoscute.

La ce oare folosește scriitorul dacă nu ca să țină niște răbojuri?

Străvechii poeți vorbeau în numele zeilor lipsiți de prezență.

Dar eu vă spun că nimic în natură nu este făcut fără țel și fără să fie destinat omului.

Și așa cum lumina este pentru ochi și sunetul pentru ureche, la fel orice lucru este făcut pentru a fi cercetat și cîntărit de minte...”

În piesa *Cap-de-Aur*, scrisă la douăzeci de ani, exclamă:

„Ce minunat este să trăiești!

Ce uluitor este să trăiești!

Ce putere înseamnă faptul trăirii!

Cel ce trăiește

Și-și are amîndouă picioarele împlintate în pămînt,

Ce mai poate avea de jinduît zeilor?”

De aceea, Eugen Ionescu scria în cel de al doilea volum al *Caietelor Paul Claudel*¹: „Claudel este ultimul țăran: din glie își extrage el enorma lui forță... Claudel este un uriaș, un zeu al acestei glii”.

Spectacolul atît de viu, de bogat, mereu reînnoit al naturii, priveliștile în neîncetată mișcare din pricina vînturi-

¹ *Le rire de Paul Claudel*, 1 vol. 292 pag. Gallimard, Paris, 1960.

lor, și ele neconținute, din Tardenois, umbrele norilor încreți în goană, mereu destrămându-se și alcătuiind noi și fabuloase alegorii călătore, nesfârșitele îmbinări și dezbinări de culori și de intensități ale luminii au contribuit la dezvoltarea unui simț pictural sever controlat de veghea unui ascuțit simț înăscut al măsurii, al adevăratelor valori, și el favorizat apoi de o întreagă ambianță. Cu un simț estetic asemănător erau înzestrate și cele două surori ale poetului. Louise avea un incontestabil talent pentru muzică, iar Camille ar fi trebuit să ajungă o mare sculptoriță. Personalitatea ei stranie a exercitat o puternică înfrurire asupra fratelui ei. Frumusețe sălbatică, fire dîră, plină de exaltare, ea avea să se dovedească în cele din urmă un soi de geniu pustiu. Îndrăgostită de Rodin, care a prețuit-o foarte mult, dar care a suportat greu caracterul ei acerb și despot, Camille a dus o viață de mare zbucium care a sfârșit prin a-i întunece mintea.

Datorită clocotului care o stăpînea și o făcea să se înăbușe în provincie, Camille a fost aceea care a izbutit să-și convingă familia că trebuie să se mute la Paris. Un argument serios a fost și viitorul lui Paul. Nu fără șovăiri și temeri, Prosper Claudel s-a hotărît să scoată din scrin „ciorapul de lînă“, vestitul „ciorap de lînă“, piatră de temelie, pe vremuri, a chibzuielii oricărei modeste gospodării franceze. Conținutul ciorapului a fost golit pe masă și îndelung socotit și răș-socotit. Rezultatul socotelilor a fost, pare-se, dincolo de așteptări, deoarece, în septembrie 1881, familia se afla instalată într-un încăpător apartament din Montparnasse. În luna octombrie, Claudel intră la liceul Louis-le-Grand. În această epocă îi cunoaște pe Romain Rolland și pe Marcel Schwob și se împrietenește cu ei. În 1885, își trece bacalaureatul și, cîteva zile după aceea, asistă la grandioasele funeralii naționale ale lui Victor Hugo care îl interesează mai mult ca romancier decît ca poet (*Oamenii mării, Omul care ride, Anul nouăzeci și trei*).

Parisul este, pentru adolescentul obișnuit să trăiască la țară, în mijlocul naturii și bucurîndu-se de o libertate aproape totală, mai mult decît o dezamăgire: un loc în care începe repede să se înăbușe și care ajunge să-i pară o adevărată temniță. Pe măsură ce procesul de închegare și de maturizare a lucidității, a personalității se desăvîrșește, sentimentul de întemnițare crește. Fiindcă descoperă că îngustimei de perspective, de orizonturi vizuale (datorită limitelor concrete impuse de claustrările citadine între ziduri ce drămuiesc soarele și albastrul cerului spre care prea puțini mai au răgazul să-și mai înalțe privirea) i se adaugă o altă îngustime, de ordin moral. Și această îngustime i se pare cu atît mai intolerabilă cu cît se dovedește, pe zi ce trece, mai intolerantă.

În acei ani, Franța tradițională și conservatoare trăia încă sub copleșitoarea deprimare a înfrîngerii de la 1870. Poporul și spiritele progresiste cunoscuseră însă și o altă înfrîngere: aceea a izbucnirii revoluționare de după capitularea de la Sedan, izbucnire cristalizată în încercarea înăbușită în sînge, de a instaura Comuna din Paris. Această înfrîngere era, pentru popor, cu atît mai grea cu cît, în acei ani și multă vreme după aceea, nu-și putea găsi nici o compensare, spre deosebire de marea și chiar mica burghezie cărora progresele tehnice și noile și uluitoarele posibilități oferite de ele economiei și cu îndemînare folosite de marile capitaluri, le prilejuiau însuși în ciuda aflicțiunii efective (în care intra un simțitor coeficient de spaimă) noi și hotărîtori pași pe calea unei prosperități materiale și a unor cuceriri sociale și politice care le asigurau poziții dominante. Aceste poziții dădeau, pe cale de consecință, o tot mai accentuată preponderență unei mentalități logic corespunzătoare, manifestată, între altele, și printr-un implacabil și greoi filistinism.

În mediul esențial burghez în care era silit să trăiască și dinăuntru căruia îi era greu să deslușească adevăratele cauze ale „atmosferei irespirabile“ — mai ales că lecturile

și informația lui cu caracter social și politic erau aproape inexistente în acel moment — Claudel credea că totul se datora *materialismului* tot mai despotice. Prin acest *materialism*, însă, tinărul plin de elanuri generoase și de visuri mărețe, înțelegea *materialitatea* sau, mai bine zis, prozaismul îngust al preocupărilor. În fapt, era vorba de același filistinism. Speriată de frivolitatea, nepregătirea și iresponsabilitatea ce domniseră în timpul celui de al doilea imperiu, burghezia conducătoare, căreia se alăturase și o parte din intelectualitatea franceză, socotea drept o datorie esențială să-și impună o reconsiderare practică, realistă, metodică, pozitivă, a concepțiilor de trăire și de manifestare în toate domeniile.

Atitudinea aceasta nu se deosebea prea mult, în esența rațiunilor sale, de cea adoptată în veacul următor de guvernării dela Vichy, și lapidar exprimată prin lozincă: *onoare, familie, patrie*, lozincă aparent cu totul întemeiată și, în sine, cu totul lăudabilă dacă ea nu ar fi însemnat în realitate un îndemn la o ipocrită turnare de cenușă pe cap și la resemnarea la o molcomă și lincă *cumințire*.

Astfel trebuie explicat, în bună parte, și triumful naturalismului în literatură și teatru, al academismului în artă, al pozitivismului și scientismului în filozofie: destul am trăit cu capul în nori, destul ne-am jucat cu decadentismul, destul cu tot ce nu este cuminte, practic, cu picioarele pe pământ. Și tot astfel, ca un firesc liberator protest împotriva milosului val filistin, se poate explica nu numai apariția ci și audiența simbolismului (care, din aceleași pricini protestatare, a manifestat prin unii reprezentanți ai lui simpatie chiar față de nihilism) și impresionismului.

Purtînd mereu nostalgia vastelor perspective ale tinutului natal și stăpînind greu ciocotul lirismului său, care nu-și găsea nici un mijloc de liberă manifestare, Claudel se refugiază — paralel cu studiile sale universitare la Facultatea de drept și la Școala de științe politice — în lecturi pasionate. Întorcînd spatele literaturii contemporane, care i se pare plată și lipsită de orizont, descoperă cu exaltare

clasicii greci, pe Dante (care-l face, la rîndul lui, să descopere pe Vergiliu), pe Shakespeare și, puțin mai apoi, pe Baudelaire și pe Dostoievski. Concomitent, descoperă pe Nietzsche și, datorită lui Romain Rolland, pe Wagner — pe care-l admiră mai întîi ca dramaturg pentru îndrăzneala viziunii lui teatrale. Dar marea, cu adevărat marea lui descoperire, care înseamnă pentru el esențiala revelație, este și rămîne Rimbaud.

„*Prima licărire a adevărului mi-a fost dată — mărturisește Claudel în Contacte și împrejurări — de întâlnirea cu cărțile unui mare poet, căruia îi datorez o veșnică recunoștință și care a avut, în formarea gîndirii mele, o parte preponderentă: Arthur Rimbaud. Lectura Iluminărilor, apoi, cîteva luni mai tîrziu, a Anotimpului în infern, a fost pentru mine un eveniment capital. Pentru prima dată, datorită acestor cărți, o spîrtură se producea în zidul oanei materialiste și îmi dădea impresia vie, aproape fizică, a supranaturalului care însoțește naturalul. Dar starea aceea obișnuită de asfixie și de deznădejde rămînea aceeași.*“

În urma descoperirii lui Rimbaud, Claudel începe să se apropie — mai mult din curiozitate intelectuală decît din efectivă adeziune — de simboлисти. Frecventează cu destulă asiduitate salonul lui Mallarmé, unde întâlnește scriitorii cei mai interesați ai vremii. La un dejun la poetul Marcel Schwob, cunoaște pe André Gide. Adînc impresionat, acesta face, el, cel dintîi primul pas spre Claudel de care avea apoi să-l lege o prietenie de aproape patru decenii. În ciuda răbufnirii de oxigen prilejuită de descoperirea lui Rimbaud, în ciuda diversunii simboliste a cărei modalitate de protestare îi apare, în cele din urmă puerilă, Claudel suferă tot mai mult de apăsarea sentimentului de înăbușitoare închi-soare pe care i-l dă pînă la dezgust și descurajare îngustimea de orizonturi și prozaismul societății filistine în care trăiește. În aceste împrejurări și în această stare de spirit se produce faimoasa lui *conversiune*. Asupra acestui eveni-

ment, pe care mulți exegeți claudeliene l-au socotit capital și a cărui interpretare greșită sau tendențios excesivă a dat naștere la dăunătoare confuzii, să ne fie îngăduită ne opri mai mult.

Adesea înșelătoare — și uneori cu deplină bună-credință — în loc să fie cit mai cuprinzătoare, etichetele, de cele mai multe ori, simplifică în chip nepermis. Pentru foarte mulți și îndeosebi pentru cei ce-i cunosc opera fragmentar (sau chiar numai din auzite), Claudel ar fi fost, înainte de orice, un scriitor catolic. Desigur, a nega catolicismul lui Claudel ar fi nu mai puțin absurd. Dar pentru dreapta și efectivă cunoaștere și înțelegere a operei și a omului, se cuvine să ne întrebăm ce a reprezentat, în fapt, pentru el acest catolicism. Înainte de a răspunde la această întrebare, nu este poate lipsit de interes să cităm punctul de vedere al criticului Jean Duvignaud în această privință:

„Catolicismul lui Claudel nu ni se pare a mai constiui un obiect interesant de discuție... Fiindcă tendințele spirituale ale unei opere nu au adesea nici o legătură cu pozițiile autorului. Cu Claudel se întâmplă la fel ca și cu Balzac, adică cu toate ideile monarhiste (și cu toate ambițiile financiare și mondene — n.n.) ale acestuia... Dacă, personal, Claudel s-a comportat ca un imbecil sau ca un credul, ce ne pasă nouă? Dacă marele poet a socotit că se cuvine să se dedea și la copioase și pedante divagații teologice, lucrul acesta nu are mai multă importanță decât lucrările de hagiografie sau de istorie întreprinse de Racine.“

În speță, și din punct de vedere al implicațiilor, nu credem ca Duvignaud să aibă total dreptate. Om prin excelență dintr-o bucată, la Claudel totul se înfățișează ca un bloc masiv, fără puțință de disociere. De aceea socotim că, dimpotrivă, esența catolicismului lui și înrăurirea asupra operei sale sînt deosebit de interesante de discutat.

Prin 1925, vorbind despre neliniștea care frământa și vlăguia tinăra generație adine zdruncinată și dezorientată

de primul război mondial, François Mauriac scria: „*Poeți, ce prielnic sînat pentru Dumnezeu!*“

Un asemenea sînat a fost Claudel în anul 1886.

Țăran în cea mai complexă, frumoasă și sănătoasă accepție a termenului, și rămas țăran în ciuda ascensiunii și înăvuirii sale ulterioare, mereu cu picioarele solid împințate în pămînt, saturnian și apolinic în același timp, cu singele fierbinte și gîlgiind de bucuria de a trăi, dar suferind adine de neputință de a-și potoli setea, la fel de adine, a țăranului de a crede nestrămutat în ceva care să-i liniștească spaimele ancestrale și de nevoia instinctivă de justificare a existenței, a rostului pe lume — am văzut ce chinuit se simțea Claudel „ca într-o ocnă“ în lumea îngust utilitaristă, materialistă, lipsită de idealuri, din Franța acelor ani.

„Totul mi se părea foarte trist și plicticos. Cit despre ideea datoriei kantiene, pe care ne-o prezenta profesorul nostru de filozofie Burdeau, niciodată nu am fost în stare s-o mistui. Trăiam, de altfel, în imoralitate și, puțin cite puțin, am căzut într-o stare de disperare“¹ (Contacte și împrejurări).

În această stare de spirit, în ziua de Crăciun a anului 1886, din plictiseală și curiozitate (Claudel devenise un aprig anticlerical și privea cu superioară deriziune „ceremoniile catolice“) se duce la slujbă la Notre-Dame. Impresionat fără voie de ambianța de reculegere și pace, de pîlpierea sutelor de luminări în penumbra imenselor bolți, de armoniile și vuietul orgii sub acele bolți, precum și de psalmodierile

¹ Este vorba de o imoralitate mai mult imaginară și doar de gîndire și de sentiment. În acei ani, Claudel era stăpînit de o puternică pasiune idolatră, dar de o mare puritate idealizantă, pentru frumusețea și geniul surorii sale Camille. În ciuda purității acestei pasiuni și datorită a tot ce era pur în el însuși, el o considera totuși, cu spaimă, drept o nelegiuire. Trăind într-o asceză la care îl determina și conversiunea sa și — un timp — gîndul călugăririi, Claudel nu avea să cunoască femeia decît în 1901, la vîrsta de treizeci și unu de ani.

mulțimii, își spune deodată cu o nemărturisită invidie: „*Ce fericiți și împăcați trebuie să fie oamenii care cred!*” Apoi se întreabă, tot mai tulburat: „*Și dacă, totuși, ar fi adevărat?*”

Cită dreptate avea Mauriac!

Lui Claudel i se pare că harul s-a pogorît asupra lui... „*Ce dulce emoție, cu care se împletea, însă, un sentiment de spaimă și aproape de oroare*”. Fiindcă repulsia față de practicile și renunțările bigote rămânea întreagă. Întocmai ca și convingerile lui cosmogonice, întemeiate pe ideea pluralității lumilor.

Patru ani de zile, Claudel s-a luptat cu el însuși. Poetul — fiindcă nevoia de a crede nestrămutat în ceva, năzuința spre absolut erau de esență poetică — s-a luptat cu omul, cu teluricul și sanguinul om lacom de toate bucuriile vieții prezente. Cabrarea violentă în fața presupusului har se datora însă nu atât îndărătniciei instinctive de a renunța la bucuriile lumii — și dintre acestea, de căpetenie rămâne aceea a liberei lucidități — bucurii la care, de altfel, nu a renunțat niciodată, cit repulsiei de a comite o lașitate. Fiindcă își dădea limpede seama că, pentru el, convertirea era o lașitate, un mijloc de a evada din marasm și din disperare. În lumea profund, esențial burgheză, în care trăia și în care nu puteau străbate, atunci, alte chemări sau revelații, credința s-a strecurat în mintea lui sub aspectul unei supreme poezii. Și, dincolo de propria lui conștiință, acest caracter l-a păstrat pînă în ultima clipă, o suprapunere, apoi o contopire producîndu-se treptat. De aceea, potrivit propriei lui mărturisiri, mai mult decît *Biblia*, cartea lui de căpătii a rămas neconținut *Iluminările* lui Rimbaud.

Lupta dintre ceresc și pămîntesc nu s-a încheiat însă după cei patru ani de zbatere în urma cărora Claudel s-a hotărît totuși să capituleze și să se împărtășească. În adîncul cugetului său, aprigă, dramatică, această luptă a continuat toată viața.

Regizorul Jean Marie Serreau, care a montat recent într-un chip atît de original și îndrăzneț piesa *Ostatecul* la Co-

media Franceză, scria într-unul din *Caietele Renaud-Barrault*:

„*Orice poet este religios în sensul laic al cuvîntului. La Claudel, lirismul constă în tăria cu care crede în carnalitatea lucrurilor; aceasta este marea forță a păgînismului*”.

Într-adevăr, mai ales teatrul lui Claudel, aspru biciuitor al modalităților burgheze de gîndire și trăire, dovedește din plin că, în ciuda tuturor aparențelor, misticismul dramaturgului-poet este, în mod poate inconștient dar vehement, de esență vibrant poetică, pagină chiar prin aspectul lui panteist. În realitate, o ipostază transfigurată a unei nevoi de absolut, profund omenească. În toate piesele lui Claudel, preocuparea fundamentală a dramaturgului este omul. Înfățișat ca o forță a naturii, acest om este mereu conștient de necesitatea demnității, libertății și onestității. Și prin însuși sacrificiul lui, deliberat consimțit, el se înfățișează mai tare ca orice alte puteri, într-un fel, chiar decît moartea. Și acest om preferă prezentul ipoteticului „apoi”.

În cadrul centenarului, solemn comemorat aproape în lumea întreagă, în cursul anului 1968, colocviul mondial organizat în Franța, în istoricul oraș Loches, de către Institutul Colegial European, și-a propus limpezirea tuturor semnificațiilor esențiale și a subtexturii operei lui Claudel. Dar scopul capital, curajos mărturisit, fără înconjur, în chiar cuvîntul de deschidere, de către animatorul Institutului, profesorul și scriitorul Gilbert Gadoffre, a fost *de-confesionalizarea* lui Claudel, scoaterea lui din „adevăratul gheto catolic” în care fusese închis de o serie de critici și exegeți habotnici, datorită unei abuzive *hiperconfesionalizări*. Gloria lui Claudel — a spus în esență Gilbert Gadoffre — nu mai poate fi contestată astăzi, dar ea este umbrită de neînțelegeri și confuzii tenace, care se interpun între opera lui și noi și falsifică perspectiva pe care trebuie s-o avem, de nimic stingheriți, asupra realelor ei dimensiuni și semnificații. Îngustarea perspectivei, reducerea lui Clau-

del la rolul de poet religios, îi reduce primejdios universalismul, care este, în primul rând, uman, nu numai laic, ci adesea aproape păgîn. Acest universalism, esențial în opera sa, așază această operă la confluența marilor tradiții cultivate de umanitate: acelea ale tragediei grecești și ale teatrului elizabetan, ale teatrului spaniol și ale teatrului Nô, ale dramei lirice norvegienne, ale epopeei dantești, ale *Bibliei*, ale poezilor latini, înrudindu-se cu spiritul și preocupările unui Dostoievski și Lao-Tze...

„Cu cît mergi mai adînc — a continuat Gadoffre — în cercetarea, lucidă și eliberată de prejudecăți, a lui Claudel, cu atît ești mai izbit de complexitatea ei... Curînd va veni ziua în care Claudel se va înfățișa tuturor ca primul scriitor într-adevăr planetar, un scriitor tipic al acestui secol XX, care a desființat spațiul și a suprimat granițele culturale și în care se produce un soi de osmoză culturală. Osmoză pe care o găsim puternic asimilată și răspîndită în opera lui Claudel.“

Jacques Madaule, autor al mai multor volume de exegeză consacrate lui Claudel, pe care l-a și cunoscut îndeaproape, a afirmat cu toată convingerea că, în ciuda conversiunii sale, omul atît de legat de viață, de frumusețile pămîntului și de puterile creatoare ale făpturii omenești, tot păgîn a rămas. Înfrîurirea *Bibliei*, pe care a citit-o destul de tîrziu, a fost de ordin mai curînd literar și filozofic decît mistic, și s-a exercitat mai mult prin Vechiul decît prin Noul Testament. Ea i-a relevat puterea imaginilor, a analogiei, a simbolurilor și a miturilor dramatice. *Biblia* i s-a înfățișat ca o imensă tragedie, care i-a furnizat mai toate temele teatrului său, transpuse în viață și în cadrul unor realități istorice. Teatru în care se desfășoară și lupta care s-a dat neconținut în cugetul lui. Fiindcă ambivalența implică o permanentă sfișiere și crucificare. Claudel singur a recunoscut-o în relația conversiunii sale: „...convîngerile mele filozofice rămîneau întregi... continuăm să cred în pluralitatea lumilor... religia catolică mi se părea același tezaur de anecdote ab-

surde, preoții și bisericeșii îmi inspirau aceeași averșiune mergînd pînă la dezgust... edificiul cunoștințelor mele rămînea în picioare și nu găseam nici o spărtură în el...“

Acest păgînism de care vorbea Madaule era desigur și temperamental: Claudel era un carnal și un sanguin și, la a-dinci bătrînețe, cînd medicii îl supuseseră unui regim sever, el spunea: „La ce să mai trăiești cînd nici sare nu mai poți pune în bucate?“

Am stăruit în mod deosebit asupra acestui aspect al gîndirii claudeliene deoarece — cum bine spunea Gadoffre — catolicismul lui, a cărui natură și ale cărui reale semnificații au fost atît de deseori greșit interpretate, a îndepărtat pe mulți cititori, în chip aprioric, de la abordarea imensului continent reprezentat de opera sa. În realitate și în lumina celor spuse mai sus, dacă din acest punct de vedere putem formula o rezervă față de opera lui Claudel, ea nu este justificată atît de tot ceea ce catolicismul a făcut să se reflecte în această operă cît de tot ce acest catolicism a împiedicat să predomine în ea: marile desfășurări semnificative ale istoriei contemporane poetului și tumultul de idei care le-a determinat.

Credem însă că și această lacună este mai curînd aparentă. Claudel nu a rămas surd și nici nepăsător față de acest tumult. Reflectarea lui s-a manifestat însă într-un chip indirect dar poate mai profund. Marile poeme lirice ca și teatrul lui de idei sînt o continuă și adîncă — adeseori îndurerată-meditare asupra condiției omului. Iar situarea conflictelor din piesele sale majore în care Claudel pune pe om — un om așa cum îl cunoaștem noi astăzi — să-și dezvăluie întreaga lui umanitate în afara actualităților trecătoare, în epoci adesea imprecise, este tocmai o dovadă a dorinței poetului de a înfățișa omul în sine, considerat în absolut, omul din toate timpurile, omul universal. Această preocupare și dragoste față de omul și de viața de pretutindeni conferă operei lui Claudel un aspect foarte deosebit. Într-adevăr, deși autorul este atît de esențial francez prin toate

fibrele lui, opera sa, în marile și fundamentalele ei coordonate, și pînă și în formele de exprimare, este total exterioară literaturii franceze contemporană cu ea, căreia nu-i datorează aproape nimic. Această operă este o confluență, în absolut, a unor uriașe aluviuni mondiale, bineînțeles totul fiind retopit, regîdit și reexprimat prin mijloace cu totul personale. Claudel se recunoaște singur drept fiu spiritual al tragicilor greci, al lui Vergiliu, al lui Dante, al lui Shakespeare, al lui Lev Tolstoi și Dostoievski. Singurul scriitor francez căruia i se recunoaște tributar este Rimbaud. De aceea, Saint-John Perse spune despre Claudel:

„Pentru cei ce l-au cunoscut în prima sa maturitate, mușcînd încă zăbala nesatisfacției umane și singur, ivirea acestui oaspete neobișnuit, purtînd semnul aleșilor, a însemnat una din cele mai frumoase intruziuni din istoria noastră literară. Suspectată, opera lui a fost la început străină ariei noastre, ca o splendidă excoția, clasică totuși prin siguranță și autoritate, în marele flux viu al continuității franceze. Din nou a fost auzit la marginile noastre acel popor de mari glasuri aspre, care nu sînt ades auzite și nici ades chemate.“

Conversiunea sa, de la care poetul aștepta o înșeninare, dar care a reprezentat totuși limitări și opacizări pe care le deplorăm, a însemnat pentru el și începutul unei noi și mari lupte cu el însuși, și a fost departe de a umple golul în care simțea că se înăbușă în Paris. Atunci Claudel s-a gândit ca la un refugiu, ca la o evadare, la cariera diplomatică. Se prezintă la concursul de la Ministerul afacerilor străine, concurs extrem de greu de trecut — și reușește primul. În martie 1893, primește o primă însărcinare. Conștiincios și destoinic reprezentant al țării sale, în împrejurări uneori deosebit de vitrege sau delicate, timp de aproape o jumătate de veac, Claudel a stat — cu scurte întreruperi și reluări de contact — departe de Franța. Singurele și adevăratele lui legături directe au fost păstrate doar prin vasta lui corespondență cu cîțiva mari scriitori prieteni: Mallarmé, Paul

Valéry, Francis Jammes, Marcel Schwob, André Gide, Jacques Rivière.

După pensionare, se retrage în castelul său din Brangues, de unde vine, destul de rar și pentru scurte șederi, în Parisul pe care continua să nu-l iubească.

În 1939, guvernul francez face din nou apel la serviciile lui și-l trimite la Roma să-l reprezinte la ceremoniile înscăunării papei Pius al XII-lea.

În anul 1947, este ales membru al Academiei Franceze.

În ziua de 23 februarie 1955, în timp ce, spre seară, foarte obosit și slăbit de o recentă gripă, se încăpățîna să șadă la masa lui de lucru din apartamentul din Paris, de pe bulevardul Lannes — ale cărui ferestre dînd pe Bois de Boulogne îi puteau procura iluzia că se află tot la țară — și să citească volumul consacrat lui Rimbaud de marele chirurg-literat Henri Mondor, o criză cardiacă a survenit, care avea să-l răpună puțin după miezul nopții. Simțind că suprema clipă se apropie, Claudel a cerut celor din jurul lui să-l lase singur să treacă fără martori cel din urmă prag.

În ultimii zece ani, desfășurase o muncă uimitor de intensă pentru revizuirea și completarea operei lui, dînd o deosebită importanță teatrului care constituie, într-adevăr, o parte aproape esențială a acestei opere. Din acest teatru, despre care se poate spune, fără șovăire, că este — înainte de orice — un teatru al măreției, un glorios imn adus omului și naturii — „Biblioteca pentru toți“ a ales și oferă — pentru început — cititorilor ei trei din piesele de tinerețe cele mai reprezentative ale geniului marelui poet-dramaturg, despre care Eugen Ionescu scria:

„Știm de mult că Paul Claudel este un mare poet. Acum, după ce am reluat contactul cu el, ducîndu-mă să văd la Odéon Cap-de-Aur în regia lui Jean-Louis Barrault, am înțeles dintr-o dată că este, fără doar și poate, cel mai mare poet al secolului XX. Nu numai prin calități înalt literare, printr-o pu-

tere verbală de neînchipuit, printr-o măreție tragică pe care nu o întâlnești — este cazul s-o spunem — decât la cei câțiva foarte mari poeți universali cîți există, ci (și poate mai ales) prin forța lui de reintegrare a valorilor la locul lor exact, în ierarhia orînduirii cosmice.”

I. IGIROȘIANU

TABEL CRONOLOGIC

1868 Paul Claudel se naște la 6 august la Ville-neuve-sur-Fère-en-Tardenois.

La aceeași dată, Victor Hugo are 66 de ani, Wagner 55, Dostoievski 47, Renan 45, Taine 40, Zola 28, Mallarmé 26, Anatole France și Verlaine 24, Maupassant 18, Rimbaud 14, Bergson 9, Barrès 6, Romain Rolland 2.

Gide avea să se nască în 1869, Proust și Valéry în 1871, Péguy în 1873, Mauriac în 1885 și Bernanos în 1888.

1878 Claudel este dus pentru prima oară la Paris de tatăl său și la Comedia Franceză ca să vadă *Hernani*.

1882 Familia Claudel se mută la Paris. Paul este înscris la liceul Louis-le-Grand.

1883 Paul Claudel cade la primul examen de bacalaureat.

1884 Împreună cu colegul său de liceu, Romain Rolland, se duce la concertele mai importante și descoperă pe Beethoven și pe Wagner.

- 1885 Obține diploma de bacalaureat. Asistă la funeraliile lui Victor Hugo.
- 1886 În cursul lunii mai, citește *Iluminațiile* lui Rimbaud apărute în revista *Vogue*. În seara de 25 decembrie, se produce faimoasa lui conversiune.
Începe să scrie primele versuri.
- 1887 Se înscrie la Școala de Științe Politice. Paralel, urmează și cursurile Școlii de Limbi Orientale. Freeventează salonul literar al lui Mallarmé.
Începe să scrie piesa de teatru *Cap-de-Aur*.
Scrie piesa *Orașul*.
- 1890—1892 Reușind primul la concursul de admitere în Ministerul Afacerilor Străine, este numit atașat de legăție.
Vizitează pe Verlaine la spital.
Gide publică *Caietele lui André Walter*. Moare Rimbaud.
Începe să scrie *Fecioara Violaine*. Paralel traduce *Agamemnon* de Eschil. Publică versuri și proză în diferite reviste.
- 1893—1894 E detașat vice-consul la New York.
Scrie prima versiune a piesei *Schimbul*. Continuă traducerea *Agamemnon*. Scrie a doua versiune a piesei *Cap-de-Aur*.
- 1895 E mutat în calitate de consul la Shanghai. Printre alte texte în versuri și proză, începe să scrie *Cunoaștere a Estului*.
- 1898 Prima călătorie în Japonia.
Scrie a doua versiune a piesei *Fecioara Vio-*

laine. Publică versuri și proză în *Revue Blanche* și *Revue de Paris*.

- 1899 Prima scrisoare de la Gide. În noiembrie și decembrie, vizitează Siria și Palestina. Petrece Crăciunul la Betleem.
Continuă să scrie și să publice fragmente din *Cunoaștere a Estului*.
- 1900 Se reîntoarce pentru mai multe luni la Paris. Întâlnire cu Gide și Francis Jammes. În luna septembrie, se retrage, cu intenția de a se călugări, la abația din Solesmes apoi la aceea din Ligugé. Dându-și seama că nu avea o reală vocație monahală, se reîntoarce în China.
- 1901—1905 Consul la Fuceu.
Cunoaștere a timpului. Traduceri din Poe.
Scrie piesa *Cumpăna amiezii*.
- 1906 Reîntors încă din toamnă la Paris, unde are lungi conversații cu Gide, se căsătorește în martie cu Reine Sainte-Marie-Perrin. Se reîntoarce în China, prim-secretar de legăție la Pekin. Scrieri de exegeză catolică.
Paralel: *Arta poetică*.
- 1906—1909 Consul la Tiensin.
Începe să scrie ciclul celor cinci mari ode.
Paralel, scrie piesa *Ostatecul*.
- 1910—1912 Consul la Praga. În acest răstimp, călătorii la Viena, Paris, Geneva, Bayreuth. Traduce un volum din poemele lui Coventry Patmore. Scrie *Vestirea Mariei*, *Drumul Cru-*

cii, *Cantata pe trei voci*; începe ciclul *Sub semnul balaurului*.

Convorbiri la Paris cu Gide.

1912—1913 Consul general la Frankfurt. Călătorii în Belgia, pe urmele lui Rimbaud. Asistă la Paris la primele repetiții ale piesei *Vestirea Mariei* și la Hellerau, la repetițiile aceleiași piese. Studiu asupra lui Rimbaud. Serie piesa *Proteu*. Lucrează la traducerea pieselor *Hoeforele* și *Eumenidele* de Eschil. Începe să scrie *Piinea amară*. La Paris convorbiri, apoi amplă corespondență cu Gide.

1914 Consul general la Hamburg. În ianuarie, la Paris, premiera piesei *Schimbul*, la Vieux-Colombier. În iunie, premiera piesei *Ostatecul* la Oeuvre.

În septembrie-noiembrie, detașat la Bordeaux, la Ministerul de Război. Scrie *Ofranda timpului*. În martie, ruptura cu Gide.

La 2 august, Germania declară război Franței. La 28 august, guvernul francez se refugiază la Bordeaux.

1915 Se reîntoarce la Ministerul de Externe. În mai și iunie, turneu de conferințe de propagandă în Elveția și Italia. În octombrie, misiune economică la Roma.

Scrie *Noaptea de Crăciun*, *Sfinta Tereza*, piesa *Părintele umilit*, *Trei poeme de război* și *Corona benignitatis anni dei*.

1916 În iulie se reîntoarce de la Roma. Termină *Eumenidele*, începe *Sfinta Genevieva* și scrie un mare număr de poeme.

1917—1919 Ministru plenipotențiar în Brazilia, unde pleacă luînd ca secretar particular pe Darius Milhaud. În acest interval, călătorii în Martinica, Porto-Rico, Rio Grande, New York, Washington.

1919—1921 Ministru al Franței la Copenhaga. Lucrează la *Condurul de atlas* și scrie diferite eseuri. Un amplu studiu asupra lui Verlaine.

1922—1926 Ambasador al Franței la Tokio. Sfirșește *Condurul de atlas*. Scrie și publică în diferite reviste numeroase studii (unele asupra Japoniei), versuri și texte de estetică și de exegeză catolică.

1927—1933 Ambasador al Franței la Washington. În acest răstimp, călătorii de studii și conferințe în Canada, Guadelupa, Franța. Cumpără castelul de la Brangues. Publică *Păsărea neagră în Soare Răsare*, *Convorbirile din Loir-et-Cher*, *Cartea lui Cristofor Columb*, *Comentariile Apocalipsei* și, în diferite reviste, numeroase proze și scrisori.

1934—1936 Ambasador al Franței la Bruxelles. Poeme și studii *Introducere în pictura olandeză*. *Confluenții muzicii* etc.

1936—1946 După 46 de ani de carieră diplomatică, se retrage la Brangues, de unde face scurte călătorii în Belgia, Elveția, Anglia, Algeria, de cele mai multe ori pentru conferințe. Intensă activitate publicistică. Studii, eseuri, exegeze, pamflete, corespondență repre-

zintă cuprinsul a aproape zece volume. Începând din 1941 și la stăruințele lui Jean-Louis Barrault, începe o intensă colaborare cu acesta în vederea rescrierii, pentru reluare, a unora din cele mai importante opere dramatice ale sale.

1946—1955 Se instalează la Paris în apartamentul din Bd. Lannes. În martie 1947, are loc recepția sa la Academia Franceză. Călătorii în Elveția, Belgia, Italia, Spania.

Continuă să scrie și să publice versuri și proză: prefete, precizări, pamflete, scrisori deschise, comentarii și conferințe, studii teatrale etc.

1955 Încetează din viață la 23 februarie orele 2,40 în urma unei crize cardiace. La 28 februarie, funeralii naționale la Notre-Dame. Înhumat în parcul castelului de la Brangues.

1956 Începe să apară ediția completă a operelor lui Claudel la editura Gallimard (Pléiade).

NOTA TRADUCĂTORULUI

După cum se știe, aproape toate piesele lui Claudel au două versiuni: una inițială, cu mari frumuseți de ordin mai ales literar, și una devenită definitivă prin moartea poetului care, niciodată deplin satisfăcut de un text al său, era neconținut ispitit să-l rescrie în întregime de cîte ori se ivea prilejul de a fi reeditat sau din nou reprezentat. Între cele două versiuni, astăzi consacrate prin cuprinderea lor în ultima ediție a teatrului complet (Gallimard, colecția „Pléiade”) au existat uneori și versiuni intermediare, așa cum atestă unele din însemnările și ciornele găsite printre manuscrisele lui Claudel, precum și corespondența cu unii din regizorii și interpreții pieselor sale.

În 1890, puțin timp după ce sfințise prima versiune a piesei Cap-de-Aur, Claudel scria prietenului său Maurice Pottecher¹: „Sînt tot mai mult convins că voi face serii de editări succesive ale lucrărilor mele; o operă nu e niciodată terminată, trebuie neconținut reconstruită“.

Cu timpul sau, mai exact, cu acumularea unei experiențe tot mai bogate, această convingere ajunsese o adevărată obsesie. „Noi, scriitorii, lucrăm cu un material atît de fluid“, scria el lui Jacques Rivière pentru a-și justifica această perpetuă nevoie de revizuire, uneori „devastatoare“, așa cum avea să

¹ Publicist și autor dramatic, primul inițiator, în Franța, al unui Teatru al poporului.

constate, printre alții, cu prilejul unei noi reluări a piesei Schimbul, în 1951, și Jean-Louis Barrault, care a trebuit să lupte aprig cu poetul pentru a apăra frumusețile primei versiuni.

Cunoscând această patimă a lui Claudel pentru o desăvîrșire prin care înțelegea în primul rînd autenticitatea și deplină comunicabilitate, ne-am hotărît să folosim în această culegere din teatrul marelui scriitor versiunea socotită de el drept cea mai izbutită, nu numai pentru a pune la îndemîna oamenilor de teatru de la noi textele cele mai reprezentabile și — astăzi — aproape singurele pretutindeni reprezentate, ci și fiindcă această versiune este datorată unei depline maturități și ni se pare mult mai vie și percutantă din punct de vedere scenic.

Am făcut totuși o excepție cu piesa Cumpăna amiezii, traducînd nu ultima, ci prima versiune a ei. Fiindcă ultima versiune — a treia — socotită de autor drept definitivă și publicată de el după reprezentarea piesei, deci cînd nimeni nu-l mai putea opri de la mutilarea ei, nu a mai fost datorată unor preocupări estetice ale unui mare scriitor ajuns la deplină stăpînire a mijloacelor de creare, ci scrupulelor ambasadurului, academicianului, catolicului și străbunicului de optzeci de ani care trăise drama evocată în piesă. „Sînt de partea tuturor Jupiterilor, împotriva tuturor Prometeilor“, spunea acum Claudel pe care-l stînjenea nu numai piesa scrisă în 1905 ci, mai ales, „rătăcirea“ personală care o prilejuise și imboldurile care-l determinaseră s-o scrie așa cum o scrisese. De aceea a transformat-o într-o parabolă care nu izbutește însă nici ea să fie total edificatoare.

Pentru acest motiv am făcut o excepție și am preferat să traducem nu ultima, ci prima versiune a piesei Cumpăna amiezii.

Preferința acordată versiunii definitive a celorlalte piese din volum, preferință cu care mulți claudelieni, admiratori frenetici ai poetului-dramaturg, nu ar fi poate de acord, dar care, în gîndul nostru reprezintă tocmai un semn de respect față de însăși preferința și dorința de desăvîrșire a artistului

și scriitorului Claudel, nu stîrbește însă întru nimic prețuirea pe care o avem — și cum s-ar putea să nu o avem? — pentru amplele și prestigioasele poeme care sînt primele versiuni în care geniul poetic irumpe și se revarsă ca un uriaș Nil ale cărui fabuloase aluviuni — așa cum spune Francis Ponge — „aveau să împingă spre mai cuprinzătoare margini măreția franceză“.

■

La colocviul internațional de la Nancy din aprilie 1968 organizat de Facultatea de litere și de științe în colaborare cu U.N.E.S.C.O., Pierre Claudel a făcut următoarea declarație în cursul dezbatelor asupra greutăților și problemelor ridicate de traducerea operelor lui Paul Claudel:

Făcîndu-mă interpretul convingerilor și năzuințelor tatălui meu, aș vrea să cer scriitorilor-traducători să transpună textele cu destulă libertate, potrivit spiritului propriu fiecărei limbi pentru ca lirismul textului francez să străbată cît mai limpede în limba în care va fi transpus și importanța mesajului poetului și gînditorului să parvină deplin publicului străin și să trezească în el același răsunset ca în cel de la noi.“

Folosindu-ne cît mai rar de îngăduitorul indemn dat de Pierre Claudel traducătorilor operei tatălui său și străduindu-ne să rămînem, pe cît era cu putință, credincioși chiar și literei textului, am fost uneori siliți, tocmai pentru a nu desfigura acest text și a nu-l face total neînțeligibil în limba română, să recurgem la o traducere explicativă. Sintaxa lui Claudel este atît de personală și, mai ales, de straniu eliptică încît, nu o dată, ia aspect de rebus. Alteori, s-ar spune că dintr-un fel de joacă, pentru a pune la încercare puterea de înțelegere a cititorului sau spectatorului, poetul a intercalat în cele mai solemne versuri ale sale și în contexte ele însele pe multe de cușit, enigme, la prima vedere de nedezlegat.

Iată un prim exemplu spicuit din piesa Cumpăna amiezii:

„Ainsi le travailleur. d'or sous la lampe, tu arrives avec le soufflé de minuit qui amène un papillon blanc“.

(Traducere textuală: „Astfel truditul de aur sub lampă, tu sosești cu adierea miezului nopții care aduce un fluture alb“.)

Intrigați de ciudățenia de formulare a altor versuri ale sale, am cerut explicația lor postului care, mirat că nu le-am înțeles sensul, ni le-a transpus în proză. Iată sensul versului citat mai sus: „Ca atunci când truditul a cărui muncă este de aur (lucrează cu o materie ce este aur — poezia, gândirea — și este el însuși aurit de lumina lămpii) stă sub nimbul lămpii, tu îmi dai o dată cu adierea miezului de noapte care aduce fluturi albi“.

Robert Mallet, care s-a îngrijit de editarea Operelor complete și care credea uneori că s-au strecurat în manuscrise greșeli de dactilografie, avea discuții aprige cu Claudel. În Nouvelle Revue Française din septembrie 1955, el citează un exemplu tipic. Un vers din La Messe là-bas (Liturgia acolo) era scris astfel: „Où est toi qui ne m'écoute?“ („Unde este tu care nu mă ascultă?“) Mallet i-a propus să îndrepte presupusa scăpare din vedere și să scrie: Où es-tu, toi qui ne m'écoutes?“ („Unde ești tu care nu mă asculți?“)

Claudel s-a miniat foc.

— Nu e vorba de nici o greșeală. Fraza este corectă dar eliptică: „Unde este această persoană, tu, persoană care nu mă ascultă?“ („Où est cette personne, toi, personne qui ne m'écoute?“)

Alteori, poetul folosește cuvinte de uz curent în accepția lor cea mai neobișnuită (care uneori nu figurează în nici un dicționar și nu este folosită decât în unele regiuni din Franța și numai în mediul rural) sau într-o accepție care este în altă deosebită contradicție cu contextul încât te obligă să te oprești și să mai citești o dată fraza sau versul.

Astfel în Cumpăna amiezii, în actul al doilea, Mesa spune lui Ysé:

„Et je t'épouse avec un amour impie et avec une parole condamnée.“

(Și te iau în căsătorie cu o iubire nelegiuită și cu un cuvânt osîndit“).

Verbul épouser nu a fost folosit însă în sens de căsătorie, fiindcă Ysé este catolică și nu poate divorța iar Mesa, și el catolic cucernic, nu s-ar putea căsători cu o femeie divorțată — în cazul în care Ysé s-ar hotărî totuși să ceară divorțul civil. Se vor iubi deci în afară de căsătorie, deci în afară de legi și altar. Ceea ce înseamnă că verbul épouser este folosit în accepție de învăluire (așa cum o flacăra învăluie o coloană, un trunchi de copac) și de contopire: la robe épouse le corps, le gant épouse la main etc. (rochia învăluie trupul altă de strins încât se contopește cu el, mănușa face una cu mina). În același timp, verbul épouser folosește drept predicat și celei de-a doua propoziții: și te accept (sau te iau) cu un cuvânt osîndit. Cuvîntul este obișnuitul sacramental da, în cazul de față osîndit de biserică fiindcă este rostit în ciuda opreliștilor ei.

Cu prilejul lămuririi cerute de noi poetului cu privire la unele versuri ciudat formulate, cineva prezent la aceea convorbire și-a exprimat teama ca spectatorul să nu fie și mai stînjinit de asemenea neclarități decât cititorul care are tot răgazul să zăbovească asupra unui text ce i se pare obscur.

Claudel ne-a confirmat atunci un lucru pe care apăsaserăm prilejul să-l constatăm și noi în sălile de teatru și care pe el, într-o măsură, îl încînta dar, într-una și mai mare, îl și irita.

• Rostite — nu declamate — de mari actori, versurile (sau, mai bine zis, versetele) lui Claudel dobîndesc, prin claritatea pronunțării și logica intonării precum și prin marea lor muzicalitate, o limpezime nebănuită și o putere incantatorie atît de învăluitoare încît spectatorul devine permeabil mesajului claudelian chiar dacă uneori sensul precis al unor replici îi scapă, mulțumindu-se să subînțeleagă acolo unde textul i se pare nebulos. Această subînțelegere este posibilă fiindcă cuvintele au toate un soi de con de umbră în care s-a stratificat o întregă serie de evocări și reminiscențe constituind tot altă prelungiri sau nuanțe adjuvante care întregesc accepția strict de-

limitată la suprafață. Defilarea în plină lumină a cuvintelor este însoțită de un întreg cortegiu de umbre care, nu prin fața ochilor își desfășoară înălțuirile de oglinzi scăpărătoare de sugerări, ci prin labirintele memoriei noastre involuntare. Latențele se trezesc și o nouă rivalită se aprinde, de data aceasta în mintea noastră. Aceste latențe sînt însă strîns legate de ambianța limbii respective. În traducere, ele sînt automat înlocuite cu altele, legate firesc de ambianța total diferită în care s-a format limba în care s-a făcut traducerea. Din pricina acestei substituiri, subînțelegerea riscă să fie paralizată sau, și mai grav, să altereze textul eliptic în loc să-l întregască și să-l lumineze. De aceea, pentru a păstra cît mai intact mesajul claudelien — în nădejdea că piesele cuprinse în acest volum vor fi toate reprezentate — a trebuit uneori, cît mai rar cu putință însă — să folosim parafraze în locul anumitor cuvinte și să introducem verbe și pronume acolo unde ele erau doar subînțelese în textul original.

I. I.

CAP-DE-AUR

Titlul francez:

TÊTE D'OR

PRECIZARE

„Nu vă puteţi da seama ce a însemnat, la timpul ei, bomba care a fost *Cap-de-aur*“, spunea André Gide lui Claude Amrouche. Într-adevăr, pînă în acel an 1890 în care a fost publicată piesa, de la Shakespeare şi Goethe (chiar de la Eschil, afirmă unii comentatori printre care se numără şi Gide) nu se mai pusese în teatru atît de direct, de vehement, de brutal, în faţa dogmelor religioase şi a autorităţilor laice constituite, problema destinului omului şi a rostului său pe pămînt. Şi încă într-un moment în care preocupările dominante erau atît de departe de acest soi de întrebări şi de frămîntări. Iar chipul nebulos, aproape anarhic pe care-l îmbracă pe alocuri protestarea din pricina însuşi excesului de vehemenţă precum şi a pluralităţii ei, tulbura şi mai mult, ca o ameninţare pe care o face şi mai neliniştitoare voita ei ambiguitate. Comentînd afirmaţia lui Gide, Claude Amrouche scria: „La timpul ei, spune Gide. Pentru el poate. Pentru mine, *Cap-de-aur* continuă să fie şi astăzi aceeaşi bombă cu puternică încărcătură explozivă. Pentru mine şi pentru alţii. Născuţi sau care se vor naşte. În această tragedie, primăvara poetului izbucneşte cu toată forţa proaspătă a fîgăduielii: seva ei albastră şi amară ţîşneşte irezistibil şi se dezlănţuie în dezgheţurile uriaşe ale iernii. La drept vorbînd, ea reprezintă primăvara oricărui om“. Spre sfîrşitul vieţii poetului, cînd Jean-Louis Barrault stăruie

pe lângă el să-i dea voie să joace și tragedia *Cap-de-aur*, Claudel îi răspunde cu o hotărîre de neclintit: „Aș avea impresia că mă văd gol pe scenă; piesa aceasta este însăși tinerețea mea cu conflictele și sfîșierile ei cele mai aprige și nu suport să o văd jucată“. Iar în *Memoriile improvizate* preciza: „*Cap-de-aur* este expresia unei crize prin care cred că trec mulți tineri, poate chiar cei mai mulți... Copilul devenit adolescent, ajuns la vîrsta lucidității și la momentul în care toate forțele s-au dezvoltat pe deplin, simte că se sufocă la el acasă și vrea neapărat să-și cucerească independența, autonomia. Din această aspirație decurge nevoia de libertate, de violență care se traduce în chip atît de diferit...“

Într-adevăr, nesupunerea, mîndria izolării, a singularizării, a creării, setea de spațiu, de lirism, totul se împletește exploziv în această tragedie a unui tînăr abia adult. Claudel adaugă însă: „În *Cap de aur* această forță oarbă, sălbatecă, forță instinctivă, clocotind firesc în toți tinerii, se lovește de una și mai puternică, reprezentată de Prințesă, căreia trebuie în cele din urmă să se supună, scrișnind din dinți“. Prințesa intruchipează tot ce este suavități, adîncă înțelegere umană, iubire și înțelepciune. De aceea, Claudel preciza, în vederea interpretării piesei: „Rolul Prințesei este deosebit de important din pricina a tot ce reprezintă ea în chip simbolic“.

Copleșitoarea tristețe, tragicul sfîrșitului rezultă mai puțin din moartea eroului cît din evidența înfrîngerii lui morale. Simon Agnel își propusese să pună stăpînire pe întreaga lume pentru a o schimba. Dar fără să-i fie prea limpede în ce trebuia să conste această schimbare. Lucrul acesta nu trebuie să ne mire. În mediul în care trăia și la vîrsta la care scrisese piesa, fără a întoarce deliberat spatele marilor frămîntări și dureri ale lumii, Claudel avea asupra lor și, mai ales, asupra unor eventuale soluții raționale, temeinic fundamentate, o viziune foarte nebuloasă și eliptică — pentru a nu spune chiar mărginită — fiind foarte imprecis informat. Atitudinea lui față de alcătuirile sociale

și politice ale lumii era la fel de nebulos și subiectiv protestatară: „Vedeam în anarhie — mărturisește el în *Memoriile improvizate* — un gest aproape instinctiv împotriva acelei lumi congestionate, înăbușitoare, care ne impresura și care determina pe anarhiști să arunce bombe la întîmplare, cu disperarea celui ce se îneacă și caută cu orice preț aer.“ Pe bună dreptate și cu multă pătrundere sintetizatoare, Ovidiu Cotruș scria în studiul său publicat în *Secolul 20* nr 2 din februarie 1969:

„Anarhismul claudelian se legitimează astfel ca un protest individualist împotriva teoriei pozitivistice a integrării funcționale a individului în supraorganismul social ca parte constitutivă și lipsită de autonomie a unui întreg unitar și autonom. E semnificativ faptul că și așa-zisa lui conversiune din ziua de Crăciun a anului 1886 îi apare tot ca un protest individualist, ca o încercare de smulgere din ceea ce el numea «ocna materialistă», ai cărei paznici principali erau corifeii pozitivismului: Comte și urmașii săi, Taine și Renan... Dialectica, atît cea hegeliană cît și cea materialistă, îi sînt străine la acea dată iar, mai tîrziu, cînd avea prilejul să le cunoască, prejudecățile sale dogmatice, cărora le-a acordat o funcție spirituală liberatoare, vor constitui obstacole de netrecut în calea înțelegerii lor adecvate“.

Jertfa lui Simon Agnel a fost inutilă fiindcă țelul pentru care se jertfise era el însuși inutil prin nebulozitatea lui. Dar această nebulozitate era reală sau aparentă? Adevăratul imbold nu fusese liniștitor sau inconștient drapat în falduri somptuoase sub care se ascundea doar o aprigă dorință de putere, de dominare totală? Lucrul nu este exclus, ținînd seama de starea de spirit în care se afla Claudel în acel moment. S-a vorbit de înrîurire shakespeariană și eschiliană. În acea vreme, Claudel avea o admirație pasionată pentru Wagner. Simon Agnel are multe trăsături comune cu eroii wagnerieni. Că mai toți intelectualii francezi din acea epocă — lucru ce pare de necrezut astăzi — Claudel admira pe Wagner mai mult ca poet și ca dramaturg, adu-

cînd o concepție revoluționară în teatru, decît ca muzician. În *Cap-de-aur* se furișează însă și umbra lui Nietzsche. În acei ani, cînd se afla într-o societate simandicoasă și exasperant conformistă, Claudel obișnuia să pronunțe din senin numele lui Nietzsche.

— Ce ți-a venit? l-a întrebat odată sora lui, Camille.

— Eu spun Nietzsche așa cum alții trag cu pistolul! a răspuns Claudel.

Mai tirziu, poetul avea să scrie lui Barrault: „Cum mai poate înțelege cineva astăzi cu adevărat *Cap-de-aur*? Ar trebui reconstituită atmosfera de pușcărie în care trăiam la acea epocă...” În altă scrisoare preciza: „*Cap-de-aur* a fost scris în epoca cea mai tragică a vieții mele, epocă de luptă determinată de o perioadă de cumplită mizerie morală”. Și în *Memoriile improvizate* subliniază în ce măsură era îngrozit de sufocanta ambianță burgheză. Repulsia era atât de mare încît ei i se datorăște trecătoarea lui simpatie, chiar admirație pentru anarhiști. Dar înfrurirea, capital determinantă în cea de a doua versiune a piesei — mai ales în structurarea personajelor — înfrurire mărturisită lui Claude Amrouche tot în *Memoriile improvizate*, s-a datorat lui Dostoievski, polimorfismului personajelor acestuia, tulburilor și pateticilor lor răzvrătiri anarhice. Claudel era încă departe de momentul în care avea să scrie lui Elémire Bourges: „Sînt pentru autoritatea legitimă, de partea tuturor Jupiterilor, împotriva tuturor Prometeilor”. Dar această înclinare spre ordine (o ordine, pe atunci, înrudită prin accepție cu nostalgia lui Baudelaire care rîvnea la un ținut „unde totul nu este decît ordine și frumusețe”) se afla în germen în el încă din acea vreme. Plin de contradicții violente și sfișietoare, ca întotdeauna, Claudel avea să întru-chipeze această ordine, născută din frumusețe și înțelepciune, în personajul simbolic al Prințesei.

Oricare ar fi fost imboldurile generatoare și țelurile propuse, este incontestabil că, pentru societatea și ambianța acelei epoci, o asemenea piesă nu putea fi socotită decît o

bombă, cum bine spunea Gide. Iar din punct de vedere literar și teatral, constituia o uluitoare revelație. Dovadă sînt comentariile condeielor de frunte din acea vreme. De bună seamă, o astfel de piesă nu putea fi jucată pe atunci. Ea a fost tipărită fără nume de autor. Diplomat de carieră, deci funcționar al unei republici deosebit de conformiste, Claudel era obligat să fie obedient și prudent. În lumea literară, unde piesa a stîrnit numaidecît vîlvă, s-a aflat însă curînd cine era autorul. Fiindcă Claudel, firesc curios să afle părerea acelor contemporani ai săi pentru care avea o deosebită admirație și în judecata căroră socotea că se putea încrede, a trimis prin poștă cîte un exemplar mai multora dintre ei. Ne vom mărgini să reproducem două semnificative scrisori. Una a lui Maeterlinck, alta a lui Octave Mirbeau, scrisori care astăzi prezintă un deosebit interes raportat la toată ambianța literară a epocii. Precizăm că nici unul, nici altul din semnături nu auziseră încă vorbindu-se de Claudel care avea numai 22 de ani.

Gand, 21 decembrie 1890

Stimate domn,

Ați pătruns în casa mea ca o cumplită furtună. Am cercetat multe literaturi, dar nu-mi amintesc să fi citit o carte mai extraordinară și mai derutantă ca a dumneavoastră. Am sentimentul că a intrat Leviatan la mine în cameră. În dumneavoastră a reînviat cumva și s-a reincarnat contele de Lautréamont? *Cap-de-aur* este tragedia lui Maldoror? Trebuie să-mi iertați această scrisoare. Mi-ați dat atîtea lovituri de măciucă în cap încît sînt năucit că cineva care, aruncîndu-se în adîncurile unui ocean, este atacat de un rechin. Ieșit la suprafață, îmi fișnese din urechi, din nas, din gură, miraculoasele dumneavoastră imagini. Sînt clipe în care — recitînd piesa — mi se pare că vă văd pitit în fundul unei carceri de nebuni, căpușită cu saltele, dar iată că faceți o mișcare, roștiți un mic cu-

oînt oarecare, urmat de un asemenea torent de alte mici cuvinte care sînt însă atît de miraculoase încît îmi apăsîm atunci dintr-o dată, fără putință de înșelare, cel mai mare poet al lumii. Ce trebuie să cred și să spun? Nu m-am recules încă îndeajuns. Alături de unele enorme poncife și de pasaje care par traduse din Eschil de către Leconte de Lisle, pătrunzi din nou în zona imensă a miracolelor. Drumuri pe care un bijutier nebuș le-a pavat cu pietre prețioase și care duc la eșafod sau pe culmea unică a sufletului. Aș vrea să vă vorbesc la rece, dar sînt prea tulburat și tremur ca în fața unei apariții. Cred că toți vă vor lua pur și simplu drept un nebun. În ce mă privește — desigur eu nu sînt nici atît de mare, nici atît de puternic — ca să vă pot impune — dar încep să cred că sînteți geniu însuși sub forma cea mai irecuzabilă sub care s-a înfățișat vreodată.

MAURICE MAETERLINCK

6 martie 1892

Vă restitui, ca pe un lucru de preț, volumul *Cap-de-aur*; am citit de trei ori această dramă plină de ciocniri, violență, incoerență și genială. Îmi place nesfîrșit de mult și o admir cu pasiune. Criticile? Ei da, știu ce obiecțiuni i s-ar putea aduce. Ele nu mă împiedică o singură clipă. Toate dispar, măturate de enormul suflu care animă această tumultoasă și frumoasă operă. Cap de aur este bătălia fără cruțare pentru victoria dreptății, distrugerea fioroasă a învechitelor societăți, a minciunilor și, la sfîrșit, zorile noi ivite dincolo de ruine și de sînge în apoteoză sacrificiului consimțit și a iubirii. Acest simbol mă emoționează mai mult decît veșnicul Christos plimbat de simboțiști prin beznele concepțiilor lor sadice, un Christos de bordel. Ultima parte a tragediei *Cap-de-aur* este în totul admirabilă. Dar și în celelalte două părți sînt lucruri admirabile, pur și simplu geniale... De-a lungul acestei drame, la fiecare

pagină se află sumedenie de viziuni extraordinare, de supranaturalizări adevărate, de analogii cutremurătoare care fac din această operă un lucru cu totul excepțional în literatură. Cap-de-aur este de altfel mai mult decît o operă de artă. Aud împede în ea chemarea crincenă a profetului strigînd de-a lungul lumii împilate, servilizate, năucite, vestirea timpurilor noi. Să mă înșel oare? Vă voi fi întotdeauna recunoscător, scumpe domn, că mi-ați dat prilejul să cunosc această frumoasă...

OCTAVE MIRBEAU

Frecvența — uneori poate ușor supărătoare — în această piesă a invocației: *O!* nu este o reminiscență a unui anumit romantism declamator și dulceag emfatic. Ea corespunde unor intenții și convingeri ale poetului, situate pe cu totul alt plan. Frământat de năzuința autenticității și a manifestărilor omenești cele mai adînci, gîndul lui se îndreaptă spre tot ce în om are rădăcini mai străvechi. Încredințat că, la începuturile omului, întîii a fost strigătul și mai apoi cuvîntul, acel *O!* i se pare a țîșni din străfundurile ancestrale. Pe de altă parte, faptul că acest strigăt, pentru a se face auzit, cere buzelor să ia forma unui cerc, nu i se pare nici el întîmplător. În eseul său *Ideograme occidentale*¹ — scris, e adevărat, mult mai tîrziu dar care cuprinde observații și împerecheri de simboluri îndelung meditate — Claudel scrie: „Semnul *O* este sufletul în care soarele este încercuit; *O* este și oglinda care reflectă, încercuită, flacăra unei luminări, așa după cum este privirea ridicată spre înălțimi, spre steaua aflată deasupra ei.”

I. I.

¹ *Opere complete*, vol. XVIII, Gallimard.

Nimic nu mi-a părut mai frumos decît rostirea omului; de aceea am aşternut-o pe hîrtie în aşa fel încît să fac limpede vădite cele două sufluri: acela al plămînilor şi acela al inspiraţiei. Numesc VERS răsufierea inteligibilă, mădularul logic, unitatea sonoră alcătuită de iamb, adică raportul abstract dintre grav şi acut.

Versul slujeşte la reprezentarea raportului inexplicabil dintre instinctul mut şi cuvîntul rostit. Am adoptat în pagină o aşezare tipografică anume, pentru ca versul să nu pară că se sfîrşeşte în nedeterminat ci că, izbindu-se de un obstacol, se întoarce înapoi pentru a se încheia firească.

PAUL CLAUDEL

PERSONAJELE

SIMŢN AGNEL, CAP-DE-AUR, Regele
CÉBÈS
ÎMPĂRATUL DAVID
PRINCIPESA
CASSIUS

Numeroşi figuranţi şi figurante

PARTEA ÎNȚII

(Pe cîmp spre sfîrșitul iernii)

(Prin fund, intră Simon Agnel, în strai de țară, purtînd pe umăr un trup de femeie și în mînă o cazma. Prin fașă, intră Cébès și înaintează încet de-a lungul rampei).

CÉBÈS

Iată-mă,
Nevrednic, de nimic știutor,
Om nou în fața lucrurilor nedelegate de tainele lor.

Îmi întorc ochii spre an și spre tăria ploioasă
și plin îmi este sufletul de urît.

Nimic nu știu și nici o putere nu am. Ce să spun
și ce să fac?

La ce anume să-mi folosesc brațele astea care
spînzură, picioarele astea

Caré mă poartă ca visele nopții?

Vorba nu-i decît huiet și cărțile nu-s decît hîrtie.

Afară de mine, nu-i nimeni aici, unde m-au dus
pașii. Și iată, mi se pare că totul:

Văzduh cețos, arături grase,

Copaci și nori tîrîndu-se jos,

Îmi vorbesc într-o rostire fără vorbe, îndoielnică.

Plugarul

Se întoarce de pe ogor; se aude strigătul lui
tîrzielnîc.

E ceasul la care femeile se duc la fîntîni.

Noaptea se şi coboară...

Ce sînt eu?

Ce fac eu? Ce aştept eu?

Şi răspund: nu ştiu — şi din suflet îmi vine

Să plîng sau să ţip,

Să rid sau să topăi şi să dau din mîini!

„Cine sînt eu?”

Lespezi de zăpadă au mai rămas pe alocuri, dar
eu ţin în mîină o crenguţă de albăspînă.

Aşa e Martie: ca o femeie care suflă-ntr-un
foc de lemne verzi.

Fie ca Vara

Şi cumplita arşiţă de peste zi a soarelui să fie
uitată! O, voi, lucruri din întreaga fire, aici,

Mă dăruiesc vouă!

Neştiutor sînt!

Vedeţi-mă: am nevoie

Şi nu ştiu singur de ce anume şi aş putea striga
la nesfîrşire

Cînd tare, cînd scîncit, ca un copil uitat undeva,
departe, sau ca ţîncii rămaşi singuri lîngă jăra-
tecul din vatră!

Cer posomorît! copaci, pămînt! umbră, seară
ploioasă!

Vedeţi-mă! şi ruga asta a mea pe care v-o fac
să nu-mi rămînă neluată în seamă.

(Zăreşte pe Simon.)

Ei! cine sapă acolo?

(Se apropie de el.)

Ai venit pentru şanţurile de scurgere? E cam
tîrziu.

SIMON

(se îndreaptă din şale)

Ai spus ceva? Ce vrei de la mine?

CÊBÈS

Ce faci aci, omule?

SIMON

Ogorul ăsta e al vostru?

CÊBÈS

Da, al nostru.

SIMON

Lasă-mă să sap groapa asta în el.

CÊBÈS

(zărind trupul femeii)

Doamne!

Da' ce-i asta?

SIMON

(continuînd să sape)

Femeia care era cu mine.

CÊBÈS

Vai miel!

Cine-i, cine-i femeia asta? Dar o cunosc! Nu
cumva e moartă?

SIMON

Nu din vina mea a murit.

CÉBÈS

Ea estel Ea estel Vai mie!

Așa mi-a fost dat să te regăsesc, spune? Rece și udă toată! Tu care atît de bună erai, veselă, plină de viață!

Tu ești, spune, tu ești?

SIMON

Cébès!

CÉBÈS

Cum? Mă cunoști?

SIMON

Ce-i cu clopotnița aceea acoperită cu ardezie, Cébès? Și în ce ținut ne aflăm?

CÉBÈS

Agnell Simon Agnell!

SIMON

Taci! La noi acasă mai e ceva?

CÉBÈS

Nimeni.

Casa a fost vîndută.

SIMON

Tata, nu știi, mai trăiește cumva?

CÉBÈS

A murit. Și mama la fel.

Iar ceilalți au plecat.

SIMON

Mai bine!

CÉBÈS

Dar tu pe unde-ai umblat, nefericitule?

Pentru ce ai plecat?

Și femeia pe care o văd aici?

SIMON

Pentru ce? Cine poate ști așa ceva?

Îmi amintesc: dirzenie nesupusă, rușine, Dorința de a merge pînă la capătul drumului, de a porni într-acolo încotro și tu poți vedea cum se întind pămînturile, cît cuprinzi cu ochii.

Așa am plecat de acasă, părăsind pe toți ai mei! Morți!

CÉBÈS

Unde te-ai dus?

SIMON

Nu știam că mă iubește. Într-o zi i-am prins grumazul în amîndouă mîinile și am proptit-o de zid, în șură.

Fiindcă eram iute din fire. Ea venise după mine. Am pornit apoi singur prin lume! Mi-am făurit multe visuri; am cunoscut Oamenii și lucrurile care se află pe pămînt în vremea noastră.

Am văzut alte drumuri, alte semănături, alte așezări. Treci și totul a trecut.

Și marea foarte departe, și mai departe decît marea!

Și de-acolo, în timp ce mă întorceam cu o creangă de brad în mînă...

CÉBÈS

Atunci ți-a ieșit ea în cale, în căutarea ta pornită?

SIMON

Împreună,
Peste sumedenie de munți și peste fluvii, am
coborît spre miazăzi și spre cealaltă mare
Și apoi ne-am întors aici.

CÉBÈS

Unde? Spune!

SIMON

Uite, în bordeiul de colo. Voiam să fac foc. Dar
e prea multă umezeală.

(Se uită în groapă.)

E îndeajuns de adîncă așa!

(Iese din groapă.)

CÉBÈS

Doamne! Ea e! Și cum zace, așa, pe pămînt!

SIMON

Locule! Locule!

Îndepărtîndu-mi ochii mei nevrednici de la tot
ce se află-aici, ce altceva căutat-am oare prin
lume

Decît, prin vînzoleala tuturor oamenilor, mărtu-
ria a tot ce-aș însemna eu însumi?

Și iată că, înarmîndu-și gleznele, aci a venit să
mă afle această mărturie!

În picioare, cu creștetul pletos înfierbîntat de
văpaia zilei, împurpurați de soare,

Ne-am contopit sufletele pe buze; ea mă strîn-
gea în brațele-i neștiutoare!

Iar eu am adus-o înapoi, aci pentru ca acest
loc din care am plecat să-și bată joc de mine!
Iat-o prăbușită la picioarele mele!

Blestemat să fie acest ținut! Să le crape vacile,
oftica să le dea în porci!

Vai, mie! O, locule, pămînt lutos și lipicios!

Nu-i nimic de capul meu! Ce-aș putea face? La
ce bun? La ce să caut să fiu

Altfel decît așa cum sint? Și aici,

Singur, cu picioarele împlintate în pămînt, scot
strigătul meu dirz

Și vîntul îmi lipește o mască de ploaie pe față.

O, femeie! Credincioasă,

Fără să te plîngi, pretutindeni m-ai întovărășit
Asemenea unei zine cumpărate, asemeni unei
regine care-și oblojește picioarele însîngerate cu
obiile de aur.

Iar eu ți-am strigat o dată: „Piei din ochii mei,
plămădă de noroi!”

Ticăloșia, rușinea, josnicia furnicînd de dorinți,
pînă la urmă toate le-am întruchipat, însușin-
du-mi-le, așa cum însușești o știință!

Și-ascultă, Cébès, ascultă și asta: trăgînd să
moară, îmi stringea mina și mi-o apăsa pe obraz,

Și mi-o săruta, uitîndu-se drept în ochii mei,
Și spunea că ar putea să-mi cînte niște preves-
tiri,

Ca o bătrînă lotcă ajunsă la capătul mării,

Și, în cele din urmă, cînd a murit, a vorbit
și a plîns, văzînd parcă ceva și parcă pîrîndu-i
rău de ceva, nu știu anume de ce...

CÉBÈS

Singură și galbenă la față!

SIMON

Și se uita la mine și plîngea și îmi săruta mîi-
nile cu buzele ei fierbinți!

Și eu o întrebam: „Te doare ceva?” și ea făcea semn din cap că nu.

Și se uita mai departe la mine și tot n-am știut ce voia să-mi spună. Cine să înțeleagă femeile?

Hai, du-te acum în groapă!

(Vrea să ridice cadavrul.)

CÉBÈS

Stai să te ajut.

SIMON

Bine.

Țin chiar să facem asta împreună și întovărășirea noastră să nu fie uitată!

Eu am s-o iau de umeri și tu de picioare.

(Ridică trupul.)

Nu, nu așa! Să odihnească cu fața la pământ.

(O coboară în groapă cu fața în jos.)

CÉBÈS

Odihnească!

SIMON

Așa, intră în pământul crud! Și de-a dreptul! Aci unde nu mai auzi și nu mai vezi, cu gura în țărină.

Ca atunci când, pe burtă, înșfăcînd pernele, ne prăbușeam în somn.

Și acum, am să-ți încarc cu o încărcătură de bulgări spatele.

(Împinge în groapă pământul cu amîndouă brațele; cînd groapa e plină, o bătătorește cu picioarele.)

Să punem capacul! A rămas afară doar țărîna al cărei loc l-ai luat tu.

Și zici că nu mai e nimeni la noi acasă?

CÉBÈS

Nimeni. Totu-i răvășit. Ogoarele au rămas în paragină.

(Tăcere)

Taică-su mai trăiește.

SIMON

Ce spui? Nu cumva vrei să mă duc să-i cer să mă găzduiască?

CÉBÈS

E un biet bătrîn; a fost tare necăjit.

Trăiește singur, din mila oamenilor, toată lumea îl disprețuiește.

E cocîrjat ca un cuțit de plug și mîinile îi spînzură pînă la genunchi. Nu și-a mai putut veni în fire de cînd fiică-sa a plecat.

SIMON

N-am să rămîn pe meleagurile astea.

Se vede cumva locul gropii?

CÉBÈS

Nu se mai vede nimic. Plouă.

SIMON

O, învățătoare!

Tu care, vorbindu-mi cu un glas parcă deosebit, țineai chipul tău în fața mea ca o carte deschisă!

Odihnește mai în adînc decît bobul de grîu în hambar.

Adine în care n-o să mai auzi larma drumului
și a cîmpului, scrișnetele coarnelor plugului și
acelea ale semănătoarelor,

Numai de mine știută într-un loc de toți cei-
lalți neștiut.

Și nici măcar această cazma și nici toiagul tău,
ca visla frintă a unui rătăcitor pe ape,

Să nu mai rămînă înfipte aici.

(Aruncă departe cazmaua.)

Și acum, să mergem.

CÉBÈS

Îngăduie-mi să vin cu tine.

SIMON

Vino.

Nu spui nimic?

(Merg împreună.)

CÉBÈS

Sînt trist... peste fire de trist.

SIMON

Moartea!

Gînduri,

Fapte care dorm, așa cum noii-născuți

Își aduc genunchii spre piept, de parcă ar vrea
să se întoarcă în găoacea mamei.

Încetezi de a mai trăi.

Amintirea! Bătrînețea! Bolnavul

Se trezește dintr-o dată singur și, în timp ce
ploaia bate-n geamuri, aude zgomotul unei lingu-
rițe de argint care cade undeva, dedesubt.

Și zîmbetul a fost hărăzit bătrînilor.

(Tăcere)

CÉBÈS

A murit.

SIMON

O femeie și-a tras înapoi mîna, ferindu-și în chip
ciudat ochii;

Iar eu, bărbatul, am rămas singur. De aici unde
am fost părăsit

Spre care plajă alburie a văzduhului să ridic gura
care trage mai departe aer în piept?

Ce-mi spuneam mereu în tăcerea mea? „Voi
putea, mă voi strădui...”

Vai! Încotro să pornesc, încotro să mă îndrept?
Cerurile sînt de fier și eu rămîn aici, moștenire
afemeii, plin de amenințări și de strigăte îndurerate.

Cum? Și ce să încerc? Pe unde n-am umblat!
Ce n-am văzut! O, zile ușuratece, zile ce n-au
fost decît zile de calendar! Dacă,

Asemenea unui munte, trupul meu

O pădure de brațe ar înălța, la ce ar folosi mul-
țimea mea?

Femeia tinăra de lingă mine nu mai este!

Și totuși, ieri, în timp ce dormea, am ieșit din
casă.

Deși știam că a doua zi aveam să fiu singur.

Era noapte și inima-mi era mai grea ca o pia-
tră la capătul unei frînghii.

Dar iată că în timp ce pașii mă purtau în nești-
re, puțin cîte puțin,

Am simțit acea viață a mea, acel lucru

Necăsătorit, nenăscut,

Rostul care se află în miez de mine însumi.

CÉBÈS

Dac-aș putea și eu...

Dar nimănui nu i-a păsăt de mine.

Ce spui?

SIMON

CÉBÈS

Aș putea spune...
Și eu m-aș putea tingui în așa fel încît să fiu
înțeleș de tine.

SIMON

Ai pierdut și tu pe cineva?

CÉBÈS

Nu.

SIMON

Vezi tu, înclinarea asta a noastră
Pentru o făptură cu chip de copil
E stranie; mă gîndesc că veselie acestor făpturi
poate nu-i aieva.

Se-ngroașă cînd îmbătrînesc și ajung ca niște
cloști.

Dar cînd femeia se duce așa, ca un pumn de
nisip care-ți fuge printre degete...

Ah! Gînduri găunoase!

Mai tîrziu, vei învăța mult mai multe lucruri.

(Ajung la drum.)

CÉBÈS

Cine se apropie? *(În șoptă.)* E tatăl ei.

*(Intră un bătrîn foarte încovoiat care împinge o roabă în
care se află un tirnăcop și un coș.)*

SIMON

(în șoptă)

Vorbește-i.

CÉBÈS

(țăranului)

Bună seara, moșule!

*(Țăranul se oprește și lasă la pămînt picioarele roabei. Tă-
cere.)*

Cum merge astăzi?

ȚĂRANUL

Păi... nu mai știu. Nu cred să fi trecut de cincî.
Zilele nu se lungesc prea mult.

SIMON

(strigîndu-i la ureche)

Și fata dumitale, ce mai face?

ȚĂRANUL

(uitîndu-se chiorîș la el)

Nu știu, domnule. Nu mai e la mine.

SIMON

Poate o duce mai bine ca dumneata. Mai știi?

ȚĂRANUL

Heil

Ar face bine atunci să mă ajute și pe mine un
pic.

Vai de capul meu!

Bună seara la domni.

(Iese. Cei doi tac un timp.)

CÉBÈS

(arătînd într-o parte a drumului)

Satul e-ntr-acolo. Vino noaptea asta la noi.

SIMON

Nu, am s-o pornesc în cealaltă parte.
Nu se află loc care să mă poată primi pe mine;
nu voi intra în casa altora.

Nu am altă avere decât straietele de pe mine.
Dar mă voi așeza pe o piatră și mă voi simți în-
deajuns de bogat.

Eu însumi îmi sînt mie masă și pat.

Nu voi muri, ci voi trăi!

Nu voi muri, ci voi trăi. Nu vreau să mor, ci
să trăiesc!

Află că nu sînt singur.

CÉBÈS

Pe cine ai cu tine?

SIMON

Glasul propriului meu cuvînt. Tot aud pe oa-
meni plîngîndu-se de rele; dar ce rău poate exis-
ta oare?

Nici unul.

Iacă! nu se mai vede nimic.

CÉBÈS

S-a înnoptat.

SIMON

Ia seama la drum; vorbește mai încet!

Mărăcinii uscați tremură; crengile trosnesc și
se leagănă fără foșnet, piraiele gilgie în pămînt,
în picioare, înveșmîntați de văzduh, în fiecare
mină ținem întunericul,
Melancolie a pămîntului.

Noi cei ce înaintăm pe marginea drumului sîm-
tem singurii care aburim cu răsufierea caldă.

Ah, sînt tulburat...

Cébès, tu care ești lingă mine, mă auzi?

CÉBÈS

Te ascult.

SIMON

Vorbește-mi. Îmi închipui că ai ceva de spus.

CÉBÈS

Aș vrea și eu...

SIMON

Ce-ai vrea?

CÉBÈS

Nimic.

Doar o cămăruță cînd ninge și nimeni să nu
știe unde mă aflu.

SIMON

Ce mai e și asta?

CÉBÈS

Nu sînt decât un copil! Eu n-am avut nici un
sprijin și a trebuit să îndur, să sufăr...

Amare visări mă frămîntă și mi-e milă să văd
lumina albă!

Nu mă sili să vorbesc ca apoi să-ți rîzi de mine.

SIMON

Am să te iau de păr și am să-ți scutur capul.
Haide, vorbește!

Cui să te destăinuiești dacă nu

Celui care, în această clipă,

Umblă prin noaptea întunecoasă alături de tine?

Și-ți mai spun ție că tu ești un om, și nu un copil plăpînd cum e colțul alb al săminței care străpunge pămîntul.

Nu sînt decît cu puțini ani mai vîrstnic ca tine dar am jurat

Că voi sta mereu în picioare!

Și că nu mă voi da bătut și de fel nu-mi va fi teamă și voi ajunge acolo unde am hotărît.

Vorbește! Sprijină-te de brațul meu

Că noaptea-i neagră și deloc nu se vede.

CÉBÈS

Fie, ascultă: sînt un bicisnic! Ah, de-aș putea rosti limpede lucruri care de fel nu sînt limpezi!

Cu ce să-ncep

Ca să spun ce înseamnă lehamitea care nu începe ci, ca lucrurile pe care îți zăbovește îndelung privirea, rămîne mereu pe loc?

Iată ce ar putea spune tinărul

Care, ca un rege detronat, cu capul trecut prin fundul unui sac găurit, stă țeapăn, cu ochii ră-tăciți

Și cu ale cărui plete, vîntul, ca o nebună, se joacă

Și care privește fără să înțeleagă ivirea zilei,

Plin de șoapte ca un copac uscat:

Mulțimea oamenilor plini de ei înșiși care își pun tot felul de întrebări, care luptă, vorbesc și își holbează ochii

Apoi, întorcînd spre noi partea păroasă a capului, se fac nevăzuți ca zeli Mani;

Prăbușirile și patimile solemne;

Norii care acoperă cu umbra dealurile, strigătele animalelor, larma satelor și a drumurilor,

Pădurea în frunzișurile căreia cîntă vîntul vîna-tor, carele încărcate cu snopi și cu flori

Și Victoriile care trec pe drum ca niște fete venind de la seceriș, cu obrajii negri de soare ca negrul scoarței fărămițate de stejar,

Înveșmintate într-un vâl și sprijinind o dairea de coapsa lor de aur.

SIMON

Isprăvește-ți gîndul. Ce-ar spune tinărul?

CÉBÈS

Nimic. Sînt oameni ai căror ochi

Se topesc ca niște păstăi crăpate din care ar curge semințele.

Și femeii în care cancerul s-a aciuiat ca iasca pe un fag.

Și noi-născuți monștruoși cu chip de om și bot de vițel!

Și copiii siluiți și uciși de tații lor.

Și bătrîni ale căror zile, una cîte una, sînt numărate de copiii lor.

Toate bolile ne pîndesc, ulcerul și abcesul, epilepsia și tremuriciul capului și, în cele din urmă, cășunează guta și piatra care te împiedică să dai drumul udului.

Oftica își aprinde focul ei; părțile rușinoase mucelesc, ca strugurii; și burduful burții

Crapă și-și varsă afară mățele și borhotul.

Nu-i groaznic? Dar viața noastră

Din care facem sărbătoare? La o masă de larve se îndoapă

Pînă ce, ca un cîine care dă afară viermi și bu-căți de carne,

Burta se răscoală și icnește pe masă!

Aș vrea să aflu fericirea!

Dar sînt ca un om sub pămînt, într-un loc unde nu se aude nimic!

Cine ne va deschide poarta? Și cine va cobori
până la mine în locuința în care mă găsesc, adu-
cându-mi în mină focul galben?

SIMON

Eu însumi mă aflu în asemenea loc adânc! Dar
eu mă voi ridica și voi sparge ușa și mă voi arăta
în fața oamenilor.

Ah, ah!

CÉBÈS

Ce spui?

SIMON

Acum tac! Ah...

(Se oprește.)

CÉBÈS

Ei? Ce ai de răsuflă așa? Ce adușmeci?

SIMON

Aerul și pământul! Ah!

O, primăvară care reînnoiește anul, puternică
dragoste ce biruie fecioria!

O, tărie a vieții căreia timpul îi pregătește
nuntirea! Nu e tulpină

În care delirul să nu pătrundă ca un creator,
zămislind floarea și sămînța!

CÉBÈS

Vîntul e cald.

SIMON

Simt în gură gustul untului
Amar al mugurilor! Steiul
Trupului meu

Se topește ca un bulgăre de pământ dezghețat.
Gust al vieții! Putere și dobîndire! Din creș-
tet la tălpi, numai putere și sevă!

Voi deschide larg gura și voi înălța brațele și
le voi ține întinse.

Dar vino odată!

CÉBÈS

Unde mă duci? Uite, am ieșit de pe drum.

SIMON

Ce nevoie e de drum? Știi unde mă duc. Urmea-
ză-mă.

O, Cébès, cîtă dreptate ai avut că nu ți-ai des-
chis nesocotit inima bătrînilor sau vreunui om
oarecare, mai vîrstnic

Fiindcă nu ar fi putut să-ți răspundă, neștiind
la ce rîvnești tu.

Dar dacă putem cunoaște, după gustul pe care-l
are, anul unui vin,

Ce ne împiedică să socotim că fiecare generație
de oameni,

Încolțind la vremea ei pe țarina mamă,

Păstrează în ea o taină comună, un anumit
nod în adîncă întrețesere a lemnului ei?

(Sau, poate, mă gîndesc la o velință ale cărei
culori țesătoarea le alătură una după alta.)

Copilul este întărcat la unsprezece luni; dar
întărcarea minții se face mai tîrziu

Și pînă să învețe să-și chibzuiască singur hrana
(tainul cumpănindu-se cu costul lui), sinul nu-i
este luat și nici tăiată legătura cu izvorul.

Așa că, dacă-ți lipești urechea de inima mea...
Dar și eu sînt plin de tulburare.

CÉBÈS

Ne depărtăm din ce în ce mai mult.

SIMON

În privința oamenilor, fie tineri, fie vîrstnici, eu unul nu m-am sinchisit de ce se află înlăuntrul lor.

Dar un copac a fost tatăl și dascălul meu.

Copil, mi se întimpla uneori ca, de inimă rea și amară,

Să nu pot suferi pe nimeni pe lângă mine. Aerul pe care îl mai respirau și alții mi se părea înăbușitor.

Încercam atunci nevoia să caut singurătatea și în sînul ei să hrănesc în taină obida și ura pe care le simțeam crescînd în mine.

Astfel, am întilnit acel copac și l-am cuprins, stringîndu-l în brațele mele ca pe un om mai din alte vremi.

Fiindcă, dinainte ca eu să mă fi născut și după ce noi vom fi trecut dincolo,

El se afla și va continua să se afle acolo

Și măsura timpului lui de fel nu e aceeași.

Cîte după-amiezi n-am petrecut la picioarele lui, după ce-mi golisem gîndurile de orice lărmă!

CÉBÈS

Și ce te-a învățat?

SIMON

Acum, în ceasul acesta de neliniște, de spaimă, acum, trebuie neapărat să-l regăsesc.

(Ajung sub un copac uriaș.)

O, copac, primește-mă. Singur am plecat de sub ocrotirea crengilor tale și iată, tot singur mă reintorc acum la tine, o, tatăl meu cel neclintit!

Ia-mă din nou sub umbra ta, o, fiu al Pămîntului. O, lemn, în ceasul acesta de buimăcire, o, tu, șoptitorule, împărtășește-mi și mie

Acel cuvînt pe care îl intrupez eu și a cărui cumplită căznire o simt în mine!

Tu, prin tine și în tine, nu ești decît o neconținută strădanie; smulgerea neostoită a propriului tău trup din materia neînsuflețită.

Bătrînule, cum sugi tu pămîntul ca pruncul sînul mamei,

Împlintînd, răsfirîndu-ți în toate părțile rădăcinile tale puternice și subtile! Și cerul, cît de legat ești de el, și la chemarea lui cum te încordezi și te avinți, cît ești tu de mare,

Într-o frunză uriașă, Formă a Focului!

De pămîntul pe care nu-l sleiește strînsoarea tuturor rădăcinilor ființei tale,

Și de cerul nemărginit, cu soarele și stelele toate din zodiile anului;

De acest cer de care te prinzi cu gura ta alcătuită din toate brațele tale, cu întreg mînunchiul trupului tău, apucîndu-l cu ele,

Tu, de amîndouă, și de cer și de pămînt pe de-a ntregul și deopotrivă ai nevoie ca să te ții drept!

La fel și eu vreau să mă țin drept! Să nu-mi pierd sufletul! Seva asta esențială, umezeala asta lăuntrică, din mine, și clocotul

Al căror rost este omul acesta care mă aflu a fi, să nu le risipesc așa cum face o ușuratecă tufă de ierburi și de flori. Să cresc în întregimea mea,

Să rămîn unic și drept!

Dar nu freamătul vostru, crengi desfrunzite, goale în văzduhul opac și nebulos,

Vin astăzi să-l ascult,
Ci pe voi, rădăcini adânci, și pe tine, străfund
de obârșie al pământului din care vă hrăniți, vreau
să vă cercetez și vouă să vă dau ascultare...

*(Rămîne în picioare sub copac.
Tăcere de durată nedeterminată.)*

SIMON

(suspînă ca ieșind dintr-un vis)

Să mergem!

CÉBÈS

Nu, Simon, n-ai să pleci astfel. N-ai aflat nimic
sub acest copac al cunoașterii?

SIMON

Alte lucruri aflat-am decît cele pe care le pot
spune.

CÉBÈS

Tocmai. Alte lucruri decît cele pe care le poți
spune, asta și cer să aud.

Dacă, într-adevăr,
Vreo lege anume hărăzită sufletului tău,
O poruncă
Sau o voință de neom
Te îmboldesc cu genunchiul printre bieții de
noi...

(Îngenunche în fața lui.)

SIMON

Ce vrei?

CÉBÈS

Să-ți amintești de mine.

SIMON

De ce vrei să mă faci să vorbesc? Îndepărtea-
ză-te de mine fiindcă întreg cugetul meu fumegă
și clocotește și întreaga mea ființă este cutre-
murată.

CÉBÈS

Eu cel dintîi te-am chemat.

SIMON

Ce faci?

CÉBÈS

Îți caut mîinile. Lasă-mă să ți le cuprind. Nu
le trage înapoi.

(Tăcere.)

SIMON

Ah! Ah!

CÉBÈS

Ce spui?

SIMON

Un duh a suflat peste mine și vibrez ca un stîlp!
Cébès, o putere mi-a fost dată; aspră, sălbatică.
Este înverșunarea bărbatului și nu este pic de
femeie în mine!

CÉBÈS

Fierbinte te rog.

SIMON

Nu nădăjdui să afli mai mult decît mă învoiesc
să spun despre ce s-a petrecut cu mine.

CÉBÈS

Ascultă! Am înțeles și nu am să-ți dau drumul.
Eram aici, alături de tine!

Fără doar și poate trebuie să-ți vorbesc pe loc
și pe loc să-mi răspunzi!

N-ai să pleci, înainte

De a-mi fi dat partea care mi se cuvine.

Răspunde! Dacă nu, mă voi ridica și, uitându-mă
în ochii tăi, mă voi lua la trîntă cu tine!

Fierbinte te rog!

Mi-ai luat vederea! Mi-ai smuls nădejdea și
bucuria.

Mi-ai luat femeia și mi-ai ucis-o! Și iată, ție
mă adresez acum!

Și înalț spre tine chemarea mea în numele fe-
meii pe care amîndoi am iubit-o

Și în numele milei pe care trebuie s-o ai pentru
mine care sînt chip al propriei tale ființe.

Nu mă lăsa în negurile în care mă aflu.

O, părinte, părinte — nu sînt aici, oare, fiul
tău?

Pe tot ce îmi lipsește, fierbinte te rog!

Iată, n-o să dau drumul mîinilor tale

Și, asemenea femeii care a murit și care, pînă
să-și dea sufletul, ți le-a ținut apăsate pe obraji
ei, vezi, la fel ți le voi ține și eu pe obrajii mei

Pînă ce îmi vei fi răspuns.

SIMON

Aș putea rămîne locului întreaga noapte fără
să mă clintesc.

Și un cuvînt nu aș spune și cei care ar trece pe-a-
ici nu m-ar vedea.

Mă aflu singur și mulțimea oamenilor se află
răspîndită în jurul meu, pe cîmpii sau în casele

pe care și le-a făcut, lîngă luminile pe care și
le-a aprins.

Iar eu, la această cruce de drumuri voi ridica
mîna

Și nu-mi va fi frică și voi face un jurămint,
repetînd vorbele care mi-au fost destăinuite.

(*Ridică mîna.*)

CÉBÈS

O, Simon, nu am să dau drumul celeilalte mîni.

SIMON

Află că un drept mi-a fost hărăzit. Află că o
putere mi-a fost dăruită.

Cine ești tu și ce vrei?

CÉBÈS

Sînt cel ce te roagă fierbinte, o, tinere mai
vîrstnic!

SIMON

Cui te încredințezi tu? Un lucru cumplit mi-a
fost dezvăluit mie, care nu eram decît un copil.

Și sînt plin de spaimă și plin de slăbiciune.

Ia-mi și cealaltă mînă, frate!

(*Îi dă și mîna dreaptă.*)

Nu sîntem amîndoi decît niște copii în noapte,
în mijlocul acestui uriaș univers. Cu toate astea,
o putere se află în mine și mi-e milă de tine.

CÉBÈS

Mîntuiește-mă!

SIMON

Iubește-mă! Înțelege-mă! Jură să fii cîstit
față de mine și încrede-te cu totul în mine.

Ia seama: asta înseamnă mult; nu hotărî fără să cumpănești limpede.

CÉBÈS

Sînt gata să fac tot ce spui.

SIMON

Ceea ce tu vei face pentru mine, eu însumi voi face pentru tine.

Vrei să mă iubești? Tu îmi ceri doar vorbe, iar eu, regește, mă voi da pe mîinile tale.

CÉBÈS

Cum asta?

SIMON

Tu ții în mîinile tale un om ce ființează.

Trăiesc și sînt prezent cu taina sufletului meu.

O, moartea! O, noaptea! Două fapte vinovate s-au întîlnit în acest loc!

Te prinzi cu mîinile de straietele mele și ceea ce mîinile tale ating ești tot tu

Dar totodată sînt și eu iar eu nu sînt decît un om!

Înțelege-mă! Înțelege cu mîinile această durere: omul sortit să fie schilod și lipsit de cunoaștere!

Ce măreț lucru este faptul că gura asta își rosteste al ei *Eu!*

Dar acest consul care trebuia să rămînă deschis,

Ochii se duc și cel ce este în picioare se clatină¹.

¹ Acest paragraf ilustrativ al unui anumit fel de exprimare, eliptică, a lui Claudel, obligă pe traducător să citeze concluzia lui Robert Mallet, editorul *Operei complete*, după o zadarnică discuție avută cu poetul asupra unor versuri sau replici nu numai obscure, ininteligibile, ci, aparent,

Iată că toate lucrurile se schimbă; trebuie să rezist! Am rătăcit ca un licăr; trebuie să mă înalț ca o flacără înrădăcinată!

Nu mă lăsa singur! Măcar tu să ai încredere în mine!

Spune-mi că așa ceva este cu putință.

CÉBÈS

Nădăjduiește.

SIMON

Da, voi izbuti.

CÉBÈS

În acest loc, eu, cel dintîi, mă închin ție.

SIMON

Ai ingenuncheat în fața mea! Ce rușine!

Tot așa cinstește-mă, de vreme ce m-ai întîlnit: iată, împreună ne aflăm amîndoi.

Rămîi, și eu să-ți fiu altar.

Apropie-te deci, și sprijină-ți capul de mine.

CÉBÈS

Mă rog ție și îți aduc închinarea mea.

SIMON

O, mindrie! Strînge-mă deci la pieptul tău!

chiar negramaticale: „Zelul meu este neavenit. Claudel stăruie și își menține toate obscuritățile stilului, mirat de întrebările mele. Înțeleg stăruința lui să se exprime în acest fel. Dar nu îndrăznesc să-i pun întrebarea care ar trebui să pună capăt tuturor celorlalte: «Dar de ce nu înțelegi și dumneata că e firesc ca un asemenea fel de exprimare să trezească mirare» (N.R.F., 1 sept. 1955.)

În cazul de față, consul este gura, considerată ca un soi de reprezentant prin care se exprima *eul*.

CÉBÈS

Ce-i asta oare?
Ceva îmi curge pe cap!

SIMON

E singele meu; astfel, deși lipsit de sîni, omul
va ști să-și dăruie laptele lui.

Cît despre tine,

Iată-te acum ca o slujitoare care, înainte de a
pleca,

Îmbrățișează copacul crucii.

Dar acest lucru răstignit, cu falca lui de piatră
trage spre cer lanțul de spini

Și un pițigoi cîrpește pe umărul lui dărăpănat.

Primește singele meu peste tine. Pentru ca sîn-
gele meu să țîșnească, îmi voi străpunge pieptul,
așa cum mina hotărîtă înfige securea în codru!

Da, singele meu curge. Astfel ne aducem unul
altuia cînstire, tu și cu mine, care purtăm prin
întunecimi, în vinele noastre, un sînge fierbinte!

Așa cum, dincolo de moarte, două rude se re-
cunosc în noaptea veșnică, fără să se vadă,

Și se reped una spre alta vărsînd riuri de lacrimi.

CÉBÈS

Te salut, o, Regel!

Te string în brațele mele, Măria-ta!

Și iată, am gustat din singele tău, așa cum guști
primul vin care curge din zăcăture.

(Se ridică.)

SIMON

Te du cu bine.

CÉBÈS

Rămii cu bine.

(Iese.)

SIMON

Și eu pe cine am? Pe cine?

(Face cîțiva pași șovăitori.)

Doi copaci și întreaga noapte în spatele meu!
Norii se destramă și într-acolo se văd stele.

O, dreaptă cumpănire a lucrurilor în noapte!
O, puteri care, potrivit propriei voastre meniri,
lucrați cu o tărie de neînvîns!

Și eu la fel îmi voi îndeplini lucrarea mea și voi
face să se clintească uriașa piatră; tîrindu-mă de-
desubtul ei,

Dintr-o opintire o voi ridica în spinare, așa cum
măcelarul aruncă pe umerii lui jumătate de vită.

Să făptuiești, să făptuiești, să făptuiești! Cine
îmi va da puterea să făptuiesc? Ah, ah!

(Se întinde pe jos cu fața la pămînt.)

O, noapte, mamă!

Strivește-mă sau astupă-mi ochii cu pămînt!

O, mamă, de ce mi-ai crăpat, de-a lungul lor,
pielea pleoapelor? Mamă, sînt singur!

De ce mă silești să trăiesc, mamă?

Aș fi mulțumit dacă, mîine, pămîntul ud de
rouă nu s-ar mai înroși pe geana răsăritului! Noapte,
atît de bună îmi pari miel!

Nu pot! Nu pot! Vezi-mă, noapte, și pe mine
căci fiu îți sînt.

Și tu, Pămînt, uite, mă culc la pieptul tău!

Noapte cu inimă de mamă! Pămînt! Pămînt!

(Își pierde cunoștința.)

PARTEA A DOUA

O sală în palatul Regelui; ferestre înalte în fund. E noapte. Cébès, bolnav, este întins pe un pat. O lampă mică se află la căpăţiiul lui, pe jos. Împrăştiaţi la întâmplare, oameni, întinşi şi adormiţi, răsuflă greu sau sforăie.

Pantomimă. Regele intră cu o privire rătăcită, desculţ, cu straietele răvăşite. Aleargă de colo-colo prin sală, pradă unei violente frământări.

CÉBÈS

(fără să-l vadă pe Rege)

Toţi dorm! Opaţiul sfirte şi fumegă.

(Se întinde cu greu pe spate.)

REGELE

(cu voce înăbuşită, geme)

Vai mie!

CÉBÈS

(din ce în ce mai în şoaptă)

Doi, patru, şase, opt, doisprezece,
Paisprezece,

Şaisprezece, optsprezece, treizeci şi şase,
Şaptezeci şi doi, o sută patruzeci şi patru... Aş
vrea să pot şi eu dormi!

REGELE

Vai mie!

CÉBÈS

Mi-e sete: aş vrea un strop de apă! Dar nu voi
bea.

Mi-e rău! Noaptea-i lungă. Dacă aş putea măcar
aţipi!

(Închide ochii.)

REGELE

Ah!

CÉBÈS

Cine oftează? E cineva acil!

REGELE

Ah!

(Îl vede pe Cébès şi-l priveşte.)

Nici tu nu poţi închide ochii, copile?

CÉBÈS

Nici eu.

REGELE

Nu-ţi e sete? Nu vrei să bei ceva?

CÉBÈS

Iertare, Sire, dar nu voi bea nimic pînă ce el
nu se va fi întors.

REGELE

Sire! Dar mai există aici un Sire? Nu-mi mai spune Sire, copile!

Am fost lăsat singur în palat și în cetate cu fiica mea; toți au plecat fiindcă dușmanul se apropie.

Puțin le pasă lor de mine! Primul ministru făcea totul și se mărginea doar să-mi spună și mie cum mergeau treburile. Și venea întotdeauna la ceasuri atît de nepotrivite, încît mă împiedica să mănînc la vremea mesei.

Stomacul meu nu-i sănătos; trebuie să mănînc mereu la aceleași ore.

Se adunau cîte zece sau cîte douăsprezece și aduceau o sumedenie de hîrtoage. Caraghioși oameni mai vezi astăzi!

Acum s-au dus cu toții. Primul ministru a șters-o și el, luînd și diamantele ca să le pună la adăpost.

Pînă și slugile au plecat. N-a mai rămas nimeni aici.

(Undeva un orologiu începe să sune miezul nopții.)

La fel e și în oraș. N-au mai rămas decît săracii și cei care n-aveau unde și cu ce să plece.

(Numără cele douăsprezece bătăi.)

Cît e ceasul?

CÈBÈS

Miezul nopții.

REGELE

N-a mai rămas nimeni aici.

Și eu nu pot dormi și rătăcesc prin palat

De la bucătărie pînă în hărăbăile de poduri și mi se pare că aud oamenii dormind în dosul ușilor

și jarul care a rămas pe vetre mai aruncă o slabă licărire.

Bieții oameni care au venit ieri și care, văzînd palatul pustiu, au cerut îngăduința să petreacă noaptea aci,

Au, de bună seamă, vedenii: vor „să vegheze și să se roage“.

Se pare că pretutindeni am fost bătuți. A fost o rușine!

Prostia

Întrece nenorocirea și necinstea înecă totul. Și dușmanul pătrunde cum îi pofteste inima.

Urgia s-a abătut peste noi!

(Tăcere. Se aud paznicii sforăind.)

Ascultă cum străjuiesc străjile!

Unul şuieră, altul horcăie, altul strigă prin somn, atît de adînc doarme. Un glas, o trompetă, o răbufnire de foale.

(Tăcere.)

Îți spun că spaima s-a abătut peste oraș

Și fiecare stă ascuns și nimeni nu mai îndrăznește să iasă din casă.

O, popor! O, cetate! O, biata mea țară prăpădită, răvășită, călcată în picioare și dată la o parte din cale, ea o tîrlă de oi!

Vai mie! vai mie!

Noaptea asta cumplită n-o să se mai sfîrșească odată?

Fiindcă îmi este groază să văd ce îmi este dat să văd, m-am culcat: o, somn, ucide-mă cu săgețile tale de plumb!

Dar nu am putut dormi: ochii mi se deschideau pe nimicnicie.

Nimicnicia nu știe nimic și nimic nu înseamnă,

Dar bezna ne înăbușă ca o pătură.
Spinarea îmi tremura, picioarele mi se răsuceau
și răcneam, cuprins de spaima morții.

Am sărit jos din pat și acum alerg încoace și
încolo, izbindu-mă cu capul de pereți.

Și iar dau cu ochii de locurile astea groaznice
și pretutindeni nu întîlnesc

Decît Spaima și Sminteala aducătoare de moarte!
Tu, copile, nu ai vrea să dormi?

CÉBÈS

Nu pot dormi.

REGELE

Atunci, am să stau aici, să aștept cu tine.

CÉBÈS

La ce depărtare se află dușmanul?

REGELE

Cel mult de o zi.

Socotesc că bătălia a și fost dată.

Încă cinci ceasuri pînă la ziuă!

O să vedem, o să știm îndată ce s-a petrecut...

CÉBÈS

În chiar dimineața asta. Trebuie neapărat.

REGELE

Unde se află părinții tăi, Cébès?

CÉBÈS

Nu știu, Sire. Războiul, ca un puhoi, i-a luat
și pe ei.

REGELE

Eu am doar o fiică. Nu am avut copil, cruce de
bărbat.

CÉBÈS

Cu mine vorbești, Sire?

REGELE

Ce galben la față ești, bietul de tine! Boala ta
e rea.

Bine a făcut Cap-de-Aur că te-a lăsat aici. O
să te îngrijim din toată inima, băiețușule.

Îmi place să mă uit la tine! Vreau să-mi umplu
privirea

Cu tot ce e tînăr (așa cum și eu am fost cîndva)
și cu începutul — cu ochi plini de mirare — al
voiniciei!

Omul tînăr doarme adînc, liniștit; visează, și
soarele dimineții se află în visul lui.

Ziua din ajun a fost strălucitoare și tînărului
îi va fi atît de plăcut să se trezească!

Și eu am fost tînăr, și eu am fost un flăcău.

Și mai înainte, de mult, un copil mic, mic de
tot. Și iată: acum am șaptezeci și cinci de ani și
sînt bătrîn și mă aflu la sfîrșitul vieții.

Și, vai! ce-am ajuns și ce mi-e dat să văd!

CÉBÈS

Am să mor totuși înaintea Măriei-tale.

Am fost cîntărit și nu a fost aflată în mine
greutatea

Care să mă țină drept pe picioare și să-mi îngă-
duie să umblu.

Da! Ce minunat este să trăiești!

Ce uluitor este să trăiești!

Ce putere înseamnă faptul trăirii!

Cel ce trăiește
Și-și are amîndouă picioarele împlîntate în
pămînt, ce mai poate avea de jinduît zeilor?
Îmi dau duhul
Și tot ce cer este ca mai întîi să se întoarcă.

REGELE

Cine să se întoarcă?

CÉBÈS

Lumina zilei.

REGELE

Lasă... mori!

*(Regele se ridică și umblă încoace și
încolo, plin de neastîmpăr.)*

Lasă... mori! Toți trebuie să murim!

O, țară! O, țară! Iată că Regele rătăcește singur
prin palatul său și nu-ți mai poate fi de nici un
folos fiindcă e mai bîcîsnic decît o lehoză.

(Îl înecă o tuse seacă.)

Vai, vai miel! O, țară!

Te-ai lepădat de mine! Toți spuneau că prea
mult construiam, că nu știam ce făceam și nu
mi-au îngăduit să mai minuiesc eu banii.

Dar nu face nimic! N-am încetat să te iubesc
ca mai înainte, o, regatul meu. Și mi-a fost dat
să te văd astfel nimicît și prădat!

Vai mie, vai miel! Cutremurați-vă, semețe tur-
nuri care vă înălțați pînă la stele și care vă oglin-
diți în zăgazurile de apă printre licurici și printre
romanițe!

Smulge-te din rădăcini, fag strămoșesc, care te
înălți în curtea de onoare! Prăbușește-te, viță a
neamului meu!

Și voi, turnuri, despuiati-vă de la temelie pînă
la crenelul!

Ei, și voi aștia toți, treziți-vă!

*(Se lovește de unul din paznicii ador-
miți care scoate un mormăit.)*

Cine face degeaba umbră pămîntului aici?

(Îl lovește cu piciorul.)

PAZNICUL

Ei!

REGELE

Trezește-te odată, sac cu lînă! Scoală, buturugă!

*(Îl lovește din nou și de mai
multe ori cu piciorul.)*

PAZNICUL

(prin somn, cu glas pislos)

Ei, ei!

Nu împinge așa! Cad! Cad!

REGELE

*(il apucă de un picior și-l tirăște prin
sală)*

Te trezești sau nu? Spune!

PAZNICUL

(se trezește și se freacă la ochi)

Ce e? Cine e? Ce vrei? Ce s-a-ntîmplat? Cît e
ceasul?

(Își dă seama că cel ce l-a trezit e Regele.)

REGELE

*(se îndreaptă spre mijlocul scenei și bate furios cu
mîinile într-o toabă. Toți se trezesc și se uită la el,
dar rămîn pe loc, înmărmuriți.)*

Frumos vă stă, paznicil

(Tăcere.)

Ați adormit cu toții și prima parte a nopții
nici nu s-a sfîrșit încă!

Vai, nu le e gîndul decît la mîncare, la băutură
și la pălăvrăgeală,

Brute, cîini care știu doar să dea din coadă!
Cum încetează să clănțane, adorm.

Mintea lor e îngustă; nu sînt în stare să cugete
singuri.

Nu știți oare unde am ajuns? Nu știți în ce cum-
plită așteptare ne aflăm?

Trebuia să vegheați și să stați cu urechea la
pîndă! Să vă încordați auzul și să așteptați!

(Se aude privighetoarea afară.)

Privighetoarea cîntă și, cît e noaptea de lungă,
nu-și stringe băierile inimii. Cît e noaptea de
lungă proslăvește minunile Domnului.

Și voi n-ați fost în stare să rămîneți treji? Nu
vă mai alungă somnul bieteile voastre necazuri

Fiindcă acum, precum vedeți, sînteți descoto-
roșiți de grija lor. Nu puteați să vegheați și să nu
dormiți?

Nu. Ca cei mai netrebnici argați, voi dormiți!
Poate cineva să fi venit în acest timp și să vă
fi privit,

Asemenea păsării care vine în zbor dar nu se
așază pe ram.

Dar ei dorm și mă lasă singur!

Iar eu, David, regele cu plete albe,
Rătăcesc prin sălașul meu și prin șanțurile mor-
ții, gata să-mi dau duhul

Și-mi calc în picioare coroana și, ca pe un copil
sau ca pe o sălbăticiune pe care o încolăcești strîns
cu brațele,

Îmi țin cu mîinile inima să nu-mi sară din piept.

ÎNȚÎIUL PAZNIC

Iertare, o, Rege!

AL DOILEA PAZNIC

O, Rege, de ce ne trezești și nu ne lași să dor-
mim?

Lasă-ne! Stinge luminile și dormi împreună cu
noi. Uite, pune capul pe pieptul meu; curînd or
să mijească zorile.

Lumina îmi bate în ochi și mi-i vătămă. Iaca,
dorm.

*(Capul ti cade pe piept. Regele se uită la el, și deschizînd
puțin cîte puțin gura, începe să caște.)*

AL TREILEA PAZNIC

O, Rege, vezi și că Măria-ta caști?

De plictiseală! Căscatul este duhul pustiului
care pîndește în noi.

Vorbeam, dar vorbele noastre nu erau decît un
zgomot și de dimineată pînă seara nu ne îngăduiam
nici un răgaz.

Dar, adevărul adevărat este că sîntem morți.

Fiecare din noi este lehamisit,

Ca omul care se întoarce dimineata acasă beat
și se culcă fără să se mai dezbrace și să se mai
descalțe.

La început, inima a tăcut, dar apoi a început
să se tînguie ca un pîsoiaș care miorlăie încetișor.

AL DOILEA PAZNIC

Taci, suflete, taci, biete suflete, ce tot vrei?

AL PATRULEA PAZNIC

Și iacă, o să fim stinși.

Așa cum stingi o lampă care te otrăvește și pe care o înăbuși cu o cirpă udă.

ÎNȚIUL PAZNIC

O, noapte! O, dezăvorie!

O, ușă deschisă prin care pătrund adierile!

Am venit aici și ne-am întins pe burtă pe pragul tău.

Dar abisul a rămas mai departe mut și omul nu-i deslușește drumurile.

Astfel stăteam aci când mintea mi s-a dumirit că lucrurile toate fără putință de schimbare sint.

Noaptea-i neagră și nici vorbă de nădejde.

AL TREILEA PAZNIC

Noi sintem din cei ce mor laolaltă și iată că întreg poporul va fi găsit mort: bărbații, femeile, copiii și nepoții.

Să ne culcăm deci și să dormim.

Sau, dacă ai o nevestă, du-te și dormi cu ea

Și ai grijă ca slujnica să nu facă prea mult zgomot în bucătărie sau copilul în camera de jos

Și șoarecele în dulap sau musca lovindu-se de geamuri.

Fierbinte ne-am rugat dar a fost în zadar. Păcatul ne apasă și neștiința noastră e de nebiruit.

Pentru ce am venit pe lume? Tot atît de bine putem acum și muri. Ce-am avea de făcut altceva și pentru ce-am face-o?

Nu sintem în stare să putem să sărim de pe un picior pe altul, ca cineva care ar sta în picioare într-o baie fierbinte

Sau ca cineva care cască după ce a suflat într-un tulinic otrăvit!

Așezarea asta a noastră visează întocmai ca un popor care, asemeni neamului găinilor, înșirat pe zăgazurile mării, stă și se uită cum scapătă un soare care nu va mai răsări de cealaltă parte a zării....

(Tăcere.)

ÎNȚIUL PAZNIC

Iată tot ce era de datoria noastră să-ți spunem!

REGELE

Oameni de nimic! Nebun cine se încrede în voi!

Vă cunosc și pe voi și pe părinții voștri; vă nădăduiam cît de cît de ajutor

Bătrînețelor mele, și nevoii în care mă aflu și în care îmi aduceți o slabă mîngiere.

Blestemul cadă asupra voastră, paznici care dormiți! Blestemul cadă asupra voastră, adormiților, visători de vise!

AL CINCILEA PAZNIC

Blestemat să fii tu, bătrîne! Blestemat să fii, mortăciune încoronată, cîine putred, paieată!

Tu ne-ai adus acolo unde am ajuns!

Blestemat să fii și tu și orice om care ține puterea în mîinile sale,

Care ține în mîini, o, Doamne! puterea și nu știe cu ea ce să facă!

De ce vii acum să ne trezești și să ne împiedici să dormim?

Tu mă blestemi, bătrîne strigoi? Și eu îți întorc
printre dinți blestemul!

Blestemată să-ți fie viața și îndeletnicirea ta,
și mașinăria puterii tale nevolnice, o, rege pămîntesc
și trecător!

Blestemați să fie dascălii mei! De la cel ce m-a
învățat să buchisesc pînă la cel ce m-a izgonit cu
o palmă, uluit de el însuși și cu gura plină de vorbe
mari!

Fiindcă m-au luat cînd nu eram decît un copil
și mi-au dat să mîntuic pămînt.

Blestemat să-mi fie tatăl și blestemată să fie,
o dată cu el, și mama! Blestemați să fie în hrana
și în neștiința lor și în pilda pe care mi-au dat-o!

REGELE

Tăcere, zănaticule!

AL CINCILEA PAZNIC

De ce m-ai trezit, bătrîne? Acum n-o să mai poți
să-mi închizi gura!

Pe cine să mai blestem încă? Fiindcă plin sînt
de blesteme. Fiindcă fierea mi s-a revărsat și-mi
țîșnește pînă și din ochi.

Și încordarea trupului este atît de mare
încît coastele îmi trosnesc și oasele-mi sar din
înceieturi.

Mă voi blestema și pe mine însumi!

Pe mine, fiindcă sînt ticăloșit, pierdut, pîngărit,
înjosit mai mult decît orice făptură de pe lume
și becisnic dincolo de orice măsură!

Și-mi voi înfige dinții în mîini și-mi voi sfișia
obrajii cu unghiile.

Vino odată, moarte! Vino!

(Se aude cineva ciocnînd ușor la ușă. După o pauză,
ciocăne din nou.)

REGELE

Cine e?

(Tăcere.)

Intră!

(Intră, sfioasă, Prințesa; Regele își pune mina streășină
la ochi).

Cine ești?

PRINȚESA

Tată, pot să intru?

REGELE

Tu ești, fiica mea? E atît de întuneric aici! Nu
te recunoșteam. Sînt și atît de bătrîn!

La ce-ai venit aici, copilă?

PRINȚESA

Iartă-mă, tată.

Mi-era frică să stau singură fiindcă slujitoarele
toate au fugit.

REGELE

Am rămas singuri în acest palat părăsit,
în jurul acestui opaiț pus pe jos.

PRINȚESA

Îmi îngădui, tată, să rămîn și să aștept aici, cu
tine?

REGELE

Rămîi.

(Prințesa se așază la oarecare distanță de Cébès.)

CÉBÈS

(cu glas stins)

Mi-e sete.

PRINȚESA

Să-ți dau să bei?

(Toarnă apă într-un pahar și se apropie de el.)

CÉBÈS

(face semn din cap că nu, fără să se uite la ea)

Nu vreau să beau. La ce bun să mai beau?
Doamne, ce lungă e noaptea!

(Privighetoarea cîntă din nou, aproape de tot de fereastră.)

PRINȚESA

(cu paharul în mînă)

Cea dintii privighetoare! Încearcă să cînte după
cumplita iarnă...

(Privighetoarea cîntă iarăși.)

CÉBÈS

O, pasăre, o, glas puternic și limpede în noaptea!
Dar măsura timpului nu va fi cituși de puțin
schimbată.

O, taină a nopții! Și tu, o, anotimp al goliciunii
dragostei, cînd, fără frunze, copacii nu au decît
floril!

Ce spui tu oare, pasăre? Dar tu nu ești decît glas,
nu și cuvînt.

PRINȚESA

Credeți că o să aflăm vestea deîndată?

CÉBÈS

Stațeta sosește la primul ceas al dimineții.
Se întoarce mereu ca omul care vine să-și aducă
înapoi unealta.

O aștept să vină înainte de a-mi da duhul.

PRINȚESA

Nu roști asemenea vorbă!

CÉBÈS

Asemenea vorbă! Crezi oare că nu știu tot ce înseam-
nă ea? Apropie-te de oamenii ăștia care pâlăvră-
gesc în umbra acestei încăperi și ascultă-i ce-și spun.

Eu zac aici și mor înainte de vreme din pricina
păcatului părinților mei. Sudoarea îmi scaldă fața.

Și dacă ai ști ce groază s-a coborît în mine,

Nu m-ai mai alinta ca pe un copilăș care nu poate
să adoarmă.

Nu ai cum să-mi aduci mîngiere, femeie, și ni-
mic nu am de împărțit cu tine. Dar aștept să se
întoarcă

Fratele meu mai mare.

PRINȚESA

Așadar, și dumneata îmi vorbești cîinos, așa cum
toți o fac acum cu noi.

Mă tutuiești. Și eu am să te tutuiesc. Și am să-ți
spun: „Tu nu vrei mîngiere de la mine? Fie, dar
poate că nu faci bine“.

(Se depărtează de el.)

AL PATRULEA PAZNIC

Ei, da! La urma urmei...

Flăcăul acela, cu oastea pe care și-a alcătuit-o,
este în stare să...

ÎNȚIUL PAZNIC

Ce gugumănie!

AL PATRULEA PAZNIC

Tu, tu ești înghețat ca un puț, ca un puț din care nimeni nu mai scoate apă.

Dar dacă e să vorbim drept, este o mare tărie în acel flăcău. Eu unul nu puteam să-i țin piept când începea să vorbească.

Și când, în timp ce vorbea, se și uita drept în ochii mei,

Fiindcă glasul îi este puternic și pătrunzător
Și privirea lui astfel mă sfredelea

Încît pînă în măruntaie o simțeam și văpaia rușinii mi se urca în obraji.

Fie-ne dat să-l vedem întorcîndu-se cu bucuria izbînzii.

AL CINCILEA PAZNIC

Și cu ce-o să te alegi tu din asta?

AL PATRULEA PAZNIC

Am să trăiesc și eu cu bucuria în suflet,

Dăruindu-mi forța soarelui și întinzînd mîinile
să mi le ude ploaia...

AL CINCILEA PAZNIC

Auțiți-l ce spune? Ai trăi cu bucuria în suflet,
stîrvule?

Auțiți-l ce spune! A și uitat ce spunea cîteva
clipe mai înainte.

Ai trăi cu bucuria în suflet? Dar eu vă spun că
erați de mult morți și strop de viață nu mai este în
voi și iată acum plîngeți fiindcă vine dușmanul
și o să vă scoată din pîine!

Nu mai nădăjduiți zadarnic; credeți-mă, sabia
se află ridicată deasupra capului vostru și nu se
va opri pînă ce nu vă va nimici, curățîndu-vă dina-
ntea feței soarelui!

Sabia, deși ar fi de-ajuns pentru voi bubatul
găinilor sau trichina, ca la porci!

Eu îmi dau bine seama de asta și nu mai pot de
bucurie! Să cadă sabia peste mine!

Nu doresc deloc să mă bucur de viață. Fiindcă
nu e nici o bucurie să trăiești. Doresc, dimpotrivă,
să mor și mă simt ca un pradat de tot ce aveam.

Smintiților! Vouă vă este destul să vă mîngie
viața buzele cu degetul ei uns cu grăsimă parcă.

Dar pe mine nimic nu mă va împiedica să mor
de boala morții,

Afară doar dacă m-aș apuca să prind bucuria ca
pe un lucru pe care-l prinzi cu o mînă și ți-l smulgi
cu cealaltă și la care nu te uiți și pe care nu-l cer-
cetezi,

Și dacă mi-aș umple cu ea gura, hrană veșnică
sau fruct în care-ți înfigi adînc dinții, ca zeama lui
să țîșnească și să-ți împröște fundul gîtlejului!

Nefericitul de mine! Mă zbat în bezne și știu că
există ceva ce deloc nu pot vedea.

Fiindcă, iată, am dus lucrurile pînă la capătul
lor.

Omul a muncit, nu a stat fără să facă nimic;
a muncit atît cît ziua era de lungă și de dimineața
pînă seară și de seara pînă dimineața

Și șapte zile pe săptămînă și și-a durat opera.

Giffie și poate că ar vrea să se odihnească. Dar
opera trăiește sub el și nu vrea să fie oprită și el a
ajuns sclavul ei fiindcă e prins de picioare

Și de mîini și nici ochii nu și-i poate lua de la ea.

Și va fi desprins în cele din urmă de ea ca să
moară întins pe pămînt.

Și, năpădit de noapte și de restrîște, singur,
zăcînd în propriul lui gunoi, va privi spre înalături
Ca bețivul care, zăcînd în șanț, privește cu ochii
lui roșii steaua de februarie în amurgul spelb.

Și ochii lui se fac atunci ca de copil și în ei se
ivește o mirare...

Astfel...

ÎNȚIUL PAZNIC

Astfel ce?

AL PATRULEA PAZNIC

Lasă-l. Glasul i se înecă.

AL CINCILEA PAZNIC

Vă spun că sinteți prinși și nu puteți fi scăpați
Și lespedeaa este pecetluită peste voi. Pecetluită,
cimentată și pironită cu gheare de fier.

Ne aflăm în loc adînc și lampa arde în mijlocul
nostru.

Să nu-mi fie oare îngăduit să improșc cu scuipat
zidurile temniței mele?

După ce o voi face, capul mi se va apleca în piept
și inima mi se va frînge de tristețe.

(Tăcere. Regele face semn Prințesei.)

PRINȚESA

Ce dorești, tată?

*(Regele îi vorbește în șoaptă. Ea îl ascultă cu capul
plecat.)*

AL PATRULEA PAZNIC

(care este cel mai tînăr dintre ei)

O, cînd se va ivi iar soarele?

CÊBÈS

O, cînd se va ivi iar soarele?

O, Marnă aurie,

Pe apa căreia luntrașul crede că plutește pe colnice
și pe vii, pe acoperișurile de olane ale caselor și pe
grădinile în care se usucă la soare rufele!

Mai sint cîteva ceasuri,

Cîteva ceasuri numai și soarele își va împinge
strălucirea afară din negură!

Cu ani în urmă, cînd nu isprăvisem încă să cresc,
Mă duceam să mă scald înaintea zorilor și cînd
mă întorceam la țarm și urcam malul, călcînd prin
mîl și pe stufăriș,

Vedeam Aurora înălțîndu-se deasupra pădurilor
Și, asemeni celui ce parcă ar vrea să-și tragă
înapoi cămașa pe el, înălțam gol brațele spre macii
de auri!

O, cînd se va ivi iar soarele? Să te mai văd măcar
o dată, soare al pămîntului!

Fiindcă de aci înainte nu te voi mai zări înăl-
țîndu-te la răsărit.

PRINȚESA

(regelui)

Iartă-mă. N-aș putea face așa ceva.

REGELE

Vreau să faci ce-ți cer.

PRINȚESA

Bine. Fie!

*(Prințesa iese. Un timp. Se întoarce, îmbrăcată într-o
rockie roșie și cu o hlamidă de aur care o înveșmîntă pînă la
picioare. Pe cap poartă un soi de mitră; împletit într-o coadă
lungă, groasă, neagră, părul îi coboară pe piept peste un umăr.
Înaintează cu ochii închiși, într-un soi de cadență, foarte în-*

cet și se oprește între lumină și umbră. Toți o privesc în tăcere și cu încordată luare aminte. Un timp. Unul din cei de față se ridică, ia lampa, o apropie de chipul Prințesei și-l cercetează. Apoi pune lampa înapoi, pe jos, și se întoarce la locul lui.)

ÎNȚIUL PAZNIC

Cine-i asta?

AL DOILEA PAZNIC

Taci și privește!

PRINȚESA

(deschide o clipă ochii și rostește în șoptă)

Aceea care a închis ochii și se va trezi dintr-un somn îndelungat.

(Închide ochii. Tăcere.)

AL PATRULEA PAZNIC

Ce vorbeam eu de soare!

Iată că un alt soare se află în această sală și ne privește cu chipul lui strălucitor de raze.

Cine e făptura care, acoperită de un asemenea veșmînt, își ascunde minile sub o țesătură de aur?

Ce e acest lucru care, de statură omenească, înveșmîntat într-o mantie prea largă, stă între lampă și noapte?

Întoarce-ți și ține-ți întors spre noi chipul!

Ia te uită!

Mărinimia de care se bucură nevrednicia noastră ne stă în față! Nu-i unul dintre noi pentru care făptura aceasta să nu fi venit anume.

Preafrumoasă oarbă,

Nu-ți redeschide ochii! Lasă-ne să-ți bănuim vederea

Așa, pînă ce n-ai apucat să ne privești!

PRINȚESA

(suspînînd)

N...n...n...

ÎNȚIUL PAZNIC

(cu glas scăzut)

Ce-i asta?

AL DOILEA PAZNIC

Cum? Nu-nțelegeți?

(Pantomimă. Prințesa simulează o trezire, cu gesturi extrem de încete și cu ochii mereu închiși.)

Priviți!

PRINȚESA

(suspînă din nou)

Nu... Ah!

(Mișcă încet capul, cu trupul rămas nemișcat.)

AL PATRULEA PAZNIC

Ai să te trezești?

PRINȚESA

(în șoptă)

Ah!

AL PATRULEA PAZNIC

Bine, lasă,

Dacă pleoapele astea vor să rămînă credincioase una alteia.

PRINȚESA

Ah!

Te voi părăsi oare, dulce ținut?

ÎNȚIUL PAZNIC

Ce ținut?

PRINȚESA

„Dormi“ îi e numele.

Eu nu trăiesc ci dănuiesc dormind

Și rostul picioarelor mele între lăcrămioare și florile frăgarilor se află.

Fiindecă nu mă pot urni din loc.

Un glas nelămurit îmi spune: „Vino!“ Un alt, glas limpede, îmi spune: „Du-te!“

Dar nu mă pot urni din loc.

(*Deschide ochii.*)

AL PATRULEA PAZNIC

Privește și vezi! Vai, ți-a și pierit zîmbetul!

PRINȚESA

(*întinde amîndouă brațele și arată pe cei de față*)

Cine sînt toți aceștia?

AL PATRULEA PAZNIC

Oameni vii și eu sînt unul din ei.

PRINȚESA

Și de ce stau întinși pe jos?

AL PATRULEA PAZNIC

E noapte și în timpul nopții nu-i lumină.

PRINȚESA

Dar lampa de acolo?

AL PATRULEA PAZNIC

Lampas est expectationis.¹

PRINȚESA

Și ce așteaptă cu toții?

AL PATRULEA PAZNIC

Moartea care-i pe drum iar poarta a rămas deschisă.

PRINȚESA

Și casa asta ce-i?

AL PATRULEA PAZNIC

E casa Regelui.

PRINȚESA

Și lampa, de ce-au pus-o pe jos?

AL PATRULEA PAZNIC

Am să-ți spun: ca s-o poată vedea cu toții.

(*Scurtă pauză.*)

Dar tu cine ești, tu care pui întrebări?

(*Scurtă pauză.*)

PRINȚESA

Nu știu. Credeți-mă, adevărat spun: nu mai știu cine sînt!

Dar voi, nici voi nu știți? Care dintre voi o să mi-o spună?

¹ *E făclia speranțelor (lat.).*

AL TREILEA PAZNIC

*Gaudium nostrum es et dilectio et jussimus te valere.*¹

PRINȚESA

Adevărat?

AL PATRULEA PAZNIC

Iată-te reintoarsă printre noi, femeie!
Lipsa ta a fost îndelungată dar nu te-am uitat,
și eu unul ades mă gîndeam la tine.

PRINȚESA

M-ai cunoscut cîndva?

AL PATRULEA PAZNIC

Nu mă întreba nimic: sînt posac din fire.

(Pauză.)

PRINȚESA

(privește gînditoare pe fiecare în parte și fiecare își pleacă ochii)

Acum văd mai bine. Pe toți vă văd.
Adevărul e că umbra nu vă ascunde și nici măcar lumina lămpii.

Eu sînt. Ce vreți de la mine?

Pretindeți că vă gîndeați la mine? Iată-mă, sînt printre voi.

De ce țineți ochii plecați? Vă e teamă să mă vedeți?

AL TREILEA PAZNIC

Nu vrem nimic, femeie, și nimic nu-ți cerem.

¹ Ești bucuria și dragostea noastră și-ți dorim sănătate (lat.).

PRINȚESA

(se-ntoarce spre Întîiul Paznic)

Pe tine te recunosc. *(Se-ntoarce spre Al Doilea)*
Și pe tine! *(Se-ntoarce spre al Treilea Paznic)* Și
pe tine! *(Se-ntoarce spre al Patrulea Paznic)* Și
pe tine!

AL PATRULEA PAZNIC

(se ridică în grabă)

Lasă-mi slobodă calea! Lasă-mă să ies!

PRINȚESA

(întinde mîna spre el)

Rămîi!

AL PATRULEA PAZNIC

Nu pricep decît frumusețea ta! Toată povestea asta nu-i decît o joacă, dar de ce ni se înfățișează ea

Cu chipul lucrurilor trecute, cu al muștrării de cuget?

Și, vai, cu acela a tot ce nu a fost? Îmi amintesc de dulceața iubirii. Nu mă face să-mi fie rușine în fața acestor oameni.

PRINȚESA

Rușine? Dar nu s-ar putea ca și mie să-mi fie rușine în fața lor.

Ca unui om cuminte și cuviincios care s-ar ține drept pe picioarele lui printre oameni beți?

Ah, ah, văd și știu! Vai, văd, văd și înțeleg!

AL PATRULEA PAZNIC

Te salutăm, o, frumusețe, te salutăm, muștrare.

O, notar al celor ce trag să moară, iată că te
apropii de noi cu zăpăsul și registrul.

PRINȚESA

Mi-e milă, mi-e milă!

AL PATRULEA PAZNIC

Fii tristă fiindcă și noi sîntem triști.

(Se aude privighetoarea.)

PRINȚESA

Nu sînt tristă. Privighetoarea cîntă și voi cînta
și eu. Să cînte și voi cînta și eu.

Și glasul meu să se înalțe, ca tăria flautului,
Mai sus, tot mai sus, umplînd orașul și noaptea.
Voi cînta și deloc nu-mi voi pune stavilă.

Pasărea cîntă numai vara; iarna tace. Glasul
meu se înalță în gerul aspru și tăios și spre cerul
pustiu: cînd totul îngheață, eu mă înalț cu toată
ființa mea.

Fiindcă glasul meu este acela al iubirii și căldura
inimii mele este asemenea căldurii tinereții.

(Deschide gura ca să cînte.)

AL PATRULEA PAZNIC

Tac!

PRINȚESA

Nu vrei să cînt?

AL PATRULEA PAZNIC

Tac!

PRINȚESA

Bine, nu voi cînta. Dar voi vorbi.

Credeți voi cu adevărat că eram plecată? Nu,
adevărul e că mă aflu cu voi.

Și nu vă voi spune cine sînt fiindcă știți bine și
cîtuși de puțin nu ați uitat.

Orice femeie nu e decît o mamă. Eu sînt aceea
care crește și hrănește

Și care, rugîndu-se de voi ca pentru voi înșivă,
așa cum mila se roagă,

Primește de la voi, pentru a și-o însuși,

Strădania informă, din greu izbutită.

Dar fiindcă eu nu vorbesc cu glasul vostru, mă
disprețuiesc

Și nu vă mai închipuiți că o să mă mai vedeți;
dar iată, în cele din urmă, tot m-am arătat vouă.

AL PATRULEA PAZNIC

Tu să fii oare?

PRINȚESA

(după ce i-a privit pe toți în tăcere)

O, nebunilor, nebunilor! Ce să vă spun? Ce să
vă spun?

Credeți oare că v-ați putea ascunde de mine?
Vă pătrund limpede gîndurile pînă în străfunduri.

Nimic nu se poate sub umbra înșelătoare.

Și nu vă veți putea mereu dosi voi înșivă

Ca un furt cu îndemînare făcut.

Ce-ați făcut? Cum de v-ați îndepărtat oare de
mine?

Aș putea să strig pe fiecare din voi pe nume
Și să-i cer să se ridice în picioare

Și aș putea să-i depăn, de la capăt, faptele una
cîte una, și fiecăruia să-i arăt cît a fost de nebun
și cum a păcătuit

Din vina lui nu din a altora,

Și fiecare ar sta atunci în fața mea ca un om pierdut!

O, îngîmfatul! O, josnic și neobrăzat tovarăș de drum! O, cumplită și demnă de dispreț întrecere de măsură!

M-ai azvîrlit de aici dar acum te voi învinuiș va trebui să mă ascuți,

Te voi învinovăți cu glas acru și tăios care-ți va străpunge ca o sabie inima

Și voi fi față de tine mai aspră și mai copleșitoare decît e pentru soțul ei soția cea mai nesuferită.

AL PATRULEA PAZNIC

Ce putem noi face?

AL TREILEA PAZNIC

Va trebui oare să plîngem în hohote în fața ta, ca mătrăguna? Să facem să se cutremure luna cu strigăte mai înfricoșătoare ca ale ucigașului prins?

ÎNȚIUL PAZNIC

Ce vină ne aduce? N-am cunoscut oare și noi femeii

Așa cum și ea este femeie? Și ce oare am aflat în ele decît nimicnicie?

PRINȚESA

Și eu, eram oare atît de urîtă,

Atît de neplăcută încît nici unul din voi nu s-a îndurat să mă ia drept iubită și să mă urmeze?

Ce-ați făcut voi pentru mine? În timp ce eu, ce nu v-aș fi putut dărui?

Uneori muza se rătăcește pe un drum pămîntesc

Și folosind ceasul de seară la care oamenii își sorb fiertura prin așezările lor,

Rătăcitoarea cu părul împletit cu lauri se strecoară desculță, îngînînd stihuri, de-a lungul apei,

Singură ca cerbul temător de oameni.

Eu însă, deși îmi sînt dragi acele adăposturi, Nu stau veșnic în peșterile izvoarelor și în vîgăunile pustii, printre stejari,

Ci cobor la răscrucile drumurilor și chiar și în cetăți.

Și zăbovesc prin piețe și la ieșirea locurilor de petrecere spunînd:

„Cine vrea să schimbe mîini pline de mure pe mîini pline de aur și să cîntărească,

Cu greutatea cîrnii inimii lui, iubirea de veci trainică?”

(Se apropie de fiecare din cei de față și silindu-i să ridice capul apucîndu-i de păr și de bărbie, se uită drept în ochii lor.

Apoi se reîntoarce la locul ei și tace.)

AL PATRULEA PAZNIC

Mîntuiește-ne sufletul dacă poți.

PRINȚESA

Nu veți mai ști de mine.

Umbrele și lampa aceasta să fie martorii unei despărțiri judecătorești.

În mai multe rînduri, în clipe la fel de grele și întunecate, v-am atras cu asprime luarea-aminte, dar voi m-ați respins.

Aici, la pîlptirea acestei lămpi,

Acum, că sînteți trecuți pe răbojul morții, mă ivesc din nou

Nu ca să înnod din nou firul, ci ca să dau mai limpede în vileag ruptura lui.

Iată-i:

Mă cheamă și mă roagă în acest ceas în care nimic nu mai pot face pentru ei.

Voi însă, ce-ați făcut oare din mine?

Se cade să cunoașteți moartea.

Dar eu sufăr o pedeapsă nedreaptă și vă sînt, fără nici un folos, mustrare.

Vai mie! cîtă încăpăținare și neștiință am întîlnit!

Aș putea să gem, să mă jelesc, dar de vreme ce nu sînteți în stare să vă auziți soția țipînd în durerile facerii, cum ați putea oare să mă ascultați plîngîndu-mă de voi?

Cît s-a făcut de tirziu! Și va trebui, de aici, Singură să plec ca o vădană fără milă gonită din casă.

O să vă căiți și o să tînjiți după mine în ultima clipă.

Dar vă părăsesc pe voi și această casă în care păianjenii să-și țese de-aci înainte, pînzele.

(Pauză; Prințesa se îndreaptă, de-a-ndăratelea, spre patul lui Cébès; ajunsă lîngă pat, apleacă spre el ce zace în el capul.)

Și tu, bolnavule...

(Cébès ridică ochii spre ea și începe să rîdă.)

De ce rîzi?

CÉBÈS

Din pricina podoabei pe care o ai pe cap.
Te privesc și nu pot să mă împiedic să rîd.

PRINȚESA

Privește-mă mai cu luare aminte.
Crezi că nu aș putea să te vindec?

CÉBÈS

Și ce e de făcut, Grație-a-Ochilor, ca să mă vindec?

(Pauză)

PRINȚESA

Trebuie să mă crezi, Cébès, și să mă iubești.

CÉBÈS

Mi-am dăruit tot sufletul unuia singur și voi muri, dar nu-l voi dărui altora.

(Tăcere.)

Ce ai de spus?

PRINȚESA

(făcînd o mișcare)

Adio!

CÉBÈS

Nu pleca. Mai rămîi lîngă mine.

PRINȚESA

Ia-mi mîna asta într-ale tale.

(El o ia.)

Și ascultă acest din urmă cuvînt!

CÉBÈS

Rostește-l...

PRINȚESA

Adio!

CÉBÈS

Nu, nu! Nu cuvîntul ăsta crud. Nu pleca!

PRINȚESA

Adio!

Chipul Culegătoarei-de-Flori care cîntă

Se pierde într-atîta în umbrele dese ale amurgului

Încît nu i se mai văd decît ochii și gura care

pare viorie.

Spre soție se îndreaptă cel ce iubește

Și ușa se deschide fără ca nimeni să se arate.

Adio! Plec dintre voi...

(Cebēs se ridică pe jumătate, întinde mina și i-o trece peste obraz. Tăcere solemnă.)

PRINȚESA

(se întoarce repede în mijlocul scenei)

O, tată,

Mi-ai poruncit să mă arăt astfel vouă tuturor,
și iată-mă acum pe mine, o biată fată, înveșmîntată
în acest domnesc strai.

Am vorbit, amestecînd în cuvîntarea învățată
pe de rost și alte vorbe. Mă doare în suflet, mă
doare și sînt adînc tulburată.

Și tu, tată, iată, te văd mușcîndu-ți barba

Și pironind în pămînt ochii tăi însîngerăți.

Lasă-mă, rogu-te, să plec!

Frumoasa și strălucita domniță care vorbea
adineaori nu mai există.

Acum, vezi-mă, nu mai sînt decît eu, biata fată
griulie doar de unghiile și de fața ei.

Rămii cu bine, tată, rămîneți toți cu bine.

Durerea pune stăpînire și pe mine și trebuie să
mă ascund

Și să bijbii cu mîinile întinse prin gangurile
negre.

O, tată, o mamă pe care n-am cunoscut-o!

Curînd voi zace lungită la pămînt cu palmele
deschise

Sau, cu un adînc izvor de sînge în mijlocul piep-
tului, voi urma pilda slujitoarei mele care doarme
șezînd într-un jîlt.

O, grele și neavenite veșminte, cădeți de pe mine!
(*Prințesa iese*).

REGELE

(se ridică mînios)

Pleacă! Bine faci!

Nu-i o nălucire, iată urgia aievea!

Priviți-mă, eu, moșneagul, pe barba asta căruntă
de care trag cu amîndouă mîinile, jur

Că prăpădul intruchipat

Se înalță în fața noastră și strigă: *Adsum*¹!

Îl auzeți vîind ca o bătaie dincolo de zare

Și acum iată că Spaima Morții, cu pene la pălărie,
cu obraji de aramă, ca un uriaș zgîlție eșafodul
nostru!

„Rătăceam în noapte, orfană cu inima roasă de
un cîine al iadului, asudînd o spumă mai clisoasă
ca aceea a cîmillei,

Acum în plină zi,

Merg în fruntea legiunilor, prin sînge și prin
licăririle focurilor de arme, asemenea unei căpițe
în flăcări, ridicînd amenințător brațul ca o urgie
și strîngînd în dinți o sabie lată ca o vîslă!“

AL CINCILEA PAZNIC

Te înfrunt Spaimă-a-Morții! Nu mă tem de tine!

Tocați-mă, tăiați-mă în bucăți: capul meu rete-
zat va sări și va mușca!

Trăsnetul să mă dejghioace și, ca Ajax, aruncînd
înapoi trăsnetul și apa mării pe gură și pe nas,
Stei sîngerînd, voi scuipa,

¹ *Iată-mă* (lat.).

Cerule, blestemul meu care-mi va atârna de buze
ca o barbă.

REGELE

Destrămarea! Prăpăd!

Pădurea e în flăcări, fluviile de pietre se prăbuse-
sc, clopotnițele pline de clopote se dărîmă!

O, cîmpiile mele răvășite!

O, oamenii mei voinici care zac pe toate dru-
murile ca niște cărăbuși striviți!

O, băcănia și brutăria! O, sate rău păzite de co-
coșul de pe cruce, o, tîrguri înghițite de sălbaticul
cimitir!

A trecut vremea arăturilor și a stringerii bucatelor
și a gustării tihnite între cuțit și pîinea dospită!

Noi înșine, ca niște vite care au crăpat, vom pu-
trezi printre urzici și printre cei cu bube-n cap.

Sau vom fi siliți să ne ascundem din nou prin
peșteri și păduri și să deprindem iarăși vorbirea
nimfelor și a corbilor.

O, neam! o, dinastie! Am trăit îndelung! Și înde-
lung regele a cîrmuit această țară,

Singuratic, mereu cu grija înțelepciunii și cu
ochii lui arizi mereu țintă la îndatoririle sale,

Cîrmaci pe care pirghia îl vestește de despletirile
mării, îndeminatic să se descurce în această nou-
tate a stelelor!

Să încetez să mai văd și să mai simt?

Ah, viața

Ne privește cu două fețe:

Zorile cu obrazii lustruiți cu miere și cu ceară
Și Grija cu chipul tăbăcit ca al unui bătrîn pescar
tăcut, vîrșind lacrimi de păcură!

Nu-mi mai rămîne decît să cad pe spate

Și să fac să răsune caldarîmul cu țeasta mea
de Rege!

AL DOILEA PAZNIC

Potolește-te, potolește-te, o, Rege, nu vorbi
atît de tare și taci dacă nu poți dormi! Tăcere.

Fiindcă, iată, sosește partea cea mai de temut
a nopții și care de fel pentru ochii omului nu-i fă-
cută.

Și iată și o orînduire care, de asemenea, de fel
pentru om nu-i făcută și în timpul căreia el își
doarme somnul.

Oastea cerurilor trece deasupra pămîntului cu
mare strălucire

Și poate fi văzută în ochiurile de apă și în puțurile
descoperite aflate printre răsadurile grădinarilor.

Așteaptă cu răbdare și ascultă cocoșul care cîntă-n
toiul nopții.

Și curînd va fi ceasul la care brutarul azvirle cu
un icnet înăbușit aluatul dospit pe scîndura de
frămîntat, semn că zorile se apropie.

Socot că soarele o să se întoarcă iar și va izbi
cu lumină aurie în zidurile înveșmîntate cu bătrîna
viță de vie regească,

Și că lumina aceea va intra împreună cu vîntul
prin ferestrele înalte și largi.

Numai la clipa aceea am să mă gîndesc pînă
atunci și-mi voi ține ochii îndreptați în sus. Doar
pentru asta sînt făcuți: să vadă; și așa cum se închid
trebuie să se și deschidă.

(Tăcere prelungă. O lovitură de tun.)

ÎNȚIUL PAZNIC

El e! Ne aduce o veste.

(Năvălește ștafeta.)

ÎNȚIUL PAZNIC

Vorbește! De ce ai deschis o gură cît o șură? și
de ce faci da cu capul? Dacă

Bucuria, mai mare decât graba, îți taie răsflarea și dacă

Porți în tine o veste care să nu însemne prăpăd,
Zimbește măcar, Cassius, nu sta așa impietrit
și crunt!

ȘTAFETA

O!

Izbîndă!

Ce glorie! Și ce inimă omenească ar fi îndeajuns
de tare ca să nu-și piardă cumpătul?

Și acum voi, frații mei, ascultați strălucita veste.

AL TREILEA PAZNIC

Vorbește! Ce vrei să spui?

ȘTAFETA

Că am cîștigat bătălia!

Da, am cîștigat-o.

AL TREILEA PAZNIC

Regatul să fie oare mîntuit? Să ne fie dat să mai
trăim în el?

Și țara asta să dăinuie, încă cu întreg poporul,
în tot lungul și latul ei?

Te ascult cuprins de tremur! Cum?

Să fie oare cu putință?

Vrei într-adevăr să ne spui că noi, noi am biruit?

ȘTAFETA

De bună seamă! Asta am spus!

AL PATRULEA PAZNIC

Părul mi se face măciucă în cap și lacrimile-mi
curg șiroaie, ca neaua care se topește...

Și am să dau un asemenea chiot

Încît cei ce-l vor auzi vor crede că un mort s-a
ridicat din groapă zvîrlind departe de el piatra de
pe mormînt.

Cum?

Mulțimea aceea înarmată, cită frunză și iarbă,
care se revărsa într-o ordine înspăimîntătoare în
rînduri desăvîrșite,

Coloanele acelea îndesate care, într-un singur
pas, se avîntau peste șesuri și văi, scurgerea nesfîr-
șită de tunuri...

ȘTAFETA

Îți spun că am biruit; n-ai auzit? Am cîștigat
bătălia.

AL PATRULEA PAZNIC

Ce-nseamnă o bătălie cîștigată! Primejdia e mai
departe deasupra capului nostru.

ȘTAFETA

Cuprins de groază, dușmanul fuge rupînd pămîntul,
după ce își oprise înaintarea, ca și cînd ar
fi văzut Îngerul Morții.

AL TREILEA PAZNIC

Fără doar și poate, îl va fi și văzut. Era aici
printre noi și, de bună seamă, trebuie să li se fi
arătat.

AL DOILEA PAZNIC

Și zici că dușmanul dă înapoi?

ȘTAFETA

Nu dă înapoi: fuge rupînd pămîntul.

AL PATRULEA PAZNIC

Ai adus căldura într-un loc înghețat, și într-o noapte neagră, o lumină orbitoare.

Nu te supăra, rogu-te, ai răbdare cu noi: mai spune o dată marea veste, hrănește-mă cu vorba asta scumpă inimii noastre.

ȘTAFETA

Am învins! I-am pus pe fugă! Am izbîndit prin tările.

AL PATRULEA PAZNIC

Izbîndă!

ÎNȚIUL PAZNIC

Nu spui nimic, Sire?

REGELE

Copiii mei!

Nu mai am grai.

Un ceas mai bun decît îl meritam

A sosit pentru mine,

Pentru mine, bicisnic și nefolositor cîrmuitor al acestei țări.

O, vestitorule, tu ai făcut ca plinea și vinul să-și redobîndească gustul!

Să bată clopotele! zvonul lor să fie de sărbătoare
Și gurile lor mereu rotunde, înălțîndu-se sub
piciorul clopotarilor, să umple cu bucuria noastră

Rotunjimea pămîntului și înălțimea cerului!

Cîntăreții biruinții să se ridice cu toții în picioare

Și înălțînd un imn de binecuvîntare,

Gurile lor să mînințe soare pînă seara!

Aduceți de băut. Vreau să beau cu tine, o, vestitorule,

Așa cum fac doi drumeți ajunși la un han la margine de hotar.

(Se aduce de băut.)

O, soartă bună, beau în slava ta cu mina aceasta tremurătoare! Primește lauda mea!

O, soartă bună, în urma acestui ceas pe care mi l-ai hărăzit, du-ne unde vrei tu. (Bea.) Minunat pocal de vin!

ȘTAFETA

Nu mă sîmt în stare

Să mușc cleștarul pocalului înaintea ca bucuria
fără măsură

Care mă sălta pe cal în timp ce galopam spre voi
Să nu se fi revărsat toată în vorbe.

Aflați că acest regat a fost mintuit de mîini pline
de umili bănuți sau de nestemate.

Lui nu i-a fot rușine să cerșească pe sub poduri
și la răscruci.

Întinzînd mîinile lui princiare,

Îndoindu-și în nămol genunchii lui oțeliți...

AL TREILEA PAZNIC

L-am văzut și noi

ȘTAFETA

... uitîndu-se țintă înaintea cu ochii lui scăpărători, asemenea unei Andromede cu coamă de cal,

mai mîndru ca zeul vîntului cînd în fața apelor

Ingenunche, întinzînd mîinile spre lanțuri, pe stîncile Occismorului.

Pînă la briu s-a afundat în cerșire.

Fiecare îl privea cuprins de mirare, și năpădit de o rușine tainică, îi dăruia fără o vorbă tot ce avea,

punînd bănuți sau giuvaieruri, în țărîna, în fața lui.

O, Rege al nostru, omul acesta, prinț neobișnuit prin frumusețea sa, a venit la noi împodobit cu o seamă de înfăptuiri minunate.

Iar noi, plini de durere ascunsă, ne aminteam de chipul lui sfios și totodată cumplit.

ÎNȚIUL PAZNIC

Și așa a putut să...

ȘTAFETA

Dacă cineva cuteza să-i vorbească cel dintîi, întrebîndu-l: „Cine ești?”

El îl privea și-i răspundea: „Ceea ce ți se pare că sînt: nu te înșeli”.

„Vail” se tînguiau oamenii: „Vai, războiul!

Cînd vom vedea iar pace?”

— „Ați vrea să trăiți în pace?”

— „Firește — spunea fiecare — Ba bine că nu!”

— „Nu poți trăi în pace, fricosule, fiindcă ți se va lua totul

Și dușmanul va veni și-ți va pune mîna în beregată și te va scopi ca pe un berbec”.

Și celălalt îl mai întreba: „Ce să faci?” — „Să te bați — răspundea el — să îți piept”.

— „Și să înving, nu-i așa?” — „De bună seamă; și poți s-o faci”, răspundea el privindu-l țintă.

„Om batjocorit și căleat în picioare

Astăzi te poți spăla de rușine, te poți ridica din josnicie și arăta că-i mincinoasă porecla ce ți s-a dat”.

Vorbele acestea ale lui umblau din gură în gură

Și cel ce le auzea

Nu le uita, ci lăsîndu-și femeia singură să plîngă în așternut,

Umbla toată noaptea prin odaie, rumegînd același gînd:

„Dacă vreau, nu sînt oare în stare s-o fac?”

În cele din urmă, un glas slab dar plin de tăria înțelepciunii

Străbătea-n adîncurile minții: „Sînt în stare!”

ÎNȚIUL PAZNIC

De necrezut, de necrezut!

Mi se spusese mie dar nici eu nu crezusem.

ȘTAFETA

Și iată că în sufletul îndurerat prindea rădăcină o minie de om întemnițat!

Luîndu-și rămas bun de la viața tihnită, toți strigau: „Înainte!” și se adunau acolo unde răsuna toba.

Încă șovăitori,

Cînd el venea printre ei, cercetîndu-i cu privirea și asigurîndu-se că totul era așa precum se cuvine,

Cu toții întorceau spre el șirurile lor de ochi de toate culorile și se simțeau dintr-o dată plini de încredere și de tărie.

Toți erau bucuroși să-i părăsească pe ai lor și indeletnicirile lor.

Cum pe un mal se înălța un grozam uriaș, adevărat copac cu flori galbene, drag albinelor,

El a pus să fie tăiat și, după ce l-a sărutat, a poruncit să fie adus în preajma lui; numai după aceea, s-a urcat pe cal.

Și așteptînd să le vie și lor rîndul să pornească, Soldații ascultau în spatele lor freamătul stindardului, cocoș al războiului, cînt al vellelor.

TOȚI

Spune, spune mai departe...

ȘTAFETA

Dar cînd toți au ajuns pe cîmpul unde trebuie
să mori sau să birui,

Au cunoscut un alt stindard...

ÎNȚIUL PAZNIC

Care stindard?

ȘTAFETA

Care stindard? Nu o flușturată de mătase,
nu o cămașă de femeie pe care un băiețuș o ridică
în virful unui arac de fasole

Ci, ca o spînzurătoare de pe vremuri cu cior-
chini de hoituri sau ca un catarg cu multe speteze
în cruce,

Hîdul stindard al nemerniciei și calicieii noastre,
urîș, împovărat de lanțuri.

Cu toții au văzut acest stindard în timp ce pi-
cioarele lor călcau un pămînt

Ingrășat ca de frunze putrede, de tații și mamele
lor!

La început au strîns umerii și o vreme lupta a
fost nehotărîtă

Dar, în cele din urmă, cuprinși de o turbare ca
aceea pe care o stîrnește aurul

S-au aruncat înainte, toți laolaltă, făcîndu-și
auzite glasurile lor desperechiate.

Și atunci, vă spun, o forfotă mare s-a iscat în
urma lor, ca și cum, dintr-o dată, deși era plină
zi,

Noaptea

Înălțîndu-și capul ei urîș cu diadema-i de stele
Ar fi sunat din trompeta ei de virtej.

Cei din frunte cuprinși au fost de mirare apoi
de tremur iar gloatele dușmane,
Asemenea cailor îngroziți de zornăitul de lan-
țuri,

Au căzut pe spate!

Astfel, strecurîndu-se parcă pe dedesubt, ai
noștri au ridicat acea armată

Și ca pe o puțină au răsturnat-o cu fundul în
sus,

Dînd peste cap o nesfîrșită mulțime de oameni,
Pe pămînt ca și pe apele mărginite de stufări-
șuri.

Ia uitați-vă: priviți hoardele acelea nenumărate.
Întorc spatele și fug din fața noastră, ah! Doam-
ne, cum mai fug!

Să fi văzut atunci măcel și grămezile de oameni
trăgînd să moară,

Zbătîndu-se ca peștii pe fundul lotcii.

TOȚI

Izbîndă!

ȘTAFETA

Răcnete înfiorătoare răsunau pe cîmpiile înșin-
gerate și tropotul deznădăjduit al călăreților și
bubuitul tunului ale cărui flăcări străbăteau fu-
mul des!

Urgie!

I-am alungat cu virful cizmei ca pe șobolanii
Bătrîni cu brațe vlăguite

Au pus pe fugă batalioane întregi.

Și copilandrii al căror glas era pe cale să seschimbă
Oprîndu-i de căpăstru,

Au adus în rîndurile noastre cai cu călăreți cu
tot.

Cu ochii mei i-am văzut.

Și am mai văzut și aducându-se brațe întregi de drapele.

Parcă văd și acum ostași cu bărbi aspre sau cu obraji nerași acoperiți de țepi cărunți

Care, seara, în timp ce se pregătea fiertura,

Osteniți, stînd în picioare, și strivind cu încălțările lor tufele de ferigă, roșii la față ca măceșile sau ca fierarii,

Se uitau lung printre crengi la cerul învăpăiat de la care vine viața.

Cît despre el,

Cei care se aflau lîngă scările șei lui primindu-i poruncile

Și ascultîndu-i cu buzele întredeschise vorbele, pentru prima dată au văzut pe fața lui,

Ca pe fața celui ce în mijlocul unei mulțimi își rîde de o pățanie caraghioasă,

Zîmbetul perfid al unei fetișcane.

TOȚI

Izbîndă! Izbîndă!

ȘTAFETA

Acum ochii aceștia cărora le-a fost dat să vadă o asemenea priveliște

Pot să-și piardă limpezimea, și globul lîr,

Ce-a prins în el asemenea imagine, să se spargă!

O, făptură a mea căreia i-a fost hărăzit să trăiască o asemenea zil

O, bucurie! Nechezînd ca un armăsar neprihănit,

Bîruința s-a tăvălit pe cîmpul de bătălie

Făcînd să strălucească copitele în soare și întorcîndu-și spre cer pîntecul de păstrăv!

CÉBÈS

Vestitorule!

ȘTAFETA

Cine mă cheamă?

CÉBÈS

Asta e tot ce Cap-de-Aur ți-a spus? Nu vine și el de îndată?

ȘTAFETA

Domnia ta ești cel căruia îi spune Cébès?

CÉBÈS

Și dacă sint?

ȘTAFETA

Dacă ești, află că poruncă mi-a dat Cap-de-Aur să-ți vestesc...

CÉBÈS

Ce spui? S-a gîndit și la mine?

ȘTAFETA

...că se întoarce:

„Spune-i că mă întorc acolo“. Astea au fost cuvintele sale.

CÉBÈS

Se întoarce?

ȘTAFETA

Cu prea puțin i-am luat-o înainte.

(Goarna răsună afară.)

ÎNȚIUL PAZNIC

Auziți?

AL TREILEA PAZNIC

Aud glasul goarnei...

(Pauză. Zgomot de arme afară.)

AL PATRULEA PAZNIC

Iată-l!

(Cap-de-Aur intră. Figurație.)

REGELE

(ieșindu-i în întâmpinare)

Ai mintuit regatul,
Bărbații care muncesc, femeile care nasc și cîm-
piile care ne dau hrana.

Fiecărui lucru i-ai dăruit o nouă naștere
Și eu însumi, tinere, te salut numindu-te Pă-
rinte.

Binecuvîntările să se îngrămădească pe scumpul
tău cap!

Intră, biruitoarele, erou!

Fii binevenit în această casă și în această sală,
singura în care mai dăinuie un pic de lumină.

Și cel dintîi care să ți se închine, precum ți
se cuvine, eu voi fi!

(Se înclină în fața lui.)

TOȚI

(vin și se înclină în fața lui Cap-de-Aur)

Slavă ție!

CAP-DE-AUR

Îți mulțumesc, Sire!

Și vouă tuturor!

Cine sînt? Ce-am făcut!

Ceea ce trebuie să fie există dinainte. Cine nu
știe?

(Se întoarce spre Cébès.)

Și tu, tu ne te bucuri de fericita mea întoarcere?

CÉBÈS

O, Cap-de-Aur!

CAP-DE-AUR

Caută-ți o îndreptățire! Prefă-te că tot mai
ești bolnav.

CÉBÈS

Rămîi cu mine: aș vrea să-ți vorbesc.

CAP-DE-AUR

Vrea să-mi vorbească.

REGELE

Vrei să vă lăsăm singuri?

CAP-DE-AUR

Vă cer această îngăduință.

Faceți asta pentru mine, domnilor. Vă rog să
mă iertați.

Veți auzi peste o clipă ceea ce se cuvine să vă
spun.

(Toți ceilalți ies.)

CAP-DE-AUR

Iată, Cébès! Precum vezi, m-am întors
Totuși învingător.

CÉBÈS

Datorită mîinilor tale biruitoare.

CAP-DE-AUR

Primeşte-mă frăţeşte...

(Se îmbrăţişează.)

CÉBÈS

O, tu care ai putut birui!

CAP-DE-AUR

Le-am lătrat la picioare. I-am făcut să se smulgă
şi să se ridice din lăturile în care lîncezeau.

Am văzut, în sfîrşit, că ceea ce doream eu exista.

CÉBÈS

Cum ai izbutit?

CAP-DE-AUR

Îţi spun: mă simţeam mai tare pe calul meu
ca pe o stîncă.

Şi voiam să stau de vorbă cu tine, dar iată-te
încă zăcînd în pat.

CÉBÈS

Nu mă plînge...

CAP-DE-AUR

Te simţi mai bine?

CÉBÈS

...fiindcă nu sînt demn să fiu plîns, erou!

CAP-DE-AUR

Mă sărăceşti de ceea ce-mi datorezi:

Nu sînt eu tutorele tău? Crezi oare că degeaba
am făcut ceea ce am făcut? Să fi fost oare zadarnică
înfierarea cu care ne-am legat în noaptea aceea tristă?

Nu eşti tu al meu?

(Tăcere.)

CÉBÈS

Ei...

CAP-DE-AUR

Ce?

CÉBÈS

Nimic.

CAP-DE-AUR

Chinuieşti firetul săbiei mele şi taci.

CÉBÈS

Cap-de-Aur...

CAP-DE-AUR

Te ascult.

(Tăcere)

CÉBÈS

Aduci armata înapoi cu tine?

CAP-DE-AUR

Da, vine pe urmele mele.

CÉBÈS

Ai izbutit să birui. Ai știut să duci la izbândă, poruncind acestor oameni, pe corpuri de armată și batalioane, și ei te-au ascultat.

CAP-DE-AUR

Da, fiindcă eu văd limpede și știu limpede.

CÉBÈS

Ce anume?

CAP-DE-AUR

Ceea ce este de folos și cum să folosesc folositorul.

Ochiul și rațiunea spun în același timp: acum! Și aceea ce mi se datorește, trebuie să-mi fie plătit.

CÉBÈS

Iar eu nu văd și nu știu nimic.

Ce-aș fi putut eu face?

În schimb, sînt neîntrecut într-un singur lucru.

CAP-DE-AUR

În ce lucru?

CÉBÈS

Te necăjesc dacă-ți spun totul? Sau dacă-mi deschid fără înconjur inima?

Așa cum se cuvine

Față de omul de care m-am sprijinit!

CAP-DE-AUR

În ce ești neîntrecut?

CÉBÈS

(foarte încet)

În propria-mi

Dăruire.

Dar cui să mă dărui? Doar

Nu cuiva la fel de slab ca și mine.

Nimic nedeșăvîrșit nu-mi poate fi de-ajuns fiindcă eu însumi nu-mi sînt de-ajuns mie.

Caut deci pe cel ce cu desăvîrșire este drept și adevărat

Ca să poată fi cu desăvîrșire bun și la fel de desăvîrșit să-l pot și eu iubi.

Nu sînt decît un copil, Cap-de-Aur! Dar ți-o spun: se află în adîncul meu

Un lucru mult mai vechi ca mine.

Își are în el însuși obîrșia și își caută rostul; mîniat împotriva rațiunii și simțurilor mele schiloade, îmi face viața amară.

Dar deschid ochii și zăresc soarele care răsare și care apune,

Văd întreaga fire și nu aflu în ea nici o bucurie. Și pe oameni îi văd și asemănători mie îmi sînt.

Cui dintre ei să vorbesc? I-aș vorbi și el mi-ar răspunde.

Fiecare strigă: „Plătește ca noi dreptul de a fi om“. Dar, lipsit de har și de pricepere, așa cum ți-am spus-o,

Nu pot plăti decît cu propria-mi ființă.

Și oamenii toți nu sînt decît niște biete făpturi. Dar tu, crezi tu că acela la care mă gîndesc există?

CAP-DE-AUR

Pui degetul pe o rană și în mine veche. Da, există.

CÉBÈS

Există deci!

Dar care dintre noi doi, dintre el și mine, vor-
bește și nu este auzit?

M-a respins oare sau cu ce învinuire și pe mine
m-a copleșit?

Jur că acesta-i adevărul:

Nimic pe lumea asta nu se află de care să nu
fiu gata să mă despart, așa cum te scoli de pe un
scaun.

Dar văd o muscă, un fir de iarbă, o piatră.

Și pe el, dacă pe el nu-l pot cuprinde, la ce bun
au mai fost ochii mei dăruiți cu vedere și minile
mele cu degete ca și cum ar vedea?

Iată: înalț minile și le dau de lucru pretutin-
deni unde este nevoie,

Dar cineva îmi va vorbi oare de așteptarea, de
strădaniile de a se face mai bun pe care augustul
om i le închină ca pe un templu?

Puțin îmi pasă dacă sînt iubit sau nu. Dar eu,
eu știu iubi și vreau să văd și să am.

Cînd doresc însă limpede și cu tărie ceva, nu
găsesc, în cele din urmă, nimic.

Și de ce ar trebui să fie altfel mai tîrziu?

De vreme ce sînt alcătuit din carne și din sînge
precum mama m-a făcut?

CAP-DE-AUR

Ce se petrece cu tine? Te uiți în chip ciudat la
mine și simț în sufletul tău ceva ce nu recunosc.

CÉBÈS

Te-ai întors plin de glorie

Și pentru toți întoarcerea ta înseamnă întoar-
cerea unor fericite zile apropiate.

Numai pentru mine nu mai poți face nimic.

CAP-DE-AUR

Ce vrei să spui?

CÉBÈS

(se culcă din nou pe spate)

Am să mor.

CAP-DE-AUR

Ce spui?

CÉBÈS

Ceea ce doctorii mi-au spus; și ceea ce ei mi-au
spus este adevărul.

CAP-DE-AUR

Nu.

CÉBÈS

Voi muri înainte de căderea următoarei nopți
și înainte de miezul zilei.

CAP-DE-AUR

Nu, nu!

CÉBÈS

Nu de durere mi-e teamă, nici de gheara din
pîntece și de cumplita icnire,

Cînd fierea și singele îmi umplu gura și sudoarea
curge din mine ca și cum ai stoarce un burete.

Toate astea le pot îndura fiindcă nu-s slab din
fire și, în ceasurile de chin, voi avea în fața ochi-
lor chipul tău, frate al meu.

Dar, pentru ce m-am născut? Fiindcă mor și
iată, de pe acum nu mai exist.

Beznele au fost coborîte peste mine în așa fel încît dorm în ele și mă trezesc în ele. Și nu văd nimic și sînt surd și nu aud nici un zgomot.

Iată-mă ca un om îngropat de viu, și ca un om închis parcă într-un cuptor.

Dă-mi lumină! dă-mi lumină! fiindcă vreau să văd.

Dă-mi aer că mă înăbuș!

Dă-mi să beau fiindcă nu vreau apa pe care mi-o dau ei.

Dă-mi tu apă să beau; setea mă mistuie și vreau să mor în tihnă.

O, frate, mi-am pus nădejdea în tine; nu mă poți ajuta? Din suflet te rog, ostașule, Căpetenie-de-Aur, frate al meu cu plete strălucitoare!

CAP-DE-AUR

Ah, de ce nu pot face ca vulturul

Care, lăsînd să-i cadă din gheare o pradă nefolositoare, crapă și el în cuibul răvășit!

De ce m-ai legat de tine pe drumul pe care m-ai întîlnit?

De ce, asemenea mîndriei însăși, ingenunchind în fața mea, m-ai cuprins în mîinile tale ca pe un copac sau ca pe o fîntînă?

La pieptul meu, pe inima mea, își apăsă fața pe muștrarea mea de conștiință fremătătoare.

Și acum mă imploră din nou în clipa în care moare!

Nu știu nimic. Călcîndu-mi pe inimă

M-am întors spre această casă a păcatului

Și mă gîndeam că, de vreme ce am renunțat la orice nădejde în mine însumi,

Astăzi, voi fi de folos doar cu mîinile mele.

Tu vorbești de dorință; pe mine foamea ceasului prezent mă trage.

Dorința hrăpărează mă poartă înainte prin acest loc de prăpăd!

El cere și așteaptă totul de la mine și eu nu pot răspunde acestui copil nefericit și iată-l că se stinge.

CÊBÈS

Plîngi? Asta e tot ce ai să-mi răspunzi?

CAP-DE-AUR

La rîndu-mi

Te implor

Să mă lași, să nu mă mai întreb. Ce vrei de la mine? Va trebui oare să te ascund în pîntecul meu și să te nasc a doua oară?

Ce cumplit lucru:

Ai putut să-mi storci de sub pleoape acești stropi muieratici.

Îmi pui întrebări iar eu nu pot să-ți răspund decît cu această deșartă apă.

CÊBÈS

Nu ai să-mi scapi așa. Răspunde și eu am să te întreb. Ești stăpînul meu și trebuie să-mi răspunzi.

Răspunde-mi cînd omul moare, ceva din el însuși mai dăinuie?

CAP-DE-AUR

Taci! Nu mă ispit.

CÊBÈS

Răspunde! Insul rămîne? Fiindcă forma trupului piere, oricine o știe.

CAP-DE-AUR

Răspund că omul a fost zămislit potrivit cărnii.

CÉBÈS

Și a muri nu înseamnă a se elibera de carne?

CAP-DE-AUR

Lumea asta a fost făcută pentru om și un hotar
a fost tras în jurul lui

Pentru ca nimeni să nu iasă și nimeni să nu intre.

CÉBÈS

Voi muri deci, și nu voi mai exista?

CAP-DE-AUR

Îți voi spune ceea ce știu, și eu nimic nu știu.
În răspunsul meu va fi tăcere și răsuflarea ieșind
din gura deschisă și neagră.

Tu nu răsuflai când erai în pîntecul mamei

Dar sîngele ei intra și trecea prin tine și inima
ta era priponită de inima ei cu frînghia pîntecului
tău.

Ieșit din ea, ai tras aer în piept și ai scos un
țipăt.

Și eu am scos un țipăt,

Un țipăt ca de nou-născut și am tras sabia ascu-
țită și fierbinte și am văzut

Omenirea dîndu-se la o parte în fața mea, așa
cum se despart apele.

Și iată că m-am întors la tine și te găsesc în
lingoarea morții!

Trebuie oare ca toți pe care îi iubesc să moară
și să mă lase singur?

Trebuie oare să te veștejești în minile mele, ca
o floare de apă înainte de-a fi apucat să te întreb:
„Cine ești tu?” și înainte ca tu să-mi fi răspuns?

Groapă de urit! Urgie în care stau drept în
picioare. Se află cineva aici?

Există om statornic aici? Cine va săpa o literă
în peretele Muntelui?

Poți mânca, poți pune un blid în fața ta ca să
te îndestulezi din el:

Sub dinți scîrțîie nisipul și din ochi curg la-
crimi nevăzute.

Du-te deci acolo unde toți se duc. Și acum ți-o
spun:

Nu nădărdui să mai ființezi după ce ai murit!
Care om ar vedea fără ochi? Și ce-ar putea apuca
el fără mâini?

CÉBÈS

Dacă e așa

O, trup al meu, nu mi-ai fost de prea mare folos!
De vreme ce dacă mori, trebuie și eu să mor
o dată cu tine,

Voi muri ca un patruped și nu voi mai fi.

De ce mi-a fost dat atunci să aflu acest lucru?

(Începe să strige.)

Ah, ah!

CAP-DE-AUR

Da, strigă!

CÉBÈS

Noapte, o, noapte!

CAP-DE-AUR

Noaptea e întinsă și adîncă și soarele piere la
venirea ei.

Tăcerea există unde nu mai e glas și nici cuvînt.

CÉBÈS

În veci și pentru veci!

CAP-DE-AUR

Strigă! Strigă!

CÉBÈS

Pentru tine strig. Tu trăiești. Tu trăiești și te uiți la mine cum mor la picioarele tale. Oh, oh!

O, Cap-de-Aur, nu poți face nimic pentru mine? Mi se sfîșie inima!

CAP-DE-AUR

(schimbă tonul)

Nu-ți fie teamă. Sînt lîngă tine. Nu-ți fie teamă de moarte.

Totul este rău.

CÉBÈS

Nu te duce. Păstrează-mă! Rămîi aici. Ia-mă cu tine,

Un pic. Să nu te dezgust fiindcă mor!

CAP-DE-AUR

Privește. Îți țin mîna. Ce-ți spuneam adinea-urii?

Da: moartea nu-i nimic. Zîmbește. Nu vrei să-mi zîmbești?

CÉBÈS

Singur!

CAP-DE-AUR

Cum?

CÉBÈS

Singur...

CAP-DE-AUR

Singur, spui?

CÉBÈS

...mor!

CAP-DE-AUR

Nu sînt lîngă tine?

CÉBÈS

Singur mor,
Fiindcă nu știu cine sînt și mă duc și intru în pămînt ca un izvor pierdut.

De ce spui că mă iubești? De ce mă minți?

Cum m-ar putea iubi cineva

De vreme ce nu exist, de vreme ce nu pot continua să exist?

Sînt tot numai miniei!

În ce încordare și greață mă zbat, încercînd să mă smulg zăvoarelor oaselor mele!

Singur mor! Și mă înăbuș și este ceva în mine care nu-i împăcat,

Mai singur decît pruncul ucis de maică-sa și îngropat de ea sub bălegar cu

Cioburi de farfurii și pisici moarte în lutul plin de viermi pîntecoși și trandafirii.

(Încearcă să se ridice.)

CAP-DE-AUR

Ce faci? Stail

Vezi bine că nu te poți scula!

(Îl ține cu forța pe pat.)

CÉBÈS

Vreau să mă ridic, să mai umblu. Ah, pot să mai trăiesc. Lasă-mă! Lasă-mă!

CAP-DE-AUR

Stai întins, nebunule! Nu mă recunoști?
Ce vrei să faci?

CÉBÈS

N-ai să-mi dai drumul, ticălosule? Lașule! Te urăsc! Dă-mi drumul odată!

(Îi mușcă mîna și scapă din strînsoare. Se ridică și cade. Cap-de-Aur îl așază din nou pe pat.)

CAP-DE-AUR

Vezi?

CÉBÈS

Uuu! Uuu! Uuu!

CAP-DE-AUR

Taci! Potolește-te!

CÉBÈS

Uuuuu!

CAP-DE-AUR

Mă îngheți! Nu urla ca o lupoaică în noaptea asta blestemată!

CÉBÈS

O, Doamne!

CAP-DE-AUR

Cébès!

CÉBÈS

Nu! Lasă-mă!

CAP-DE-AUR

Ai uitat?

CÉBÈS

Lasă!

(Rămîne cu gura deschisă și lasă încet capul pe pernă. Apoi începe să zîmbescă. Pauză.)

Cap-de-Aur, sînt mai multe soiuri de oameni: cei slabi și cei tari, cei bolnavi și cei sănătoși;

Mie îmi este milă de ei, de neîndemîinateci și de bilbîiți, de săracii cu duhul și de cei care cer să li se dea ceva;

Și de zîmbetul lor în timp ce fiorul rușinii li se prelinge pe șira spinării;

Și de cei de care lumea își rîde și care nu știu decît să se apere cu vorbe și de cei lași,

Și de cei care, din beznele sufletului lor, înalță o rugăciune ce a nimic nu miroase.

Dar ție, nu ți se face milă de mine?

Iată, îți voi spune ca femeia aceea care a murit atunci în marginea drumului:

„De ce mă lași să mor?”

CAP-DE-AUR

Ia-mă cu tine, dacă vrei. Crezi că nu sînt și eu ostenit?

Încercam plin de geamăt să mă smulg din mîini puternice și aspre

Și iată, tu plîngi și vrei să mă readuci în cumplitul somn!

Îmi răvășește vântul pletele și jalnică se întinde lumea în fața ochilor mei deznădăjduiți; și privesc în jurul meu și mă umplu de rușine.

Soarta albinei și a gînganiei care nu trăiește decît o zi!

Pasărea din pădure și ea trăiește, și de asemenea omida sub frunziș, și la fel mărăcinișul care incolțește pe stei

Și fiara și ciulinul cu flori roșii

Și tu, muribundule, tu mă sfătuiești să mor!

Nu-mi pot smulge brațele și coapsele, întregul trup, din aceste cumplite balamale ca niște cleștil

O, lumel o, făptură a mea! o, destin rușinos!

Să mă fac ca de fier și ca un stobor de lemn.

CÉBÈS

Ce speranță?...

CAP-DE-AUR

Te privesc și tu zaci așa, întins!

CÉBÈS

Lasă, nu de asta e vorba. Totul e mai bine decît crezi. Dar spune...

Nu știi... înțelege-mă bine... dar ce mîndrie lăuntrică, ce tainică flacără...

CAP-DE-AUR

Nici eu nu știu. Mi-e lehamite!

Vorbești despre lucruri ascunse pe care limbii îngroșate îi-e scîrbă să le rostească.

Bazaconii fără rost, sînge care curge ca niște bale!

Un mic cuvînt, de mîngiere veghează în străfundul oricărei renunțări,

Dulce nu-mă-uita de foc, care ne luminează trist cu o licărire credincioasă!

De dincolo de tăcere, un glas asemănător glasului omenesc

S-a adresat inimii mele care s-a topit ca un morman de fier. Glasul răsună încă. Nădejdea asta ne încălzește ca o ceașcă de cafea.

O, divină floare roșie a mușcatei! o, chiag de soare care palpită și sîngeră ca o zdreanță de carne!

Fiindcă o tărie sălășluiește în mine și un duh veghează

Ca niște foale deasupra fierului de pe foc...

Te rog, nu mă mai întreba nimic.

CÉBÈS

Trebuie, totuși!

Mamă, frate al meu, doică a mea cu coastele strînse în platoșă!

CAP-DE-AUR

Spune!

CÉBÈS

Frate! N-ai găsit, așadar, nimic să-mi spui în clipa din urmă! Ei bine,

Eu am ceva să-ți spun.

CAP-DE-AUR

Ce oare?

CÉBÈS

N-a fost îngăduit să mor așa, deznădăjduit.

Acum mă aflu deasupra durerii.

Nu mai poate avea nimic de la mine.

Cap-de-Aur...

CAP-DE-AUR

Ce, frate?

CÉBÈS

Ia-mă în brațe și ține-mă, fiindcă eu nu mai am în mine nici o putere. Și așează-mă pe umărul tău ca pe un braț de frunzișuri.

O, Cap-de-Aur, ai lăsat să curgă singele tău peste mine; iar eu, în schimb, te voi apăsa cu greutatea mea și mă voi răspindi cu totul peste tine.

Fiindcă nu mai sînt prins de nimic, întocmai ca o creangă tăiată.

(Cap-de-Aur face ce i s-a cerut.)

CAP-DE-AUR

Iată, la rîndul meu te țin.

CÉBÈS

Oamenii spun:

Dacă în plin drum, într-o sălbatică singurătate, inima face pe drumetș să se oprească deodată, înseamnă c-a întîlnit dragostea: și bărbatul și femeia se strîng jalnic în brațe.

Ei singuri nu se mai recunosc unul pe altul și cel ce iubește încearcă o durere ca și cum ar fi fost străpuns sub coastă.

Și iată-l născocind vorbele acelea care încep cu O!

Vorbe ce se aseamănă cu strigătele pătrunzătoare ale păsărilor mării fiindcă tăcerea lor este ca liniștea peste ape.

CAP-DE-AUR

Ce ai să-mi spui?

CÉBÈS

O, Cap-de-Aur! nu sînt femeie și nici măcar adevărat bărbat

Fiindcă nu am vîrsta deplină și sînt ca și cum de pe acum n-aș mai fi.

CAP-DE-AUR

Cine ești tu atunci?

CÉBÈS

O, Cap-de-Aur, orice mîhnire a trecut! Ochiurile plasei s-au rupt și iată-mă liber. Sînt iarba care a fost smulsă din pămînt.

Există o bucurie în ultima clipă și eu sînt însăși acea bucurie și taina ce nu mai poate fi spusă.

O, Cap-de-Aur, mă dăruiesc ție și mă predau minilor tale. De aceea țin-mă atîta timp cît mai sînt cu tine.

CAP-DE-AUR

O, Cébès pe care te țin astfel, am să-ți pun și eu o întrebare. Mina și fața

Se apropie de față dar nu o ating fiindcă între ele se află parcă o sticlă:

E durerea iubirii de frate datorită căreia iubirea aceasta e ca o apă ce fierbe.

CÉBÈS

Iubește-mă deci și mai mult fiindcă abia dacă mai sînt un om viu.

Ci sînt ca o pasăre pe care ai prins-o din zbor.

CAP-DE-AUR

O, frate, ți-am luat cu jînd

Femeia pe care o iubeai și cu care ai fi fost fericit. Dar tu nu trebuia să iubești o altă faptură decît pe mine.

Frater, copile!

O, toată căldura care e în mine! Te țin în minile mele!

O, greutate a trupului tău! O, jertfă pe care o port în brațe ca pe un miel ale cărui picioare ar fi legate mănunchii!

Să-ți spun copil sau frate? Fiindcă veghez asupra ta

Cu mai multă îngrijorare decât a unui tată aplecat peste chipul tău palid

Și inima mea era legată de a ta printr-o legătură mai puternică și mai duioasă

Decât aceea a fratelui mai mare față de fratele mai mic, când se joacă și stă tihnit de vorbă cu el seara și îl ajută să-și descheie încălțările.

O, prieten întâlnit în bezne, iată că mă părăsești și ai să mă lași singur!

CÉBÈS

Cap-de-Aur, așa cum tu te-ai dăruit mie,
La fel mă dăruiești și eu ție.

Și cum tu nu mi-ai dezvăluit taina ta,
La fel nici eu nu ți-o voi dezvălui pe a mea.

Nu mai am nici o greutate și sînt ca un lucru ce nu mai poate fi ținut.

(Îl sărută pe obraz.)

Rămîi cu bine.

Și acum, întinde-mă la loc pe pat.

(Zorile încep să se ivească, slab.)

CAP-DE-AUR

Zorile!

CÉBÈS

Recea dimineată viorie

Se prelinge peste îndepărtatele timpii, înviorînd fiecare făgaș cu magia ei!

În curtea gospodăriilor încă tăcute cocoșii cîntă:
Cucurigu!

E ceasul la care călătorul ghemuit în căruța lui
Se trezește și, uitîndu-se afară pe sub coviltir,
Tusește și oftează.

Și sufletele nou-născute de-a lungul zidurilor
și pădurilor

Scot strigăte slabe ca păsărelele încă golașe

Și, călăuzite de meteori, fug înapoi spre tărîmurile întunericului.

Cît să fie ceasul?

CAP-DE-AUR

Noaptea s-a sfîrșit...

CÉBÈS

S-a sfîrșit! Și dimineata, datorită căreia mările
se învăpăiază și ale cărei luciri uriașe colorează
acoperișurile și stîlpii, renaște.

Sînt prospețimea răcoroasă a vîntului. Deschide fereastra!

(Cap-de-Aur o deschide. Tăcere prelungă.)

CAP-DE-AUR

Mă auzi?

(Pauză. Cébès întoarce ochii spre el și zîmbește slab.)

Spune: mă mai auzi încă?

„Puneți masa sub copac, o să mîncăm afară.”
Ce frumoasă este seara!

O, Cébès, totul e cuprins încă de tăcere. Nimeni nu mai vorbește.

Ca mirosul bun al dulapului cu plîne și ca răsunarea cuprătorului când îi deschizi gura,

Se întinde în fața noastră plinătatea cîmpiilor.
Iată vine și noaptea. Lunca e bogată și abia dacă se aude în depărtare

Coasa în iarba adîncă.

Și stelele au și început să strălucească vraște.
Pasărea nopților a început să cînte, în timp ce deasupra pămîntului încep să se înalțe cerurile înstelate...

(Tace. Cebès a murit. Cap-de-Aur rămîne o clipă nemișcat, apoi respinge cu un fior trupul mortului.)

Grozăvie!

(Se așază.)

Sînt singur. Mi-e frig.

Dar de ce trebuie să mă tulbur?

Adevărul e că, pentru mine, puțin înseamnă că a murit.

De ce ne-am jelui? De ce am fi înduioșați sau îndurerați de ceva, oricare ar fi acel ceva?

Care om cu bun-simț s-ar deda acestei scîlămbăieli de măscărici?

Făptura asta care pufnește de rîs și ale cărei hohote de plîns îi clatină capul.

În același fel răcnește de bucurie. Oamenii rag ca măgarii, cu gura lor ca o revărsare de gîrlă.
Paiațe!

A murit și sînt singur.

Să fiu oare de piatră? Mi se pare că frunzele copacilor sînt de pînză sau de tablă

Și că întreg văzduhul este un decor pe care poți să-l privești sau să nu-l privești,

Iar soarele, soarele acesta ale cărui raze mă făceau altădată să vibrez, ca și cum m-ar fi lovit, așa cum o piatră lovește bronzul,

Acum nici nu mă sinchisesc de el, la fel cum nu mă tulbură vederea unui bojoc de vacă fluturînd spînzurat la ușa unei măcelării.

Mai mult: ca un trunchi de mărgean fără simțire

Aș putea să-mi văd brațele și picioarele căzînd unul după altul.

La ce să trăiești? Mi-e totuna să trăiesc sau să fi și murit. Asta mă doare!

(Se ridică.)

Astăzi!

Astăzi a venit ziua în care trebuie să arăt cine sînt! Există eu! Trebuie!

Singur! Și ei, toți. Mă voi avînta și voi strivi cu pumnul meu înarmat botul bestialității însăși!

Voi lua cuvîntul în fața acestei adunări de ticăloși și de lași! Sau voi pieri, sau voi întemeia propria mea împărăție!

Ei! Ei! Ei! Unde sînteți?

(Se duce și se reazemă cu capul de zid. Huie mare afară. Uși trîntite. Chemări pe scări. Intră în masă, în sală, vreo sută de persoane: Tribunalul Poporului cu trei sau patru femei în jurul lui, înconjurat de oameni care îl pipăie, îi cuprind minile; alături, Omul-Mijlociu ținînd pe mînă pardesiul; în grup se mai află Supremul-Prefect, Pedagogul și alți dregători, precum și Fratele Regelui. Printre aceștia și Regele pe care nimeni nu-l ia în seamă. Reprezentanți ai poporului și alți figuranți. În cele din urmă, intră și Opozantul care stă deoparte cu trei, patru persoane prost îmbrăcate. Nimeni nu pare să-și dea seama că și Cap-de-Aur se află de față, deși toți se țin la oarecare distanță de locul unde se află el. Într-o clipă, sala s-a umplut și, prin porțile deschise, se aude mulțimea umplînd scările, vestibulul; se urcă pe bănci ca să vadă. Toți vorbesc și se aude tirșit de pingele.)

TRIBUNUL POPORULUI

(vorbind și rîzînd zgomotos)

Ei bine, da! Eu sînt! Iată-mă! Bună ziua prietene! Ei? Bună ziua! O, o, frumoasă doamnă! Bună ziua... Da, domnule! Nu mă mîncăți; e rost de înfruptare pentru toată lumea... Uf! Bună ziua! Faceți-mi loc, nu sînt chiar atît de subțirel!

OPOZANTUL

(febril, într-un grup)

Porcul!

Hai, hai, grăbește-te să te bucuri de plească; ți-a venit apa la moară. Să te vedem și mai tirziu...

(Își freacă mîinile.)

Ce-a făcut cu finanțarea furniturilor? Și povestea cu puștile automate? Am să-l atac în fața Adunării Naționale. Și atunci să-l vedem!

Uitați-vă la el cum se lasă giugiulit! Și cum se lăfăie printre toantele astea!

CINEVA DIN GRUP

(în șoaptă)

Ai aflat de povestea cu nevasta Supremului Prefect? Se dusesse acolo — știi unde... — cu nevasta Marelui Contabil.

Și, să vezi comedie, cealaltă a venit peste ei. Au fost niște scene de pomină...

UN DOMN

(cu glas puternic, Tribunalului Poporului)

Domnule, ai salvat Statul!

(Îi strînge mîna.)

TRIBUNUL POPORULUI

Ce vorbă-i asta? Îmi iubesc țara, domnul meu!

(Cu glas puternic.)

Nici un moment nu am pierdut nădejdea în țara mea!

Poporului i se datorează totul.

DOMNUL

Și eu spun că, totuși, domnia-ta ai fost salvatorul! Fiindcă ai organizat!

Nu soldații sînt cei ce cîștigă bătăliile.

Domnia-ta ai organizat!

FEMEILE

(Toate într-un glas)

E adevărat!

(Toți aprobă din cap.)

MULTIMEA

(într-o rumoare care se prelungește pînă pe scări)

E adevărat!

(Zarcă mare afară.)

CINEVA

Ce se aude?

OMUL MIJLOCIU

(electrizat)

Tot orașul e în picioare! Toată lumea te cheamă! Trebuie neapărat să le vorbești din balcon.

(Spune ceva la urechea Tribunalului. Cineva îi dă aces-tuia un ziar. Omul Mijlociu citește peste umărul lui.)

STRIGĂTE AFARĂ

Jacquot! Jacquot! Jacquot! Jacquot!
Ura! Ura!

TRIBUNUL POPORULUI

Spune-le că am să le vorbesc!

(Omul Mijlociu iese în balcon. Este văzut aplecându-se și făcând semne cu mâna. Tribunalul Poporului ia de braț pe Supremul Prefect și se plimbă cu el prin sală, discutând cu gesturi largi.)

OPOZANTUL

Ia te uită la ei! Nu zău!
Excelența-sa Supremul Prefect! Serios ca un
măgar îngîmfat de fuduliile lui!
Știți că face versuri în ascuns?

TRIBUNUL POPORULUI

(arată pieziș cu bărbia pe Cap-de-Aur)

Ce zicii!

SUPREMUL PREFECT

(cu autoritate)

Nu-ți fie teamă...

TRIBUNUL POPORULUI

Albert, crezi că...

SUPREMUL PREFECT

Nu-ți fie teamă... Un caraghios!
A profitat de...

Ei da, de tulburarea noastră. Nimănui nu-i plac
șiretlicurile; mai ales după ce fierbințeala a trecut.

A băgat spaima în oameni și i-a strins în chingi
cît a putut!

E un smintit îndrăzneț!

Un băiețoi. Care se ia drept zeu.

Nimeni nu poate să-l atingă și dacă cineva,
Bărbat sau femeie, se apropia prea mult de el,
îi dădea cu bățul în cap.

Poporul își cunoaște prietenii.

OMUL MIJLOCIU

(face semne cu brațul)

Vino!

Tribunalul Poporului se duce pe balcon și începe să vorbească mulțimii în lumina săracă a revărsării zorilor. Aclamații izbucnesc din cînd în cînd. Forfotă și rumoare în sala palatului. Grupuri s-au format ici și colo. Unul dintre ele în jurul patului lui Cébès... Se aude zornăditul unui geam spart undeva la catul de deasupra. Omul Mijlociu discută vehement cu Opozantul și cu grupul acestuia.)

UN DOMN

(singur în mijlocul sălii, uitîndu-se la Tribunalul Poporului)

Ce om! Și ce bărbat!

(Tribunalul Poporului se, înapoiază de pe balcon zimbînd. Caută cu privirea pe Rege, îl găsește și-l duce pe balcon. Îl arată mulțimii și-l bate pe umăr.)

OMUL MIJLOCIU

(alături de Supremul Prefect privește repede și pe furiș în toate părțile și mai ales spre Cap-de-Aur, apoi șoptește Supremului Prefect:)

Ce crezi despre el, hei?

SUPREMUL PREFECT

Hm! Are armata de partea lui!

*(Tribunul Poporului se reîntoarce în sală cu Regele. Pu-
țin câte puțin se face liniște.)*

CINEVA

(cu glas slab)

De ce nu se aduc facile? Lumina asta săracă a
zorilor ne face să arătăm groaznic.

*(Tăcere desăvârșită. Toți au ochii îndreptați spre Cap-de-
Aur. Pauză.)*

ALTCINEVA

(îngă Cébès)

A murit...

CAP-DE-AUR

(se întoarce spre cei de față)

Cine spune că a murit?

ACELAȘI CINEVA

E mai galben la față ca oricare dintre noi și
buzele-i sînt vinete.

*(Mulțimea s-a tras mai la o parte, lăsînd pe Rege față-n
față cu Cap-de-Aur. Alături de Rege se află fratele lui. La
dreapta Regelui și mai în spate, Supremul Prefect, Pedagogul
și ceilalți dregători; la stînga, Tribunul Poporului și Opozan-
tul. Un tîndr, cu grupul de femei, stă aproape de Cap-de-Aur.)*

CAP-DE-AUR

S-a luminat de ziuă?

TÎNĂRUL

De ziuă?

O FEMEIE

Ziua se ivește.

CAP-DE-AUR

Se ivește!

Lumina vinătă licărește-n noroiul drumurilor
Și sub gardurile vii, foile de varză și florile
Răspîndesc pe pămîntul galben preaplinul lor
de ploaie.

Cei ce au murit pornesc, iar cei ce au rămas în
viață

Trebuie să stea în picioare în fața lumii și să-și
spovedească sufletul împovărat.

Eu stau singur, greu lovit.

REGELE

Copilul acesta a murit?

CAP-DE-AUR

A murit.

(Regele pleacă spre piept capul.)

Vederea leșului său e mai plină de amărăciune
ca ierburile aromate.

Eram pentru el ceea ce Atena era pentru Argos.
Totuși voi îndura și această lovitură și inima
mea răbdătoare nu va fi zdruncinată.

Fiindcă în ceasul acesta trebuie să mă arăt tu-
turoara.

O, suflete! Te dul! Intră înaintea noastră în
splendorile Amiezei.

(Pauză.)

O FEMEIE GRASĂ

(care se află lângă Cap-de-Aur și strigă tare)

Vorbește, generale! Ce ai de spus?

CAP-DE-AUR

Ce este adunătura asta? Dați-le afară de-aici pe toate femeile astea!

Cine a dat drumul iepelor? Plecați de-aici! Afară!

(Femeile ies.)

Cît despre voi, ceilalți, abia știu cine sînteți și ce e toată năvala asta.

Regel! Așa lași oamenii să ți se urce în cap?

Dar poate-i mai bine că sînt toți aici.

Voi vorbi în fața întregii gloate și va afla ce am de spus.

(Tace și stă o clipă cu ochii plecați.)

TRIBUNUL POPORULUI

Vorbește! Ce ai de spus?

CAP-DE-AUR

Ați văzut singuri ce-am făcut!

Am să vă spun însă și eu ca să vă dau prilejul să mă contraziceți.

Precum bine știți, țara aceasta era ca o avere fără stăpîn, ca o casă pe care pînă și furii o părăsiseră, luînd cu ei și broaștele de la uși.

O, Regel! te-au lăsat singur în palat și babele își aduceau caprele să le pască în grădinile tale.

Totul era la pămînt și ei, ca niște fricoși și bicisnici, ridicau mîinile în sus ca să se predea.

M-am arătat atunci în piețele publice. M-am dus în ținutul peste care se abătuse prăpădul, și

am făcut să renască, în poporul vlăguit, tăria și nădejdea.

Pretutindeni purtam în vorbele mele porunca. Și cel ce lincezea

A cunoscut în glasul meu glasul de conducător și a tresărit,

Glas ca de goarnă și ca rostirea care se înfăptuiește.

În acest chip am adunat o oaste în jurul meu. Am gîndit și am înfăptuit.

Am zdrobit dușmanul și i-am smuls sabia din mină. Am ucis fiara care se arunca asupra voastră ca să vă sfîșie.

Iată ce am făcut. Este cineva care să spună dimpotrivă?

REGELE

Tot ce ai spus este adevărat, Cap-de-Aur.

TRIBUNUL POPORULUI

Ei da! Dar n-ai făcut-o singur.

CAP-DE-AUR

Ba spun că singur am făcut-o.

Eu singur, da, singur, și nu altcineva decît mine.

Și ce-mi veți da voi ca să nu rămîn fără răsplată?

Dar ce mi-ați putea da

Care să nu fie al vostru decît datorită mie?

(Supremul Prefect suflă pe nas, ca și cum ar voi să vorbească.)

PEDAGOGUL

Nu ți-ai făcut decît datoria!

TRIBUNUL POPORULUI

Desigur! Datoria față de țara ta!

CAP-DE-AUR

Care datorie? Care țară?

Și voi, ce-ați făcut oare pentru mine? Am rătăcit pe drumurile voastre ca un vagabond, culcându-mă la pieptul pământului.

Și știu cum primiți voi omul întunecat la față, Când își scoate pălăria și-și descoperă fruntea care poate încă să roșească.

Mi-era foame și nu mi-ați dat să mănânc. Mi-e foame și acum.

Și iată, tot la ușa voastră mă aflu.

REGELE

Cere ca să știm ce anume dorești!

CAP-DE-AUR

Priviți-mă bine, roțiți-vă în jurul meu!

Cîntăriți-mă, măsurați-mă. Pipăiți-mi glezna ca unui cal și cercetați-mi și dinții

Și chibzuind totul, socotiți

Dacă

Întregul de cumpărat al fapturii mele alcătuiește cîstigul

Cernut de sitele înțelepteii voastre vînturători.

CINEVA

Ce-o fi însemnînd toată vorbăria asta?

ALTCINEVA

Are un glas ciudat care-ți merge la inimă.

Parcă-i o strună care picură stropi de cîntec.

CAP-DE-AUR

Oameni, voi toți care sînteți aci,

Ascultați-mă, oi voi, care auziți prin urechi și prin gaura ce vă străpunge osul tigvei, ascultați-mă!

Pină acum, iarbă ce sînteți, n-ați ascultat decît huietul trăncănelii voastre.

Auziți acum porunca, vorba care hotărăște, auziți rostirea minții.

Eu sînt tăria glasului și puterea vorbeii care înfăptuiește!

TRIBUNUL POPORULUI

Și, la urma urmei, ce ceri dumneata?

CAP-DE-AUR

Cer totul!

Și cer totul ca să mi-l dați,

Ca să fie a mea puterea de a face tot și de a avea tot.

Fiindcă cine ar putea hotări care sînt hotarele unei minți luminate și locul unde ea se împotmolește, pentru a o împiedica să-și întindă brațul mai departe?

Cînd eu rostesc cuvîntul care sfînt este, nimic pe lume să nu-mi scape.

Și așa cum acel rege fierbinte, inima,

Își are scaunul domnesc în mijlocul plămînilor care-l înveșmîntă,

Primind tot singele, apoi trimițîndu-l înapoi prin porțile sale,

La fel lucrarea minții sale a fost făcută

Ca să se așeze într-un scaun domnesc, pe tronul Memoriei și al Voinței. Vreau să domnesc!

(Tumult. Exclamații.)

REGELE

Cap-de-Aur!

TRIBUNUL POPORULUI

Lăsați-mă pe mine. Îi voi răspunde eu!

(Opozantul scoate o exclamație. Omul Mijlociu pare neliniștit, agitat și privește în stînga și-n dreapta.)

PEDAGOGUL

(strîmbă buzele cu dispreț)

Tinărul ăsta e nebun de-a binelea.

SUPREMUL PREFECT

Hm! Are armata de partea lui.

(Tribunul Poporului îi privește cu coada ochiului.)

TRIBUNUL POPORULUI

(lui Cap-de-Aur)

Dacă

Bine am înțeles, tinere, vorbele tale tind spre puterea absolută.

CAP-DE-AUR

Da, prea bine ai înțeles.

(Tumult.)

TRIBUNUL POPORULUI

Ați auzit? Nu eu îi voi fi răstălmăcit vorbele! Ascultă-mă, tinere! Izbînda ta te-a făcut să-ți pierzi măsura.

Mai domol!

Singur ai spus, domnul meu, ceea ce socotești. Că ai făcut *(apasă pe cuvinte)* pentru țara domniei tale

Și puținul acela cituși de puțin din vreun simțămînt de dragoste față de ea.

Vorbînd astfel ne-ai scutit îndoit

De osteneala de a-ți aduce vreo mulțumire.

Ai făcut totul singur.

Domnilor, vă fac martori!

Domnia ta ai procedat cu totul singur. Ei bine, domnul meu,

Știința proclamă

Că nimeni nu poate face nimic singur.

(Își pune pălăria pe cap cu un aer semeț de sfidare.)

Și dacă vreunul din vitejii ostași care au cîștigat bătălia de azi...

(se uită împrejur cu coada ochiului.)

Dacă unul din acești mii și mii de eroi Care au salvat această țară s-ar afla aici

Poate ne-ar spune el că nu singur ai făcut totul și că noi nu știm întocmai cum s-au petrecut lucrurile.

Și dacă ne-am prinde mintea, după pilda domniei tale, domnul meu,

Să ne lăudăm și noi cu ceea ce am făcut în limitele puterii pe care Poporul ne-a făcut cinstea să ne-o încredințeze în această clipă a primejdiei,

S-ar vedea și mai limpede cui, la drept vorbind, i se datorează cea mai însemnată parte a izbînzii.

În tot cazul, domnilor...

(ridică solemn mîna dreaptă)

... jur în fața voastră și vă cer să jurați toți cu mine:

În nici o clipă nu am pierdut nădejdea în această țară.

STRIGĂTE

E adevărat! El a făcut totul!

(Aclamații.)

TRIBUNUL POPORULUI

Nu!

Nu, domnilor, nu! Dați-mi voie! Un om nu-i decît un om. Nu spuneți, deci, că eu singur am făcut totul!

Știți voi cine a făcut totul? Am să v-o spun eu. Poporul, domnilor! Minunatul Popor al acestei țări a făcut totul!

(*Tăcere*)

Domnilor! Cinste Poporului acestei țări!

(*Se descoperă solemn. Aplauze, urale, urlete.*)

CINEVA DIN MULȚIME

Foarte bine!

UN ALTUL

Deci, nici unul din ei doi n-a făcut mai mult ca celălalt.

TRIBUNUL POPORULUI

Cît despre domnia-ta, domnul meu, noi vom recunoaște ceea ce ai fost în stare să faci

După cum o vom socoti noi.

Nu știu ce ambiții hrănești. Dar dacă vrei să te atingi de libertatea noastră

Mă vei găsi în calea domniei tale, domnul meu.
(*Își încrucișează brațele și se așează semet în fața lui.*)

OPOZANTUL

Nu ești singurul să faci astfel.

(*Își încrucișează și el brațele și se așază la fel de semet alături de el, apoi se adresează lui Cap-de-Aur.*)

Să nu crezi că însemni ceva mai mult decît toți ceilalți.

CAP-DE-AUR

Ce mai e și asta?

CINEVA DIN MULȚIME

Eu sînt Invidia!

OPOZANTUL

Dar cine te crezi domnia ta, domnule? Toți oamenii sînt egali!

(*Face un gest orizontal cu mîna.*)

Nici unii nu înseamnă mai mult ca alții.

TRIBUNUL POPORULUI

Să nu-ți închipui că Poporul renunță la drepturile lui.

CAP-DE-AUR

Ucideți-mă atunci, fiindcă nici eu nu renunț la dreptul meu.

OPOZANTUL

Poporul nu se va despuia de bună-voie de libertățile sale.

CAP-DE-AUR

Și eu vreau să fiu liber.

TRIBUNUL POPORULUI

Și nu ești liber, smintitul!

CAP-DE-AUR

De vreme ce rămîne ceva ce nu-mi este supus, nu sînt liber.

(*Mișcare.*)

Vă spun: ucideți-mă cît mai e timp. Sînteți aici un oraș întreg și eu sînt singur. Ce mai așteptați? Ucideți-mă!

Dacă nu mă ucideți, voi pune mîna pe voi cu toată puterea!

TRIBUNUL POPORULUI

Cap-de-Au...

CAP-DE-AUR

Lăsați-mă acum să vorbesc și eu!
Ascultă zarvă, ascultă nimienicie!
Și voi, ascultați-mă și voi, turme ascunse în
parcurile și livezile voastre și voi,
Ciini care vă credeți păstorul!

*(Scutură puternic capul. Coiful îi cade iar părul
lung și bălai i se răspîndește pe umeri. Se roșește foarte
tare. Toți tac și-l privesc cu gura căscată.)*

UN GLAS

Uitați-vă la femeia asta!

CAP-DE-AUR

Cine spune că sînt femeie?
De bună seamă sînt o fecioară sălbatică pe care
nu pui ușor mîna!

Intr-adevăr, sînt femeie! Priviți ce femeie sînt!
Și port în mine o dorință.

Asemănătoare farmecului focului

De neînvins. Și vă spun vouă, nu este nici unul
dintre voi, oricît de josnic ar fi el, pe care să nu
vreau a-l cuprinde, să nu doresc

Să-l învălui ca flacăra

Ce nu-și alege hrana din care arde!

Ziua izbînzii mele să nu-mi fie preocupată.

Fenixul

Își află cuibul în cuptorul plin de flăcări al lumini;

Ciocîrlia năucită se urcă în slava cerului
Și cîmpiile nesfîrșite ale văzduhului strălucitor
de raze

Se umplu de chemările acestui dezlănțuit ghemotoc de pene.

La fel mă ridic și eu dar nu ca micuța pasăre
Ci ca Sfinxul cu strigăte răsunătoare, cal zburător
cu gheare de vultur, purtător de țîțe!

Nu voi trăi pentru voi, dar trebuie ca voi să
trăiți pentru mine.

De aceea stau singur în fața voastră întocmai
ca o fecioară.

*(Pauză. Tribunalul Poporului, Opozantul și ceilalți
se trag puțin înapoi lăsînd mai mult loc în fața grupului
Regelui și al ofițerilor săi.)*

PEDAGOGUL

Dar ce-nseamnă toate astea?

SUPREMUL PREFECT

Sire! Nu spui nimic? De ce stai încrămenit și
mut ca un om ce nu aude și pe care lucrurile despre
care se vorbește nu-l privesc?

REGELE

Spuneți voi ce-aveți de spus și Regele va vorbi
la urmă.

SUPREMUL PREFECT

Tu care vii să ne ceri nouă, află că cererea ta
întrece orice măsură

Fiindcă cel ce cere trebuie și el să dea în schimb
ceva.

Îar tu nimic nu ne făgăduiești nouă, ci stai în fața noastră cu părul despletit

Și ne tot spui că vrei să fii stăpînul și cel ce singur înțelege să vorbească și că te vei așeza

Ca domn pe locul constituit

Dar nu ca să gospodărești

Totul pentru toți cu economie,

Ci ca un om la masa lui, căruia clăcașii îi aduc dijma

Pentru ca el s-o risipească pe alte meleaguri.

CAP-DE-AUR

Pe voi toți v-am scăpat de la pieire! Ca un om care ia pe un altul în brațe.

SUPRĂMUL PREFECT

Orice societate, Cap-de-Aur,

Există pentru un folos obștesc

Și fiecare își are în ea locul lui pentru ca în acel loc să slujească pe toți ceilalți.

Îar Regele — dacă este nevoie de un rege — este cel ce pe toți slujește.

El și ofițerii lui, fiecare cu îndatoririle lui.

CAP-DE-AUR

Și care este binele spre care năzuiesc ei trăind laolaltă?

PEDAGOGUL

Dar tu, ce bine ne poți făgădui, ademenitorule?

Ei doresc pacea și puțința de a trăi în pace din rodul muncii lor.

CAP-DE-AUR

N-ai răspuns bine, belferule!

Te crezi mare înțelept și nu știi nimic.

Omul este un foc nesătul care va mistui lumea în ziua din urmă.

Un foc ce doarme acum sub cenușă și de care te folosești pentru fiertul hranei.

Dar iată că eu mă ivesc în fața oamenilor ca o flacăra dogoritoare

Care se înalță sub suflarea vîntului.

PEDAGOGUL

Nu există alt bine decît acela pe care l-am spus.

De aceea oamenii alcătuiesc o societate pentru ca fiecare să poată folosi celorlalți.

CAP-DE-AUR

Folosi?

Dar eu, la ce am fost făcut eu bun ca să pot folosi? Ce unealtă sînt eu?

Nu sînt sapă, nu sînt sac, nici cîntar. În schimb sînt foc și sabie!

Pentru mine nu e loc printre voi dar am să-mi fac eu unul.

Și iată, mă înfățișez vouă

Așa cum ursul își bagă laba în stup și ia mierea cu faguri cu tot!

Voi pune să se bată tobele; ele vor fi auzite în cele patru colțuri ale lumii și voi aduna tot ce e cruce de bărbat în jurul meu.

Femeie, fiul tău nu va mai fi fiul tău! Voi lua pe plugar de la plugul lui, voi smulge pe om îndelnicirii lui și nu-l voi lăsa în culcușul miresei și voi despărți trupul de trup.

Și-l voi lua cu mine în bătaia vînturilor, la război!

De aceea, Rege,

Umbră, semn, dispari, tu lucru ce ești și care nu ești!

Lasă-mi locul pe acest tron, așa cum este el și mă voi urca pe el ca unul care se urcă pe o masă spre a vorbi celor din jur și picioarele mele vor călca pe el.

REGELE

Fiul meu, ascultă ceea ce Regele are de spus.

CAP-DE-AUR

Ce ai de spus, bătrine?

REGELE

O, tinere, bătrînul este omul vremii de azi.

Respectă ceea ce este partea mea; respectă ceea ce aparține părintelui familiei.

Regatul acesta a fost întemeiat de strămoșii mei și eu domnesc peste el potrivit datinilor întietății,

Și sînt un om care, preumblîndu-se pe moșia lui, își spune: „Copacii aceștia au fost sădiți de tatăl meu;

Bucata aceea întinsă de pămînt era a unui văr al lui; a murit fără copii și tata a obținut bucata după un lung proces.

Partea de deal e bună dar din cea de vale nu scoți nimic.

Și ferma aceea făcea parte din zestrea bunicii; oamenii își mai amintesc încă de nunta ei.”

Înaintașii mei stăteau în jilțurile lor de lemn, cu bunăvoință înțelepciune și măsură și oamenii se apropiau de urechea lor și ei și-o plecau la păsările lor și le judecau pricinile.

Și poporul îi iubea și îi respecta, deși adesea erau iuți la minie și nedrepti și hrăpăreți și prea mult jinduiau femeile.

Pe mine m-au socotit prea bătrîn, m-au dat la o parte ca pe un moșneag care stă acolo unde i-au spus să se așeze.

Dar zornăitul porților celor mari a rămas drag inimii mele.

Cînd ele își deschid mijlocul și le trec pragul carele pline de poverile secerișului, trase cu aprigă încordare de cai.

Nu-mi răpi ceea ce este al meu; nu-mi dezmoșteni fiica. Ce s-ar alege atunci de binecuvîntarea care va domni între oameni

Dacă tu vei călca în picioare legea sfîntă a moștenirii?

CAP-DE-AUR

Tată de familie, nu am să te respect.

Fiindcă eu sînt ca fiul legiuit zvirlit afară din casă și căruia vechilul i-a luat locul și la masă l-a pus pe fiul slujnicei!

Zgîrcit moșneag care vrei să păstrezi ceea ce nu poți folosi,

O, Rege tirzîelnic, asemănător Regelui jocului de șah, închis de Turn, păzit de Pioni și batjocorit de Nebunul pieziș!

Vei fi tu omul vremii de azi dar iată că vremea ta a trecut.

Dreptul tău nici nu știu ce drept o fi. Dar eu, cel de toți azvirlit în restrînta și singurătatea mea, am jurat pe văzduh și pe pămînt să mă ridic de supra vremii celorlalți!

Cît despre dreptul meu, auziți, toți cei ce sinteți de față: să zicem că nu eu am dobîndit izbînda aceasta mare. Ei bine, ca un cerșetor și ca un necunoscut

Intru aici și cer să mi se aducă Legea.

Piei din calea mea, Moșnegel

REGELE

Nu te voi lăsa să treci!

CAP-DE-AUR

Piei din calea mea, Moșnege! Fiindcă vremea ta s-a sfârșit și sfârșită e și noaptea după care o zi nouă se ridică.

Piei din calea mea fiindcă nu sint doi regi într-un stup, deci unul din noi trebuie să piară.

REGELE

Nu te voi lăsa să treci!

CAP-DE-AUR

Nu vrei să piei?

(Regele face semn din cap că nu.)

Mori atunci!

(Scoate sabia și-l ucide. Mișcare și năuceală în mulțime. Freamătul se propagă pînă în fund, pe scări, afară. Apoi un soi de tăcere se așterne. Zară mare, pornind de sub scenă și ajungînd pînă în fundul ei. Cei din față sint albi ca varul și stau parcă fascinați, privind singele care se răs-pindește din belșug pe podea, cu o expresie de groază și de curiozitate. Cap-de-Aur ride.)

CINEVA DIN FUND

La moarte cu el!

ALTĂ VOCE DIN FUND

Luăți-l! Uciideți-l!

(Mișcare înainte a mulțimii.)

CAP-DE-AUR

Înapoi!

Care dintre voi va îndrăzni să mă înfrunte și să mă privească în ochi, bicisnicilor?

Iată, priviți-l pe Regele vostru!

Cît despre legămintul pe care — avînd pe Rege în mina voastră — veți fi pus pe această străveche umbră să-l semneze,

Îl rup și vă arunc bucățelele lui în față, așa cum arunc

Asta!

(Își smulge cu o mișcare vehementă sabia și o aruncă în mijlocul lor.)

Auziți, voi care vă aflați aci de față!

(Murmur pe scenă. Huiet mare sub scenă.)

Auziți, voi care sînteți sub picioarele mele!

(Lovește cu violență pămîntul cu picioarele; plimbă cu un aer sălbatic în jurul sălii palatului privirea, apoi, întorcînd-o spre Regele care zace întins la picioarele lui, ride și ducîndu-și mina la obraji, își mînjește fața cu singe.)

O, Rege!

Mă întrebai care este dreptul meu. Vei nega oare dreptul singelui?

Privește, îmi aștern patalamaua pe față ca o lumină. M-ai improșcat cu singele tău și sint plin de acest singe, ca un aducător de jertfe

Și mă bucur de această purpură.

(Se apropie de tron și-l răstoarnă cu piciorul.)

Așa te răstorn, scaun domnesc de-o zi!

Fiindcă nu mă voi așeza, ci în picioare voi rămîne.

STRIGĂTE ÎN MULȚIME

Uciideți-l! Puneți mina pe el!

CAP-DE-AUR

Iată: a coborît între voi şi mine clipa în care trebuie sau să mă uicideţi, sau să mă înscăunez peste voi.

Ce aşteptaţi? Sînt singur şi cu minile goale!

(Pauză.)

Nu mai rostiţi o vorbă acum? Am să vă spun eu atunci: nu puteţi face nimic

Fiindcă sînteţi prea bicisnici şi veştejirea unei întreite decăderi vă pecetluieşte:

Cea dintîi este înapoierea, neştiinţa din pricina căreia nu puteţi răspunde da sau nu şi staţi cu gura căscată ca nişte netrebnici.

A doua este femeia asupra căreia apasă blestemul. Ea a fost zămislită ca să stea acasă şi să se supună miniei puternice şi înțelepte; dar voi aţi făcut din ea o stăpînă.

A treia este duhul cuvîntului şi al limbii.

Dar eu voi repezi asupra voastră o altă limbă, Nesăţioasă, nestăvilită:

Voi face să domnească sabia peste voi.

Sabia care străpunge şi care desparte, sabia care pătrunde şi urmăreşte.

O, nerozie, o, inerţie, povară uriaşă de gloată înapoiată! Iată că m-am ridicat.

Eraţi toţi culcaţi peste mine ca o doică întinsă peste trupul pruncului. Dar m-am ridicat şi am zvrilit-o jos.

Lumea mă striveşte dar voi şti să fii mai puternic ca ea.

(Se plimbă cu o înfăţişare cruntă prin sală, apoi se opreşte şi se întoarce spre ei.)

În numele mării,

În numele tragicei veniri pe lume a acestei zile,

În numele furtunii

Ai cărei munţi şi ale cărei piramide se învolbură deasupra mahalalelor întunecate

Şi înarmează zarea la miazăzi, aducînd astfel o insultă cerului sîngeriu,

În numele vrăjmăşiei tunetului şi al plămînului de pucioasă al trăsnetului trandafiriu,

În numele carului vînturilor care îşi tirăşte rostogolirea peste imensitatea tresăltătoare a pădurilor pline de muget,

În numele iernii cu zăpadă orbitoare, cu crivăţ care îndoale copacii, fugăreşte norii, găureşte cu alice de nisip frunzele cartofilor

Şi al ploii înalte, nesfîrşite, care cu săgeţi improaşcă drumuri, tufişuri, stoguri şi arături,

În numele liniştii văzduhului plin de întuneric şi al apariţiilor înarmate în noaptea brazilor,

Al violenţei incendiului şi al inundaţiei de nestăvilit,

Al vîrtejului, al tăcerii,

În numele tuturor dezlănţuirilor cumplite, Pînă la urmă, tot mă veţi recunoaşte cine sînt.

(Tăcere.)

UN GLAS JALNIC DIN FUND

Cap-de-Aur! Cap-de-Aur!

CINEVA

(cu ochii holbaţi la băltoaca de sînge)

Niciodată n-am mai văzut baltă de sînge de om!

CAP-DE-AUR

Eu n-am venit la voi ca un umil zeu al ciorbei,
Plin de voie bună, clipind din ochi prin aburii de carne şi de varză.

Scoate un chiot aspru, suflete al meu! Avîntă-te drept înainte. Iar vouă,

Vouă vă propun să vă spălați de rușinea voastră și să vă ridicați din josnicie!

Sînteți înghesuiți în loc prea strîmt și eu vă propun să ieșiți

Și să înaintați spre lume, aliniați în ordine, în rînduri și coloane

Ca să cunoașteți întreg pămîntul și să vă uniți cu adevărat pe el

Prin putere și prin luare în stăpînire.

(Freamăt în mulțime. Patru grupuri se alcătuiesc. În cel dintîi, Tribunalul Poporului și partizanii săi. În cel de-al doilea, Opozantul. În cel de-al treilea, demnitarii Statului. În cel de-al patrulea, Fratele Regelui.)

TRIBUNUL POPORULUI

(strigă)

Niciodată! Nu voi îngădui să se înscăuneze tiranul!

OMUL MIJLOCIU

Ne are în mîină. Armata va fi aci într-un ceas.

TRIBUNUL POPORULUI

Voi arăta poporului pe fiica Regelui.

(Zvon de clopote. Tunul în depărtare.)

OMUL MIJLOCIU

Auziți?

(Se duce la cel de-al doilea grup și spune Opozantului, arătîndu-i-l pe Tribunalul Poporului.)

Vrea s-o ia pe fiica Regelui și s-o arate Poporului.

OPOZANTUL

Și el vrea să fie dictator. Mă voi împotrivi! Dacă-i vorba pe așa, prefer pe celălalt.

OMUL MIJLOCIU

(se duce la fratele Regelui)

Spune că vrea să încoroneze pe fiica Regelui.

FRATELE REGELUI

Pe ea?

Dar mie îmi revine de drept coroana. Cît despre Cap-de-Aur, la ce i-ar folosi petecul ăsta de regat?

OMUL MIJLOCIU

(în grupul demnitarilor)

Și voi ce părere aveți? Fiica sau fratele?

SUPREMUL PREFECT

Fratele? Niciodată. Este un om perfid și cu capul în nori. Și ar fi tot timpul în spinarea noastră, să vadă ce facem. Aș prefera un șef care să fie mai departe.

Și nici să nu aud de femei!

CINEVA

(în șoaptă)

A lui n-o poate suferi pe prințesă.

CAP-DE-AUR

Tribun al Poporului, sabia mea se află lingă tine la-o de jos și dă-mi-o.

(Tribunul Poporului îi aduce sabia.)

Ia-o!

(Îi întinde sabia cu teacă cu tot.)

Esti stăpinul acum. Fă ce vrei. Iată-te ca un om cu cuțitul în mână în fața unei piini calde.

(Tribunul Poporului face un semn negativ cu capul și-i dă sabia înapoi.)

Ți-am spus: fă ce vrei. Nu poți s-o ții tu însuți?

TRIBUNUL POPORULUI

Eu urmez gla... gla...

Glasul mulțimii care strigă.

CAP-DE-AUR

Cine vrea sabia mea?

(Ține sabia pe mînile întinse. Nimeni nu mișcă.)

Am să te trag eu, o, sabie disprețuită, pe care nimeni n-o vrea. Și ce bine te odihneai în teaca ta!

Sabie, sabie!

Chezășie, nădejde aievea, tu care

Ai mai invins o dată.

Te voi înălța ca pe o faclă, semn al izbînzii nemuritoare pe care am dobîndit-o!

O, popor a cărui limbă se poticnește și se bîlbîie, iată în mînile mele o întrebare puternică!

O cumplită neștiință ne copleșește și minciuna scoate capul acolo unde cel ce nu știe pretinde că știe.

Omul trăiește în minciună și îngămădește în jurul lui cărțile ca niște paie

Dar eu voi mistui totul. Te țin înălțată, sabie.

Voi sta în picioare în mijlocul fiarelor și nu mă voi așeza.

Și iată că minia începe să clocotească în mine.

(Așvîrle teaca săbiei.)

Te desfid, ținut sterp, și pe tine care nu vrei să-mi dai nici o bucurie, voi așeza stăpînirea mea.

Strălucește, goală, sabie, pînă ce lucrarea mea în întregime se va fi săvîrșit!

Celui ce-ielehamite de viața asta de cîrpaci să vină după mine. Dacă pe careva

Îl umple de revoltă bîcîsnicași îndobitocitoarea după-amiază închinată digestiei, să vină la mine.

Dacă vă socotiți oameni întregi și dacă vă simțiți priponiți în veșmintele astea de sclavi, atunci strigați

De turbare și nu le mai îndurați multă vreme. Hai, veniți, să ieșim de aici!

Voi merge în fruntea voastră, ținînd sabia strîns în mînă, oțelul ei este de pe acum însîngerat.

CINEVA

Cap-de-Aur, ce putem noi face?

CAP-DE-AUR

Și eu spun: cine va îndrăzni să îndrăznească?

Și, izbind cu piciorul în pămînt, să strige: „Pot!“ în tăcerea Nimicniciei?

ACELAȘI GLAS

Dar tu, îndrăzni-vei?

(Tăcere.)

CAP-DE-AUR

Timpul care mișcă din loc și hotărăște totul
Se retrage din noi ca marea

Și iată că pe uscat stă în picioare
Pentru prima dată un Rege.

(Ia de pe jos coroana.)

Destămați-vă ca întruchipările de fum, visuri,
prestigii, trecut. Și voi

Care vă uitați la mine, îndrăzniți
Să priviți cu ochi noi o vreme nouă!

În numele tuturor lucrurilor și nu

Al aparențelor pe care le plimbă visul obișnuin-
ței,

Ci al tuturor lucrurilor așa cum sint ele și în
numele adevărului însuși și al cauzei,

Îmi pun această coroană pe cap.

(Își pune coroana pe cap.)

Iată: pentru prima dată Regele oamenilor înalță
un cap încins cu aur.

Veșnicia n-are decît să prindă glas ca să se jelu-
iască; ea nu-mi va clinti inima regească.

Ce poate oare chiar și haosul din noaptea facerii
lumii

Împotriva unui suflet care rămîne neschimbat
chiar și în desăvîrșirea beznelor

Și care nu se teme de durere, nici de moarte?

FREAMĂT ÎN MULȚIME

Și-a pus coroana pe cap!

(Tăcere.)

CAP-DE-AUR

(strigă)

Scormoniți-vă pînă-n străfunduri inima! Și dacă
aflați în ea

Altceva decît dorință nemuritoare, aruncați-o
pe foc și o găină să fugă cu ea în cioc.

Nu am venit aici cu gînd josnic.

CASSIUS

(înaintea nechemat)

Nimeni dintre voi n-o să vorbească? Cine in-
drăznește să spună: „Și noi ce vom face?”

„Și ce va face el însuși?” Veți rămîne așa, muți?

Cît despre mine, mă voi îndrepta spre tine, o,
Rege! Iată-te din nou, o, Rege, ca un trandafir
păstrat în miere! Slavă!

Am auzit ce-ai spus și am înțeles; de altfel, eu
Am luptat alături de tine cînd ai cîștigat băta-
lia.

Și eu am fost cel care, cu pieptul plin de o bucu-
rie de neîndurat, am adus

Vestea întocmai ca cineva care ar alerga aducînd
în gură o înghițitură de apă unui nenorocit insetat.

Acum cînd fața mea războinică a fost izbită de
acest vînt

Și cînd ochii mei au fost o clipă orbiți de aceste
miracole ale zorilor,

Voi lupta mai departe și voi merge într-acolo
unde suflă și luminează acest vînt.

Acum am văzut și altceva: o, Rege!

Pe tine care, ca o cerșetoare în fața unui prinț,
Nu te-ai temut să-ți sfișii vîlul în fața acestei
întunecate țări și să te arăți așa cum ești.

Și îngenunchez în fața ta. Să-ți amintești de
mine: sint cel dintîi care a făcut-o!

SUSPIN, APOI STRIGĂT ÎN MULȚIME

Îngenunchem toți în fața ta, o, Rege!

(Toți îngenunchez, afară de cei mari.)

CAP-DE-AUR

Ridicați-vă! Ridicați-vă!

GLASURI

În genunchi ne îndreptăm spre tine.

CAP-DE-AUR

Ridicați-vă! Nu vă micșorați în fața mea.

(*Se ridică.*)

GLASURI

Ne ridicăm și iată-ne acum la înălțimea ta. Slavă ție, o, Rege!

CAP-DE-AUR

Eu, rege! Ah!

Ce tot spuneți voi?

Cine sint eu? Ce-am spus? Ce-am făcut?

GLASURI

Nu te-ai ridicat tu în fața noastră o clipă mai înainte și n-ai...

CAP-DE-AUR

Vai!

Cine sint eu?

Eu însumi sint slab.

GLASURI

...spus

Că vei face să dea înapoi orice putere în fața ta?

CAP-DE-AUR

Nu sint decât un cerșetor! Nu pot. Haide,

Dacă cineva din cei ce se află aci știe o altă cale care să ducă undeva

S-o spună și eu voi trăi în iarbă ca un rumegător.

GLASURI

Nu știm.

CAP-DE-AUR

„Vreau — știu — trebuie.“ Calea aceasta

E sigură. Chiar dacă pământul

Sub picioarele mele n-ar fi decât un ml mișcător, nu mă pot înșela.

GLASURI

Șovăi acum?

CAP-DE-AUR

(*Își scutură și își resfiră pletele*)

Pe aceste plete

Minunate, îmbibate de Auroră, păr muiat în sîngele Mamei, semn al nevinovăției,

Vă de aur pe care-l ridic cu mîinile mele,

Jur că voi îndrăzni! Voi întinde pasul acolo unde nici frunza, nici izvorul care răsună

Nu mai șoptesc sfaturi obișnuite
Cum?

Lucrul acesta nu este sigur și ușor de văzut?

Mă voi arăta și nu-mi va fi teamă, ca un copac care arde și voi cobori să beau ca soarele.

Vedeți, stau în fața voastră ca un candelabru.

Cassius, înnoadă-mi părul la ceafă ca o coadă de cal.

FRATELE REGELUI

(se apropie de el în timp ce Cassius îi leagă părul)

Cap-de-Aur, mi-ai ucis fratele!

Și i-ai furat coroana, lăsându-i pe drumuri fiica și pe mine insumi; și în locul legilor vechi, așezi altele noi.

Dar, oricum ar fi, această coroană se află acum pe capul tău. Ei îi datorez credință și legământ și sint ca un soi de martor al acestei noi căsnicii.

Fratele meu nu mai e fratele meu și fiica lui nu-mi mai este nepoată. Și dacă-i nevoie, te voi ajuta chiar și împotriva ei și a tuturor dușmanilor tăi.

Te slăvesc, Rege!

(Îi ia și îi strânge mîna plină de sînge.)

CAP-DE-AUR

Îți mulțumesc, domnule.

DREGĂTORII STATULUI

(Înaintează pe rînd, potrivit rangului lor, și îi strîng mîna)

Te slăvim, Rege!

CAP-DE-AUR

Faceți-vă datoria, voi care sînteți oarecum cunoașterea și memoria Regelui.

TRIBUNUL POPORULUI

(de la locul lui)

Te slăvesc și eu, Rege.

CAP-DE-AUR

Și eu te salut, glas al străzilor, strigăte ale hale lor. Fă-ți datoria și strigă. Strigă și voi încerca să te înțeleg.

OPOZANTUL

(făcînd repede la fel)

Te slăvesc, o, Rege! Nu te încrede în omul acesta. Nici în ceilalți. Îți voi iscodi eu dușmanii și nu-i voi scăpa din ochi.

CAP-DE-AUR

Mulțumesc, ciine al grădinarului. Fii neobosit și cu luare aminte și-ți voi da partea ta.

(Toți au călcat în singele Regelui, toată scena va fi minjită de urmele de pași și pe ziduri se văd urme de mîini însingerate. Tăcere. Cassius, care se află în spatele lui Cap-de-Aur, trece în fața lui și ingenunche iar. Cap-de-Aur coboară ochii spre el și amîndoi se privesc cu un aer sfios.)

CASSIUS

O, speranță de aur! Slăvită violență sosită la sfîrșitul zilei noastre lugubre!

Cu cît mai dulce își face soarele simțită reîntoarcerea,

Cînd scaldă acoperișurile după veacuri întregi de funingine!

Lasă-mă să-ți pipăi veșmintele. O, prea frumoasă toamnă, călăuzește-ne!

(Se ridică.)

Și acum, mă ridic.

Și strig: înainte! Ridicați-vă toți, înhămați-vă la care și la tunuri!

Să ieșim din făgașul de care ne e lehamite. Vântul văzduhului nesfârșit și soarele roșu să ne biciuiască fața.

Spațiul este slobod; pământul e oblu ca un ogor de sfeclă în luna octombrie!

Lumea o să vadă! Și o să fie lovită de năucire
Și ca un jude prevaricator

Care lui însuși își dă sentința, se va prăbuși din înaltul tribunalului ei putred

Cînd goarnea noastră vor face să vuiască cîm-piile de o asemenea larmă

Încît, în viitor, strădaniile alamei și ale bronzului

Vor părea fără răsunet.

CAP-DE-AUR

În mijlocul Pământului cel mare se află o cîmpie. Cel ce, de la pînteni pînă în creștetul coifului Se va împodobi cu ghirlande de albăstrele și de fumărițe din acea cîmpie,

De către șesuri și de către teatrul munților,

De către ape, de către largi fluvii și de către neastîmpărul pădurilor

Va fi numit Rege, Părinte,

Tulpină a dreptății, scaun al înțelepciunii!

Îmi îndrept pasul spre locul unde goarna nu încetează o clipă să răsună și unde paloșul nicio-dată nu se pleacă.

Pe o cale tivită cu foc, bătută de talazurile urii și răsunînd de răcnete cumplite.

Nu-mi va fi teamă! Mă voi ridica întocmai ca foametea, ca ciclonul!

Ura și Minia,

Răzbunarea și intruchiparea dezlănțuită a Durerii

Îmi deschid drumul și Nădejdea își arată fața solemnă!

Haidem! Voi lupta, voi strivi stavilele sub picioare, voi zdrobi împotrivirea ușuratică, așa cum zdrobești un vreasc uscat.

(Intră Prințesa acoperită cu un văl negru.)

Ce întrupare de femeie se arată aici în fața mea? Ridică-ți vălul!

PRINȚESA

O, tatăl! Mai ești aici?

CAP-DE-AUR

Aici, este.

PRINȚESA

Glorios Cap-de-Aur! Tatăl meu mi-a spus să vin aici să-ți aduc salutul meu.

Și dacă mă întrebi de ce acest văl cernit care mă împiedică să te văd,

Îți voi răspunde: ca să te cinstesc așa cum te-a cinstit patria, care a venit să ți se închine și tu i l-ai ridicat de pe față.

Am aflat și că Cébès nu mai este.

Te salut, cap izbînditor!

(Își ridică vălul și privește. Cap-de-Aur se află în picioare cu sabia în mînă și coroana pe cap, cu picioarele pe lungul veșmînt al Regelui... La dreapta lui, Fratele Regelui și slujitorii Statului. La stînga, Reprezentanții Poporului. Mulțimea face un dublu-fond viu, lăsînd calea deschisă pînă la ușa cea mare din fund. Prințesa deschide încet brațele și, în-genunchind, sărută pământul pe care rămîne prosternată. Două femei o ridică, trecîndu-și minile pe sub subsuorile ei și ea rămîne în picioare în fața lui Cap-de-Aur, cu capul plecat. Tăcere.)

PEDAGOGUL

(plângînd se adresează lui Cap de Aur)

Privește-o, o, Regel și fie-ți milă! Eu am crescut-o și, cînd era copilă, o țineam pe genunchi, În timp ce în cartea colorată îi arătam imaginile Facerii Lumii.

Și, precum aici la noi e datina,

De ziua ei,

Cînd femeile veneau ca să le tămăduiască copiii de boala necuratului,

Și cînd, la amiază, în hlamida ei de mătase înflorată, ea se arăta în capul scării

În toată slava tinerei sale frumuseți, întocmai ca floarea soarelui care își întoarce spre astrul luminos fața ei recunoscătoare,

Întreg poporul era ca un singur om peste care s-ar fi întins brațul umbrei,

Într-atîta în văzduh, cu o adiere blîndă și plină de grație,

Se răsplinea mireasma străvechei vițe regești.

Și acum, copilă, iată-te în fața noastră ca o floare cu tulpina frîntă, ca o floare a soarelui scuturată care-și apleacă spre pămînt chipul ei împovărat.

Privește-o, o, Rege, iat-o sub brațul tău, ca o oaie vindută.

(Tăcere.)

PRINȚESA

Nu o să mă ucizi și pe mine?

(Ridică încet capul și privește în jurul ei.)

Vă știu pe toți pe nume; am crescut printre voi și, iată, m-ați trădat.

Nu am prieteni și ei întorc spre mine o față dușmănoasă.

O, tu, în care tatăl meu se încredea ca într-un fiu și își trecea brațul în jurul umerilor tăi! Și tu, și tu! O, dascăle care m-ai crescut, te văd și pe tine printre dușmanii mei.

Iar tu, frate al Regelui, stai la dreapta ucigașului său!

FRATELE REGELUI

Nu te cunosc, copilă, și sînt cel ce stă la dreapta principelui.

PRINȚESA

O, tatăl O, tatăl!

O, Rege al acestei țări, august ca înălțarea mîinii cînd începe semnul crucii,

Așadar, nu au mai vrut să mai știe de tine și te-au azvîrlit la pămînt!

Te-au aruncat ca pe un lucru nedemn, așa cum arunci un os cîinilor.

Și duc pe pîngelele lor sîngele tău și pereții peșterii

Sînt mînjiți ca zidurile unei zahanale.

(Își rupe mantia în două.)

Trădare! Trădare!

Soare, privește această nelegiuire!

Iar voi cei adunați aci în jurul băltoacei acesteia de sînge și al căror cuget și-a dat primejdioasa aramă pe față, ascultați!

Nu vreți să mai știți de mine

Deși eu vă sînt regină; la rîndul meu vă reneg.

Voi ieși din mijlocul vostru, o, inimi nedrepte și înșelătoare.

Vă smulg, podoabe...

(*Își smulge podoabele și le aruncă la pământ.*)

Totul, totul! Luați înapoi totul; mă despoi de voi, deșertăciuni; voi pleca de aici goală! Și acum lăsați-mă să ies, dacă îmi este îngăduit. Nu mai pot îndura privirea acestei vipere.

CAP-DE-AUR

Crezi că mă uluiești, odraslă regească? Crezi că-mi este frică de tine?

Privește mina asta! Privește-o, regească odraslă: eu ți-am ucis părintele!

L-am jertfit,

Și singele lui a țîșnit și m-a improșcat iar el a căzut la picioarele mele și s-a zbătut în spaimele morții.

Fiindcă am mîntuit țara asta cu sabia mea și, întorcîndu-mă asupra stăpînului ei nevrednic

L-am zvirlit nemiinței precum era drept și pedeapsa pe care i-am dat-o nu a fost mai mare decît i-a fost vina...

PRINȚESA

Tată! Tată!

CAP-DE-AUR

Strigă! Cheamă-l!

„Tată! Tată!” Privește: cu siguranță că te aude; mai tare! Mai tare!

Ce-i un om mort și cine rămîne aici ca să-și amintească de noi?

Iar tu, unde te aflai tu înainte de a fi venit pe lume, înfăptuire a pîntecelui?

După ce am trăit, înapoiem aceleiași nimienicii fără de nume

Sufletul nostru plin de dragoste și de blestem. De aceea, eu parte îmi voi face aici, pe pământ, și mă voi înălța ca un copac, foarte sus.

PRINȚESA

Singele tatălui meu este asupra ta; s-a abătut ca ploaia peste tine.

Iar al tău va țîșni ca un izvor.

CAP-DE-AUR

Bucuros! Bucuros îți primesc prevestirea; așa să fie, doresc chiar să sosească acea zi.

Să ies afară din mine și să potopesc lumea.

Vina inimii mele să fie străpunsă, singele meu să se năpustească întocmai ca un leu, să țîșnească asemenea apei din adîncurile pămîntului sub sfredelul de fier al sondei!

Și acum

Pleacă, du-te, fiindcă nu-i loc pentru tine aici.

PRINȚESA

Lasă-mă să-mi iau tatăl cu mine.

CAP-DE-AUR

Ia-l! Du cu tine omul dat jos din scaun.

PRINȚESA

(*îngenunche lîngă trupul tatălui ei*)

Sire!

O, mort slăvit, lasă-te atins de mine și nu te minia: sînt mîinile fiicei tale.

Și așa cum mă mai purtai încă în brațe cînd mă făcusem mai mare,

Tot astfel și eu te voi purta și te voi lua cu mine de aici, o, singură avere a mea, o, viață a mea stinsă și dezmoștenită!

(Îl ridică cu greutate pe umeri și iese cu el din sală.)

CAP-DE-AUR

Să se îmbuibă inimile cu obidă; eu nu voi fi înduioșat; inima mea e plină ochi — și încă de mult — de durere!

L-am ucis fără să-l văd, ca pe un vinat în care tragi în vis.

Sau așa cum călătorul grăbit smulge buruiana care-i încurcă picioarele.

Am spus ceea ce trebuia să spun și îndată

Vă voi înștiința despre cele ce vom avea de făcut.
Vremea mea începe.

Și gloria mea se va înălța asupra lumii ca un curcubeu

Vestind celor ce-l văd o nouă zi.

Te trag deci în piept și mă umpli de desfătare, o, mireasmă scumpă a izbînzii.

Trandafir, dăruiește-ți mirosul; soare, ascunde-ți fața în puful tău dumnezeiesc

Și îngropați pe acest copil.

Nu se cuvine să întin cu gîndul morților măreția împărăției.

Copilul acesta mort! Gloria mea viitoare!

(Iese cu un brusc hohot de plîns. Pauză. Intră grupul bocitoarelor care se aliniază în jurul trupului lui Cébès. Bubuit de tobe. Bocitoarele ridică trupul pe umerii lor și ies cu pas solemn. Zăvăl tot mai mare afară. Zgomot nelămurit de glasuri și de clopote. Lovituri de tun la intervale regulate. Toți ies în afară de Cassius. Se aude o fanfară militară care se apropie în mijlocul unui imens tumult.)

Dintr-o dată zarva se întrerupe și se aud strigăte puternice și tropăitul unei mulțimi înarmate care aleargă.

Mulțimea intră din nou în palat. Vociferări puternice. Soldați —unii purtînd drapele — năvălesc pe scenă. Alții intră pe ferestre. Zgomot de săbii pe scări. Împușcături. Scenă plină de confuzie, în care nu se deosebește decît strigătul: Cap-de-Aur!

CASSIUS

(oprint pe un ofițer)

Ce se petrece?

OFIȚERUL

Se pare că l-au ucis.

(Cassius se urcă în picioare pe tron și trage sabia. Zădărnice încearcă de mai multe ori să se facă auzit. În cele din urmă, un fel de liniște se lasă.)

CASSIUS

(strigînd din toate puterile)

N-a fost ucis ci s-a făcut rege peste noi!

MULȚIMEA

Cap-de-Aur!

(Soldații se aliniază în jurul drapelelor și defilează în jurul sălii.)

Salvă de artilerie în curte. Sala palatului se umple de fum, prin care străbat soarele.)

PARTEA A TREIA

Undeva în Caucaz. Un podiș, ca o terasă, pe o mare înălțime, dind spre miazănoapte și răsărit și înconjurat de copaci uriași. O uluitoare tranșee verticală este deschisă, ca o stradă, spre apus, în stinca muntelui.

E noapte. Tot cerul scenei este ocupat de Carul Mare care licărește prin ceață. Din văi, de la o mare adâncime, se aude zgomot de roți și de hamuri, ca și cum ar trece o armată nesfârșită pe acolo.

PRINȚESA

(îmbrăcată în frunze și piei de fiară stă întinsă pe pământ)

Mi-e frig! mi-e foame!

Oare noaptea asta îngrozitoare n-o să mai aibă sfârșit? Totuși au răsărit luceferii dimineții și Marte, trandafiriu și auriu, strălucește deasupra capului meu.

O, constelații care vă aplecați asupra oamenilor, o, cetate a cerului nopții, fie-vă milă de mine!

(Tăcere. Freamăt de copaci.)

Ascult! Ce spun oare copacii care știu totul

Și sfat de taină țin, ca oamenii care-și simt glezna înlăntuită?

Iată, zac pe pământ, la picioarele voastre în acest abis al lumii!

Mă aciuiasem în aceste locuri pustii și la această margine de pământ,

Acoperindu-mi trupul cu frunze și piei de fiară, Ca să fug de oameni ca o sălbăticiune, de frică să nu mă ucidă sau să nu mă prindă.

Dar acum Muntele răsună de vuiete aducătoare de spaimă și nu știu unde să mă mai duc.

Vlăguită cum sint, nici nu mă mai pot mișca și trebuie să rămân locului.

Nefericita de mine! De ce să doresc soarele când ivirea lui mă va dezvălui privirii tuturor?

Și zac aici ca o mielusea cu piciorul rupt, la cheremul tuturor celor care trec.

(Tăcere lungă. Se revarsă zorile.)

Mi-e frig! Mi-e foame!

(Tăcere. Răsare soarele. Se aude tropot de cai. Intră călare Cassius, purtând Sabia. Se îndreaptă spre o măgură de unde se vede tot ținutul. Intră apoi, tot călare, Cap-de-Aur înconjurat de liota de căpitani.)

ȘEFUL COMANDAMENTELOR

Ce vezi, Cassius?

CASSIUS

Nu văd nimic. Dar iată că ceața se ridică.

ÎNȚIUL CĂPITAN

Ce-i acolo, pe iarbă?

AL DOILEA CĂPITAN

O țeastă de om.

AL TREILEA CĂPITAN

O coastă de vită.

AL PATRULEA CĂPITAN

Ia uitați-vă și aici! Ce grămadă! Osemințe de oameni și de animale!

CAP-DE-AUR

Cum se numește locul în care ne aflăm?

ȘEFUL COMANDAMENTELOR

I se spune „Poartă” fiindcă e cea din urmă poartă. Iată pragul care, spre mieznoapte, este deschis și iată poarta prin care soarele ne sosește.

Aici se află meterezul, piezișa încheietură prin care Europa este legată de Pământul Pământului.

Și tot aci străvechiul fur al Focului a fost înălțuit.

Și vulturul, ca un trăsnet,

Se arunca asupra lui, se prindea cu ghearele de el și îi trăgea ficatul afară din trup.

Ce vezi, Cassius?

CASSIUS

(*strigă*)

Spațiul!

ȘEFUL COMANDAMENTELOR

Și la mieznoapte ce vezi?

CASSIUS

Pământul întins cît ochiul îl poate cuprinde.

ȘEFUL COMANDAMENTELOR

Întoarce-te spre sfîntul Răsărit.

CASSIUS

Pământul pare o velină desfășurată. Și în depărtare e o ceață întunecată.

(*Ses reîntoarce spre ei. Șeful comandamentelor și un alt căpitan descalcă și, luînd de căpăstru calul lui Cap-de-Aur, îl duc pe locul unde a stat Cassius.*)

ȘEFUL COMANDAMENTELOR

Privește, o, Rege, și ia în stăpînire, căci tot ce cuprinzi cu privirea ți se cuvine.

Al tău este pământul ca o țarină a cărei întindere ai fi măsurat-o.

Te uită: acolo, departe, se așterne marea, nedată și încercuită, oglindă rotundă.

Tot urcînd, mereu urcînd, am dat de cumpăna lumii, unde urcușul s-a sfîrșit.

Locului acestuia i se spune „Poartă” fiindcă aici, în această înaltă trecătoare, semințiile rătăcitoare ale șesurilor

Se opreau și aduceau jertfe — așa cum o dove-desc aceste osemințe — înălțînd focul și dăruindu-l zeilor Spațiului

Înainte de a se strecura în trecătoarea neagră și de a începe să coboare

Ca să alcătuiască nații prin văile largi ale pământului.

Acum, după veacuri și veacuri, iată că noi ne ivim venind din cealaltă parte, aducînd odraslelor celor care vor fi rămas un sceptru nou.

Privește, o, Rege, iată, am regăsit Spațiul.

Avîntă-te, o, Rege, să străbatem cîmpia ce pare fără sfîrșit,

Ca să urcăm, apoi, ultima Treaptă și să cucerim al Asiei uriaș altar.

(*Tăcere. Fără să spună un cuvînt, Cap-de-Aur arată cu degetul pe Prințesa întinsă printre tufișuri.*)

UN CĂPITAN

Ce-i asta?

(O atinge cu vârful lănciei. Prințesa geme.)

CĂPITANUL

Ceva ce trăiește. Dar n-aș ști să spun dacă e o fiară sau o femeie.

(Descalcă și, luând-o în brațe, o ridică.)

ALT CĂPITAN

Muntele e locuit de făpturi sălbatice. Asta are piele de fiară și păr de femeie.

CAP-DE-AUR

E o femeie dar nenorocita moare fiindcă n-are de nici unele. Dă-i plosca mea.

(Îi dă plosca. Cineva i-o apropie de buze și Prințesa bea, apoi face semn că poate sta singură în picioare.)

Cine ești tu, fată?

(Prințesa dă din cap, făcând semn că nu înțelege.)

UN CĂPITAN

De bună seamă, nu vorbește nici o limbă.

(Prințesa deschide gura, făcând semn că-i e foame.)

CAP-DE-AUR

Îi e foame. *(Îi dă o bucată de pâine neagră.)* Ține pâinea mea. Mămincă, făptură nevinovată.

CĂPITANUL

Sire, nu păstrezi pâinea asta pentru Măria-ta? Ziua de azi va fi lungă și grea.

CAP DE AUR

Nu mi-e foame. Dar priviți cum e îmbrăcată. Și aici nopțile sînt reci.

Ia și mantaua mea, fată.

(Îi pune mantaua lui pe umeri.)

Să pornim!

UN CĂPITAN

Ia-o înainte, Cassius!

Tu strălucești, heraldule, și soarele roșu și rotund se oglindește în spatele platoșei tale.

ȘEFUL COMANDAMENTELOR

Înainte!

(Ies. Prințesa mănincă din pâine.)

DEZERTORUL

(zbucnind din buruienile înalte de unde pîndea)

Dă-mi pâinea!

(Se repede la ea să-i smulgă pâinea.)

PRINȚESA

(îțipă la el)

Lasă-mi și mie măcar o fărîmă!

DEZERTORUL

Cum? Îmi înțelegi limba?

(Se uită la ea.)

Dar ia stail! Ia stai puțin!

(Se uită lung și cu luare aminte la ea, apoi începe să rîdă.)

Aaa!

(Își scoate pălăria și se maimuțărește grosolan, salutînd-o în batjocură, cu o temenea adîncă.)

Aaa!

Asta-i bună!

Cum naiba ai ajuns tocmai aici?

Nu fă pe proasta și nu te preface că nu înțelegi!
Vezi cum te-ai roșit?

Ha, ha!

Răspunde!

Crezi că nu știu cine ești? Alții poate nu te-ar recunoaște, dar eu... dintr-o ochire te-am recunoscut.

PRINȚESA

Nu știi ce spui!

DEZERTORUL

Hi, hi!

(Clatină din cap și clipește dintr-un ochi.)

Ești odrasla fostului rege!

PRINȚESA

Dacă știi, să-ți fie rușine!

DEZERTORUL

Rușine?

Ei uite cît îmi e de rușine. Și încasează pentru vorba asta rușine.

(O palmuiește din toate puterile. Ea cade la pămînt dar se ridică numaidecît și stă în fața lui nemișcată.)

Ia nu fă pe grozava cu mine!

Aici sîntem singuri, numai noi doi. E ca și cum ai fi ciinele meu și, dacă mi se năzare, pot să te și omor.

Pot să-ți tai cu cuțitul miinile și picioarele în bucățele, dacă așa ceva mi-ar trece prin cap. Mă auzi?

Acum e rîndul meu!

Ha, ha, nu-ți aduci aminte de mine? Păi cum să-ți aduci! La palat, eu stăteam la bucătărie. Ce știai tu de mine? Eu pregăteam bunătățile cu care îți umflai burdihanul.

Și te sinchiseai de mine ca de șobolanii sau de gușterii care trăiau în găurile zidurilor.

Dar eu te știam bine și te uram. Și încă cum! Și uite, acum mi-ai căzut în gheare și pot face cu tine orice vreau.

PRINȚESA

Ce ți-am făcut eu dumitale?

DEZERTORUL

De ce tat-tu, milogul ăla bătrîn, era rege și eu nu?

Și eu aș fi putut fi dacă știam cartel!

Voi ăștia nu faceți cît o ceapă degerată! Nu sin-teți decît niște rumegătoare de plîne!

De ce unii să fie mai moțați decît alții?

De ce unii să aibă tot ce vor, să mănînce și să bea pe săturatele și alții nimic? Ce, crezi că unul ca mine poate minca și cărămizi? Ia spune!

Eu mi-am luat nevastă. Mi-a făcut copii. Și a trebuit să mă duc să muncesc la cîmp. Nu eram făcut pentru muncă grea. Am și patru clase primare.

Și, pe urmă, căpcăunii de moșieri nu-ți lasă nimic.

Acum, m-au luat la război. Ce mă privește pe mine războiul lor?

Nu-i așa că ucid și mamele cînd sînt pline?

De ce m-au luat? Copiii mi-au murit amîndoi.

Răspunde, deșucheato, poți să trăiești fără să mîninci?

PRINȚESA

Se vede că socotești că se poate, de vreme ce mi-ai luat singura bucată de pîine pe care o aveam.

DEZERTORUL

Pîinea? Da' pîinea ce-i? Din ce-i făcută?

PRINȚESA

Din grîu, din secară.

DEZERTORUL

A! care va să zică știi! Da' cine face să crească grîul și secara, cine?

Cine le strînge, cine le treieră, cine le macină? Cine frămîntă? Și pîinea, cine-o coace, hai?

Dacă pîinea s-ar face om cu nas și ți-ar porunci, N-ar trebui să-i dai ascultare?

Al de face pîinea nu este el însuși pîinea?

Și, iacă, n-are nici măcar dreptul să păstreze o fărîmă pentru el! De aia eu ți-o iau acum cu de-a sila.

Și tot de aia ți poruncesc să vii aici! Hai, hai!

PRINȚESA

De vreme ce acum ești stăpînul meu, am să vin. Iată-mă. Poți să mă ucizi dacă vrei.

DEZERTORUL

(o trage de mînă)

Vino-neoace!

PRINȚESA

Ce vrei să faci cu mine? De ce mă duci sub copacul ăsta întunecat?

DEZERTORUL

E aci o pasăre cu aripile țintuite cu două pi-roane de trunchiul bradului. Uite cum îi atîră capul.

PRINȚESA

Este un obicei peste măsură de barbar.

DEZERTORUL

O să-i iei locul cît ai clipi.

PRINȚESA

Ce spui? N-o să-ți treacă prin cap așa ceva? Al... Al...

Nu ai să mă țintuiești pe copac ca pe o pasăre căreia îi bați în cuie aripile!

(Dezertorul smulge cuiele cu care e țintuită pasărea.)

DEZERTORUL

Noroc că n-au fost bătute prea tare! Mai pot fi întrebuițate. Pietroiul ăsta o să-mi țină loc de ciocan.

PRINȚESA

Ah, ah, ah!

DEZERTORUL

Hai, dă mîinile!

(Prințesa își ascunde mîinile și zimbește de groază.)

PRINȚESA

Nu! Nu!

DEZERTORUL

Nu vrei? De ce? Tot nu-s bune de nimic!

PRINȚESA

Îți spun, prietene, mîinile astea care nu știu să muncească

Pot aduce o hrană mai bună decît pîinea,

Dar și pîine știu să facă

Și tu, de ce vrei să mă mănînci?

Cei ce mă vedeau uitau că le e foame! și, fie tineri, fie bătrîni, inima lor se înfierbînta.

Vai, frumusețea mea s-a dus, atîlfel nu mi-ai spune că vrei să mă ucizi și nu m-ai fi umilit lovindu-mă peste față.

Ce ți-am făcut eu ție?

Nu mă ucide. Fiindcă nu pot munci ca tine, întrucît merit eu un asemenea chin,

Să mor cu încetul, cu mîinile bătute în piroane?

Să nu faci asta, măcar de teamă ca cei ce mă iubesc

Să nu-ți ierte că nu știai cine sînt și pentru ca numele tău să nu fie în veci hulit.

Fiindcă eram fala țării și, de cînd a trebuit să fug, nu mai există frumusețe în acea țară.

Și ce vor spune cînd vor afla că tu m-ai ucis, țintuindu-mă astfel?

(Dezertorul ascute cuiele pe o piatră.)

DEZERTORUL

De ce să nu-ți ții gura și să umble vorbe?

PRINȚESA

Bădăranule! Eu sînt o Regină. Cea mai înaltă dregătorie omenească mi-a fost incredințată și nu pot fi prădată de ea. Cine sînt eu? Și cine ești tu? Privește-mă în față!

Vei îndrăzni oare să ridici mina asupra mea? Ce avem noi de împărțit?

DEZERTORUL

Mîinile tale au s-o afle.

(Prințesa ridică brațele și-și pune mîinile pe trunchiul copacului.)

PRINȚESA

Bine. Cum trebuie să stau?

DEZERTORUL

Nu așa sus. Nu-s așa de înalt! Stai așa!

(Caută un bolovan. Se urcă pe el; ia brațul drept al Prințesei, îl leagă de copac cu o sfoară apoi, ținîndu-i deschisă palma, i-o ținuieste cu greu.)

PRINȚESA

(îipă)

Ah!

Ah!

Ah!

Ah!

Doamne!

DEZERTORUL

Acum stînga!

PRINȚESA

Îat-o!

(O ținutuește în același fel, apoi se dă jos de pe piatră.)

DEZERTORUL

Ei, acum nu mai zbieri?

(Prințesa îl scuipe în obraz.)

PRINȚESA

Te disprețuiesc, neghiobule, bestie necioplită!
Sîngele îmi țîșnește din mîini. Dar cu toate
că brațele-mi sînt ținute deasupra capului, ră-
mîn ceea ce sînt.

DEZERTORUL

Vezi să nu te spintec acum.

PRINȚESA

Pleacă!

DEZERTORUL

Fără să-mi spui cale bună? Fără să-mi strîngi
mîna?

PRINȚESA

Sînt bătută în cuie dar cugetul
Regesc nu este știrbit. Astfel -
Copacul acesta tot un loc de cîinste rămîne, ca
și cum ar fi scaunul meu domnesc.

DEZERTORUL

Ei, acum pot să-mi mănînc și pîinea.
*(O mănîncă încet pînă la ultima îmbucătură, fără
să-și ia ochii de la Prințesă. Adună și înghite toate
fărîmiturile.)*

Prinde-ți mai bine pe umeri blana asta de fiară
în care ești îmbrăcată; uite, se vede pielea mai jos
de subsuori și nu-i frumos să te arăți așa unui băr-
bat.

Hi, hi! Îți curg lacrimi din ochi. Ei, acum că
te-am văzut smiorcăindu-te, pot muri împăcat.

Rămii aci. Cînd se va înnopta, or să vină lupii.
Și ridicîndu-se pe tine în două labe, or să te
sfîșie în bucăți și-o să-ți smulgă picioarele.

Iar corbii o să-ți scoată ochii.

Rămii aici și mori!

(Iese.)

PRINȚESA

(șipînd deodată)

Ah, ah, ah!

Oh!

O, mîini!

(Tace o clipă, parcă sufocată.)

O, mîini de care sînt ținută ca vița de vie ce
se prinde de ziduri!

O, lumină care pătrunzi pretutindeni, o, soare,
care facidîn ziun judecător cepe toate le cîntărește!

Privește-mă așa întinsă, cuiele sînt înfipite pînă
la capătul lor. Abia a început dimineața și astfel
voi sta pînă la amiază

Și pînă seara și pînă ce voi fi moartă.

Dar e bine așa și n-am să mă plîng.

Voi muri în picioare

Întocmai cum se cade celor din vița mea.

O, mîini, credeam că o să vă dăruiesc pe amîn-
două soțului meu

Ca să vă sloboadă din legăturile căsătoriei.

Dar cuiele astea vi se potrivesc mai bine.

Sîngele care țîșnește din voi mi se scurge pe cap, apoi se prelinge pe tot trupul.

Ah, ah!

Ca plumbul îmi sînt grele brațele.

O, Doamne, picioarele îmi sînt libere dar nu pot decît să bat pasul pe loc, de ciudă!

Și dacă le las cumînți să se odihnească pe pămînt,

Brațele trag de mîini și cuiele mi le rup și durerea este de neîndurat.

Și dacă mă ridic în vîrfurile picioarelor, nu pot sta multă vreme astfel.

O, Doamne, fie-ți milă de mine!

(Lungă tăcere care se presupune că durează ceasuri întregi și în care scena rămîne goală.)

(Între prin stînga, călare, Stegarul, cu Acolitii și cu escorta lui. Primul Acolit se urcă pe stîncă.)

STEGARUL

Ce vezi?

ACOLITUL

Nimic. Muntele îmi ascunde priveliștea în partea aceasta.

AL DOILEA ACOLIT

De ce oare Regele n-a luat stindardul cu el?

STEGARUL

Nu știu; pînă acum, ședeam mereu alături de el cînd se avînta pe cal în toiul bătăliei.

Țineam cît puteam mai sus fișia de mătase pe care este zugrăvit vulturul negru, cumplitul vultur

Care se înălța spre soare ținînd un trup de om în ghearele lui;

Și nu se mai vedea soarele dar întreg stindardul este de culoarea aurului.

De data asta, mi-a poruncit să rămîn mai în urmă în acest loc care-i cheia adîncii trecători,

Să-l aștept să vină. Pe el sau semnul pe care mi-l va face.

ÎNȚIUL ACOLIT

Stindardul atîrnă nemișcat de-a lungul prăjinii.

STEGARUL

Și la fel de nemișcați stăm și noi aici pe acest prag al lumii.

Ah, cum ne-am ridicat cu toții din Apus, ca pasărea, ca să ajungem aici!

O, tinere, tu ești nou-venit în armată;

Firește, ai să vezi pe Regele lumii dormind, dar nu vei fi văzut ceea ce nouă ne-a fost dat să vedem.

Groaza și uluirea îi deschideau calea și, ca și cum n-ar mai fi știut să se folosească de ele,

Armatele vrăjmașe aruncau la pămînt armele.

Astfel că s-a avîntat în mijlocul unor bicisnici,

A năvălit în mulțimi ca un leu într-o cocină.

Ca o mare în clocot, mulțimile se involburaseră dar s-au potolit în fața lui.

Și iată că ne înfățișăm la Poartă, înfruntînd străvechea Asie.

(O adiere de vînt. Zvon de luptă din depărtare.)

ÎNȚIUL ACOLIT

Auziți?

AL DOILEA ACOLIT

Bătălia este acum în toi!

Și ce-o să facem acum?

STEGARUL

Mai întâi vom merge mult
Ca să străbatem șesul pământului.

ÎNȚIUL ACOLIT

Se spune că, apoi, vine un munte
Atât de înalt încît ajunge pînă la cer, și chiar
din cer

Patru fluvii, ca laptele vacii, coboară pe pămînt.

După ce vom trece muntele, vom da iarăși
De mare ca de un potir plin.

Acolo se află un pămînt de aur. Și pînă și mi-
reasma lui este atât de minunată

Încît ți se pare că sufletul se desparte de trup
ca în vise

Și ca în leșinul de plăcere al femeii care zămis-
lește.

Maimuțele se zbenguie în copacii plini de flori
și nisipul miroase a untdelemn

Iar vulcanii care se înalță sub apă par potire
de lotuși înecate și pete de vin.

STEGARUL

Oricum ar fi,

Dorința mea este să împlinesc voia Regelui și
să mă aflu alături de el;

Să țin Stindardul, asta este partea mea pămîn-
tească.

Drept e să iubim ca pe un Dumnezeu pe cel ce
poruncește cu înțelepciune.

Inima lui mare și mintea luminată i-au fost
date anume ca să cîrmuiască.

Astfel crește el în ochii lumii, icoană a îndrăz-
nelii dumnezeiești și a dreptății de nezdruncinat,

Ca un copac deasupra unei fîntini unde vin să
se adape oameni și turme.

Și ca un smochin năzdrăvan, gîndirea lui
Dăruie în același timp și flori și roade.

ÎNȚIUL ACOLIT

Cît despre oastea pe care a adus-o aici...

STEGARUL

Niciodată nu s-a mai pomenit asemenea oaste!
Parcă dragostea era adevărata ei căpetenie.

Toți îl văd de departe așa cum vezi în iarbă o
floare galbenă

Și fiecare din acești oameni aspri, neciopliți,
Poartă în inima lui imaginea slăvită a Regelui
Care le e mai scumpă decît aceea a femeii lor.

La drept vorbind, nu există căpetenie și ostași:
fiecare

Ca un instrumentist își cîntă partea lui dar toți
laolaltă nu fac decît un tot

Și moartea și-a pierdut adevărata ei față.

*(Pauză. Zvon slab de luptă în depărtare. Toți se uită
șintă la stindard.)*

ÎNȚIUL ACOLIT

A lăsat aci vechiul steag.

STEGARUL

Aci se află stindardul Împărăției dar ostașii lui
se avîntă sub tot felul de flamuri.

AL DOILEA ACOLIT

Mai iată una acolo!

*(O fișie mare de stofă neagră este înălțată pe vîrfurile unui
munte, spre răsărit.)*

ÎNȚIUL ACOLIT

Așa-i! Dar asta ce să-nsemne oare?

STEGARUL

Nu știu nici ce să-nsemne ar putea și nici ce-ar vrea să zică.

(*Se aude o goarnă care răsună limpede, ca și cum ar vesti ceva.*)

ÎNȚIUL ACOLIT

(*strigă*)

STEGARUL

Auziți?

Aud și nu pricep nimic.

Dar sint cuprins de groază și inima începe să-mi putrezească în piept.

ÎNȚIUL ACOLIT

Cum filftie în vînt cearșaful acela ca un zăbranie!

(*Pauză.*)

UN GLAS

(*strigînd de jos*)

Hei!

(*Ecou.*)

AL DOILEA ACOLIT

(*se apleacă și privește în gol*)

Acolo jos e cineva care face semn că vrea să urce.

STEGARUL

Priponiți scripetele.

Lăsați să coboare fringhia.

VESTITORUL

Voi roști totuși vestea cerurilor

Ca să vă întindeți pe pămînt ca omul fără suflare,

Fiindcă Regele oamenilor a murit.

TOTI

(*strigă*)

Vai nouă! Vai nouă!

VESTITORUL

Voi spune tot ceea ce știu și știu totul, fiindcă straja noastră stătea de veghe pe piscul muntelui din față.

Vedeam oștile noastre înaintînd în desăvîrșită ordine în cîmpie și oamenii păreau atît de mici că abia se deslușeau.

La prînz s-au oprit ca să mănînce, apoi au pornit din nou și îi urmăream mai departe cu priuirea.

STEGARUL

Și? Și?

VESTITORUL

Și deodată un fum s-a ridicat deasupra pămîntului și un praf gros, stîrnit de un vînt puternic acoperind oștile,

Și fum și praf au rămas multă vreme în nemișcare, de nimic n-am mai deslușit.

Dar cînd s-au împrăștiat, am zărit

O oaste cită frunză și iarbă înaintînd în întîmpinarea oștii noastre.

STEGARUL

Nu e cu puțință! De unde să se fi ivit?
Că ștafetele noastre nu ne-au spus că dușmanii
ar fi numeroși...

VESTITORUL

Nu știu. Poate vîntul să-i fi adus ca pe niște
păduchi.

Noi, ne uitam cu sufletul la gură. Și auziți bine
ce ochii ne-au văzut!

Au văzut oștirea noastră rupînd-o la fugă!

STEGARUL

Ce tot îndrugi tu acolo? Nu cumva îți intrase
praful în ochi?

VESTITORUL

Îți spun că fugeau. Mînceau pămîntul.

Un singur om a rămas pe loc, în mijlocul cîm-
piei și l-am recunoscut cine era.

Și atunci nu știu cum s-a făcut

Dar eu însumi am rupt-o de fugă

Ca nimic să nu-mi mai vadă ochii din ceea ce
ar fi putut vedea.

(Tăcere adîncă. Un timp.)

ÎNȚIUL ACOLIT

(aplecăt în gol)

Văd un pîlc de călăreți venind în goană.

MAI MULTE GLASURI AMESTECATE

(strigă de jos)

Hei!...

(Ecou.)

*(Fringhia scripetelui este lăsată iarăși să coboare, după
ce de cîrlige a fost prinsă un fel de podea. Soldații învîr-
tesc roata scripetelui. Și curînd, din abis, se ivește, pe po-
deaua pe care se află trupul lui Cap-de-Aur, grupul căpi-
tanilor, atît de numeros că unii din ei stau pe margine cu
picioarele spînzurînd în gol, alții stau agățați de funii. Gru-
pul se ridică mîreu pînă în dreptul soarelui pe care-l acoperă
apoi podeaua se rotește și este coborîtă încet la pămînt. Toți
descînd de pe ea.)*

UN CĂPITAN

(strigă Stegarului, cu brațul întins spre stîndard)

Smulge mătasea drapelului și rupe-o în două
Și ia prăjina și frînge-o cu genunchiul.

Iată, vulturul se reîntoarce dintr-un zbor greu,
Purtînd un trup omenesc în ghearele sale.

Priviți ce aducem înapoi ridicîndu-ne spre acest
loc aspru și înalt,

Pentru a-i face îngropăciunea solemnă aici, la
Poarta aceasta a lumii, în acest loc de unde des-
coperi pămîntul.

Astfel, în jurul acestui trup fără viață ne vom
aduna ca păsările.

Întoarce-ți fața de la noi, Soare!

AL DOILEA CĂPITAN

O, Cap-de-Aur! O, stăpîne! O, Rege! O, Rege!
Iată în ce fel ne-am ridicat pînă aici, noi vul-
turii, aducîndu-te cu noi.

O, leș!

Să lăsăm femeia să plîngă pe trupul celui din-
tii prunc al ei născut! Bărbatul plînge moartea
regelui său și lacrimile i se vor ivi pe față

Dar nu va fi pentru el mîngiere.

AL TREILEA CĂPITAN

Întoarce-ți fața de la noi, soare! Lasă-ne sin-
guri și încetează de a-ți mai bate joc de noi!

Iată, pămîntul se răsucesce spre noapte iar tu,
rămînînd neclintit ca un munte, pe locul tău, te
faci totuși nevăzut. Vezi ce se petrece, Părinte!

Privește, îți arătăm pe Regele nostru ca să pui
buzele pe jalea noastră.

Acum lasă-ne singuri, să plîngem în liniște pe
această cheazășie care ne-a rămas în mîini.

O, Rege! O, Rege!

Te înălțai spre nestrămutare ca ingerul care
poartă sigiliul vieții.

Și iată ce aducem înapoi și ce-am adunat din
țărînă.

Iată, locule, ce-ți aducem. Vedeți, munți și voi,
păduri crescute din arborele frățesc!

Și orice plantă să se cutremure pînă în rădăcini
fiindcă regele oamenilor a murit.

O, blestem al omului! O, moarte, o, osîndă, o,
temniță, o, urgie a locului în care ne aflăm!

O, Rege! O, Rege!

Iată ai murit și moartea însăși o ținem în mî-
nile noastre.

STEGARUL

Oprește! Pune stavilă mîniei tale! Mă silești să
te opresc. Și pe mine

Durerea mă muncește și mă umple de un soi de
silă ca pe femeia grea,

Dar lacrimile pe care aş vrea să le las să curgă
sîroaie

Ar îngheța ca nopțile cînd Crăciunul împiedică
iarna să plîngă!

Aici, puneți-l aici, așezați regescul trup cu toată
slăvirea

Pe această stîncă pătrată care a folosit riturilor
străbune

Pentru ca trupul omului plin de sînge să se
înfățișeze

În cinstirea cerurilor și a pămîntului.

(Căpitanii ridică trupul.)

Așadar, ați fost învinși?

CĂPITANUL

Află că totuși am fost învingători. Totul s-a
sfîrșit.

(Corpul este întins pe stîncă.)

STEGARUL

Ia uitați-vă! Priviți!

Cap! Mîini! O, trup minjit și pîngărit! Astfel,
întins aici, pe spate,

Zace,

Însingerat și cu ochii închiși, arătîndu-și dinții.

Cu obrajii acoperiți de fire de nisip!

Aduceți apă! Spălați-l. Cineva să se facă sluj-
nica lui.

Stăm așa, unii lingă alții, lingă el, ca și cum
am fi moștenitorii unui mort și casa i-ar fi goală.

(Îi scot coiful și lasă să i se reverse părul.)

CASSIUS

(bocește)

O, plete!
O, stăpîne, ! Stăpîne! O, cine va da o altă
durere lui Cassius ca să-i îndestuleze jalea?

(Își sfișie obrazii.)

Ah, unghiile astea să se umple de carne nevrednică!

Brațele astea și întreg trupul meu
Să îmbătrinească și, ca lemnul ars, să se acopere
de solzii de cenușă.

Ritul ăsta

Cu colți de fiară să se lungească și să scormonească pământul ca un mistreț.

Cirmuitoarul a murit. Sălbăticiunilor, fiarelor,
surori ale mele, primiți-mă printre voi.

STEGARUL

(către unul din cei ce spală și îngrijesc de Cap-de-Aur)

I-ai întins pletele pe brațul tău și înfigi pieptul în ele

Dar pieptul se înfige și în inimă și-l văd înfigându-se, așa cum vezi într-un vis.

Spuneți, ostași, cum s-a întâmplat?

CENTURIONUL

Ce vrei să știi?

Ceea ce vezi nu ți-e destul? Vrei să mai și auzi?

Blestemat să fie pământul acesta pe care am pășit!

CASSIUS

Voi povesti totul.

Și așa cum altă dată eu am vestit izbînda, acum tot eu voi povesti și moartea.

De bună seamă ea ne-a călăuzit

Cînd înaintam în răspărul soarelui peste cîmpia nesfîrșită

Și cînd, întorcîndu-ne privirea, vedeam munții rămînînd departe în urmă.

La amiază, ne-am oprit să mîncăm, apoi ne-am reluat mersul.

Aflați însă că zăpușeala era înăbușitoare și mulți ostași își dădeau sufletul sub povara armelor și a ranilor.

Fiîndcă soarele ne nimicea și nu ne puteam ascunde de el.

Pe la ceasurile două a început să sufle vîntul, ridicînd nori de nisip

În care noi eram pierduți ca niște oameni înghițiți de pămînt.

Și cînd am ieșit din nori,

Am văzut soarele arzînd roșu ca un Moloh deasupra capetelor noastre

Și în fața noastră o uriașă oaste.

STEGARUL

Ce oaste?

CASSIUS

Tacil Nu mă intrerupe de prisos.

Fără îndoială, omenirea de altădată, din vremile străvechi venea să întîmpine pe sora ei

Și, ca și altădată, în ziua despărțirii, ne priveam unii pe alții.

Mai mult ca ale noastre, chipurile lor sînt apropiate de culoarea pămîntului.

În mîinile lor vedeam armele și uneltele prime-
lor timpuri.

În mijlocul lor stăteau Regii și nobilii lor și
deasupra capetelor se legăneau străvechii idoli,

Monștri cu trei fețe, șezînd pe vine și din trun-
chiul lor țîșneau șase perechi de brațe.

Se vedeau și cămile și șiruri întregi de elefanți
și tigri în cuști

Și auzeam gongul înăbușit.

Așa stam și ne priveam.

Fiindcă unii dintre ei se năpustiseră din vechime
spre Europa noastră care, asemenea unui om cul-
cat cu brațele întinse, se întinde pe sinul apelor.

Ceilalți rămăseseră pe loc, înmulțindu-se acolo
unde se aflau.

În tot acest răstimp, noi ne trăisem viața în
războaie și în lacrimi, asediați

De duhurile de tulburare și de minie care se
ridică din marea tălăzuită și pustie.

Iar asupra lor, cu mîini de călău, își așezaseră
stăpînirea, în tihnă,

Brahma, prinț al Rătăcirii și Buda, demon al
Păcii.

Deasupra noastră, soarele strălucea cu fața cu-
prinsă de flăcări.

GLASURI

Vail

CASSIUS

Stăteam așa

Cu părul plin de nisip și în nisip îngropați pînă
la jumătatea pulpei.

Văzînd mulțimea aceea cită frunză și iarbă în
fața noastră

Spaîma intra în noi și sila de a mai măcelări
și de a merge tot mai înainte pe fața unui pămînt
ce ar fi rămas pustiit.

Ne-am mai dat seama, totodată, că tare ne impu-
ținaserăm, că ne risipisem și tunurile noastre
se infundaseră în nisip.

Regele vorbea și întindea brațele

Și își îmboldea calul în dreapta și în stînga,
dar noi nu-l mai ascultam.

Și nu ne luam ochii de la oastea din față.

Iată atunci că din rîndurile lor,

Așa cum oamenii caravelor se cheamă unii
pe alții cu o uriașă scoică găurită la vîrf, am auzit
sunetul unui tunlic.

O, ce trist și amar era acel sunet!

GLASURI

Și? Și?

CASSIUS

Astfel ne vorbeau acele semînții din vremi stră-
vechi!

Și nimic nu ne-a mai putut ține pe loc!

Ca un singur om, oastea noastră a dat înapoi
fără putință de oprire.

Și, o, rușine! Deodată a rupt-o la fugă.

GLASURI

Vai, vai!

CASSIUS

Văzînd aceasta, Regele de fel nu s-a împotrivit
fugii și singur a rămas, de toți părăsit.

Sabia aruncîndu-și la pămînt, gînditor a descă-
lecat și calului i-a scos zăbala.

Și așa, singur, pasul și l-a îndreptat spre oastea
dușmană, înălțînd zăbala spre cer.

Astfel l-am văzut înaintînd
Ca porumbelul minios care își apără cuibul tîrîndu-și aripile zdrobite.

GLASURI

Vai!

CASSIUS

Și asta am văzut-o. Și am mai văzut apoi cum
au tăbărit pe el ca șobolanii cu unghiile și cu dinții.

Unii îl apucau de mîini și alții de picioare; alții
îl trăgeau de cap, înapoi

Iar noi, mișei de noi, îl vedeam ieșind de la
brîu în sus din colcăiala lor.

Se zbătea ca un cal pe care zăvozii îl mușcă
și-l țin de ureche,

Răcnind înspăimîntător și tîrîndu-și ici și colo,
opintindu-se din șale, închisoarea lui vie.

Unul care ținea sabia cu amîndouă mîinile,

Căuta încheietura platoșei ca un bucătar care
caută unde să desghioace crabul cu vîrfu lui cuțitu-

lui.
GLASURI

Vai!

CASSIUS

Ah, ce strigăt limpede și ascuțit l-am auzit sco-
tînd, întocmai ca mareața Pallas cînd s-a simțit
încolțită de Satir.

Strigăt a cărui amintire

Face să tremure și acum oasele noastre, ca niște
corzi de lăută.

I-am recunoscut glasul, așa cum femeia recu-
noaște glasul bărbatului cînd strigă.

Am răcnit și noi atunci și ne-am năpustit înainte.

De trei ori am lovit gloata aceea. În cele din
urmă, înfricoșați de nebunia deznădejdii noastre,
dușmanii s-au risipit ca o turmă.

Și întocmai cum indianul îngrozit

Se oprește din fuga lui și întoarce capul ca să
vadă cum, înnebunit de durere,

Elefantul pe care l-a rănit îl urmărește ca un
munte viu prin orezăriile strălucitoare de lumină,
la fel dușmanii ne vedeau venind în urma lor.

Astfel ne-am regăsit Regele în țărîină

Ca un sac de aur aruncat de tilhari în goana lor.
Era mort, lipsit de viață

Și iată, ne-am întors aducînd aici această pradă.

GLASURI

Vai nouă! Vai nouă! O, Rege!

CASSIUS

Strigați mai tare! ca pămîntul să se despice
în două!

Ca revelația soarelui să se stingă,

Ca arborele timpului care poartă lumile ca pe
niște portocale,

Ca pe niște mere, ca niște smochine dulci și
niște striguri,

Să se răstoarne cu rădăcinile în văzduh.

Fiindcă omul și-a încheiat suprema lui încer-
care și totul s-a sfîrșit

Căci nu va mai fi biruitor

În lupta lui împotriva Puterii care ține lucru-
rile pe loc.

Strigați mai tare!

Plîngeți mai tare! Acum întorceți-vă la casele
voastre și așezați-vă pe pămînt.

Pentru mine care te-am iubit, o, Rege,
Tu erai însăși viața mea și în orbirea mea te
socoteam Rege al oamenilor.

Solul tău se duce o dată cu tine.

Ascultați glasul solului! Totul s-a sfârșit, orice
strădanie a ajuns la capătul ei.

Iar eu, Cassius, după ce am rostit aceste vorbe,
voi pieri.

*(Se repede la stinca înaltă și se aruncă în gol. Pauză.
Cineva se apropie și se apleacă peste Cap-de-Aur.)*

CENTURIONUL

Ce face?

ÎNȚIUL CĂPITAN

Este chirurgul.

CENTURIONUL

De ce se mai uită? Regele e mort.

UN ALTUL

Nu. Trupul e încă moale.

UN ALTUL

Cum? Atunci l-am adus viu?

(Chirurgul le face semn cu mina să tacă. Tăcere.)

CHIRURGUL

Dați-mi buretele. Ajutați-mă. Scoateți-i platoșa.
Ușor.

Dezlipiți straietele.

(Fac ce li se spune.)

ÎNȚIUL CĂPITAN

O, trup minjit de singe! O, trup pecetluit!

UN ALTUL

Nu mai singură.

*(Chirurgul își lipește urechea de pieptul lui Cap-de-Aur.
Tăcere.)*

CENTURIONUL

(în șoaptă)

Ce mai vrea?

ÎNȚIUL CĂPITAN

E mare meșter. Și are o ureche de ceasornicar.
Aude ca o cîrțiță.

CHIRURGUL

(se ridică)

Trăiește.

CENTURIONUL

Trăiește? Și va trăi?

CHIRURGUL

Nu.

(Înfige degetul într-una din răni. Regele scoate un geamăt.)

REGELE

Ah!

CENTURIONUL

Iată-l că se trezește.

*(Pauză. Regele își redobîndește cunoștința și privește
în jurul lui. Tăcere.)*

REGELE

Se află vreun chirurg aici?

CHIRURGUL

Eu, Sire.

REGELE

Trebuie să mor?

(Chirurgul, care se spală pe mîini, face semn cu capul că da.)

Cine vrea să se ridice în fața mea și, scrișnind din dinți, să-mi spuie

Că nu sînt decît o sabie de lemn și asemenea unui băiețuș încăpățînat și nerod

Mi-am dus oastea în această pustie, amestecînd cu povești citite, marșuri și bătălii?

Lașilor!

Lașilor!

Lașilor! Blestemat să fiu că m-am încrezut în voi, lașilor!

Am fost trîntit la pămînt și gloata mi-a călcat trupul în picioare.

Și iată-mă întins, strivit și vătămat.

Apropiați-vă! Nu vă fie teamă. Vedeți: sînt fără putere și fără apărare; tăbăriți asupra mea ca niște fiare.

Ucideți-mă cu bitele. Loviți-mă, ucideți-mă cu lovături de cizmă.

CHIRURGUL

Sire, ia seama. Din nou rănile au început să sîngere.

REGELE

Acești noi ochi ai trupului

Să-și plîngă fiecare rana lui. Să fiu roșu ca Marte și să strălucesc de rușinea voastră

Ca o oglindă.

Dar ați fost voi măcar biruitori?

CENTURIONUL

Am fost, Sire!

REGELE

Nu mai pot. Nu mai pot făptui!

O, mădulare puternice, acum zdrobite!

Iată-mă la cheremul vostru, mai lipsit de vlagă ca un desfrinat

Sau ca un biet bulgăre de seu de luminare al cărui ochi plîngăreț își varsă flacăra. Netrebnicul acesta de trup, păătoasa asta de mașinărie

Nu mai poate da sufletului meu vorbirea lui. Ce tărie îmi lipsește? Mă părăsești, Virtute regească?

Tu ești tîmăduitorul, tu?

CHIRURGUL

Da, Sire!

REGELE

Dă-mi să beau sănătatea dintr-o ulcea și ținemi-o la buze. Fă-mă din nou puternic!

Nu mai pot. Eu singur nu mai pot renaște.

Aici, aici...

CHIRURGUL

Ce dorește Măria-ta?

REGELE

Aici, aici, peste tot...

Veșmintele astea care au mai rămas, platoșele...

Repede!

Despuiati-mă de toate zdrențele, de țestele astea de fier... ca să mă arăt

Ca în ziua în care găoacea mamei a zvîrlit afară masculul prunc. Lăsați-mă gol!

O, fierturi de buruieni, o, alifii!
Cîrpe proaspete, albe! Înfășurați-mă în cîrpe!
Într-o față de masă ca pe o pîine.

(*Fac ceea ce spune.*)

CHIRURGUL

Te simți mai bine, Sire, astfel?

REGELE

Înfășat ca un copil.

(*Pauză.*)

CENTURIONUL

Simon!

REGELE

Ce-nseamnă acest nume? Cine vorbește?

CENTURIONUL

Agnel! Simon Agnel!

REGELE

Cine îndrăznește să-mi spună astfel?

CENTURIONUL

Eu îndrăznesc! Lasă-mă să te jelesc, fratele meu
regesc!

Zaci aci și iată că atingi pămîntul cu capul.
Ridică-te! Ține-te pe picioare! Trage sabia!
Înalță sceptrul în mină!

O, regescul meu frate, iată-te întins pe piatră
și iată-mă pe mine aplecîndu-mă peste tine!

STEGARUL

Vai nouă, o, Rege!

COMANDANTUL CĂLĂRIMII

Vai nouă!

UN GLAS

Stăpîne, stăpîne, cui ne lași? O, Doamne!

REGELE

Ce vreți de la mine? Mîncăți-mă de viu!

CENTURIONUL

Culme prăbușită a nădejzii noastre! Icoană vie,
însingerată și ofilită.

Deschide larg brațele, înainte de a-ți da duhul
și strînge la piept, în semn de bun rămas, mănun-
chiul înfăptuirilor tale mărețe

Care au alcătuit puterea și curajul tău!

Să ne deprindem de azi înainte să deznădăjduim!

O, redeșteptare a noastră, te vei stinge și vei
pieri în această jertfă!

(*Pauză*)

REGELE

(*strigă*)

Ah, ah, ah!

ÎNȚIUL CĂPITAN

Ce zbucium l-a cuprins?

REGELE

Ah, ah, ah, vai! Ah, ah, ah, vai!

AL DOILEA CĂPITAN

Își aduce aminte, își aduce aminte! Iată că tur-
barea pătrunde în el și Regele se ridică întocmai
ca o pisică pe jumătate ucisă.

AL TREILEA CĂPITAN

În această clipă sufletul
Va uita de moartea trupului, așa cum uneori
femeia uită că este goală

REGELE

Avutul, avutul meu!
Nădejdea mea smulsă din strînsoarea fălcilor,
totul pierdut!

Vai, vai!

La ce oare

Mi-a mai fost dată puterea de care mă bucuram
cînd eram încă în picioare?

La ce oare acea dorință

Lacomă, încăpățînată, nesățioasă?

O, patimă!

O, suflete pentru care nimic nu era prea înalt!
Priviți acum minile astea:

Apucă golul și nu cuprind nimic!

O, suflet ingenuncheat! O, tot ceea ce întruchid
pam!

În chip nevrednic am fost aruncat la pămînt,
ucis.

CENTURIONUL

Cap-de-Aur, răspunde-ne! Cine va înscăuna dreptă-
tatea între popoare? Dreptatea sprijinită pe putere?

REGELE

Fără îndoială că nu am fost la înălțimea făgăduie-
lilor mele. Dar chiar de-ar fi fost așa... vreau,
vreau...

CENTURIONUL

Mereu ai dat și nimic n-ai primit.

REGELE

Nu pot! Nu pot! Nu sînt un zeu!
Întrucît nu m-am ținut de făgăduială?
Și întrucît am greșit?

(Își smulge bandajele.)

Crapă! La o parte, cirpe! Fiecare izvor să ie-
nească cu un bolboros cît ochiul calului.

Făpturi care vă lăfăiți în atotputernicie, luați
aminte la mine, vedeți-mă cum mă golesc bicisnic
de singe în locul acesta blestemat!

Ah, scînteii și foc, bălăie!

Și războinicul cu răgete de cerb, ca un turn,
ca un cal despletit, și miini de os de copită; ah, ah!

Atacați, răsturnați totul, răsturnați totul.

Roșeață! Gură, gură, bot de glorie, poartă de
neîndurat! o, voi, făpturi tari!

Tăiați-mi minile și picioarele, voi întinde cio-
turile spre voi și mă voi arunca pe voi cu oasele
afară! Pe voi toți!

ÎNȚIUL CĂPITAN

Ia te uită!

AL DOILEA CĂPITAN

Țineți-l de picioare! Ștergeți-l la gură!

AL TREILEA CĂPITAN

Grozăvie! Numai grozăvie! Priveliște
Cumplită, jalnică, ce înspăimîntă și umple de
milă.

Și ne-au fost dați

Doi ochi ca să vedem așa ceva, stînd înșirați ca
năîngii în jurul lui, ca dobitoacele în jurul unei
adăpători.

CENTURIONUL

Potolește-te, Rege!

STEGARUL

Cît singe aruncă afară! Gilgîind, așa cum armăsarul plesnește aerul cu coada și cu coama!

Ce viață de tigru se zbate între oasele lui! Cum răcnește, cum

Se zbate, umplînd altarul de singele lui care se scurge apoi prin jgheburile
Și pămîntul îl bea tot împrejur.

(Regele se potolește. Tăcere solemnă.)

ÎNȚIUL CĂPITAN

(către un altul care privește spre apus)

La ce te uiți?

AL DOILEA CĂPITAN

Ce rug s-a aprins pe cer!

(Toți întorc capul spre apus.)

AL TREILEA CĂPITAN

O uliță

A fost săpată în sinul de stei al pămîntului

Și zidul este atît de înalt încît uriașii copaci care s-au agățat de el par niște tufe de lauri.

Din loc în loc, profilîndu-se pe străvechea stîncă, forme de monștri veghează alături ca niște dărimături de cetăți.

Dincolo, în fundul zării, soarele plutește în măreția sa și într-o splendoare înspăimîntătoare.

Totul este scaldat în aur și noi stăm încremeniți în fața acestei orbiri.

REGELE

Cade! Cade! Se cufundă! Se prăbușește în abisul de dedesubt.

Nu soarele-l vedeți acolo, ci cetatea în flăcări a nădejzii voastre!

Omul nu va face un pas spre mai sus fără ca drumul să nu se năpustească o dată cu el.

Voi, izvoare, tu mormînt al pădurilor în care multă vreme am locuit, crengi încărcate de blesteme, cărări și drumuri cu făgașe adînci,

Vedeți cită nedreptate îndur astăzi, cînd încerc zadarnic să mă smulg dintr-o îngropăciune nevino-vată!

Iar pe tine,

Bogație obștească o omului, lume rodnică, asemenea unui chip veșnic, nu te voi putea poseda, încununat ca o Cybelă!

Și, ca un rege, nu te voi săruta, o, Pace!

Rege nu din voia întîmplării, ci din propria-mi putere și aceea a adevărului.

O, pămînt, pămînt pe care nu te mai pot cuprinde!

(Se aruncă la pămînt. Cei din jur îl ridică și-l așază la loc pe altarul de piatră. Pauză. Strigăte nedeslușite și larmă jos. Un căpitan se apleacă peste parapet.)

CĂPITANUL

Se întoarce oastea!

ALTUL

Se adună toți la piciorul muntelui drept ca un perete.

CENTURIONUL

Mai trăiește?

CHIRURGUL

Da. Dar nu pot înțelege cum!

ÎNȚIUL CĂPITAN

Să plecăm și noi. Ce mai așteptăm?

(Centurionul ridică brațul.)

AL DOILEA CĂPITAN

Uitați, își revine-n simțiri. Se ivesc ochii.

CENTURIONUL

Sire, cum te simți?

REGELE

Cît timp

A trecut

De cînd trăiam?

ÎNȚIUL CĂPITAN

Ai stat, Sire, leșinat cîteva minute.

REGELE

Moartea m-a dat înapoi vouă. Cîteva minute?

ÎNȚIUL CĂPITAN

Da.

REGELE

Zăceam de veacuri de materie. Un somn...

AL DOILEA CĂPITAN

Ce spune?

AL TREILEA CĂPITAN

Vorbeste de somn.

REGELE

Un somn greu, inert, stinjenit. O uitare cumplită. În care sufletul singur dăinuie, dar singur.

Am atins fundul și uite, mă întorc la suprafață ca un înotător.

Am trăit!

Cine ar vrea să încerce să mă facă să cred

Că am fost altceva decît toți ceilalți?

Un om al himerelor?

Nu: un om al năzuinței.

Ce puteam face? Răspundeți!

Am căutat cu înspăimîntată neliniște. Întrucît nu am îndeplinit ceea ce puteam îndeplini? Totul se dădea în lături

Și rămîneam singur; dar n-am deznădăjduit

Ci am crezut

Și acum mor. Dar semnul regesc.

Nu se va șterge de pe fruntea mea.

ÎNȚIUL CĂPITAN

Așa e, Cap-de-Aur.

REGELE

Dacă n-am fost curat în vreun gînd sau în vreo faptă a mea, cer iertare. Dorința mea

S-a îndreptat spre lucruri mari.

Dacă vă sînt drag, nu mă lăsați biruit de această groaznică slăbiciune. Ah!

Ah, lucruri neimplinite!

Fringeți-mi trupul! dezrădăcinați-mi mădula-rele!

Despicați-mă și atîrnați ciozvirtile mele la porțile orașelor,

Ca să-i facă pe bicisnici să se rușineze și pe copiii încă în pintecul mamei să dobândească o inimă de fiară.

(Larmă jos.)

CENTURIONUL

O, Rege, oastea ta e acolo, jos. Ne cheamă și se bulucește la picioarele zidului de piatră fiindcă te cred mort.

REGELE

Au dreptate. Mort și sînt.

Aruncați-le veșmintele mele. Aruncați-le stîrvul meu

Așa cum m-au aruncat ei pe mine, la fel mă despoi și eu de mine și pînă și straiile regelui mort tot ale lor sînt.

Aruncați-le și stindardul meu. Întreg cerul e stindardul meu.

(Toți ingenunche în jurul lui.)

CENTURIONUL

O, Rege, iartă-ne!

ÎNȚIUL CĂPITAN

Iartă-ne, Rege! Nu ne purta pică, dezbracă-te de minie și iartă-ne!

AL DOILEA CĂPITAN

Iartă-ne!

REGELE

(le întinde mîna)

Rămîneți cu bine, prieteni.

CENTURIONUL

Te du cu bine, Rege al oamenilor.

Lasă-mă să-ți sărut regeasca mîină! O pun mai presus ca o înghițitură de apă!

REGELE

Bun rămas vouă, oamenilor, bun rămas. Cîteva gesturi, un foșnet de pași pe frunzele moarte, jalnice vorbării

Repetate cu răbdătoare îndirjire a nebunului, Tulburarea de pe chipuri și din cuvinte: toate astea, doar o clipă.

Totuși, încordîndu-și auzul, oamenii percep foșnetul frunzelor de lauri și privind cu ochii larg deschiși slăvita roșeață a serii anotimpurilor, jinduiesc mulțumirea de sine.

Eu v-am făcut să vă smulgeți leneviei voastre Și v-am chemat să ieșiți din umbra în care zăceați.

Și am adus ordinea printre voi, și datorită acestei ordini am putut porunci să ieșiți din nepăsarea voastră.

Nici lumea, nici numărul mulțimilor n-au fost mai tari decît noi.

Și v-am adus pînă la acest spațiu gol. Fiindcă aici îmi era însemnat locul în care să mor.

Lăsați-mă acum, tovarăși de luptă.

Voi muri singur.

UN CĂPITAN

Vai!

REGELE

De ce vai? Duceți-vă cu bine, soți ai mei! Astfel trebuia să fie.

Duceți-vă cu bine; toți îmi sînteți dragi.
Centurion, ce-i acest loc?

CENTURIONUL

E trecătoarea de sus, mult mai aspră și mai grea
decît cea de jos.

REGELE

Astupați drumurile. Și grămădiți de jur împre-
jurul acestui loc cele mai grele blocuri de piatră
și de surpături

Ca să nu mă mai tulbure oamenii. Fiindcă nu
vreau să mă întorc în pămînt.

Atît va fi de-ajuns. Nu mă tînguiri! Nu porunciți
oastei mele să se ostenească dîndu-mi vreo dovadă
ceremonioasă de durere.

Plecați fără să vă mai uitați înapoi.

Toată lupta acum se va da între mine și uitare.

Văd deasupra mea văzduhul care înveșmîntează
totul și acești copaci

Care își înfig în el frunzișurile lor arse de soare
ca niște picioare de pod, pe jumătate carbonizate,
în fluviile cerului,

Și care, la răspunsul tăcut al acestui zid de foc
Răspund, fremătînd toți laolaltă, cu mugete.

Aici mi-a fost dat să zac ca să putrezesc, ca să-
mi pierd chipul ca pe un vâl.

Mestecînd luna cu colcăieli de viermi!

STEGARUL

Crezi oare, Sire, că omul mort renaște?

REGELE

Nu mai cred în basmele mamelor noastre!
Și nici că ar exista în această încăperé a lumii
Un alt Dumnezeu decît omul neștiutor,

Și nici că acest născut al femeii, după ce își
leapădă forma-i atît de șovăitoare și prea puțin
apărată.

Va mai renaște din sînul pămîntului.

ÎNTÎIUL CĂPITAN

Ce spui?

REGELE

O jur aci în fața voastră și declar că nu-i decît
noaptea neagră.

Nimic! Dar ce-are aface? Puțin îmi pasă de acest
după,

Care rezumă tot cîntecul... într-un singur cu-
vînt!

La drept vorbind, ar trebui tot atît de puțin
să-mi pese și de ceea ce este *înainte*. Totuși

Aș putea spune că plec nesătul de acest teatru.
Mor și sint totuși viu!

Dar această viață pînă și în cel mai puternic
taur e doar puf de pădăie!

De ce să vrem mereu să ținem ochii deschiși
împotriva necontenitei ostenei a somnului?

Cu toate astea... Ascultați-mă: atîta timp cit
veți trăi...

UN CĂPITAN

Te ascultăm.

REGELE

Ascultați aceste din urmă vorbe pe care le pot
spune:

Mai întîi

Vă doresc o gîndire înaltă și demnă și un curaj
cu încălțări de foc.

Ah, cum tresaltă tînărul care, arzînd de nerăbdare cît e desculț în casă, cînd își simte picioarele în încălțări, dă buzna afară și pare să zboare peste noroii

Vă mai spun că e bine să vă temeți de-a vă schimba și de-a vă lăsa induioșați.

Purtați un cuget statornic ca o piatră de moară, ca sfînta piatră de hotar a ceea ce voi înșivă sinteți.

Luați o hotărîre și țineți-o! Și totul călcați în picioare pentru a o ține: soție, casă și în primul rînd pe voi înșivă ca pe propriul vostru veșmînt. Temeți-vă de-a face schimb. Fiindcă puteți voi ști ce anume este în afara voastră? Iar voi, voi însemnați ceva.

Nu sinteți stăpîni siguri decît pe voi înșivă; temeți-vă deci să vă lăsați despuiați de ceea ce sinteți. Eu

Mi-am presupus o putere mai mare decît cea omenească. M-am ivit în miezul searbedei voastre săptămîni...

Nu mai pot vorbi. Doamne! Iarăși mor! Reveni-voi iar la viață?

Rămîneți cu bine.

Sînt pe ultimul catarg al vieții și din nou Neptun mă acoperă.

(Își pierde cunoștința.)

STEGARUL

Ștergeți-î cu reculegere buzele!

Trebuie să-l lăsăm singur; să se odihnească în locul hărăzit.

Cap-de-Aur, care, nemaicunoscînd nesiguranța omenească, nu va mai purta în el decît o dorință de nestîns, nu mai este!

ÎNȚIUL CĂPITAN

Viitorul nu mai înseamnă decît o priveliște răsfîrîntă în apă, trecutul prețuiește mai puțin decît o boabă de jir, iar prezentul nici att.

CĂPETENIA CĂLĂRIMII

Priviți! E timpul să luăm calea întoarcerii, fiindcă acolo, în zare,

Lăsînd în urmă-i un drum coplesit de tristețe, soarele intră-n fum!

Vara, cînd cireșele sînt roșii, cînd un cîntec al întregii firi umple văzduhul

Și cînd copiii se scaldă în susul morilor și-și mîنینcă goi gustarea,

La ceasul acesta jumătatea lunii se ivește albă pe cer.

Copacii, apele, malurile șanțurilor, lanurile în pîrg se aprind în pară sub strălucirea tainică a cerului lui Saturn.

Acum însă, toamnă fiind, poate că la noi acasă vreo bătrînă mamă sau slujnică

Se gîndește la noi, strîngînd rufe de pe frînghie sau cosînd în grădînă.

Aerul, încă dulce, se răcește; nucii bătrîni își lungesc umbra pînă la biserică, unde ciorile adorm pe cruce.

CENTURIONUL

Munții și văile răsună de un bocet de Gorgone. Ursul serii a prins soarele între labe
Și întînsele păduri de stejar și de brazi s-au cutremurat!

Păsări care treceți în lumina pustie, giște, cocori, fugiți mai departe de-aici
Și purtînd vestea,

Tulburați cu un țipăt lung și ascuțit drumețul care să se întrebe: „Ce-o fi văzut oare?”

„De unde vine oare?” sau: „Ce-o fi țipătul ăsta trist în depărtare?”

Ce cuptor încinge aceste ținuturi de aur? Ce vină-toare mină vintul în pustie și în ținutul copacilor nesfârșiți? Ce tânguire se înalță?

Fără îndoială cineva o să moară și de aceea se stîrnește vîntul

Ca să dezlege flacăra sufletului și stejarul să se clatine din rădăcini.

Natura cere să-și ia înapoi strălucitul ei copil! Destul de îndelungă vreme ni l-a împrumutat ca să-și îndeplinească rostul aici, la noi.

Iată, acum ni-l ia înapoi, timpul lui fiind încheiat.

Și noi, nesimțitori și mărginiți,

L-am lăsat să ne alunece din mîini, așa cum vezi aurul cufundîndu-se în apă.

O, zile sublime!

(Pleacă toți prin fund; doar unul din căpitani iese prin altă parte. Tăcere. Apoi zgomot de tobe înăbușite de pinză neagră de doliu.)

PRINȚESA

Nu! nu!

Nu vreau iarăși să deschid ochii!

Ah, ah! Mă doare! Ah, ah!

Trăiesc! Durerea

Sfredelitoare

Mă străbate! Trăiesc încă!

(Deschide ochii, încearcă să umble și să-și strîngă brațele.)

Aa!

O!

Doamne!

O, mîini! O, brațe! Sînt ținuită de palme.

Și, frîntă,

Cădeam în vis, nefericita de mine!

Amurgul tulbure aduce și chinul sfîrșit al vieții mele.

Cît timp trebuie să mai stau așa? Iată, ziua se stinge.

Cine e acolo? Cine-i omul acela?

Ah, el e?

Da, el e, cel de care vorbeam cînd ascuțimea

Durerii m-a făcut să mor. Mort

Cap-de-Aur?

Ai murit cel dintîi și eu am să te urmez.

(Regele se mișcă și geme ușor.)

Dar nu e mort!

REGELE

Ah!

PRINȚESA

Își revine în simțiri. Trebuie să fi fost rănit într-o luptă.

Cît e de înșingerat! Dar de ce l-au lăsat în asemenea hal, despletit și murdar?

REGELE

Ah!

PRINȚESA

N-am să scot un cuvînt. Astfel vom muri împreună.

(Un sughiț de plîns.)

Durerea asta nu poate fi ascunsă! Doamne! Oasele, brațele mele! Ah, ah!

(Scoate un țipăt ascuțit.)

REGELE

Cine a țipat?

PRINȚESA

M-a auzit! Ce-am făcut?

REGELE

Am auzit țipînd. Se află cineva aici?

(*Tăcere.*)

PRINȚESA

(*cu glas încet*)

Eu sînt.

REGELE

Se află cineva aici? Mi s-a părut că aud un glas spunînd: „Eu sînt“.

PRINȚESA

(*mai tare*)

Eu sînt.

REGELE

Cine „eu“?

PRINȚESA

Aceea căreia i-ai dăruit,
În dimineța acestei zile,
Piinea și mantia.

REGELE

În dimineța acestei zile! Acum vorbești? Îmi cunoști limba?

Dar țipătul pe care l-am auzit? Cunoșc glasul.

PRINȚESA

Regina.

(*Tăcere.*)

REGELE

Nu poți fi regină înainte ca eu să fi murit.
Bucură-te că mă vezi.

PRINȚESA

Îmi pare bine.

REGELE

Ce spui? Apropie-te. Ți-am luat totul. Vino să
te răzbuni pe mine cu cruzime, așa cum fac femeile
ciinoase.

(*Rîde.*)

PRINȚESA

Ești rănit?
De moarte?

REGELE

Da.

PRINȚESA

Nu pot să mă apropiu.

REGELE

De ce?

PRINȚESA

Sînt legată de mîini.

REGELE

Cum asta?

PRINȚESA

De cînd m-ai izgonit
Și-ai luat locul tatălui meu
Am rătăcit.

Nimeni nu voia să mă găzduiască de frica ta.
În cele din urmă, m-am refugiat în acești munți,
printre copaci, buruieni și
Sălbăticiunile spăimoase, departe de oameni.
Și azi-dimineață, după ce mi-ai dat haina ta...
Așadar, nu m-ai recunoscut!

REGELE

Nu.

PRINȚESA

Atît de mult m-am schimbat? Știu că frumuse-
tea mea s-a spulberat...

...un om s-a repezit la mine și mi-asmuls pîi-
nea.

Și nu s-a mulțumit cu atît nemernicul! Ci m-ă...
ah! ah!

REGELE

Ascult.

PRINȚESA

De mîini. Ah!

REGELE

Ce anume?

PRINȚESA

Mi-a bătut mîinile în cuie de un copac. Și sînt
țintuită așa de atunci.

De ce trebuie să mor, nu știu.

Dar pe tine te-am strigat,

Ca să-ți spun că mori pe drept.
Fiindcă eu trebuia să fiu Regină, nu tu Rege.
Și astăzi murim amîndoi în același loc.

REGELE

Ești țintuită de mîini?

PRINȚESA

Da. Dar ce-ți pasă ție?
Sînt istovită. Am să mor înaintea ta.

REGELE

Cum de nu te-am văzut?

PRINȚESA

Sînt țintuită de un brad
Ale cărui ramuri sînt ca o streășină ce coboară
în fața mea pînă la pămînt.

REGELE

Unde se află acest brad?

PRINȚESA

Tochmai în spatele tău.

REGELE

Acum

E mai greu de mișcat un picior decît mulțimea
unei întregi împărății.

Trebuie să mă scol chiar din patul
Leneș al morții.

(Se ridică în picioare și se îndreaptă spre ea clă-
tinîndu-se.)

PRINȚESA

Ce faci?

REGELE

Aici ești?

RPINȚESA

Lasă-mă! Ce faci? De ce vii spre mine?

REGELE

Pe tine am pus mîna? Nu mai văd limpede.
Lasă-mă

O clipă să mă țin de tine ca să-mi trag suflul...

Nu mai pot!

Am nevoie de tine ca să mă țin pe picioare.

Unde sînt mîinile?

PRINȚESA

Ce poți face?

REGELE

Unde sînt mîinile? Îți spun că nu mai văd limpede.

Repede, înainte de a mă prăbuși!

Simt mirosul părului. Astea sînt brațele...

Brațele mele nu se mai pot ridica. Și mîinile îmi sînt moarte

Ca ale unui om care ar fi stat într-o apă rece prea multă vreme.

Dar mai am putere în cap. Dinții îmi vor folosi drept clește.

(Smulge cu dinții cuiul din mîna stîngă.)

O mîna. Cealaltă!

(Smulge și celălalt cui.)

Ah!

(Se clatină fără să se prăbușească.)

PRINȚESA

Ai să cazî! Ia seama!

REGELE

Coapsele mi se înfig în gol. Moartea mă zgîlție puternic.

Cad... cad...

Nu uita că ți-am tras cu dinții cuiele din mîini!

(Cade în fața ei; Prințesa se clatină; cade și ea pe genunchi și rămîne incovoiată în fața lui.)

PRINȚESA

Nu e drept să moară aici, pe pămînt. Trebuie să-l duc înapoi.

(Încearcă să-l ridice.)

Ce greu e! N-am să pot. Și totuși trebuie,

Cu mîinile astea rupte, cu brațele astea, mai plăpînde ca o iederă, să port trupul ăsta care nu se mai poate duce singur.

(Îl tîrăște, cu greutate, apoi îl urcă pe altarul de piatră.)

Iată: am fost ca mărunta furnică ce duce o povară mult mai grea decît ea.

(Apasă urechea pe pieptul Regelui.)

Cine ar crede

Că poate să mai fie încă viu! Îi aud bătîndu-i inima. Voi aștepta pînă ce va tăcea.

Sau pînă ce a mea se va opri cea dintîi.

Nu: se trezește.

REGELE

(o privește prietenos)

Iată curajul rănitului, sprijinul schilodului, to-
vărășia celui ce trage să moară!

A putut să mă ducă până aici cu mâinile ei în-
singerate și rupte

Datorită aceluiași dulce curaj cu care tu m-ai
tîrît pînă aici, datorită aceleiași neștiutoare răb-
dări

Femeia, la casa ei, este întruchiparea fierbinții
resemnări și ne învață ce este bunăvoința.

Așa cum, odinioară, slujnică a casei, a devenit
apoi slujnică a Celui-de-sus.

Și tocmai tu ești aceea

Care te alături mie în acest loc în care trebuie
să mor!

Nu te rușina că mă vezi gol:

Se cuvine uneori ca femeia, soție sau îngriji-
toare de bolnavi,

Să privească omul în toată bărbăția lui.

Privește-l. Am fost om. Și datorită mie, stră-
dania a împlinit voința omului.

Dar, dintr-o dată, am fost frînt și aruncat la
umbra unui copac, ca un stîrv.

Pe ei nu am vrut să-i las să mă vadă murind.

Dar nu putem să ne ascundem

De ochii femeii care zămislește și ne aduce pe
lume. Stai aici, dacă vrei,

Dușmana mea! Ce zici? Crezi că, inversunate
cum sînt, sufletele noastre vor voi să-și poarte
mai departe pică?

Al meu păstrează în străfundul lui un iz de ciudă
împotriva ta

Fiindcă ești dintr-o viță dușmană.

Totuși îți mulțumesc.

PRINȚESA

Nu vreau

Să-mi mulțumești.

(Regele se uită lung la ea.)

REGELE

Chipul tău e frumos și el singur stă mărturie a
tot ce e regesc în tine.

Întru totul întemeiată este dușmănia ta. Fiindcă
se pare

Că trebuie să urîm pe cei care ne-au nedreptățit.
Și tu,

Tu ai din plin de ce să te plîngi de mine.

Răzbună-te deci pe aceste jalnice resturi

Dar o rugă am: fă doar unul din aceste două
lucruri:

Sau ucide-mă, dacă vrei, dar deîndată,

Sau lasă-mă să mor fără să mă tulburi cu stri-
găte nelalocul lor.

Clipa aceasta

Vreau să fie cu adevărat a reculegerii mele de
pe urmă.

PRINȚESA

Nu te urăsc.

REGELE

Atunci plec în liniște. Rămîi cu bine, copilă.

(Îi zîmbește. Pauză.)

PRINȚESA

O, Cap-de-Aur!

Îmi pare bine că tu mi-ai ucis tatăl!

Cît de fericită sînt! Tu

Mi-ai luat scaunul meu regesc și datorită ție

Mi-am tocit picioarele pe toate drumurile în tulburare și în sărăcie, disprețuită, lipsită de ascultare și de înțelegere, batjocorită,

Tot datorită ție am ajuns până în aceste locuri unde am să mor.

Și tot tu aș fi vrut să fii cel ce m-a ținut de copac.

Aș fi închis ochii ca să simt și mai bine ținut-irea

Și, iubindu-te, aș fi murit în tăcere.

Dragul, dragul meu! avutul meu cel mai de preț!

Vezi, suferințele pe care mi le-ai pricinuit nu au fost de prisos. Mor ca și tine. Ultima și lunga mea suferință m-a înghețat de moarte.

Ah, de-aș putea măcar fi ca floarea retezată, a cărei mireasmă e și mai pătrunzătoare, sau ca iarba cosită.

Ah, de-ai ști ce fericită sint să mă pot gândi că nu-i una din atât de multele suferințe îndurate de mine care să nu fie datorată ție,

Și cu care să nu te pot răsplăti întorcându-ți-o ca un balsam.

O, stăpîne!

REGELE

O, mlădioasă frăgezime cu mîini străpunse!

Dulce asemeni celui din urmă soare!

Fericit cel ce va putea cuprinde încîntarea sub brațele lui și săruta-o pe atât de catifelatul ei obraz!

Sînt vrăjit privind-te, Binecuvîntare

Asemănătoare aceleia a supremului soare.

Care aurește umezeala buzelor, unda ochilor și leagănul trandafirilor

Și reînvie bucuria în sufletul multimilor pierdute în ceață...

Nu mai văd limpede! Ascultă ce am să-ți spun; moartea mă grăbește.

PRINȚESA

Nu... nu, nu muri încă!

REGELE

Moartea nu-i nimic. Dar iată-mă cuprins de cea din urmă spaimă!

Pe ce piept ți-ai rezemat capul tău, gingășie?

Rodul viei a fost în întregime stors și din ră-nile mele nu se mai scurge decît apă.

Aș fi vrut să nu plîng, să mă ridic și să umblu

Dar omul nu merge decît înainte și vine ceasul cînd trebuie să se oprească.

Și din ochii lui țîșnesc apele

Acelea mări care în toate piepturile se ridică pînă la aceleași țărături.

Ți-a fost dat să farmeci inimile, augustă odraslă a cedrului.

PRINȚESA

Dărui tot ce am.

REGELE

Nu am fost nici eu lipsit de slavă!

Ha! Ha!

PRINȚESA

Nu, nu rîde așa, cu gura asta care se cascade în- tocmăi ca un abis.

REGELE

Bezne! bezne!

Cheamă înapoi armata ca să-i vorbească cu toată măreția!

Cheamă înapoi armata ca să-i lămurească totul, lugubru ridicat în picioare.

Noapte asupra oamenilor.

Nevolnicilor, cel mai nevolnic printre voi se așterne somnului, Regele.

O, Pământ, primește-mi trupul! O, moarte, primește tainicu-mi suflet!

PRINȚESA

O, Cap-de-Aur, nu pleca deznădăjduit!

REGELE

Ah!... ah!

PRINȚESA

Ascultă, frate al meu...

REGELE

Ah!

(Prințesa îi pune mina pe cap.)

PRINȚESA

Tăcere! Tăcere!

Ai putut

Pune în picioare cioburile trupului tău.

Împotrivindu-te duhului distrugerii,

Ai putut să te îndrepti spre mine, mîhnire vie ieșind din mormîntul ei ca un jupuit de viu!

Înfățișare deplină a durerii a fost întîlnirea noastră aici, a noastră, și unul și altul regi,

Tu înveșmîntat în singe, eu

Cu încheieturile rupte, întinsă pe stîlp!

Beată, oarbă ca o biată omidă,

Tu mi-ai redat libertatea.

Și acum

Nu voi îngădui să mori deznădăjduit.

Nu, să nu crezi că vei putea muri astfel,

Nu te va părăsi aceea pe care ai smuls-o pieirii

Cu gura ta smulgîndu-i piroanele din palmele insingerate.

Iată, aceea pe care ai mintuit-o este mai tare ca tine.

REGELE

Nu, femeie, tu nu poți

Lua viața asta în părul tău.

Trăiește! Fii regină! Îți las totul moștenire.

Așa cum călătorul rătăcit, singur pe un ger cumplit își caută adăpost în pîntecul injunghiat al calului său,

Omul omenesc

Se agață de sinii femeii lui.

Eu nu vreau alinarea ta.

Vreau să mor singuratic!

Din nou

Ca o flacără se răsucește

În pieptul meu marea sete de tot...

Ah!

Fiul mamei mele

A adus cu el, aci pe pământ, o învălmășită clo-cotire, așa cum chipul lui a tras după el flacăra despletită și pămîntească a părului său.

Dar acum eu, ca o mai bună mamă, deși eu însumi prunc neînduplecat, voi naște un suflet pletos!

Sînt plin de nădejde, plin de nădejde, plin de năzuinți!

N-ai să poți dejghioca sufletul acesta tare cu unghiile tale de femeie;

Din nou, acest suflet umple hamul lui de fier.
Și din nou, ah! din nou ochii mei văd!

(Soarele, gata să apună, umple toată scena cu o imensă lumină roșie.)

O, soare! Tu
Singura mea dragoste! Văgăună de foc, abis,
singe, singe.

O!

Poartă! Aur, aur! Soarbe-mă, minie!

PRINȚESA

Setea, ce inverșunări îi dă!

REGELE

Văd!

Și o mireasmă de viorele îmi îmboldește sufletul să se destrame.

PRINȚESA

Cap-de-Aur, gindește-te la mine!

REGELE

O, Tată!

Vino! Zimbet, așterne-te peste mine!

Așa cum culegătorii de struguri ies din crământ,
val, prin toate porțile,

La fel, singele meu îți iese înainte, țîșnind triumfător din toate rănile trupului meu!

Mă sting! Cine va povesti

Cum, în clipa stingerii, cu brațele larg deschise,
am ținut soarele pe pieptul meu ca pe o roată?

O, prinț al slăvilor albastre, înveșmîntat în glorie,

Piept la piept, te contopești cu singele meu
pămîntesc! Soarbe pe rob!

O, leu, te culcă peste mine! O, vultur, mă stringe
în ghearele tale!

PRINȚESA

A murit!

Rămășițe trupești, odihniți în aurul ce nu cunoaște vătămare.

(Tăcere.)

Îmi amintesc totul, iernile, serbările,
Neamurile, vremea de veselie și de cernire, timpurile, ținuturile

Și veșmintele mele din lacra de chiparos.

O, Prinț! O, Stăpîne! Rege al oamenilor!

(Pauză. Pași. Zvon de glasuri în dosul scenei. Intră Căpetenia oastei a doua, urmat de alți ofițeri.)

CĂPETENIA

Aici?

CĂPITANUL

Acolo, pe piatra din mijloc.

CĂPETENIA

Nu îndrăznesc să mă apropiu. Monarhia odihnește în beznele astea.

CĂPITANUL

Acolo se află.

CĂPETENIA

Dar cine mai e? Ați lăsat pe cineva să-l vegheze?

CĂPITANUL

Pe nimeni.

CĂPETENIA

Pe nimeni? Dar deslușesc niște mâini și parcă un chip. Privește.

UN OFIȚER

Da, e cineva la căpătii.

CĂPITANUL

De necrezut. I-am văzut pe toți plecând înainte ca eu să alerg să vă ies înainte.

CĂPETENIA

Ei! E cineva viu în umbra copacilor și a nopții?

OFIȚERUL

Nici un răspuns.

CĂPETENIA

Să înaintăm...

(Se apropie cu toții.)

OFIȚERUL

O femeie!

AL DOILEA OFIȚER

Leșinată sau moartă.

CĂPETENIA

Ajutorăți-o! Vedeți dacă mai trăiește.

Iar eu mă voi aplica

Peste cel ce zace aci

Atît de galben la față...

(Pune mîna pe pieptul Regelui.)

PRINȚESA

Ah!

ÎNȚIUL OFIȚER

Mai trăiește?

AL DOILEA OFIȚER

Da. Și-și vine în fire.

CĂPETENIA

Amîndoi mai sînt în viață.

ÎNȚIUL OFIȚER

Să fie cu putîntă?

CĂPETENIA

O rămasiță de viață, ca într-o spuză.

Mădularele lui sînt moarte dar inima îi mai freamătă mărunț.

Priviți.

AL DOILEA OFIȚER

Da... mișcă buzele.

ÎNȚIUL OFIȚER

Vorbiți-i, poate vă mai aude și, la auzul vorbelor noastre, să-și redobîndescă și el pe ale sale.

CĂPETENIA

Rege, sînt căpetenia celei de a doua oștiri care trebuia să sprijine pe cea dintîi.

Ai vreo poruncă să-mi dai?

REGELE

Ea... ea să fie...

CĂPETENIA

M-ai auzit?

REGELE

Ea... ea să fie...

CĂPETENIA

Ce să fie ea?

ÎNȚIUL OFIȚER

Sfârșește gândul, Sire!

REGELE

Re...

(Moare.)

CĂPETENIA

Odihnește, Rege!

ÎNȚIUL OFIȚER

Ce-a spus?

AL DOILEA OFIȚER

Regină. Am auzit limpede.

CĂPETENIA

„Ea să fie Regină“?

(Un alt ofițer care sprijină pe Prințesă exclamă:)

OFIȚERUL

Priviți! Ce lucru groaznic și ciudat!

UN ALTUL

linile ei sîngeră.

UN ALTUL

Găurite dintr-o parte pînă în cealaltă.

CĂPETENIA

Cine poate fi? „Ea să fie Regină!“ Cineva dintre voi a mai întîlnit făptura asta sălbatică?

ÎNȚIUL OFIȚER

Nu.

UN GLAS

Eu cunosc

Acest chip

După cît pot să-mi dau seama

În îngrămădirile de umbră ale jumătății de
beznă

Chipul este...

CĂPETENIA

Al cui?

(Prințesa își revine în fire. Omul se apropie și se uită
la ea.)

OMUL

Nu știu...

Nu mai știu.

PRINȚESA

Cine sînteți voi? Dați-mi drumul!

(Se desprinde și cade.)

CINEVA

Vorbește limba noastră.

CĂPETENIA

Ridicați-o cu toată cinstirea.

(El însuși o ridică și o susține în brațele lui.)

Făptură necunoscută, mă auzi?

PRINȚESA

Da.

CĂPETENIA

Cine ești?

PRINȚESA

De ce să mă ascund? Fostul vostru rege pe care el l-a ucis...

CĂPETENIA

Fiica lui?

PRINȚESA

Eu sint.

CĂPETENIA

Cap-de-Aur
Poruncește să ne fii Regină.

PRINȚESA

El a spus-o?

CĂPETENIA

El a spus-o și îndată și-a dat sufletul.

PRINȚESA

Fie cum el a vrut.

CĂPETENIA

Și ceea ce a vrut el și noi vrem.

PRINȚESA

Grăbiți-vă atunci. Îmbrăcați-mă în veșminte de Regină.

CĂPETENIA

În veșmintele...

PRINȚESA

În veșmintele încoronării. Aduceți coroana și buzduganul.

CĂPETENIA

Cineva să alerge și să le aducă. Tezaurul se află în chervane.

(Un ofițer iese în grabă. Căpetenia se uită la prințesă.)

Sint uimit să te văd, Regină!

PRINȚESA

După ce am fost izgonită din patrie
Am rătăcit prin aceste locuri
Și în ele am trăit.

Dar nu mă văzuseși mai înainte niciodată?

CĂPETENIA

Niciodată.

PRINȚESA

Îmi vei fi de credință?

CĂPETENIA

Da, Regină!

PRINȚESA

Toate sînt bune.

(Mai mulți soldați intră aducînd veșmintele de încoronare.)

Acestea sînt lucrurile pe care le-am cerut?

CĂPETENIA

Da!

PRINȚESA

Trebuie să țineți locul slujitoarelor mele, soldați! Nu mai am putere.

CĂPETENIA

Tu, sprijin-o de cealaltă subsuoară.

(I se prezintă, unele după altele, lucrurile din care se alcătuieste veșmintul încoronării.)

ÎNȚIUL OFIȚER

Cămașa cea lungă, albă, ca a preotului în altar.

(O îmbracă în ea.)

PRINȚESA

L-am văzut...

CĂPETENIA

Așa e, în cele din urmă clipe ale vieții lui!

PRINȚESA

O dorință trăia încă în el. Da, cu siguranță mai era o dorință în el...

Rochia...

AL DOILEA OFIȚER

Iat-o.

PRINȚESA

Ascunde-mă sub veșmintul de Regină.

(I se trece rochia pe cap.)

Mînecele. Ușor, ușor, dragii mei. Ah! Aveți răbdare. Brațele mele sînt parcă ruginite.

CĂPETENIA

Regină, întinde piciorul.

(Ofițerii îi scot încălțările din piei de sălbăticiuni și-i pun o sandală.)

AL TREILEA OFIȚER

Iată, sînt scoase încălțările surghiunului.

CĂPETENIA

Și înlocuite cu sandale împărătești cu curelușe de aur.

(Ofițerii fac același lucru cu celălalt picior.)

PRINȚESA

Ce-a mai rămas? Aruncați-mi mantia pe umeri. Repede. Nu-i timp de pierdut. Prindeți-o aici.

Și tu, pune-mi coroana pe cap!

CĂPETENIA

Fii regina noastră!

(Îi pune coroana pe cap.)

PRINȚESA

Buzduganul. (*Îi este dat.*) Cum să-l pot ține?
(*Căpeteniei:*) Privește mîna mea.

(*O întoarce cu greu pe o parte și pe cealaltă.*)

CĂPETENIA

Singeră!

PRINȚESA

Biată mînă!

(*O privește cu un soi de zîmbet.*)

Am fost țintuită!

CĂPETENIA

Țintuită?

PRINȚESA

Află că mi-au fost țintuite mîinile.
La ce folosesc ele? Țintuită ca o pasăre a nopții,
Ca pomul care-i răstignit ca să dea roade mai
multe.

CĂPETENIA

Ai suferit o mare înjosire!

PRINȚESA

Nu pot ține buzduganul de aur. Și totuși trebuie
să-l țin. Ajută-mă. Sprijină-mi pumnul cu mîna
ta. Ca să-l țin drept.

(*Ia buzduganul.*)

CĂPETENIA

Slavă ție, Regină!

TOȚI

Slavă!

PRINȚESA

Vălurile care se îngrămădesc din văzduhul negru
îngăduie să se mai zărească, pe jumătate,
Procurorul Regalității,
Conducătorul de oameni, purtătorul de clopot
al tribului,

Eu, femeie, acoperită de această învelitoare
plină de strălucire.

Nimic nu lipsește, nici coroana, nici — tirîndu-se
jur împrejur pe pămînt — faldurile lungi ale man-
tiei!

CĂPETENIA

Regină!

PRINȚESA

O, cenușă!

De ce m-am născut așa cum sînt? Eu!

Eu sînt suverana acestui anotimp care se sfir-
sește!

Cine îmi spune regină dacă nu regina lucrurilor
veștejite,

A frunzelor în clipa în care vislesc în văzduhul
prăfuit?

Iată, ceața a și început să înece văile și, sus pe
cer, tot prin vălurile ei, strălucește

Luna ca un deget cocîrjat cu unghia crestată,
Duceți-mă.

CĂPETENIA

Unde?

PRINȚESA

La cel ce m-a lăsat vouă moștenire.

(Se apropie de trupul Regelui.)

O, trup mort, nu-mi respinge acest dar pe care ți-l aduc.

Ție-ți vorbesc, trup.

Asprul suflet viu pe care-l găzduiai

S-a îndepărtat de tine ca și de mine.

Ah! eu să fi fost înzestrată cu acest suflet! Aici, în necunoștință, mai zadarnic decât zadarnic se golește ulciorul Vărsătorului.

Dar tu, iubitule!

Fiindcă nu-i grai în stare de asemenea rostire

Iată, ție îți fac acest din urmă dar, acum că ești mort.

Ajutați-mă să mă aplec.

(Se apleacă cu mare greutate pe genunchi și-l sărută pe buze, apoi se ridică.)

Șovăi și te zbați, inimă?

Am fost născută ca să trăiesc. Și mor pentru...

(Moare.)

ÎNȚIUL OFIȚER

Regina a murit.

AL DOILEA OFIȚER

Cum i-a căzut capul, deodată, sub coroană!

CĂPETENIA

O, Regină! împărăteasă abia încununată!

AL TREILEA OFIȚER

Încălțările-i de aur abia dacă au foșnit pe patul de frunze moarte.

(Pauză. Căpetenia întinde ușor, cu evlavie, trupul Reginei pe pământ.)

CĂPETENIA

Trei regi morți! Întâmplări stranii!

Legile obișnuinții sfărimate, slăbiciunea omească biruită, stavila lucrurilor

Împrăștiată! Dar strădania noastră, ajunsă la o zadarnică margine,

Se desface singură ca o cută.

Întindeți pe Regină, în veșmintele ei regești, pe un scut împodobit cu stindarde. O vom lua cu noi.

Trebuie să coborîm. La apus, în dosul brazilor negri și a frunzișurilor zburlite,

Zarea se-ntunecă și Memnon strigă în ceață!

La fel, de o sută de ori, în fața noastră

Hyperion se va pierde în neguri

Înainte ca cea din urmă legiune a noastră să vadă adîncindu-se în marea neagră ghemul de flăcări.

(Ridică trupul neînsuflețit.)

Slăviți picioarele acestea strălucitoare de aur care, astfel împodobite ca să nu mai umble,

Vor străbate înapoi

Popoarele.

Cît despre noi, noi mai știm încă să nu ne temem.

Și dacă vom fi loviți de dușmani
Din nou vom arăta înfricoșători colți.

(Goarne abia auzite, undeva, departe.)

Să mergem! Cei ce ne-au luat-o înainte vor fi și
ajuns departe.

Înainte! Spre noi! Spre Apus!

(Ies cu toții.)

SCHIMBUL

Titlul francez:

L'ÉCHANGE

PRECIZARE

Cu privire la semnificațiile multiple ale acestei piese, la starea de spirit care a generat-o și la intențiile ce i-au determinat o anumită structură, atât de deosebită de aceea a pieselor anterioare, precum și la chipul în care autorul ținea neapărat să fie jucată, există un amplu material documentar din care am socotit util să extragem fragmentele cele mai caracteristice, dezvăluind, pe de-o parte, chipul destul de neașteptat și sinuos în care Claudel își considera unele din operele sale dramatice, iar, pe de alta, interesul pe care — devenit curînd aproape un specialist în acest domeniu — îl acorda tehnicilor scenice. Aceste fragmente ne îngăduie să urmărim și semnificativa evoluție a concepțiilor și viziunilor sale regizorale care, paralel cu ideile ce avea de exprimat, au determinat aprioric construcția și chiar scrierea unora din piesele sale.

La 19 iulie 1894, Claudel scria din Boston prietenului său Maurice Pottecher:

„...am terminat o nouă piesă: Schimbul¹. Este o dramă destul de scurtă, 80 de pagini de format nu prea mare; nu are decît patru personaje și respectă, în cele trei acte ale ei, regula celor trei unități. Din cînd în cînd mă bate gîndul să

¹ Piesa a început să fie scrisă în iulie 1893, cînd autorul se afla încă la New York.

incerc s-o dau unui teatru s-o joace. Dar tu știi cît de fugare sînt în mintea mea gîndurile de acest soi...”

Abia în 1901 se hotărâște să publice *Schimbul* în *Mercur de France*. Cu un an mai înainte, în 1900, îi scrisese poetului Marcel Schwob:

„Sclavia în care mă aflu în America îmi era foarte penibilă și m-am zgrăvit sub trăsăturile unui tînr care-și vinde nevasta. Am născocit drept întruchiparea dorinței perfide de libertate sub toate formele o actrișă americană căreia i-am opus o soție legitimă în care am vrut să încarnez «pasiunea de a servi». Toate aceste roluri izvorăsc dintr-o singură temă, așa cum într-o simfonie încredințezi cutare parte violurilor și cutare altă parte instrumentelor de suflat, de lemn. În rezumat, eu sînt toate cele patru personaje: actrișă, soția părăsită, tînrul sălbatic și negustorul socotit.”

Este o primă dovadă a ciudatei incapacități a lui Claudel de a-și da seama de toată încălcătura emoțională și de idei cu care, fără știrea lui, în timp ce o scria, se îmbogățise piesa.

„Ce stranie distanțare pot lua unele opere față de creatorul lor! observă Paul-André Lesort în remarcabilul său *Claud del văzut de el însuși* (Ed. Le Seuil, p. 40). Cum să-ți poți închipui că servitutea profesională a tînrului vice-consul ar fi fost de-ajuns ca să explice explozia de ciudă și de ură care-l îndirjește pe «flăcăul» Louis Laine împotriva blindei Marthe pe care a dorit-o, a luat-o de nevastă și a adus-o cu el în America și care îl iubește total? Ceea ce dă un alt sens dramei este faptul că Louis Laine nu numai că urăște pe Marthe ci îi este și teamă de ea.

Ceea ce ai de spus, spui. Ești ca o lampă aprinsă și prețutindenii unde te afli tu, e lumină.

De aceea am ajuns să-mi fie frică și să vreau să mă ascund de tine...

În Louis Laine este un Cain ce fuge ca să scape de glasul care-l urmărește... Puterea dramei stă și în ambiguitatea ei, fiindcă Louis Laine nu se află, pur și simplu, doar în situația

de a alege între soția sa Marthe și actrișă Lechy Elbernon, între datorie și libertate. Dacă ar fi așa, conflictul moral ar fi ușor de rezolvat în abstract, punind binele de-o parte și răul de cealaltă. Lucrurile merg însă mult mai în adîncime și atracțiile sînt inverse: Marthe reprezintă fără îndoială datoria dar simbolizînd constrîngerea legii iar Lechy Elbermon simbolizează libertatea, dar intruchipînd frumusețea și fantezia... Conflictul nu mai este moral, ci spiritual. În personajul Lechy apare în germeni ceea ce vor fi mai tîrziu Erato în prima mare Odă, Ysé în Cumpăna amiezii și doña Prouhèze în Condurul de atlas. Și la acest nivel spiritual, ceva mai anunță și parabola Animus și Anima¹. Dar în speță, Anima este dublă, constituită în același timp de Marthe, tăcută în căminul dragostei sale, și de Lechy, care face să răsune cîntecul venit din depărtări. Claudel nu va înceta să fie obsedat de această dublă vocație a femeii și de dubla semnificație pe care o aduce în viața bărbatului.”

În 1914, Lugné-Poe montează *Ostatecul* și Jacques Copeau *Schimbul*. În chip neașteptat, fiindcă, din atîtea privințe, *Ostatecul* avea în ochii lui mult mai mare interes, Claudel se ocupă mai mult de montarea și de stilul în care avea să fie jucat *Schimbul*. Dar manifestînd un viu interes pentru spectacol, el se arată destul de indiferent față de piesă. Într-o primă scrisoare, puțin după ce aflase de intenția lui Copeau de a monta *Schimbul*, Claudel îi scrie:

„Spune-mi cum vezi dumneata jucată această piesă? În ce mă privește sînt atît de mulți ani de cînd am scris-o, și nu mi-am dat osteneala s-o mai citesc...”

În 1931, cînd era ambasador la Washington, marele lui prieten Philippe Barthelot, secretar general al Ministerului Afacerilor Străine, îi scrie că Jouvet a preluat de la frații Rotschild Teatrul Pigalle, de curînd construit după cele

¹ Cf. *Cunoașterea timpului*, Opera poetică, Gallimard, Pléiade.

mai moderne cerințe, și îi sugerează să propună *Schimbul* lui Jouvett (care ar fi fost un admirabil Thomas Pollock). Claudel răspunde fără șovăire:

„Nu am nici un fel de poftă să văd reluindu-se *Schimbul*, piesă mediocră și copilărească, asupra căreia e mai bine să lăsăm uitarea să-și desăvârșască în tihnă opera.“

În 1937, când soții Pitoëff montează *Schimbul* la Théâtre des Mathurins, Claudel se arată emoționat numai de interpretarea — într-adevăr de neuitat — a Ludmillei Pitoëff în rolul Marthei. Doisprezece ani mai târziu, entuziasmul pasionalului dar lucidului animator Barrault izbuteste să trezească în Claudel un interes cu totul nou și neașteptat pentru această piesă, considerată de autorul ei drept o „încercare“ de tinerețe.

„Într-o seară — povestește Barrault¹ — reîntorcându-mă iar la această inepuizabilă hrană care este opera lui Claudel, am recitat *Schimbul*. Absorbit de lectură, nici nu mi-am dat seama cum a trecut noaptea. A doua zi, când m-am trezit, am descoperit în mine nevoia să montez *Schimbul*. Era o senzație aproape organică. Încercând să analizez această fascinație, am văzut în cele patru personaje ale piesei polarizându-se Claudel — Louis Laine (poetul «fără buzunare», discipol al lui Rimbaud), Marthe — echilibrul, Biserica, Fecioara; Thomas Pollock Nageoire — Claudel omul de afaceri. Și Lechy Elbernon — Claudel întruichiind teatrul, cu un anumit aspect nebunesc și bufon... Cum să nu te entuziasmezi? Și când era vorba de entuziasm, Claudel și cu mine răspundeam întotdeauna «prezent!»

M-am dus de îndată la el să-i mărturisesc noua mea obsesie. Bineînțeles, a primit cu bucurie². Parcă văd și acum, în figura

¹ Cahiers Renaud-Barrault, numărul 25 bis ed. Julliard.

² Barrault nu cunoștea părerile exprimate anterior de Claudel despre *Schimbul*, de aceea spune bineînțeles. De altfel, acest bineînțeles se referă mai mult la plăcerea cu care, în ultimii ani, Claudel acceptase o adevărată colaborare

lui brăzdată de ani, privirea albastră de copil, mâinile fremătinde și gura deschizându-se avidă. De îndată ce un proiect prindea viață în fața lui, nu se mai gîndea la nimic altceva. Ochii i se pironneau pe orizont ca și cum ar fi și întrevăzut punctul la care trebuia să ajungă. Întreaga lui făptură devenea un bloc... În cursul convorbirii noastre, mi-a spus: «*Schimbul* este una din rarele mele piese pe care niciodată nu m-am gîndit să le refac. Așa că totul o să fie cum nu se poate mai bine!» Această liniștitoare atitudine nu avea să dureze. Demonul lui de a desăvîrși, deci de a relua totul de la început, s-a trezit din nou în el fără întârziere. Și iată-l pornit să rescrie complet *Schimbul*. Necontenit, chiar când trebuia să lupte împotriva lui însuși, Claudel căuta mai-mult-ca-perfectul. O lungă perioadă încercînd a început atunci, însălată cu o întreagă corespundență în care au alternat — din amîndouă părțile — dirze împotriviți, propuneri și contrapropuneri, acceptări resemnate, noi răzgîndiri ale lui Claudel, refuzuri înverșunate și totale... Când eram uluit de soluțiile pe care le găsea, de vederile și simțul lui atît de profund teatral, când îmi venea să urlu de ciudă și de indignare în fața cruzimii lui distrugătoare. Unele amputări mă dureau aproape fizicește. Nu-i era nici o milă de propria lui operă, pe care o făcea harcea-parcea. Filă cu filă, mi-a trimis o a doua versiune integrală, la care eu am răspuns cu o a treia, alcătuită din primele două; am primit atunci o a patra versiune, pe care am început să ne tocim. Cu multă greutate, îmi făcea concesia să salvez ceva din frumusețea primei versiuni, ca să ne chinuim apoi cumplit asupra altei scene. Încercam din toate puterile să apăr pe tinărul atașat de ambasadă din 1891¹ de patriarhul plin de glorie. De când

cu el. Iar bucuria poetului era firească să descopere că un om de teatru ca Barrault, în care avea cea mai mare încredere, vine pe neașteptate să-și manifeste entuziasmul pentru o piesă pe care o socotea minoră și care nu se bucurase niciodată de un mare succes.

¹ Barrault greșeste: piesa a fost scrisă în 1893.

Claudel şedea la Academie printre cardinali, părea să nu mai vrea să ştie de tinărul care fusese altădată.

Munca noastră devenea diabolică. Unele scene au rămas definitiv mutilate; altele, dimpotrivă, au dobândit un magistral relief. Ideea leagănului a fost genială, şi a fişnit ca o scînteie seminală a poeziei¹. Monologul Marthei, cu care începe actul al treilea, poate da o imagine a acestei lupte care, pentru mine, însemna şi o sfîşiere, şi un sacrilegiu. În locul durerii Marthei care, în prima versiune, strigă: Dreptate! pe malul mării, în cea de a doua versiune, iat-o pe Marthe scriind o scrisoare duhovnicului din satul ei. Cînd am început să citesc textul acestei scrisori mi-am spus: «Catastrofă! Stil Saint Sulpice!»² Peste puţin de acceptat aşa ceva». Dar dintr-o dată, scînteia şişneşte. Ce aflăm din scrisoarea Marthei?

Îţi aduci aminte de cartea pe care ţi-am trimis-o cînd-va?... Femeia aceea deznădăjduită care rătăcea pe ţărmul oceanului strigînd: «Dreptate! Dreptate! Dreptate!» Ar fi fost mai bine să strige: «Iertare! Iertare! Iertare!» Şi chiar frîngîndu-şi minile!³

În această replică, întreaga viaţă a poetului ni se înfăţişează ca la lumina unui fulger. Întreaga lui aventură poetică este cuprinsă în substituirea acestui cuvînt. În această frază zăcneşte traiectoria gîndirii şi suferinţei lui Claudel. La douăzeci şi trei de ani striga: Dreptate! La optzeci şi trei: Iertare! Pentru cei ce-l iubeau, acest lucru nu era zguduitor? Această corespondenţă a noastră cuprindea şi o scrisoare pe care nu am

¹ Barrault nu ştia că ideea leagănului fusese a lui Copeau, căruia Claudel îi scria la 13 decembrie 1913: «Ideea leagănului este excelentă şi foarte americană; o adopt cu plăcere».

² Cartierul din jurul bazei Saint Sulpice din Paris este şi astăzi reputat prin prăvăliile cu clientelă bisericască, specializate în tot soiul de obiecte de artizanat bigot.

³ Cartea aceea este însăşi prima versiune a piesei în care Marthe strigă rătăcind pe ţărm: «Dreptate! Dreptate! Dreptate!» Claudel îşi recunoaşte astfel ceea ce el considera că fusese o greşeală a concepţiei lui de viaţă, din tinereţe!

păstrat-o. Cu siguranţă fiindcă m-a durut prea tare. Claudel îmi scria că refuza să continue lupta cu mine, că nu mai voia nici măcar să audă de prima versiune şi mă soma să joc pe cea nouă. După multe stăruinţi, l-am convins să revină la sentimente mai bune şi am căzut în cele din urmă la învoială asupra unei versiuni intermediare.“

Barrault avea, în bună măsură, dreptate. Incontestabil multe din marile, neasemuitele frumuseţi poetice din prima versiune au fost sacrificate de autor fără milă. Dar nu fără socoteală. Fiindcă poetul din prima tinereţe făcuse acum loc dramaturgului şi omului încercat care învăşase între timp că, în teatru — ca şi în viaţă — firescul (un firesc realizat, desigur, artistic) este esenţial pentru credibilitatea piesei şi a afirmaţiilor autorului. Preocupat tot mai mult şi în primul rînd de autenticul omenesc, Claudel căuta acum mereu să dezbrace exprimarea personajelor de orice zorzoane şi, mai ales, de acele imense şi uriaşe de dense revărsări lirice care-i dădeau — după trecerea anilor — impresia că piesele lui sînt ilizibile şi nejuocabile şi că, pentru a li se putea da viaţă, se impunea să fie total rescrise. Dar dacă teatrul suportă într-adevăr foarte greu literatura, nu-i mai puţin adevărat că este literatură şi literatură. Şi, prima versiune a *Schimbului* dovedeşte acest lucru din plin. Neconţinut muncit însă de năzuinţa desăvîrşirii, Claudel îşi subestima prea adesea opera, speriat de neobişnuita densitate şi culoare a replicilor sale cu impetuoasă şi amplitudine de fluvii tropicale cîzînd de la mari înălţimi în cata-racte uluitoare şi care luau, astfel, aspect de monologuri sau de lungi poeme de sinestăţitoare. În realitate, nu textul era vinovat şi nici măcar întotdeauna publicul ce părea copleşit, ci actorii care foarte rar se dovedeau înzestraţi cu pătrunderea, sensibilitatea şi priceperea cerute pentru a putea să însuşească cum se cuvine un astfel de text. De aceea, Claudel a fost uluit, ca în faţa unui miracol, de Ludmilla Pitoëff. Am avut şi noi fericitul

prilej s-o vedem pe această prodigioasă actriță în *Schimbul* și cu același sentiment de miracol ne-am reîntors mai multe seri de-a rindul la Théâtre des Mathurins ca s-o mai ascultăm, cuprinși de o adevărată vrajă. Alături de ea, însă, inteligent și inspirat om de teatru dar actor mediocru și păstrînd și un ușor accent străin supărător pentru un text de Claudel, Georges Pitoëff era fără relief, opac și, în cele din urmă, obositor. În 1949, cînd Barrault i-a cerut încuviințarea să joace *Schimbul*, Claudel și-a dat oare seama că Madeleine Renaud nu era Ludmilla Pitoëff și că poate Barrault el însuși nu putea fi acel Louis Laine propus de prima versiune? Și de aceea a ținut să rescrie piesa pentru a o face *jucabilă și inteligibilă*? De data aceasta, și piesa și spectacolul au cunoscut un mare succes. Poate, totuși datorită „mutilării“. Cum ar fi fost jucată de aceiași actori, versiunea inițială integrală? Cu siguranță fără strălucire. Barrault singur mărturisește cu o emoționantă delicatețe sufletească stînjinirea constantă care-l stăpînea și-l impresiona și pe el și pe Madeleine Renaud și care ar fi fost și mai supărătoare în prima versiune care cere o și mai adîncă și totală dăruire lirică.

„Să joc pe Louis Laine cînd Madeleine Renaud era... obiectul Schimbului, mi-a fost... aș spune voluptuos insuportabil. Să întruchipiez trădarea, părăsirea, răutatea, grosolănia tinărului primitiv față de făptura pe care o iubesc cel mai mult pe lume mă puneă într-o stare pe care, din fericire, nu am cunoscut-o decît în această împrejurare silită. Mă simțeam sfîșiat. Nu cunoscusem o asemenea ipostază — nici în viață, nici pe scenă. Un vis rău, trăit cu ochii deschiși; Madeleine încerca același sentiment și ni se întîmplă adesea și acum să ne reamintim de durerea para-artistică pe care am încercat-o jucînd *Schimbul*.“

În vara anului 1968, „miracolul“ Ludmillei Pitoëff a fost reînnoit. O trupă improvizată, alcătuită din actori tineri, puțin cunoscuți, a reprezentat într-un hangar din curtea

interioară a unui străvechi imobil din Cartierul Latin prima versiune integrală a *Schimbului*. Prin aspectul vestimentar și prin stilul lui Thomas Pollock, acțiunea a fost situată în zilele noastre. Spectacolul cucerea de la primele replici, datorită tinerei, foarte tinerei actrițe, Paule Forte care interpreta rolul Marthei. Din nou, ne-am reîntors mai multe seri de-a rindul la spectacol. Și reamintindu-ne iluminarea din privirea și de pe fața lui Claudel de cite ori vorbea de Ludmilla Pitoëff, ne-am gîndit cu tristețe la noua mare bucurie de care moartea l-a lipsit. Paule Forte și-a construit personajul pe alte coordonate sufletești decît Ludmilla Pitoëff, care întruchipa puritatea, suavitatea și o anumită inocență idilică. Fizicul firav al Ludmillei, ochii halucinanți de mari și expresivi întregeau impresia creată de muzica și de intensitatea poetică a textului. Paule Forte a creat o altă Marthe, o autentică țărăncă, așa cum este vădit că o întrezărise inițial Claudel, o făptură „de carne și de rațiune“ dar înzestrată cu o mare gingășie sufletească ce nu excludea tărie de fier izvorite tocmai din această gingășie. Trăirea rolului era atît de intensă și poezia însuflețită de atîta vibrație umană, încît totul, comportarea și exprimarea, dobîndea în chip uluitor — acea autenticitate, acel firesc de care era preocupat Claudel. Și fiindcă lucrurile cele mai subtile și mai bogat nuanțate erau atît de spontan și simplu rostite, ți se părea cu totul normal ca făptura aceea primară dar permeabilă tuturor glasurilor naturii și omenirii înconjurătoare să fie în stare să simtă, să înțeleagă și să se exprime cu subtilitatea cu care se exprima. Iar textul, atît destufos și, pe alocuri, inextricabil la lectură, spus de Paule Forte (care aproape tot timpul spectacolului, jucat fără antracte și urmărit de sală cu o rară încordare, a stat nemișcată, așezată de-a dreptul pe pămînt ca femeile de la țară) a dobîndit o fluiditate de necrezut și o limpezime de izvor de munte prin apa rapid sinuoasă căreia soarele face să-și sticlească feeriile policrome din străfunduri.

Ce a determinat, cu vremea — așa cum am spus la începutul acestei precizări — o evoluție fundamentală a concepțiilor teatrale ale poetului dramaturg?

În primul rînd cursul împrejurărilor.

Pînă în anul 1912, cînd Lugné-Poe a montat la Théâtre de l'Oeuvre piesa *Vestirea Mariei*, Claudel nu a avut nici un contact direct cu teatrul considerat ca *spectacol*. Adolescent, instalat la Paris abia în 1882, pînă în 1887 cînd începe să scrie *Cap-de-Aur*, se ducea rar la teatru. Fiindcă în acea epocă nici nu prea avea ce să vadă pe scenele din Paris, unde piesele de boulevard sau de salon erau în plină glorie. Autorii dramatici — puțini la număr de altfel — care își propuneau să vehiculeze unele idei sau să formuleze unele critici la adresa stărilor de spirit sau de lucruri existente — un Emile Augier, un Dumas — fils, un Daniel Halévy, un Jean Richelpin, un Paul Hervieu și un Henry Becque — acesta din urmă singur interesant — foloseau modalități scenice și de exprimare care păreau minore tînărului a cărui hrană sufletească și spirituală erau, în acea epocă, poezii și tragedii antici greci, Dante, Shakespeare și Wagner. Antoine era abia la începuturile lui și — cu toate incontestabilele sale merite de innoitor în teatru și descoperitor de tineri autori — practica un naturalism verist care pe Claudel nu-l putea decît îndepărta de scenă. Iar cînd Lugné-Poe, Gémier și mai ales Copeau și-au început căutările, și au descoperit pe Strindberg, pe Ibsen și pe marii ruși, Claudel nu se mai afla în Franța.

Ducîndu-se rar la teatru, el se pasiona însă tot mai mult, datorită lecturilor, pentru acest mod viu, concret, și direct de exteriorizare a tumulturilor lăuntrice sau de înfrînare a unor viziuni poetice. Această abordare livrescă a teatrului avea să aibă o mare și îndelungă înfrînare asupra lui. Gîndul, apoi încercarea și după aceea perseverarea de a scrie și el teatru au fost inițial și au rămas multă vreme gratuite, în sensul că nu au fost însoțite de nici o dorință sau ambiție de reprezentare. De aceea, piesele și le-a publicat toate în-

ainte de a fi jucate, iar Claudel personal nu a făcut niciodată nici un demers să i se reprezinte vreuna. Dimpotrivă, de cele mai multe ori, cînd un mare regizor sau actor venea să-i propună montarea uneia din piesele sale, poetul opunea întii o surdă rezistență și nu accepta decît după ce avea toate garanțiile că piesa va fi jucată potrivit vederilor sale. Chiar dacă ulterior, în cursul repetițiilor, avea să recunoască spontan că multe din aceste vederi nu erau din cele mai fericite.

Dacă nu-l interesa reprezentarea pieselor lui, ce l-a îndemnat atunci să scrie teatru? Nevoia unei clarificări personale, printr-o dialogare cu numeroasele fapte din care era alcătuit și care erau în neconținută ciocnire în el. Într-o scrisoare către poetul Francis Jammes, Claudel mărturisește deschis acest lucru: „*Dramele mele nu au fost niciodată nimic altceva decît niște mecanisme, mai mult sau mai puțin complicate, destinate să-mi ușureze sufletul, să mă descotorosească de convorbirile interioare și îmi dau seama că acest caracter eruptiv al lor trebuie să le facă lectura îndeajuns de obositoare*“.

În 1904, scria lui Gabriel Frizeau:

„*Toate piesele mele de teatru nu sînt decît strădania, lupta unui suflet deznădăjduit cu sufocantele bezne cu care toți încearcă să-l înăbușe, alchimia unui cuget care nu se împacă cu gîndul că nu este cu puțință să găsească în jurul lui, în toată această lume vizibilă care-l înconjoară, ordinea, pacea, bucuria — al căror puternic și cert sentiment îl poartă în adîncul lui*“.

Cu prilejul unui interviu pe care i l-am luat pentru ziarul *La Tribune de Genève*, puțin după magistrala creație a

¹ În 5 septembrie 1912 îi scrie lui Gide, de la Frankfurt: „*În cele din urmă m-am lăsat convins de Lugné-Poe să-l las să încerce să joace Vestirea Mariei. Am încredere mai ales în Maria Kalff (actrița aleasă să joace rolul Violainei — n.tr.) care are o mare calitate, singura pe care i-o pot pretinde: entuziasm și încredere în opera mea. Oricare ar fi rezultatul, voi avea prilejul să învăț ceva*“.

Ludmillei Pitoëff, Claudel ne-a spus: „*Fiecare din cele patru personaje din Schimbul sint, în egală măsură, eu. Și adevărata scenă a dramaticei lor ciocniri nu este aceea a teatrului ci adîncul făpturii mele.*“

În volumul consacrat tatălui său, Pierre Claudel rezumă astfel chipul în care poetul considera *Schimbul*, reluînd comparația cu distribuirea temei dintr-o simfonie între mai multe instrumente. Dar Pierre Claudel evocă un cuartet. Și într-adevăr, *Schimbul* are mai mult caracterul unei compoziții de cameră.

„*În această piesă se află patru instrumente executînd o singură partitură. Patru suflete provocîndu-se unele pe altele într-un concert în care se construiesc și se luminează reciproc. Aceste patru personaje nu sint, în fapt, decît unul singur, acela al autorului, înfățișat sub toate aspectele lui. Fiindcă omul este făcut din elemente disparate. Nici unul din aceste elemente nu intră însă în joc fără ca celelalte, într-un chip mai mult sau mai puțin latent, să nu conspire cu el, în vederea împlinirii unei nevoi sau a unui imbold oarecare. Louis Laine se căsătorește cu Marthe imboldit de nevoia omului de a se lega de contrariul lui. Dar tocmai de aceea, această unire a lui Laine cu Marthe nu se poate realiza decît pe un plan pur, total gratuit, chiar dacă acest lucru trebuie plătit cu moartea.*“

Impresionat de acest aspect de *convorbire interioară* al piesei, regizorul italian Lavelli, afirmînd de asemenea că *Schimbul* este o bucată de muzică de cameră pentru patru voci, spunea că lucrul care i s-a părut cel mai interesant în munca de transpunere a acestei muzici în limbajul teatral, a fost tocmai desăvîrșita acordare a ansamblului celor patru voci, chipul în care ele să se desfășoare, găsirea timbrului care să convină în totul fiecăreia...¹

Considerat de către autor ca un instrument, ca o modalitate experimentală de cunoaștere, ca o formulă de exorcism

¹ *Revue d'Histoire du Théâtre*, no 1/1969, p 82.

sufletesc, era firesc ca teatrul lui Claudel, în prima lui versiune, să fie aproape un fel de antiteatru *avant la lettre*, iar primul contact cu scena și cu tehnicile teatrale concrete să însemne pentru poet revelația unei noi lumi. Este interesant de notat că acest contract nu l-a avut cu teatrul european, ci cu cel chinez și japonez. Universul culturii extrem-orientale a deschis curiozității intelectuale și sensibilității poetului artist, orizonturi cu vaste implicații, dincolo de orice exotism superficial. Forma de spectacol chinezească și japoneză l-a fascinat și studierea ei amănunțită i-a sugerat multe inovații pe care apoi a încercat să le experimenteze în teatrul european, cu care avea să facă cunoștință directă abia în 1912.

Datorită interesului stîrnit de teatrul chinezesc și japonez ca spectacol și cercetărilor amănunțite întreprinse de el în acest domeniu, perspectiva de a-și vedea jucate piesele nu-l mai lasă nepăsător ca mai înainte, dar trezește neîncredere în valoarea acestor piese, conștient de măsura în care ele puteau părea ne jucabile și greu de suportat de public. Tocmai această teamă îl obligă să mediteze la modalitățile posibile de reprezentare a lor, și în el se trezește un adevărat om de teatru cu vederi juste și interesante.

La 20 septembrie 1912, într-o scrisoare din Frankfurt, Claudel îi spune, printre altele, lui Gide:

„*Tocmai mă cufundasem, cuprins de înfrigurare, în încercările de a da o formă mai scenică Vestirii Mariei, să sugerez mișcările actorilor, decorurile, costumele etc. Și iată că-mi sosește o scrisoare de la doamna Kalff, care mă anunță că este foarte bolnavă și trebuie să facă o cură de zăpadă și de altitudine...*“

În octombrie, îi scrie lui Gide la Cuverville:

„*Am stat 15 zile în Paris, foarte prins și hărțuit dar angrenat într-o activitate deosebit de interesantă, din care am avut multe de învățat. După cum știi, Teatrul L'Oeuvre s-a*

hotărât definitiv să joace Vestirea (fără biata Kalff, tot bolnavă) spre sfârșitul lunii decembrie. Mi-ar părea bine să te văd asistând la această reprezentație, scumpe prietene, și îți sînt foarte recunoscător că mi-ai făgăduit să vii, renunțînd la alte planuri pe care ți le făcuseși. Deși șederea mea a fost plină de interes de data asta, sînt totuși fericit să plec din Paris. Orașul acesta nu e pentru mine. Cu caracterul meu slab, mă las antrenat de o sumedenie de oameni, de declarații, de făgăduieli, de care mă căiesc după aceea. Plec mîine dimineață.

Paul Claudel"

La 8 decembrie îi scria din nou lui Gide:

„Dragă prietene,

Sînt la Paris de luni. Cum trebuie să bănuiești, sînt foarte prins. Aș vrea totuși să te văd dar toate după-amiezile mele sînt blocate începînd de la orele 2 și curînd și serile îmi vor fi blocate. N-ai putea trece pe la mine într-o dimineață? Primele spectacole vor avea loc în serile de 20, 22 și 23. Bineînțeles, îți voi trimite locuri dacă vei vrea să-ți înfrîngi de dragul meu aversiunea dumitale pentru teatru. Trebuie să-ți mărturisesc că aceste studii scenice departe de a-mi displice, dimpotrivă mă interesează în mod extrem. Este într-adevăr pasionant să «lucrezi» un gest, un ansamblu, o atitudine și să vezi totul insuflându-se treptat și prinzînd o viață de sine stătătoare. Nu știu ce efect va avea spectacolul asupra publicului dar mie munca aceasta de pregătire și realizare mi-a dat de pe acum mari satisfacții...”

Dovada cea mai convingătoare că în ultimii ani, după întorcerea din Extremul Orient, Claudel meditase la posibilitatea și la modalitatea reprezentării pieselor sale, este scrisoarea adresată la 2 martie 1912 (deci cu multe luni înainte de începerea repetițiilor) Mariei Kalff. În această scrisoare sînt cuprinse directive de regie foarte interesante. Unele dintre ele încă stîngaci formulate (poate nici pentru

el încă îndeajuns de limpezi) au fost repudiate chiar de el mai tirziu (ca cea de la punctul 1). Altele rămîn valabile încă și astăzi.

„Dacă ar fi să-mi îngădui să ți dau sfaturi privitor la interpretarea teatrului meu — scrie el Mariei Kalff — ele ar îndrăzni să ți atragă atenția asupra următoarelor principii:

1. Muzica este mai importantă decît sensul versului și trebuie să-l domine.

2. Actorii nu trebuie să caute, așa cum se procedează la Comedia Franceză, să sublinieze deliberat toate nuanțele textului și să facă o problemă din fiecare cuvînt, ci să se pună într-o asemenea stare de spirit care să le îngăduie să dea textului aerul că este expresia neapărat obligatorie a gîndurilor personajului încarnat în acel moment, și atunci nuanțele vor rezulta implicit.

3. Trebuie evitate mișcările și jocurile de fizionomie inutile. Nimic mai frumos și mai tragic ca o imobilitate totală. Întotdeauna atitudinea este mai importantă decît gestul.

4. Versul meu să fie respectat fiindcă el constituie o unitate respiratorie și emotivă și el trebuie să ți călduzească în rostirea lui.

.....

Studiile pe care le-am făcut m-au învățat foarte multe lucruri. De pildă că trebuie să accentuezi consoanele și nu vocalele ca să obții un efect de bună calitate și accentul să fie pus în deosebi pe ultimele silabe. Ceea ce mă neliniștește sînt gesturile fiindcă nu îmi mai aparține mie să le indic. Lara a rămas incremenită cînd i-am spus că, în privința gesturilor, nu trebuie să te bizui pe inspirația de moment și că ele trebuie studiate cu tot atîta grijă ca și intonațiile...”

Fiindcă el ne arată și înapoierea în care se afla teatru francez în acea epocă — de vreme ce mai era nevoie de astfel de îndrumări — și măsura în care, în Claudel, se trezise, cu o ascuțită pătrundere, instinctul omului de teatru, ni se

pare la fel de interesant și textul inserat de poetul-dramaturg în programul teatrului *L'Oeuvre*:

„1. Actorul este un artist, nu un critic. Menirea lui este nu să comenteze un text în timp ce-l rostește, ci să facă să trăiască un personaj. Trebuie deci să se pătrundă total de spiritul și sentimentul rolului pe care-l încarnează, pentru ca rostirea pe scenă să pară în cel mai înalt grad exprimarea lui firească. Nu trebuie deci ca actorul să detalieze, să nuanțeze, să coloreze tot rolul în chip egal și nediferențiat de la un capăt la altul ci să-și concentreze această strădanie, în fiecare scenă, pe momentele culminante ale exprimării, momente care domină și luminează tot restul. Adesea ceea ce emoționează la un actor nu este atât ceea ce spune ci ceea ce simți că o să spună. Una este să înțelegi ca om inteligent și alta să înțelegi ca artist și creator, și un rol nu este într-adevăr compus decât dacă actorul este conștient de importanța relației a diferitelor părți din care este alcătuit rolul.

2. Ceea ce este mai important pentru mine după emoție este muzica¹. Un glas plăcut, articulând limpede, precis și concertul inteligibil pe care acest glas îl face cu celelalte constituie o delectare în sine și aproape independentă de sensul abstract al cuvintelor. Poezia cu simțul ei subtil al timbrei și acordurilor, cu imaginile și mișcările ei, care pătrund pînă în suflet, este aceea care îngăduie glasului omenesc să se facă din plin folositor și să se desfășoare. Împărțirea versului pe care am adoptat-o, întemeiată pe reprimile respirației și îmbucătățind fraza în unități nu logice, ci emoționale va înlesni — cel puțin așa cred eu — studiul actorului. Cînd îți ațintești auzul la vorbirea

¹ Claudel a precizat ulterior că, prin muzică, nu înțelegese declamația cîntată, atât de supărătoare pe atunci la Comedia Franceză, ci o grijă de timbru și de tonalitate. Într-un concert, toate instrumentele cîntă în aceeași tonalitate. Într-un spectacol total, nici un element nu trebuie neglijat. Elementul auditiv este extrem de important. De altfel, recomandarea lui privea îndeosebi teatrul poetic de felul *Vestirii Mariei* și *Schimbului* (prima versiune).

cuiva, observi că într-un punct variabil, spre mijlocul frazei, glasul se ridică și, spre sfîrșit, coboară. Aceste două timpuri și modalitățile intermediare constituie versul meu.

Observațiile acestea ale mele nu sînt destinate să încurce pe actor sau să-l împingă spre o mecanicitate abrutizantă. Îi va fi de ajuns să aibă în minte acest principiu călăuzitor privind chipul general de a rosti textul.

Din pricina acestui principiu muzical, mă feresc de tot ce, în rostirea textului, ar fi prea violent, prea sacadat, prea abrupt. Nu trebuie rupt prin violențe excesive acel soi de vrajă care leagă personajele unele de altele. Cred că există și alte mijloace de a percuta sensibilitatea spectatorului și de a obține efecte usturătoare sau mișcătoare. Dacă sînt neapărat necesare strigătele, cu cît vor fi mai rare, cu atît vor impresiona mai mult.

Bineînțeles, formulez aceste idei cu toată rezerva și modestia ce se cuvine din partea cuiva ca mine care a practicat atît de puțin teatrul.

3. La fel și în jocul de scenă și în gesturi trebuie evitat tot ce este brusc, violent, artificial, sacadat, după cum nu trebuie nici o clipă pierdut sentimentul grupului și al atitudinii. Am o deosebită oroare de ceea ce se numește umblatul pe scenă: doi pași mari și un pas mic urmași de o scurtă oprire. Nici strîmbături, nici contorsiuni. În clipele patetice, încetineala tragică a unei mișcări care se desfășoară firesc spre sfîrșitul ei este preferabilă tuturor exploziilor. Dar și în acest fel de comportare trebuie să ne ferim de manieră și de afectare și să ascultăm de propria noastră natură.

Principiul marii arte este să ne ferim fără cruțare de tot ce este inutil. Și evoluțiile actorilor care se plimbă neconținut de-a lungul și de-a latul scenei, pretextînd gogorița mișcării și nevoia de a umple scena, care se așază, se ridică, se întorc, se succed, sînt cu desăvîrșire inutile. Nimic nu mă irită mai mult ca un actor care se străduiește să-și întipărească în detaliu pe față toate emoțiile pe care le trezește în el replica partenerului. Să învețe să stea liniștit, chiar și imobil atunci cînd tre-

buie, chiar cu prețul unei anumite stingăcii, pentru care spectatorul îi va fi recunoscător.

Fiecărui moment al dramei îi corespunde o atitudine și gesturile nu trebuie să fie altceva decât compunerea și descompunerea acelei atitudini.

Și aceste păreri ca și celelalte au drept scop doar să dea de gândit actorului care singur își cunoaște posibilitățile, nu să-l stînjenească, să-l înlănțuie și să facă din el un soi de marionetă.

Nu pentru public este important să joci; trebuie ca actorul să fie în stare să se ridice pînă la dezinteresarea marilor artiști și să fie preocupat nu de succesul lui personal, ci de cea mai bună realizare a operei de artă căreia i se cere să-i dea viață. Și poate tocmai în această nepăsare de ce va spune publicul stă secretul cel mai sigur de a ajunge pînă la acest public și de a-l zgudui."

Adevărata mare revelație a teatrului — a unui teatru modern, cu tehnici aproape identice celor de astăzi, căruia — a netezit drumul — Claudel a avut-o în anul următor cînd a fost invitat de faimosul *Institut Experimental de Artă* de la Hellerau, din împrejurimile Dresdei, să ia parte la pregătirea unui spectacol cu *Vestirea Mariei*. Tot ce găsește la Hellerau — construcția sălii și a scenei, compusă din nenumărate practicabile manevrate electric, orgile de lumină, decorurile obținute numai prin jocurile de umbre și lumină, ritmica mișcărilor și suplețea corpurilor studiate și experimentate de Jacques Dalcroze — îl entuziasmează în cel mai înalt grad. Trimite telegrame și scrisori lui Lugné-Poe, lui Copeau, lui Gide să vină „să ia lumină". Nimeni nu se mișcă. Parisul era încă puțin permeabil la aceste căutări și experimente. Dîndu-i-se întreaga libertate, Claudel își pune singur în acenă piesa, montînd-o pe trei nivele suprapuse și dispunînd, pentru Violaine, de o mare actriță: doamna Dietrich. Din nou îi scrie lui Gide, la 29 septembrie:

„Reprezentările cu *Vestirea Mariei* vor fi — cred — foarte frumoase și de pe acum constituie un eveniment pentru Ger-

mania. Întreaga presă va fi prezentă aici, prin cei mai de seamă reprezentanți ai ei. Voi căuta să scriu ceva și pentru N.R.F. (Nouvelle Revue Française) dar am făgăduit totul ziarului *Comœdia*. Încearcă să-mi trimiți pe Jacques Rivière. Te asigur că totul prezintă cel mai înalt interes și este vorba de o formulă cu totul nouă..."

Cîteva luni mai tîrziu, *Vestirea* era montată la Berlin de Reinhardt cu un enorm răsunset.

Reîntors la Paris, Claudel se ocupă în grabă de reprezentarea *Schimbului*, cerută de Jacques Copeau. În scrisorile adresate acestuia, Claudel exprimă puncte de vedere sensibil diferite de cele exprimate cu un an înainte Mariei Kalf, și mai ales de cele care rezultă din indicațiile regizorale și din conceperea de ansamblu a primei versiuni a piesei *Schimbul*, din 1893—1894. Lucrul este explicabil. În timpul șederii lui de cîțiva ani în Germania, la Frankfurt apoi la Hamburg și cercetînd cu atenție, așa cum îi era pretutindeni obiceiul, viața culturală din țara în care se afla în misiune, expresionismul, atunci în plină înflorire, nu-l putea lăsa indiferent. Claudel a fost interesat de modalitățile de exprimare ale lui Wedekind și Hasenklewer, ale lui Werfel (trecut apoi la catolicism) și ale lui A.J.Sorge, care manifesta și el tendințe mistice. De asemenea, urmărirea revistei *Der Sturm*, pe care o scotea la Berlin Herdworth Walden. În urma contactului direct cu teatrul și tehnicile scenice, prilejuit de reprezentarea *Vestirei Mariei*, reprezentare care l-a făcut să se gîndească în mod firesc la posibilitatea reprezentării și a celorlalte piese sau scrierii unor noi și mari lucrări dramatice, nimic mai natural ca poetul să fi meditat mai mult la tehnicile scenice și să se documenteze concret, frecventînd mai asiduu teatrele din Germania. Dovada acestui lucru o găsim într-o scrisoare adresată lui Jean Variot, pictorul scenograf care a făcut decorurile pentru *Vestirea Mariei* la teatrul L'Oeuvre. Printre alte minuțioase indicații, Claudel precizează: „Trebuie folosit, așa cum a făcut

Julius Klein pentru piesa *Jederman*, un fundal imuabil" și "...scena trebuie împărțită în două, ca la Künstlertheater". Experiența de la Hellerau l-a făcut și mai permeabil unei estetici care acorda elementului gestic evasi-caricatural o importanță destul de mare. Iată, spre surprinderea noastră, cum înțelege el interpretarea *Schimbului*, a acelei „muzici de cameră” plină de discreție și, pe alocuri, de patetică poezie. Precizăm că era vorba de prima versiune, deci de un teatru esențial poetic.

6 decembrie 1913

„Scumpe domnule Copeau,

Spune-mi cum vezi dumneata jucată această piesă?... Iată părerea mea. Două alternative sînt posibile: sau să fie jucată delicat, gri, armonios ca o muzică de cameră, sau colorată violent, excesiv, aproape caricatural, ca un tablou de Van Dongen. Eu, mai curînd în această ultimă manieră aș vedea-o. Aș creea ca singură Marthe să aibă aerul unei femei adevărate între trei marionete sinistre, cu gesturi țepene și cu chipuri im- pasibile (ar trebui poate chiar măști). Deci, colorat sumbru și intens. Marea în albastru indigo, terminată cu o undulație pe fundal. Podeaua acoperită cu o pinză de un cafeniu ca tutunul. Louis Laine cu o cămașă roșie ca focul. Nageoire, costum de vară cu cravată și briu verde¹. Lechy bluză ca smeura, cravată albastră și acoperită cu diamante. Marthe poate cu un șal negru pe umeri. Nageoire, gras, cadaveric la față, chel dar cu plete lungi negre la ceafă, cu aer de predicator și semănînd cu secretarul de stat Bryan. Lechy cu o enormă pălărie de pai, cu o buclă moș pe frunte, cu nasul scurt și cu bărbia ascuțită. Toți trei cu gura strîmbă.

Îți dau aceste amănunte parțiale ca să-ți explic psihologia personajelor. Întreaga dramă este constituită din contrastul dintre femeia vie și cele trei paiețe sinistre. La sfîrșit, Thomas

¹ În acea vreme, în loc de jiletică, bărbații purtau un fel de briu lat de mătase groasă.

Pollock în negru, cu un formidabil filindru pe cap. În actul al III-lea, Lechy va purta un mare șal spaniol de mătase albă. Sper că actrișa care va juca rolul va avea temperament...”

Două zile mai tîrziu, Claudel îi scrie din nou lui Copeau:

„8 decembrie, 1913.

Dacă rolul Marthei este jucat la modul plîngăreț și dulceag, așa cum există o tendință de a fi jucată Violaine, piesa nu mai are sens. Marthe este o femeie practică, și în cursul spectacolului va trebui ca textul ei să fie cîrînit fără milă de o bună parte din vegetația poetică pe care nu m-am putut împiedica s-o adaug cînd am scris piesa.

Pentru Lechy, îmi trebuie o femeie plină de fantezie, rara avis. O văd în actele I și II în fustă de călărie, desfăcută într-o parte, cu cizme și cravașă și în actul III în rochie de bal, roșie, de un extrem prost gust și cu un șal spaniol (Doamna Berthelot are unul superb pe care-l poate împrumuta). Lechy se aruncă la pămînt, pe burtă, cu nasul pe covor și cu o palmă deschisă, întoarsă în sus. Paiața asta spartă va face pendant cadavrului lui Louis Laine. Thomas va veni să arunce pudic pe ea un macferlan. În actul III, personajul principal va fi jobenul lui Thomas, care trebuie să aibă dimensiuni considerabile și să nu i se clintească de pe cap. Omul acesta în frac și joben, trăgînd de picioare cadavrul lui Laine, va fi de mare efect. În actul II, trebuie adăugat la costumele lui Laine un fular în jurul gîtului.

Toată drama constă în această idee: idealismul este reprezentat numai de Marthe care este, pe de altă parte, singura femeie cu adevărat pozitivă. Toți ceilalți care par oameni exclusiv materialişti, sînt în realitate pradă visurilor. Zadarnic Marthe încearcă să-l scuture pe Laine, nu izbutește să-l trezească din visul lui pe acest sălbatic pe jumătate. În actul al III-lea, două din cele trei popice sînt la pămînt. Nu mai rămîne în picioare decît Thomas Pollock, și Marthe întinde mîi-

nile acestui om trist ca pontifului grotesc și negru sub diadema unei civilizații imbecile.

Thomas și Lechy trebuie să vorbească pe nas.“

Jacques Copeau a respectat întocmai recomandările lui Claudel. Și nu a făcut bine. Spectacolul a fost primit cu mare răceală și de public, și de critică. Din judecățile acesteia se deslușește limpede că spectacolul nu a fost gustat și sensurile adinc umane ale piesei nu au fost înțelese din pricina chipului în care *Schimbul* a fost montat și jucat. Grotescul este la fel de primejdios pe scenă ca și în literatură. În 1937, Pitoëff a ales o formulă medie, între „muzica de cameră“ și „tabloul Van Dongen“. Fiindcă am asistat la acest spectacol putem afirma că nici această formulă hibridă nu a fost fericită. Reluarea a fost bine primită dar nu piesa a avut succes, ci singură Ludmilla Pitoëff.

În 1950, nimic din recomandările făcute lui Copeau în 1913 nu a mai fost menținut de Claudel care, între timp, optase pentru adincul omeneșc izvorit din firesc. Modalitatea „muzică de cameră“ a triumfat. Poate imboldul dat lui Claudel a fost tot interpretarea, rămasă de neuitat, a Ludmillei Pitoëff. Iată emoționanta pagină pe care Claudel i-a consacrat-o zece ani mai târziu, cu prilejul reluării din ianuarie 1947:

„Ludmilla Pitoëff nu ridică niciodată prea mult glasul. Dar nici n-a început bine să vorbească și spectatorul a și pierdut orice dorință de a se afla în altă parte decât unde este: acolo! Suflul a fost dibuit. Cineva a izbutit, cu timbrul potrivit, cu inflexiunea neapărat necesară, să-mi dibuie suflul. Cu urechea încă fremătindă de cuvântul a cărui vibrație abia s-a stins, cel ce ascultă așteaptă, cu inima zăcnică, și pînă dește buzele care din nou au să se întredeschidă. Dar ea însăși cum ascultă! cum sfîșiește — dacă pot spune astfel — și ce putere de semnificație și de emoție din cuvîntului ce-i este adresat, prin simplul fapt ce-i oferă acest noroc de a putea pătrunde, prin simplul fapt al luării aminte a suflului, prin simpla

tăcere receptivă a ei. Iată adevărul! Ochii se umezesc și în străfundul nostru se trezește ceva de demult, bun, autentic. «Tu nu ne explici nimic, poete, dar datorită ție toate lucrurile devin explicabile.»

Ce noroc a însemnat pentru mine gura aceasta fermecătoare care a știut să-mi explice, alternînd cele două feluri de timbru atât de bine cunoscute de mine, slăbiciunea și nefericirea mea, cu o suavitate atât de înțeleaptă! Și ce frumos sună limba franceză pe buzele ei pe care nimic nu știrbește desăvîrșirea. Ce precizie în situarea atomului intelectual și sonor care conferă frazei echilibrul ei și cît tact fără greș în folosirea registrului gingășiei, cu o rezonanță zguduitoare. Tristul alexandrin a fost înlăturat ca să nu ne mai impună aritmetica și toate obositoarele lui artificii sălărețe. Nu mai avem în față decât un suflet — *Filomela* — care-și inventă pe măsură ce ni se dezvăluie propria sa prozodie. Mamă, iubită, pe tine te-am aflat, în cele din urmă, femeie, ca o ciudată asemănare a înțelepciunii dumnezeiești.

Și ce aș mai putea spune despre precizia înceată, despre înceata ajungere la precizie a atitudinilor și mișcărilor care, pe partitură, se contopesc cu desfășurarea melodiei; despre înaintarea pe portativul cu trei dimensiuni a acelei linii despărțitoare de măsuri, plină de autoritate, care este făptura umană, înzestrată cu braț și cu mînă; despre genialele găsiri de gest, sfișietoare și — aș zice — aproape atentatoare la acele regiuni în adincul nostru în care suflul veghează orbește asupra comorilor sale cele mai sacre?

Am cunoscut pe Eleonora Duse în ultimii ei ani. Nu cred să fi ajuns vreodată în fața publicului la ceea ce să se poată asemui cu această desăvîrșită împletire de simplitate, de sensibilitate și muzică intruchipate de Ludmilla Pitoëff.“

Numele celor două personaje masculine din piesa *Schimbul* a pus traducătorului o problemă căreia — după părerea sa — nu i se poate da o soluție pe deplin satisfăcătoare. De

altfel, însăși soluția autorului privind numele unuia dintre cele două personaje — Thomas Pollock Nageoire — nu a fost din cele mai logice.

Dificultatea provine din deosebita importanță pe care o aveau pentru Claudel numele ca și prenumele. Consonanța și, mai ales, puterea lor evocatoare erau uneori de ajuns pentru a-i sugera nu numai un personaj, ci o întreagă piesă de teatru. Vom da o pildă ce ni se pare din cele mai edificatoare. Multă vreme Claudel nu a găsit pentru doña Prouhèze, personaj principal din *Condurul de atlas*, un nume pe care să-l socotească potrivit. Piesa se afla încă în gestație, dar fiindcă numele rămăsese în alb, în mintea poetului-dramaturg, personajul refuza să se contureze. Într-o noapte, întorcându-se acasă împreună cu soția sa, prin acel Paris pustiu de după miezul nopții, ale cărui fațade, din străzile vechi, înguste și întortocheate, atrag cu o stranie fascinație privirea ce pare abia atunci să le descopere, Claudel s-a oprit și a exclamat:

„Ah, iată în sfârșit numele care-mi trebuie!”

Cu virful bastonului a arătat o mică firmă ruginită, în negrită de ploi, deasupra intrării unui gang întunecat: *Prouhèze-Charbon*¹.

De cele mai multe ori, Claudel folosește nume cu semnificații de porecle, dar care, datorită spiritului limbii și deprinderii moștenite din evul mediu, nu mai sună ca o poreclă. Într-o oarecare măsură, același lucru se întâmplă și în limba română. Numai într-o oarecare măsură, fiindcă dacă pare firesc ca cineva să se numească Lungu, Scurtu, Albu sau Roșu — și nimeni nu mai ia în seamă aspectul semantic al numelui — nu mai este la fel dacă cuiva i se spune Ionescu Aripioară-de-pește. Dintr-o dată, numele dobândește un caracter de poreclă cu iz declasator, între Ionescu și Aripioară subînțelegându-se: *zis și*.

Într-o piesă scrisă în limba franceză și destinată să se joace în primul rând în Franța, unde un ministru, de pildă,

Prouhèze — cărbuni.

se numea Lehideux (hidosul) și un ofițer superior Barbenviande (barbă în carne), fără ca aceste nume să trezească zîmbete răuvoitoare, era firesc ca Claudel să dea unuia din personajele din *Schimbul* numele de Louis Laine — fiindcă într-adevăr personajul este înclicat și moale ca un scul de lînă. Dar dacă voia să dea un nume la fel de sugestiv și celui alt personaj, trebuia ca Thomas Pollock să fie completat cu echivalentul american al cuvîntului *Nageoire*. Fiindcă adăugat numelui *american*, acest cuvînt francez ia un caracter de poreclă peiorativă. Care nu se potrivește cu adevărul caracter dat de Claudel personajului. Mai ales așa cum el este înfățișat în cea de a doua versiune. Thomas Pollock poartă pecetea unei anumite specii de civilizații de care nu este însă răspunzător. Mai curînd victimă decît reprezentant al unei asemenea civilizații, el nu este un personaj negativ. Viziunea regizorală caricaturală, pe care o avea despre el autorul în epoca în care credea în virtuțile grotescului pe scenă, se datora intenției de a denunța prin îngroșare excesivă tarele unui mod de viață cu care țăranul din Tardenois-ul natal nu se putea firește împăca, deși același țăran îi înțelege fundamentarea practic realistă originară. Claudel nu putea adăuga în englezește cuvîntul *Nageoire*, fiindcă publicul francez nu l-ar fi înțeles. El nu este însă o poreclă declasatoare pentru că atunci ar fi fost scris cu litere mici și cu cratimă. De altfel, acest cuvînt este, în limba franceză, un termen aproape științific, desemnînd organul de orientare, de mare precizie și forță al înotătoarelor. În limba română, traducerea ar fi fost, dimpotrivă, deformant peiorativă, implicînd neapărat și cuvîntul *pește* iar diminutivul *aripioară* (fiindcă peștele nu are *aripi* ci *aripioare*, indiferent de dimensiunea lui) ar fi dat numelui o încărcătură străină de adevărata intenție a autorului. De aceea, în traducere, am lăsat numele în alcătuirea lui originală integrală numai în lista personajelor piesei, suprimînd *Nageoire* din dialoguri. Mai adăugăm că și Claudel folosește foarte

rar în aceste dialoguri numele integral de Thomas Pollock Nageoire.

Pentru aceleași motive de deosebire de spirit al limbii și de obișnuințe nu am tradus nici numele lui Louis Laine — care devenit Ludovic Lină ar fi dăunat ambianței poetice a piesei — așa cum, de pildă, nici o clipă nu ne-am gândit în transpunerea în limba franceză, să traducem — potrivit semnificațiilor lor — pitoreștile sau dramaticile nume dintr-un roman de Tudor Arghezi sau de Zaharia Stancu.

Bineînțeles, în cazul unei reprezentări a piesei, rămâne, totuși, la latitudinea regizorilor să folosească numele personajelor în felul în care vor crede ei de cuviință.

I. I.

PREFAȚA AUTORULUI

Chimia modernă a descoperit substanțe care, prin simplul fapt al prezenței lor, ele însele rămânând intacte, determină combinarea unor elemente indifferente unele față de altele fără această prezență. Aceste substanțe sînt numite catalizatori. Catalizatori se află și între suflete. Iată unul din ei, actor inert, expus pe o masă șchioapă, în centrul acestei piese intitulată anume Schimbul. Acest catalizator este banul. Banul ca posibilitate a altceva. Mijlocul aproape mistic de a-ți procura altceva. „Agentul de schimb“ Thomas Pollock este un soi de pontif căruia destinul i-a hărăzit puterea solemnă să hotărască și să cumpănească tot ce rezultă dintr-o comparație între valori. Totuși, zadarnic va fi făcut el să șoșnească teancul gros de bancnote verzi — dolari! — sub ochii unui sălbatic înzestrat cu o inexistență, să spunem congenitală, de buzunare? Teancul își păstrează puterea de sugestie, căreia nu i se poate rezista. Ultim reprezentant al unei rase condamnate, Louis Laine — în care crește puțin cîte puțin chemarea zărilor și a morții — se dusese să caute tocmai de cealaltă parte a oceanului singura făptură — Marthe, o femeie — în stare să aibă în același timp menirea și puterea de a-l smulge povirnișului pro-

priei lui firi, pe care aluneca. Dar nu se află oare și în marile orașe de la noi sălbatici, adică ireducibili, angajați în protestul — să fie acest protest în întregime nelegitim? — individului împotriva regulii? Drama Schimbul ne înfățișează unul din aceste conflicte în care îndrăgostiții, în ciuda atracției reciproce născută tocmai din tot contrariul pe care ei îl reprezintă, sînt despărțiți de interese divergente¹... Marthe este rațiunea, virtutea, mintuirea, viitorul simbolizat de copilul pe care-l poartă în pîntec. Dar cealaltă femeie, care-i stă împotrivă în acest joc al celor patru unghiuri, Lechy Elbernon întruchipînd Închipuirea, Necunoscutul, cîtă putere are ea asupra unui suflet tînăr, plin de taine și de cețuri? AKKERI EKKERI UKERI AN? iat-o procedînd la o nouă distribuire a rolurilor.

Nu sîntem noi, unii față de alții, propriile noastre Parce?

14 februarie 1952

PAUL CLAUDEL

PERSONAJELE

Louis Laine
Thomas Pollock Nageoire
Marthe
Lechy Elbernon

¹ Prin interese, Claudel înțelege aici năzuințe de ordin sufleteș, aspirații de trăire, de realizare în viață (n.tr.).

ACTUL I

America. Țărutul de răsărit. (Carolina de sud).

Louis Laine, gol. Abia a ieșit din mare.

Marthe (pălărie mare de pai, legată pe sub bărbie cu o panglică), pe un scăunel, cîrpește hainele lui Louis Laine.

Un leagăn spinzurat de un umbrar sau de orice altceva.

De preferință, la scurtă vreme după războiul de secesiune, pentru a da mai bine impresia unui soi de ev mediu american.

LOUIS LAINE

*(întinzîndu-se îndelung, pe cit de îndelungă este
și fraza pe care o rostește)*

Zi în care vezi limpede și care la fel ține pînă
își află împlinirea!

MARTHE

(se întrerupe din cîrpiți și-l privește)

Știi, Louis, toată noaptea a plouat.

Cu găleata, așa cum plouă pe-aici; și eu ascultam apa curgînd șiroaie și mă gîndeam la toți care trebuiau, ca și mine, s-o asculte...

(Coase.)

Ca și mine, în aceeași clipă, fie că atunci se treziseră, fie că somnul îi ocolește.

La miezul nopții, când se rostogolește înapoi din larg, marea s-a revărsat peste țărături

Cu tot vuietul ei și a improșcat pînă și ușa zăvo-rită.

Și acum uite: s-a tras iarăși departe.

Dar tu, nu-i așa, tu n-ai petrecut noaptea afară?

LOUIS LAINE

Ei!

Am mai văzut eu vreme și mare rea!

N-avea tu grijă: mă afluam într-un pat...

(Se joacă cu prosopul.)

Un pat foarte bun...

MARTHE

Unde?

LOUIS LAINE

(cîntat pe două note)

La ei...

MARTHE

Bine-ai făcut că n-ai rămas noaptea afară.

LOUIS LAINE

(tot pe două note dar cu un fel de silă)

Eh!

Împotmolit ca într-un nămol cleios în moleșeala așternutului, priponit printre cearșafuri!

Am ieșit din casă încă adormit, dar plin de voioșie și de visuri și din pini

Stropi mari îmi picurau pe umeri...

(Vorbește repede.)

...mi se rostogoleau de sus pînă jos. Și atunci, marea! Eu și marea ne cunoaștem bine și ne și avem bine... Pentru mine, marea e ca laptele supt din uger.

Am crezut că n-o să mă mai satur niciodată afundîndu-mă, mereu afundîndu-mă

Și ieșind apoi din nou la lumină. Dar ce s-a petrecut între timp? Soarele m-a păcălit și a răsă-rit tocmăi cînd eram în adînc. Ei da, tîlharul ăsta bătrîn mi-a făcut-o! Abia am mai apucat să mă cufund din nou ca să mă duc să caut.

MARTHE

Ce să cauți?

LOUIS LAINE

Banul de aur pe care-l aruncase în apă ca să mă reped să-l prind.

Cu dinții!

MARTHE

Și mi l-ai adus?

LOUIS LAINE

Cred că l-am înghițit.

MARTHE

(gînditoare)

Te-am văzut jucîndu-te de-a leul de mare. E plăcut să te speli...

LOUIS LAINE

Sigur că-i plăcut să te speli...

(O tăcere.)

MARTHE

Plecăm de-aici mâine, așa cum ai spus?
Ar fi timpul s-o știu și eu.

LOUIS LAINE

(cîntat)

Mii-ne?

Nu există mâine.

Pentru mine, astăzi e de-ajuns.

MARTHE

Acum, că s-au întors stăpînii...

(Tăcere. Louis Laine se duce și se așază pe scindura spînzurată de o creangă groasă, apoi se leagă de visător. Puțin cîte puțin, mișcarea se transformă în cuvinte.)

LOUIS LAINE

(deschizînd brațele cît îi sînt de lungi)

Zbor prin văzduh ca un șoim de baltă sau ca eretele în voia vîntului

Și văd lumea dezvăluindu-și întinderile sub văpăile soarelui și aud

Trosnetul i-lu-mi-nă-rii cuprinzînd

Pămîntul sub biruința soarelui, fluviile și toate apele care, din toate părțile, înaintează de-a lungul și de-a latul lui și drumeții care mișună mărunț pe cărări... *(ritmat de legănare)*... și drumurile de fier și casele risipite și toate orașele astea roșii, îmbucătățite de străzi, mornind prin fumul lor!

Dar eu... *(mai încet)*... eu mă uit numai să văd dacă nu aș putea prinde un iepure înainte ca să apuce s-o zbughească în pădure, sau o curcă pe vreo cracă.

MARTHE

(se așază lîngă el)

Știi...

Eu cred că ar fi mai bine să plecăm de aici, așa cum fusese vorba...

LOUIS LAINE

De ce?

MARTHE

Îmi spuneai, cînd m-ai luat, că aici o să trăim undeva, într-o căsuță a noastră...

Dar, bineînțeles, am să fac cum vrei tu, Louis!

(Din adîncul inimii.)

Nu-mi plac oamenii ăștia la care stăm.

E drept: a fost foarte frumos din partea lor că te-au luat aici ca paznic.

Numai că, vezi, nu mă-mpac cu omul ăsta care stă și se uită țintă la tine, cu mina în buzunar, ca și cum, pipăindu-și banii, ar socoti cît prețuiești.

Și femeia aceea... — cu siguranță femeia lui
(expresiv)

Ochii ei...

Felul ei de a rîde...

LOUIS LAINE

Screeching! Așa se spune aici.

MARTHE

Screeching! Da, așa e: *screeching!*

LOUIS LAINE

(Îi ia brațul și se folosește de el ca să-i arate ceva în depărtare)

Vezi?

MARTHE

Ce să văd?

LOUIS LAINE

Ceva ce s-a ivit în vreme ce tu spuneai prostii: un fum.

MARTHE

Nu văd nici un fum.

LOUIS LAINE

Acolo! E Baba-de-sub-valuri: își face mincare în bucătăria ei.

Are scoici drept urechi. Când marea scade, hornul bucătăriei iese din apă.

(Destul de repede.)

Încăperile ei sînt pline de veșminte de marinari, Mai multe ca pe tarabele telalilor.

Pline și de ceasuri și de fluieri

Și de clopote cu numele corăbiilor pe ele.

Și de bani de aur și argint — pe care marea i-a tocit, cum tocește pietrișul — și de saci plini cu peruzele și granate...

(Îi suflă în față cuvintele prin palmele făcute pîlnie în jurul buzelor.)

Într-o zi, fochistul de pe Narragansett...

MARTHE

Tu ai întotdeauna tot felul de întimplări de povestit...

LOUIS LAINE

Știu că ție nu-ți plac povestirile mele dar de ce n-aș fi slobod să sicii un pic pe fetița asta?

MARTHE

Spune mai departe...

LOUIS LAINE

Eu n-am fost crescut în orașe...

Un păianjen...

(Îi cuprinde încheietura mîinii.)

Un păianjen

Mă prionise de încheietura mîinii cu un fir și iarba îmi ajungea pînă la gît

Și din mijlocul pînzei lui, păianjenul îmi spunea povești — ca o femeie care toarce pe vatră.

Cunoșteam furnicile după nația lor și le urmăream cu privirea cum se duc și vin întocmai ca cei ce descarcă corăbiile, ca cei ce taie trunchiul copacului cu fereștrăiele, în lungul lui, și apoi pornesc cu o scîndură pe umăr...

Asta se întîmpla demult, cînd mai eram la doica mea.

Pe urmă, tatăl meu...

Tatăl meu? Să fi fost de-adevăratarea tatăl meu? Eu n-am avut niciodată nici tată, nici mamă; m-am născut singur!

Într-o zi, m-a luat cu el la întreprinderea unde avea o slujbă. Dar eu nimic nu știam să fac și mă ascundeam toată ziua în groapa cu cărbuni.

Ca să citesc *Biblia*.

Și luam bani din sertarul casierului.
Eu am sînge de indian în vine.
Indienii aveau un zeu căruia îi spuneau *Mincinosul*. Fiindcă n-a mai venit niciodată. Înțelegeți?

MARTHE

Înțeleg.

LOUIS LAINE

Nu se știe nimic despre pieile roșii. Nici cum, nici de unde au ajuns aici,

Fără să aducă nimic cu ei în aceste ținuturi, care erau ca o moșie părăsită și unde aveau prea mult loc.

Se războiau doar cu sălbăticiunile aflate de cînd lumea pe meleagurile astea. Între ei, trăiau în bună înțelegere și în prietenie.

Toți se cunoșteau unii pe alții și își spuneau pe nume, pe adevăratul lor nume, ca în familie, fiindcă toți laolaltă alcătuiau o mare familie.

Dar au venit albi.

Și de atunci nu mai e același lucru.

A început să existe Tom, Jack, Dick, fiecare cu petecul lui de pămînt; al lui și numai al lui — înțelegeți tu? — oprit altcuiva.

Ah! și-i de necrezut ce au ajuns să facă să se nască și să crească pe blestematul și spurcatul ăsta de pămînt!

Iar războinicul de altădată se duce ca pe aripa fumului.

(Proptindu-se pe picioare, împinge leagănul înapoi și-l ridică cît poate mai sus, ținînd-o strîns pe Marthe).

Acum văd cum trăiesc milioanele de oameni aici...

MARTHE

Mă doare!

LOUIS LAINE

(dă drumul leagănului)

Timplar! Aș vrea să mă fac timplar...

(Din nou se proptește ca să facă vînt leagănului.)

MARTHE

De ce timplar?

LOUIS LAINE

(cîntînd)

Surugiu de poștalion în California!

(Dă drumul leagănului)

MARTHE

Mi se face greață!

LOUIS LAINE

(sare din leagăn și, parcă inspirat, pocnește din degete liric și dansează sau, în tot cazul, sare și joacă pe loc)

Neostenitul ferăstrău

Scinteiază de-a lungul scîndurii; sînt ceasurile zece, zece dimineața, și fabricile sînt pline, școlile la fel și muncitorul în genunchi,

Ținînd un șurub între dinți, ia cleștele, în timp ce, în furnicarul Bursei,

Oamenii banului, cu ochi de surzi, latră și telegrafiază cu mîinile!

Și noaptea readuce plăcerile trupului.

Eu,

Eu nu fac nimic toată ziua; vinez singur, ascultînd țipătul veveriței, în timp ce razele soarelui mereu se tot mută.

(Încetează dansul. Se întoarce brusc.)

Au mai rămas cumva ceva bani în punga Doamnei mele?

(Se duce să se uite. Lîngă scaun este o pungă, în ea o altă pungă și în aceasta încă una.)

MARTHE

N-a mai rămas nimic.

LOUIS LAINE

Din toți banii pe care i-ai adus cu tine?

MARTHE

N-a mai rămas nimic.

(Louis Laine se întoarce și o privește lung, pe gînduri. Vrea să-și bage mîinile în buzunare dar își dă seama, cu părere de rău, că nu are buzunare.)

MARTHE

Da, așa e cum îți spun: n-a mai rămas nimic. De ce te uiți așa la mine?

LOUIS LAINE

(din nou brusc inspirat)

Băcan!

Băcan, băcan, m-auzi tu? Asta e! O să deschidem o băcănie în vest.

MARTHE

Cu ce bani vrei să deschidem băcănia?

LOUIS LAINE

(aproape cîntînd)

Deschidem o băcănie în vest cu banii lui Thomas Pollock!

Cu banii lui Thomas Pollock *incorporated*, o să ne facem băcani în vest. Chiar *incorporated* în firmă mi-a dat ideea asta.

MARTHE

Vrei să spui nevastă-sa...

LOUIS LAINE

Vreau să spun... nevastă-sa.

(Îi face semn cu ochiul să se așeze iar pe leagăn, apoi se așază și el lîngă ea dar în sens invers, așa că nu se pot privi decît dacă o vor neapărat. Ușoară legănare ca să facă să-i vină inspirația.)

Vezi? Ne-am dezlegat amîndoi de pămînt. Ne avîntăm ca îngerii! Nu mai sîntem legați decît unul de altul.

MARTHE

Ai grijă să nu-mi dai drumul.

LOUIS LAINE

Cum ți se pare? Nu stăm bine așa? Bărbatul și nevasta se înțeleg de minune numai cînd nu se văd.

MARTHE

De văzut, nu te văd, dar te țin cît pot de strîns; ah, băiețașule, din capul locului mi-am dat seama că o să trebuiască să te țin din toate puterile și vai de tine dacă mă lași!

Ce năstrușnică împerechere; să pornim noi în aceeași luntre, așa anapoda, stînd de-andoaselea, ca niște dansatori care se țin în brațe dar se învîrtesc unul în jurul altuia, fără să izbutească nicio-dată să vadă de-a binelea cum arată fiecare la față.

LOUIS LAINE

Ce are omul în suflet, numai de asta trebuie să ții seamă.

(Răsușește brusc frîghia leagănului în așa fel încît să-l întoarcă și să-și inverseze poziția față de public.)

MARTHE

Potolește-te odată! Nu mă mai chinui...

(Louis Laine întoarce leagănul la prima poziție.)

LOUIS LAINE

Îmi place să te chinui...

MARTHE

Chinuie-mă atunci! Un *job*¹... parcă așa se spune aci: *job*? Cu al naibii *job* m-am mai potcovit eu cu tine, afurisită piele-roșie!

LOUIS LAINE

Și încă cum!

MARTHE

Cum să fac ca să scap? Dacă te-aș lăsa, praful s-ar alege de tine!

Eu te iubesc, Laine. Și nu vreau ca indianul meu drag, așa cum e el, în tot ce face și-i trece prin

¹ Slujbă, funcție (engl.)

minte, dincolo de săbuiță, să-mi fie spart ca o jucărie.

Nu sînt fericită, Laine! Sînt geloasă, Laine. Da, știu, lucrurile astea nu trebuiesc spuse, nu te supăra; de altfel, poate nici nu voiam să spun chiar asta...

Te mă dori. Ce prostie e să te doară cineva!

Ce poznă mi-o mai face netotul, cînd e singur și o ia razna? Ce-o mai fi născocit? Ce năzbitie mai pune la cale?

Mă întreb cîteodată: cine mi l-o fi hărăzit ca să am grijă de el, de spînzuratul ăsta scos din ștreang?

LOUIS LAINE

Mă întreb și eu. Cu toate astea, să știi că, fără doar și poate, noi, unul pentru altul eram făcuți. Așa cum sîntem noi, unul de-andoaselea ăluilalt.

Dar crezi tu că mi-e chiar atît de bine că sîntem făcuți unul pentru altul?

Am douăzeci de ani. Toată lumea e sigură că am douăzeci de ani. La douăzeci de ani, nu e prea vesel să simți că ești făcut unul pentru altul.

MARTHE

Vesel sau nu...

LOUIS LAINE

Și atunci, și atunci,

De ce să nu-ți fie îngăduit să faci o mică încercare, din cînd în cînd?

MARTHE

Să nu încerci așa ceva!

LOUIS LAINE

(prostindu-se)

Așa... un fel de mică încercare artistică...

MARTHE

Să nu încerci... Nu face pe istețul. Până la urmă, ar fi rău de tine, sint sigură de asta...

LOUIS LAINE

Îți vorbeam de un păianjen adineauri.
Nu e adevărat. Nu e păianjen. E o bufniță. Un fel de bufniță de pădure care cîntă ca cucul. N-am izbutit niciodată să-i mai dau de urmă.

MARTHE

Eu sint bufnița?

LOUIS LAINE

Tu nu ești bufniță, tu ești privighetoarea mea. Numai acolo, de unde vii tu, de cealaltă parte a lumii...

MARTHE

A lumii adevărate?

LOUIS LAINE

... a celei adevărate, sint privighetori. Bărbați și femei.

MARTHE

Privighetorița nu cîntă.

LOUIS LAINE

Numai el cîntă.

MARTHE

Nu te-am auzit niciodată...

LOUIS LAINE

Trebuia să ascuți.

(*Tăcere adîncă. Louis Laine visează.*)

„Mindro! Mindro! Mindro!”

MARTHE

Ce-o mai fi și asta? „Mindro! Mindro! Mindro!”

LOUIS LAINE

„Mindro! Mindro! Mindro!” Nu-ți mai aduci aminte?

Un cearșaf era întins pe iarbă și cineva izbea cu o piatră într-o cratiță și striga: „Mindro! Mindro! Mindro!”

MARTHE

Îmi aduc aminte. Așa se face la noi ca să ademenеști albinele, roiurile de albine!

Cad amеțite pe cearșaf și stupul e gata să le primească.

LOUIS LAINE

Stăteam și ascultam în dosul pîrleazului, îmi era sete, Doamnel ce sete mi-era! N-am putut să mă mai stăpînesc: am sărit peste pîrleaz.

MARTHE

Și ai venit și te-ai așezat în spatele meu.

LOUIS LAINE

Și ție ți s-a părut foarte firesc, ca și cum pe mine m-ai fi așteptat...

MARTHE

Pe tine te și așteptam...

LOUIS LAINE

Te văd și acum uitându-te cu coada ochiului la mine, rîzînd.

Sedeai pe iarbă și eu la fel, la spatele tău.

Aveai o felie mare de pîine în mină și o ungeai cu unt, pentru copii.

Mi-ai dat-o mie.

MARTHE

Era bună?

LOUIS LAINE

Și cidrul era bun...

Mi-era sete... mi-era foame!

Teii miros atît de frumos în luna iunie...

MARTHE

Așa a fost sorocit ca mireasma lor să se împletească cu a finului cosit.

LOUIS LAINE

Și eu, din spate, mă uitam la gîtul tău. Și...

MARTHE

(tulburată)

Știu...

LOUIS LAINE

„M-ai rănit, prietenă, cu un singur fir al părului tău de pe gît...”

În *Biblie* scrie așa.

Și atunci, peste mireasma finului cosit și poate a teilor, ce m-a plesnit dintr-o dată peste față ca o palmă zdravănă? Trandafirii aceia roșii...

MARTHE

Așa ți-a trebuit!

LOUIS LAINE

La toate astea, da, la toate astea mă gîndeam din nou pe corabie.

Tu erai pilotul. Pe tine te puseseși în față ca să găsești calea; tu erai pilotul.

Iar eu mă așezasem în locul tău, în spatele corăbiei, cu capul întors spre vechiul țărîm.

„Mindro! Mindro!” parcă striga acolo, rămas departe, bătrînul continent, bătînd într-o cratiță.

Și eu mă strîmbam la el.

Dar — ai să mă crezi dacă am să-ți spun? — mai-mai să alerg la căpitan și să-l rog să se întoarcă.

MARTHE

Nu ar fi fost cu putință. În fața noastră era steaua aceea mare care ne-ar fi împiedicat să ne întoarcem.

LOUIS LAINE

E adevărat. De vreme ce plecasem, era mai bine să mergem tot înainte.

MARTHE

Și știi — nu ți-am spus-o încă — am regăsit-o aici.

LOUIS LAINE

Ce-ai regăsit?

MARTHE

Cum ce? Steaua! Ca și păsările, își are și ea cuibul ei, bine ascuns printre crengi și printre păpușuri. În nopțile lungi în care mă lași singură, stau de vorbă cu ea.

LOUIS LAINE

Știi ce și-a pus în gînd Thomas Pollock să facă din locul ăsta în care ne aflăm?

Un sanctuar. Un sanctuar numai al păsărilor și al plantelor rare. Al naturii. Și eu voi fi paznic...

Nu cu chipiu verde cum sînt paznicii în Franța, ci cu pușcă și gloanțe adevărate ca să alunge hai-manalele...

MARTHE

Un sanctuar! Îmi place cuvîntul ăsta.

Știi că am fost să mă plimb pe acolo. Și am recunoscut numaidecît locurile.

Pletele acelea lungi care atîrnă de crengi, ca niște văluri de văduvă... Așa ceva nu se poate născoci. Cineva m-a purtat cîndva, în vis, pe acolo.

LOUIS LAINE

Pletelor lungi, cum le zici tu, li se spune aici „mușchi spaniol“. Dar nu e mușchi fiindcă nu sînt prinse de copaci.

Au fost aruncate așa, ca niște mantile peste crengi, de frumusețe.

(Se lasă pe spate.)

Pentru „efect“.

Și pe dedesubt, apa, da, pe alocuri apa clipește pe dedesubt neagră, neagră ca cerneala, din pricina unui soi de nuci care cad în ea. Sticlă neagră.

Dar ce focuri de artificii aprind în desigurii aza-leele, primăvara!

MARTHE

Trebuie să fie ținutul despre care am citit într-o carte. Era vorba acolo de o fecioară pe care un zeu o răpise ca s-o aducă aici. Iubitul ei a venit după ea, s-o caute și s-o aducă înapoi în țara lor, în adevărata lor țară. Numai că trebuia să ia bine seama: nu avea voie să se întoarcă cu fața spre ea. Dar el s-a întors...

LOUIS LAINE

Nu trebuia...

MARTHE

E tocmai povestea noastră. Vreau să spun tocmai contrariul ei. Eu venisem, în vis, să te caut pe tine aici, în străfundul acestui „sanctuar“. Erau și vălurile și toate aceste prezențe din jurul nostru.

Numai că sfîrșitul nu a fost la fel. Tu m-ai adus pe mine înapoi, aici.

LOUIS LAINE

Ține-mă bine ca nu cumva să mă fac într-o bună zi nevăzut, nu se știe cum, printre toate aceste prezențe ascunse în văluri.

MARTHE

Nu e bine să spui asemenea prostii. Prezențe, neprezențe, cu sau fără văluri, nu se face nimeni nevăzut așa dintr-o dată fără ca eu să nu prind de veste.

Atunci la ce ai mai venit să mă iei de acolo de unde m-ai luat? Iar eu, din parte-mi, la ce...

(*Lungă pauză.*)

... la ce-aş mai fi venit să te caut în mijlocul acestor mlaştini cu broaşte?

LOUIS LAINE

Nu sînt mlaştini cu broaşte, e un sanctuar...

MARTHE

Un sanctuar cu broaşte... Aud un broscoi în fiecare noapte; are un glas de ţircovnic...

LOUIS LAINE

Ține predici lunii.

MARTHE

El predică lunii cum eu predic unei anume stele care s-a ascuns în mocirlă. Dar eu tot am găsit-o!

LOUIS LAINE

Nu-mi place să fiu găsit.

MARTHE

Tu ești *job*-ul meu. Dacă mă faci să nu izbutesc, ar fi păcat. La ce aş mai fi de folos atunci?

LOUIS LAINE

Nu-mi place să fiu găsit!

MARTHE

Da' eu tot te-am găsit. Crezi tu că eu n-am înțeles oftatul acela din adînc, aproape sughit de plîns, al omului care, pentru prima dată, pătrunde o femeie? Biet copilandru al nimănui căruia bunul Dumnezeu îi trimite o mamă? Ah, am făcut un jurămint în clipa aceea și niciodată n-ai să mă

poți dezlega de el. Nu numai ție ți-am jurat, ci acelui soi de stea din adîncul pieptului, din miezul făpturii noastre, din noroiul în care mi-o auzeam bătînd.

LOUIS LAINE

Tu ai să mă aduci pe lume?

MARTHE

Da, pe lume. De ce nu? Nu-i minunat lucru să vii pe lume? Să dai la iveală steaua care ești fără să fi știut? În loc să vrei să te faci nevăzut, să fii tovarășul cuiva, al cuiva al cărui *job* este să facă să strălucească steaua care ești fără s-o știi? Al cuiva mai tare ca tine însuși?

La fel faci cu America ta. Crezi că mă sperie America ta. Nu, nu mă sperie, nu-mi e frică, sînt mai tare ca ea!

LOUIS LAINE

Ce vrei cu mine?

MARTHE

Vreau să te-nvoiești cu jurămintul pe care de la cea dintîi împreunare a noastră l-ai jurat în străfundul măruntaielor mele.

LOUIS LAINE

Mă-nvoiesc.

(*Intră Thomas Pollock cu Lechy Elbernon. Thomas Pollock are o tresărire neplăcută văzînd ținuta neașteptată a salariatului său și se așază în fața lui Lechy cu s-o scutească de acest spectacol.*)

(*Tăcere stînjenoare.*)

LECHY ELBERNON

Pantalonii dumitale, domnu' fool!¹

Își desfășoară șalul sau deschide umbrela în timp ce Louis Laine își trage pe el pantalonii.)

LECHY ELBERNON

(făcînd gestul de a sufla într-o goarnă)

Tu-tu-tu-tu! Stăpinul! Vă prezint pe stăpinul vostru. A sosit! Chiar acum a sosit. Și numaidecît a și vrut să-și ia în stăpinire distinșii lui oaspeți. Pînă acum n-a avut timpul să facă cunoștință cu ei. De aceea a și vrut să și-i ofere numaidecît, fără să mai piardă o clipă.

LOUIS LAINE

(acum prezentabil dar cu bustul gol)

Vă credeam în Canada...

(O tăcere. Thomas Pollock arată cu bărbia partea de îmbrăcăminte care-i lipsește lui Louis Laine, ceva cu pătrate mari roșii, care este întins la uscat pe o frîghie.)

LOUIS LAINE

(nedumerit că nu a primit răspuns și neînțelegînd gestul)

Vă credeam în Canada.

(Thomas Pollock: aceeași mimică. Rîzînd, Lechy Elbernon face un pas, ia de pe frîghie cămașa cu virful umbrelei, apoi se așază cu spatele la el ca să-i folosească de paravan. După o clipă, Louis Laine apare all complete. O tăcere.)

¹ Zănatie (engl.).

THOMAS POLLOK

Nu. Vin de la Denver.

(Tăcere. Toți patru se privesc îndelung, cîntărindu-se parcă din ochi.)

LOUIS LAINE

Umblă vorba că nu prea merg lucrurile bine pe acolo.

THOMAS POLLOK

Yes, sir! De cînd India nu mai bate monede de argint, toți sînt în pom, asta-i sigur. Dolarul a scăzut la cincizeci și patru de cenți, *man*¹!

Aurul e totul; nu există altă valoare sigură decît aurul. Nimeni nu mai crede în argint.

Eu am spus-o întotdeauna: o singură valoare, un singur preț, un singur metal.

LOUIS LAINE

Atunci e cam de rău pentru afaceri, nu?

THOMAS POLLOK

*Well*²!

LOUIS LAINE

Dar dumneavoastră puțin vă pasă!

THOMAS POLLOK

Well!

MARTHE

Dumneata, domnule Thomas Pollok, ești... sam-sar. Parc-așa se spune, nu?

¹ Omule (enlg.).

² Așa e (enlg.).

THOMAS POLLOCK

Eu sint tot.

LECHY ELBERNON

Tot. El e tot, înțelegi?

THOMAS POLLOCK

Cumpăr tot, vind tot. Dacă aveți pantofi vechi de vinzare, aduceți-mi-i.

LECHY ELBERNON

N-ați văzut niciodată casa lui din New York?

THOMAS POLLOCK

Old Slip, see?

E pe stînga: clădire veche, cu ceas.

Trebuie să v-o arăt într-o zi.

În ea sint sumedenie de lucruri. Așa cum în subsolurile hotelurilor se află mașinăriile și cum bisericile sint zidite peste moaște de sfinți.

Temeliile locuinței mele adăpostesc aur și argint în case de fier aliniate ca niște butii; tot acolo sint depozitate și acțiunile și celelalte lucruri de preț.

Și așa cum, duminica, trimiți fetița să-ți tragă bere într-o cană,

Și banii tot din pivniță se scot.

(Cu o solemnitate aproape religioasă.)

Deasupra beciurilor se află casieria, în dreapta sint birourile băncii și, în stînga, agenția de va-poare și de navlu.

Iar și mai sus, la etajul de deasupra, mă aflu eu.

Da, eu, Thomas Pollock *incorporated* și acolo se află și serviciul meu telegrafic.

Tac, tac, tac! Tac, tac, tac!

Aveți Chicago, aveți Londra, aveți Hamburg!
Iar eu mă aflu în mijlocul unei sumedenii de miini, care parcă fac tot soiul de semne, eu, Thomas Pollock *incorporated*, ca cineva care mereu întrebă și mereu răspunde.

LECHY ELBERNON

Strașnic! Dă-i înaintel!

Iată-l că se înfierbîntă, ca atunci cînd are pe cineva de desființat. Nu te lăsa, urs alb!

LOUIS LAINE

*You are pretty smart, are you?*¹

THOMAS POLLOCK

Well, trebuie să știi să te ții tare cînd vinzi, și să pari sigur de tine, ca și cum ai ști dinainte totul, cînd eu nu știu nici măcar cum va fi vremea mine.

Fiecare zi își urmează cursul ei dar eu am ajuns să cunosc lucrurile în ele însele.

Am făcut doar tot felul de *job-uri*. Știu totul, am minuit totul, am chibzuit totul, am negociat și am făcut comerț cu toate.

Am învățat cum se fac toate, unde se simte nevoia de ceva și de ce anume, care este costul transportului, care sint stocurile aflate pe piață și cît e prima de asigurare;

Am mereu în evidență, sub ochi, scadențele și sint tare și la aritmetică.

Sint ca un negustor care stă în prăvălia lui și socotește

Fiindcă, întocmai ca și Justiția
Negotul ține în mînă un cîntar

¹ *Esti foarte îndemînat, nu-i așa? (engl.).*

Iar eu sînt ca limba aceea de metal care se mișcă pe cumpăna talgerelor.

LOUIS LAINE

(*se uită la amindoi cu o nesfîrșită admirație și-i arată pe fiecare cu cîte un deget*)

Oh!

THOMAS POLLOCK

Ce, „oh“?

În afaceri nu există oameni bogați. Singurul lucru care contează este cumpănirea socotelilor la inventar.

O cifră la lichidare.

(*Tăcere. Lechy Elbernon vorbește încet cu Louis Laine.*)

LECHY ELBERNON

Ba da, ba da! Țin neapărat! Vreau să văd cum v-ați instalat.

LOUIS LAINE

Așa și așa...

LECHY ELBERNON

Nu face nimic. La New York, ne ducem cîteodată să dăm o raită prin *slum*-uri. Așa se numesc maghernițele săracilor. Cînd faci o astfel de trăsnaie, se spune că faci *sluming*. E interesant.

Hai vino să-mi arăți cum v-ați instalat.

(*Lechy îl ia de braț și ies amindoi din scenă. Marthe își reia cîrpitul. Thomas Pollock se uită lung la ea. Tăcere.*)

THOMAS POLLOCK

Ce faci acolo?

MARTHE

Ce vezi și dumneata: cîrpesc.

THOMAS POLLOCK

Asta nu-i o treabă de cucoană.

MARTHE

Păi nici nu sînt cucoană...

THOMAS POLLOCK

La noi, femeile nu muncesc.

(*Tăcere. Se uită mereu la ea.*)

Nu-i așa... ești mai mare ca el? Cîți ani ai? Douăzeci și cinci, nu?

MARTHE

Nu.

THOMAS POLLOCK

Mai puțin sau mai mult?

MARTHE

Mai puțin.

THOMAS POLLOCK

Well!

(*Lungă tăcere.*)

*Elopement*¹, nu? Ai fugit cu el, nu? Tatăl nu se învoia, *didn't, he*²?

MARTHE

Nu te privește...

¹ *Fugă, răpire* (engl.).

² *Nu-i așa?* (engl.).

THOMAS POLLOCK

Stai, nu te supăra. La noi, fetele se mărită după placul lor.

(O privește în tăcere.)

Ia spune, te bate?

MARTHE

De ce trebuie să-mi pui toate întrebările astea?

THOMAS POLLOCK

Nu văd nici un rău în asta! Poate că se mai și îmbată uneori... Ar fi bine să ai întotdeauna un pistol la îndemână.

Și ce gânduri aveți? Cum o să vă descurcați?

MARTHE

Până una alta, ai binevoit să ne angajezi aici...

THOMAS POLLOCK

Well... Și pe urmă?

MARTHE

Nu știu. N-ai vrea să-l iei în întreprinderea dumitale?

THOMAS POLLOCK

Ascultă bine ce-ți spun:

(Solemn.)

Nu l-aș lua nici ca să-l pun la ascensor.

MARTHE

De ce spui așa?

THOMAS POLLOCK

Nu-i bun de nimic. Nu valorează nici măcar un cent.

MARTHE

(se ridică)

Nu-i adevărat! Cum poți spune așa ceva?

THOMAS POLLOCK

Nu știe să facă nimic cu banii; tot ce-i spui îi intră pe-o ureche și-i iese pe cealaltă. E ca un om care n-are buzunare.

(Concluzie hotărâtă.)

Părăsește-l! Nimic nu-i de făcut cu el.

MARTHE

Cum să-l părăsesc? Doar sint măritată cu el!

THOMAS POLLOCK

Ei și? Divorțul nu a fost inventat de florile mărilor.

(Se aude risul în hohote al lui Lechy Elbernon.)

Și eu sint însurat.

Cel puțin așa cred. Nu-mi mai aduc bine aminte.

Cred că ne-a cunutat cineva. Eram așa de ocupat că n-am fost atent.

Cred că era un baptist.

Nu-mi amintesc deloc. Parcă era farmacist. Dar n-are importanță.

Divorțul, cum spuneam și adineauri, nu a fost inventat de florile mărilor.

(Tăcere.)

Cum de te-ai lăsat prinsă de el?

MARTHE

Așa mi-a venit mie bine.

(*Thomas Pollock face, stingaci, un pas spre ea, apoi încă o jumătate. Dar gândurile lui, foarte limpezi, nu trebuie indicate decât printr-o tresărire a degetelor. Marthe se trage înapoi. Louis Laine și Lechy Elbernon se întorc.*)

LECHY ELBERNON

(*se uită cu un rîs ironic la amîndoi*)

Hello!

(*Adresîndu-se Marthei.*)

Sper că nu te-a plictisit prea rău? Cum stau acțiunile *Nyack and Northern*? Ți-a povestit cum s-a năpustit ca un rinocer în *corner*-ul deținătorilor seului?

THOMAS POLLOCK

(*mormăie*)

Nonsense!

LECHY ELBERNON

(*cu un ton afectat*)

Scumpa mea!

Ce drăguț e cuibul vostru!

Cum faci să ții totul atît de curat fără nici o slujnică?

Chiar dumneata freci dușumelele?

MARTHE

Da.

LECHY ELBERNON

Strălucesc de curățenie. La noi, slujnica nu le lustruiește așa de bine.

Și v-ați făcut și o grădină, o adevărată grădină! Am văzut rufele întinse pe sfoară în ea. Louis...

(*Se uită la el cu coada ochiului.*)

... nu voia să mă lase să intru în grădină.

Dar, spune-mi, tot singură speli și rufe? Ah, ce obositor trebuie să fie!

MARTHE

Eu pot să muncesc.

LECHY ELBERNON

O, dear!

Fiecare cu gusturile lui! Eu n-aș putea!

(*Pauză.*)

Ce liniște! Marea e ca un ziar pe care l-ai deschis, un ziar cu rînduri și litere.

Și acolo, în fund, dincolo de limba aceea de pămînt, se văd trecînd marile corăbii ca niște castele de pînză.

Scumpo, vorbeam tocmai despre dumneata. E adevărat că nu ai fost niciodată la teatru?

MARTHE

Niciodată.

LECHY ELBERNON

Oh! Și că niciodată nu ieșiseși din ținutul în care te-ai născut?

(*Marthe face semn că-i adevărat.*)

¹ Dragă (engl.).

Și uite că el te-a adus tocmai aici!
Eu cunosc lumea. Am fost pretutindeni. Și de-o parte și de cealaltă a cortinei. Tot timpul am stat de amindouă părțile cortinei. Nu știu dacă știi că eu sint actriță. Joc teatru.

Dar dumneata nici nu știi ce-i teatrul...

MARTHE

Nu știu.

LECHY ELBERNON

(ia o atitudine ca pe scenă și dă drumul glasului ca și cum ar recita un rol)

De-o parte-i scena și de cealaltă e sala.
Totul e închis de jur împrejur și oamenii vin seară de seară și se așază în rânduri, unii în spatele altora și se uită. Da, se uită.

MARTHE

La ce? Ce pot vedea dacă totul e închis?

LECHY ELBERNON

Se uită întâi la cortină.
Și când se ridică cortina, se uită la ceea ce se află în dosul ei.

Atenție, atenție! Ceva o să se petreacă!
Ceva neadevărat dar ca și cum ar fi adevărat.

MARTHE

La ce bun dacă nu e adevărat?

LECHY ELBERNON

Adevărat, adevărat! Toată lumea simte că adevărul e perdeaua.

Toată lumea își dă seama că, după perdea, se află ceva.

THOMAS POLLOCK

O altă perdea?

LECHY ELBERNON

O pasiență. Ceea ce noi numim o pasiență. Ceva care te ajută să ai răbdare. O perdea care se mișcă!
În viața noastră, nimic nu se petrece. Nimic care să se desfășoare de la un capăt la celălalt. Nimic nu începe și nimic nu se sfârșește.

Merită osteneala să te duci la teatru ca să vezi ceva ce se petrece. Înțelegi? Care se petrece în toată legea. Care începe și sfârșește.

(Se întoarce spre Louis Laine.)

Și tu, băiețașule, ce părere ai despre teatru?

LOUIS LAINE

Este locul care nu se află nicăieri. S-au pus garduri ca să nu poți intra. Dar după ce ai intrat, te simți cineva. Toți care intră acolo se simt împreună cineva. Cineva care așteaptă. Cineva care privește.

MARTHE

La ce privește?

LOUIS LAINE

La ce o să vină.

LECHY ELBERNON

Și eu vin, eu!

Și merită să vii. Să vii și să te dăruie acelei blestemate și uriașe guri căscate de parcă ar vrea să te înghită.

Și să-ți faci ție bine cu fiecare mișcare pe care o săvârșești cu artă și cu patimă, pentru ea, pentru acea gură, ca s-o tulburi și s-o stăpânești.

Și este destul să-mi fi auzit glasul și să las cu meșteșug și furie să-mi țighească fiecare cuvint, ca să simt pe mine toate sufletele care se făuresc, se transformă și se călesc din nou, cu puternice lovituri de ciocan pe sufletul meu.

Și eu, eu sint pe scenă și, necruțătoare, în întregime goală, mă dărui tuturor:

Casierului care știe că mline

Va veni controlul să-i verifice scriptele,

Mamei adultere al cărei copil a căzut greu bolnav

Și celui ce a furat prima oară și celui ce a trindăvit toată ziua.

Eu sint aceea care sosesc pentru toți ca o vijelie și care, cu fiecare lovitură dată drept în față și din plin, le smulg inima cu artă, cu furie, necruțătoare, pe de-antregul goală.

LOUIS LAINE

Uitați-vă la ea. Mi se face frică. Personajul pe care-l intruchipează îi iese prin toți porii.

THOMAS POLLOCK

Linișteți-vă! Joacă...

LECHY ELBERNON

Eu vin, eu!

MARTHE

Intotdeauna vine o femeie...

LECHY ELBERNON

E adevărat, intotdeauna vine o femeie. Și această femeie... este necunoscuta, făptura care sosește ca o solie a necunoscutului și nimeni și nimic pe lume nu poate să poarte mai viu grăitor ca ea solia necunoscutului.

(Arătînd-o pe Marthe.)

Această cuconiță, de pildă, care ne-a sosit din cealaltă parte a bălții cu scrumbii, vreți să-i joc eu rolul ei?

L-aș juca mult mai bine!

MARTHE

De ce nu?

LECHY ELBERNON

Soția virtuoasă cu o vinișoară albăstruie pe tîmplă,

La fel

Fecioara,

Curtezana dezamăgită,

Pitia cu spumă verde pe buze, strivind între dinți frunza de laur profetic.

Și cînd strig cu un anume glas pe care mi-l știu...

MARTHE

Cum îi sticlesc ochii! Nu te uita la mine cu căutătura asta de fiară flămîndă!

LECHY ELBERNON

Dar trebuie să mă uit bine la tine. Cine știe dacă nu va fi nevoie să mă folosesc și de necunoscutul pe care și tu îl intruchipezi, draga mea.

Da, *draga mea*. Fiindcă îmi ești foarte dragă.
De ce nu vii de loc pe la mine?
Vino! Vreau tocmai să-ți cer ceva.
Și cred că și gentlemanul acesta are ceva de vor-
bit cu celălalt gentleman.
Să nu-i stînjenim. Vrei să-i lăsăm singuri?

THOMAS POLLOCK

(lui *Louis Laine*)

E adevărat. Am ceva să-ți spun.

(Cele două femei ies. Cu spatele la public, *Thomas Pollock* își dă la o parte pulpana redingotei și bagă mîna în buzunarul pantalonului unde se poartă revolverul. Rămîne cîteva clipe nemișcat. Apoi brusc scoate din buzunar un teanc de dolari pe care îl pune sub nasul lui *Louis Laine*.)

THOMAS POLLOCK

Ce-i aici, *gentleman*?

LOUIS LAINE

Away! Ia te uită ce-a scos din frigider!

THOMAS POLLOCK

(*mirosind teancul*)

Hm! E drept că a trecut prin multe mîini
Dar eu nu găsesc totuși că ar mirosi urît.
Spune: ce-i asta, *gentleman*?

LOUIS LAINE

Hirtie veche căre miroase a pește.

THOMAS POLLOCK

(ridică pachetul cu respect și solemnitate)

Da, dar uite ce scrie pe ea: *dolari*.

THOMAS POLLOCK

Ia bine aminte la ce-ți spun acum.
Cel ce are un anumit lucru nu are decît acel lucru
și nu altceva.

Dar acest lucru este o valoare în sine și avînd
acel lucru, fiecare poate avea mijlocul de a dobîndi
un alt lucru în locul lui.

Înțelegi?

(*Accentuînd pe cuvinte.*)

Are deci mijlocul de a avea altceva în schimb.
Pricepi? *Altceva!*

Și nu există lucru pe lume care să-ți pară veș-
nic bun. Așa se întîmplă și cînd ești sătul: nu-ți
mai face plăcere să mănînci.

Atunci poți să cedezi altcuiva ceea ce ai, obți-
nînd, în schimb, prețul pe care-l merită.

LOUIS LAINE

Nu poți avea chiar totul...

THOMAS POLLOCK

Ba da! Tocmai că poți avea
Totul!

La prețul pe care-l socotești că se cuvine.
Și dacă ai bani să plătești acest preț, poți obține
orice.

LOUIS LAINE

(atingînd cu vîrful degetelor teancul de dolari, cu
teamă și respect)

Well!

THOMAS POLLOCK

(uitîndu-se pîntă la el)

Și dacă airăsfoiteancul — dar nu e nevoie să-l
răsfoiești fiindcă eu sint un om cinstit — ai vedea
că toate hirtițele astea la un loc fac mulți dolari.

(Gest cabalistic.)

Un capital! Un capital!

LOUIS LAINE

Un capital!

THOMAS POLLOCK

(uitindu-se fix în ochii lui)

See, man!

Spui: un lucru cîntărește atît, nu?

Atîtea kilograme și că ai în stoc atîția *bushels*
de grîne sau atîtea galoane de petrol;

Și socotești apoi cît valorează în dolari toate
aceste cantități,

Fiindcă după cum totul

Are

O greutate și o măsură

Totul

Valorează atît sau atît.

Totul adică orice lucru care poate fi dobîndit
cu un preț și vîndut cu un altul

Socotit în dolari.

LOUIS LAINE

Well! Eu n-am avut în buzunărelul de la jiletcă
decît niște biete hîrtioare ca foițele de țigară

Și, uite ce purcoi de dolari a scos el din buzunar...

Numai să ai bani...

LOUIS LAINE

(uitindu-se la dolari)

Well, sir!

THOMAS POLLOCK

(violent)

Cash!

LOUIS LAINE

Well, sir!

THOMAS POLLOCK

(punîndu-i dolarii în mînă)

Take that, man!

LOUIS LAINE

(încizînd aproape jumătate mîna pe dolari)

Ce, ce? Ce faceți? De ce îmi dați toți banii ăștia?
Nu vreau să-i iau!

THOMAS POLLOCK

Take that, man, I say!

Ia banii, ascultă ce-ți spun. Ce-nseamnă pentru
mine o biată mie-două de dolari?

(Vehement.)

Și or să mai pice și alte mii. Hai, bagă asta în
buzunar.

¹ Bani gheață (engl.).

² Ia-i, omule (engl.).

³ Ia-i, omule, ți-am spus (engl.).

LOUIS LAINE

Eu n-am buzunare.

(Neașdind în ce să-i pună banii, Thomas Pollock aruncă pachetul de dolari pe masă și peste el pune cărămida cu care era proptit un picior al mesei.)

THOMAS POLLOCK

Și acum, ia bine aminte la ceea ce am să-ți spun. Cîți ani ai?

(Tăcere.)

LOUIS LAINE

Douăzeci de ani.

THOMAS POLLOCK

Douăzeci de ani! Hm! Ai șters-o cu banii stăpînului?

LOUIS LAINE

Lucram la taică-meu. Care ține un fel de bancă în Far-West.

THOMAS POLLOCK

Ascultă bine ce-ți spun. Ce ai de gînd să faci? Spune-mi drept... aș putea să te ajut...

LOUIS LAINE

Nici eu nu știu bine.

(Face o mișcare ca și cum ar vrea să spună ceva. Apoi deschide larg brațele, arată toată zarea și zîmbește.)

THOMAS POLLOCK

Ei da, înțeleg. Și eu am fost așa. Nu puteam sta mereu în același loc, să fac mereu același lucru. Numai că, vezi, dumneata ai o nevastă, și-aici e buba...

LOUIS LAINE

Da, dar ea face tot ce vreau eu.

THOMAS POLLOCK

Acum, poate. Dar așteaptă să aibă copii... Și atunci ai să vezi.

Ești prins în laț.

Acum nu mai e de glumit, trebuie să dormi cum ți-ai așternut.

Cumpără păpic, cumpără pantofi, cumpără boarfe. Și, dă bani, dă bani, dă bani!

Nu mai ai nimic care să fie numai al dumitale. Nici dumneata însuși nu-ți mai aparții, nici ziua, nici noaptea.

Va trebui să trudești ca un cal într-o mină.

Și nimeni nu va voi să-ți dea de lucru; să se-nceurce cu dumneata.

LOUIS LAINE

Credeți chiar așa, că nimeni?...

THOMAS POLLOCK

Îți spun adevărul adevărat.

Un adevăr mai de neclintit ca cea mai neclintită stîncă.

Nu, nimeni nu-ți va da nimic.

(Ridică mîna ca pentru un jurămint.)

LOUIS LAINE

Și ce-am să mă fac atunci?

THOMAS POLLOCK

Don't know!...

LOUIS LAINE

N-ar fi trebuit să mă însor...

THOMAS POLLOCK

N-ai o para...

O para „roșie“ cum se spune aici.

Ehei! Ai să vezi că nu-i ușor să faci bani fără bani!

E ca și cum ai vrea să scormonești pământul cu unghiile.

Ești prins în laț...

Ha, ha! A știut cum să pună mîna pe dumneata! De acum înainte n-ai să mai fii liber să umbli hoinar, încoace și-ncolo, după pofta inimii.

LOUIS LAINE

Ba am să umblu! Nimeni n-a pus mîna pe mine!

THOMAS POLLOCK

Well...

LOUIS LAINE

Sînt liber. Nimeni n-a pus mîna pe mine! Viața mea este numai a mea, nu a altora!

THOMAS POLLOCK

Ce-i, la urma urmei, o femeie? E plină lumea de femei, nu-i numai una singură!

LOUIS LAINE

Ea a vrut s-o iau cu mine...

¹ Nu știu (engl.).

THOMAS POLLOCK

(scoate din buzunar un pumn de bănuți și de monede de argint; în gestul lui este o patimă reținută)

Uite aici! Ce reprezintă bănuții ăștia, gentleman?

(Accentuînd puternic.)

Viața, libertatea dobîndită odată pentru totdeauna!

Pleacă! Am să-ți dau eu tot ce-ți trebuie.

(Cu un oftat, trage adînc aer în piept și continuă să se uite drept în ochii lui Louis Laine. Tăcere.)

Gîndește-te bine, tinere. Eu sînt un om cucernic dar cînd vreau...

(cu o gravitate onctuoasă)

... să am un lucru...

Înțelegi? Este un fel de datorie față de mine însumi. Altfel nu se poate...

Trebuie!

Ești Louis Laine și eu sînt Thomas Pollock!

Nu-mi sta în cale!

Trebuie. Eu n-am vreme de pierdut.

Ce rost are să te împovărezi cu o femeie

Ca s-o nenorocești, să trageți amîndoi pe dracul de coadă, biet egoist ce ești?

Haidel! Vino să mîninci cu mine.

Am să-ți dau tot ce-ți va trebui.

Liber!

Liber pentru totdeauna, înțelegi?

Și eu am fost ca dumneata...

LOUIS LAINE

Nu pricep ce vreți să spuneți...

(O tăcere.)

THOMAS POLLOCK

Și eu am fost așa, dar curînd mi-am dat seama
că, înainte de orice,
E bine să ai bani la bancă.
Slăvit să fie Domnul care a dăruit omului dola-
rull

(Își ridică ușor pălăria în chip de salut.)

Ca fiecare să poată vinde ce are ca să obțină
ceea ce-și dorește

Și ca fiecare să trăiască într-un chip decent și
confortabil.

Amin!

Totul are o valoare, totul, înțelegi?

Orice reprezintă posibilitatea de a avea *altceva*.

Să ai *altceva*! Asta-i totul.

Și banii înseamnă *altceva*.

Trebuie deci să faci bani.

LOUIS LAINE

Asta vreau și eu.

THOMAS POLLOCK

(violent)

Nu-i de-ajuns să vrei.

Cînd am pornit eu la drum, n-aveam nici o para
chioară.

Dar nu-mi luasem pe cap o femeie.

Și în două sau trei rînduri

Am pierdut tot ce strînsesem.

(Eroic).

Ei și? Am luat-o de la capăt.

Aici sînt de toate, nu ai decît să te înfrupti,
să iei din grămadă.

Vinde, urcă-te pe un scaun și pune-ți numele pe
pălărie.

Fiindcă aici e tîrgul unde toată lumea vine să
cumpere.

Colcăie toți într-un furnicar negru și n-au înde-
ajuns să mănînce.

Du-te în Far-West, cumpără un *ranch* dacă nu
ești în stare de altceva!

Trage o brazdă cît poți de lungă și seamănă grîu,
seamănă porumb; pămîntul a făcut economii pen-
tru tine!

Apucă-te să crești porci...

(cu un gest măreț)

... o mare de porci.

Poate m-am înșelat în privința dumitale; poate
pricepi totuși ce înseamnă puterea banului.

Banul reprezintă *altceva*. Îți dai seama? Ceva
care, bineînțeles, este mai bun și cu care apoi poți
să-ți plătești ceva și mai bun, din ce în ce mai bun.

S-a făcut? Vino să mănînci cu mine... Ah, văd
că cele două *lady* se reintorc...

(Marthe și Lechy Elbernon se reintorc în scenă.)

LECHY ELBERNON

Ești o femeie ciudată. De ce?

De ce stai aici? De ce te încăpățînezi să stai în
cocioaba asta în loc să vii să stai în casa noastră,
așa cum ți-am propus?

Măcar vino acum să mănînci cu noi...

MARTHE

Nu vă supărați...

LECHY ELBERNON

Nu-nțeleg...

MARTHE

O să vină Louis. Eu nu pot. Nu mă simt bine.

LECHY ELBERNON

(arată un fluture pe iarbă)

Un fluture negru?

MARTHE

(ia fluturile și i-l arată)

Uite: cînd zboară e negru

Și cînd se așază, e cenușiu ca țărîna.

(Dă drumul fluturelui.)

Bărbatul meu mi-a spus că noaptea asta a rămas
la dumneavoastră.

LECHY ELBERNON

Da.

MARTHE

Eram singură. Și ce furtună s-a dezlănțuit!...
Auzeam, dincolo de ușă,

Marea muncită, ieșită din minți și de-a lungul
coastei pînă departe

Talazurile bubuind în creștăturile stîncii; și
întreitul selipit al fulgerului care umple casa cu
lumina-i viorie, în timp ce aștepți să cadă trăsne-
tul; și nesecatul șiroit al ploii

Și, neconținut, urgia vîntului care se năpustește
Culcînd pădurea ca pe un lan de porumb.
Nu știi ce anume e; dar ceva suflă cum suflă
tu însuși.

(Suflă în palmă.)

LECHY ELBERNON

(uitîndu-se la Louis Laine cu coada ochiului)

Am auzit și noi...

Salcia cea mare din spatele grajdului a fost
smulsă din rădăcini.

MARTHE

Așa e marea:

Ca ceva care s-ar teme, dă de veste celor care au
ceva pe cuget.

Îmi aduc și eu aminte de neliniștile valurilor
cînd ne aflam în largul ei.

Din prag vedeam parcă un cîmp pe care ar fi
rămas urme de zăpadă; apele răvășite sub biciuirea
ploii și întinderea ca de moarte.

Cine știe de ce suflă vîntul? De ce talazurile se
dezlănțuie, apoi se potolesc?

Lumina izvorită din slăvi

Își oprește pasul în cumpăna văzduhului, aster-
nîndu-și strălucirea pe întinderea care o răsfrînge
ca o oglindă.

Marea însăși a dat înapoi, s-a tras de la țarm,
pînă în depărtări

Înainte de a se întoarce iarăși.

Numai durerea mea

Stăruie, pe loc rămîne și de fel nu se trage din
inima mea.

Tot țărîmul este presărat cu bucăți de lemn și cu
crengi de care mai atîrnă încă frunze.

LECHY ELBERNON

A sosit mijlocul zilei și vremea ei este împărțită în două.

Soarele mănincă lacom umbra trupurilor noastre, însemnând astfel ceasul care nu mai este ceas: amiaza.

Și iată că umbra a și început să se rotească și să cadă în cealaltă parte.

LOUIS LAINE

Dacă adierea asta din larg mai ține, o să putem face spre seară o frumoasă plimbare cu barca.

THOMAS POLLOCK

Nonsense! Astăzi este Sabbath!

LECHY ELBERNON

Thommy!

THOMAS POLLOCK

Well!

LECHY ELBERNON

Thomas Pollock și-a găsit salvarea gata pregătită.

De asta a făcut avere; fiindcă trebuie neapărat să faci ceva.

LOUIS LAINE

Într-o zi treceam călare prin ținutul care se-ntinde la nord de Missouri.

Drumul serpuia printre nesfârșite mlaștini.

La un cot, am dat peste un nenorocit în zdrențe, plin de mil roșu, cu o barbă care aducea cu iarba uscată din timpul iernii.

Mi-a cerut să-i dau ceva de mâncare; mi-a dat mai curînd să înțeleg prin semne, virîndu-și degetele în gură; niciodată nu cred să fi văzut gură mai largă și mai adîncă.

Mi-a povestit apoi că, un an mai înainte, în timp ce se afla în același loc, un drumeț care trecea, ca și mine, pe acolo, i-a aruncat un pumn de bănuți.

O parte din ei a căzut pe drum. El i-a cules din țărîină.

Cealaltă parte a căzut în mlaștină.

De atunci, mereu îi caută în apa tulbure de mil, fără să-i găsească.

De aceea îmi și cerea să-i dau ceva să mănînce.

Și îmi tot spunea: în schimb, eu am să-ți dau binecuvîntarea Celui-de-Sus.

Dar eu nu mai aveam decît patru drugii de porumb în desaga atîrnată de șa și mai aveam treizeci de mile pînă la Horsesheads.

Auziți, oameni buni! Binecuvîntarea Celui-de-Sus! Ce era să fac eu cu ea?

THOMAS POLLOCK

Va să zică n-ai primit-o?

Nu am să pun niciodată bani într-o afacere cu dumneata.

De unde știai dinainte că nu folosea la nimic? Trebuie să iei orice ți se oferă!

LECHY ELBERNON

Stăm așa toți patru, laolaltă, în picioare și pălăvrăgim,

În timp ce privirile ne aleargă de la unii la alții, Culegînd cite ceva cu fiecare drum de la unul la celălalt.

Ochiul sfredelește și urechea ascultă.

Eu am auzul ager ca o coțofană și țigăncile
(Fiindcă am trăit o vreme printre ele) mi-au spus

Că dacă aș găuri lespeda mormintului și mi-aș lipi urechea de ea

Aș auzi morții din adincul hrubei fiindcă și ei tot despre bani vorbesc.

(*Ride.*)

Acum aud — auziți și voi? —

Printre vorbele noastre trei zgomote:

Marea,

Frunzișurile...

(*Gest cu degetele*)

...un ușor freamăt al

frunzelor...

(*Aproape în șoaptă*)

... ca răsuflarea cuiva
care doarme.

Apoi scrijelitul

Lăcustelor în ierburile înalte:

Cril

(*Vorbește alternativ celorlalte trei personaje, apropiindu-se de ele și atingându-le aproape fața cu fața ei.*)

Dar eu pot pătrunde până în adincul sufletului fiindcă vorbește

Se trezesc și pătrund de la sine în gândul celorlalți, așa cum se întâmplă când sînt pe scenă și cînd știu dinainte ce va răspunde celălalt, fiindcă nu poate face altfel.

Fiindcă glasurile sînt ca și culorile

Și, întocmai ca între glasuri, există răspuns...
(*răs este spus unui personaj și puns altuia*)

... și între suflete, fie că se iubesc sau se urăsc.
Dar noi, iată-ne adunați aici, toți patru,
Ca niște țesători tocmiți să urzească același covor

(*Gesturi îndemînatece de țesătoare.*)

Să ne așezăm în cerc.

(*Îi așază pe toți în cerc și intră și ea printre ei.*)

Așa! Cum fac copiii, aici la noi, cînd numără
ca să știe care va fi prins, așa voi face și eu acum:

(*Numără cu mîna.*)

Akkeri ekkeri ukeri an

Fillassi fulassi — Nicolas John

Quebee Quabee — Irishman

Stingle'em — stangle'em...

(*Ridică mîna ca și cum ar vrea s-o pună pe capul lui Louis Laine dar, răzgîndindu-se, o pune pe jobenul lui Thomas Pollock; jobenul cade în țărîină, unde va rămîne pînă la sfîrșitul piesei.*)

... buck!

THOMAS POLLOCK

Well!

(*Se aude o lovitură de gong.*)

Auziți gong-ul pentru masă?

(*Cei trei ies; Lechy Elbernon luînd de braț pe Louis Laine. Marthe rămîne singură. Se mai aude o dată gongul. Apoi, îndepărtîndu-se, risul lui Lechy Elbernon.*)

ACTUL II

Același decor. După-amiaza aceleiași zile.
Marthe stă pe același scăunel în fața cabanei.
În momentul în care intră Louis, scutură de pe rochie
câteva fărmituri de pîine.

LOUIS LAINE

Ce face fetița aci? A mîncat?

MARTHE

Nu mi-era foame...

LOUIS LAINE

O cojiță de pîine goală, nu-i așa?

„Nu mi-era foame“...

Asta ca să-mi fie mie rușine că m-am dus să
mînc la ei?

Pînă și pîinea tot tu singură o faci; numai așa,
ca să nu mîncînci pîinea pe care o mîncă și cei-
lalți.

MARTHE

Nu; nu pot să mă obișnuiesc cu pîinea de aici;
nu-i îndeajuns de coaptă.

LOUIS LAINE

Și de ce trebuie să te văd mereu trebăluind?
Nu eu îți cer asta!

MARTHE

Fiindcă n-avem pe nimeni ca să ne servească.

LOUIS LAINE

Și de ce ești mereu urit îmbrăcată? Adineauri,
în fața lor, mi-a fost rușine.
Uite ce rochie ai pe tine...

MARTHE

Pentru mine e destul de bună.

LOUIS LAINE

De ce n-ai venit să mîncînci cu noi?

MARTHE

Nu vreau să stau cu ei la masă.

LOUIS LAINE

De ce? Ce ai împotriva lor? Hai, spune!
Întotdeauna ne-au vrut numai binele. Te-au
poftit cît se putea mai frumos și tu te-ai purtat
grosolan, nevoind să primești.

Ai rămas tot fata din țara de unde ai venit.

MARTHE

Nu voi sta niciodată la masa lor. .

LOUIS LAINE

De ce, reauo? Hai, spune măcar ce ai de spus
împotriva lor.

Nu-i crede mai prejos de tine.

Ce sînt mofturile astea pe care le faci? N-o să-mi spui că-ți place mai mult să-ți mănînci singură colțul de piine goală?

Faci așa numai ca să mă amărăști fiindcă îți inchipui că mor să mă duc la ei.

De altfel, mereu ești geloasă de tot ce-mi face mie plăcere.

Ei bine, află că nu-mi face plăcere să mă duc la ei. Dar uite

O fac fiindcă e spre binele meu.

Dar tu nu te gîndești decît la tine, ăsta-i adevărul.

MARTHE

Louis Laine, de ce îmi vorbești așa?

De ce trebuie neapărat să mă duc la femeia asta?

LOUIS LAINE

Femeia asta! Ai putea să vorbești mai frumos.

Nu prețuiește mai puțin ca tine. Ei da, cam știu eu ce vrei să spui dar nu ai dreptul să vorbești fără să știi.

Lucrurile nu sînt așa cum crezi tu; mi-a lămurit totul.

Numai că tu te crezi mai înțeleaptă ca toată lumea.

Nu-i totul să fii chibzuită și cu picioarele pe pămînt. Mai e și inteligența. *Femeia asta* mă ascultă cînd eu vorbesc; cu ea pot sta de vorbă fără să mă găsească smintit.

MARTHE

Dar eu n-am spus niciodată că ești nebun, Louis.

(*Plînge.*)

318

Nu eu sînt de vină dacă nu m-am născut deșteaptă.

LOUIS LAINE

Hai, nu plînge! Hai, lasă, oprește-ți lacrimile. E drept, am fost cam prea aspru. Iartă-mă.

MARTHE

Nu mai ești cum erai înainte.

LOUIS LAINE

Dulce-amară, tu ești simplă și peste fire de bună.

Ești mereu la fel în dragostea și în îngăduința ta și totul în tine este un singur tot și fiindcă ești astfel, nimic din ce ți-aș spune eu nu va trezi mirare în cugetul tău. Așa ai fost întotdeauna și așa mai ești și acum.

Ce ai de spus, tu spui. Ești ca lampa aprinsă în întuneric și acolo unde ești tu, e lumină.

De asta mi se întîmplă uneori să-mi fie frică și să-mi vină să mă ascund de tine.

MARTHE

Frică? De mine? Aș putea eu să-ți fac vreun rău? Și ce anume ți-e teamă să nu descopăr cumva în tine? Sau tu în mine?

LOUIS LAINE

Știi?

Așa cuminte cum pari tu, trebuie totuși să se ascundă o înclinare vicioasă în tine.

Altfel

Cum s-ar fi putut să te îndrăgostești de mine? Ce eram eu? Un copil!

Și încă un copil venit de nu se știe unde. Fiindcă nimic nu știai despre mine.

319

Și totuși a fost destul să te iau de mină și ai pornit la drum cu mine.

Ce rușine pentru ai tăi!

Dacă cineva te-ar fi văzut și ar fi aflat că ești măritată,

Și-ar fi spus că ai luat pe omul ales de părinții tăi și că trebuie să fii mândră de el.

Eu însă eram un străin și dacă altul ar fi venit în locul meu... Se vede că tare ți se urise în casa părintească...

MARTHE

Laine, despre tine niciodată nu vorbești așa. De ce vrei să mă umilești?

Am făcut oare rău că te-am iubit, că te iubesc? Nu te-am luat cum se cuvine, cu cununie?

LOUIS LAINE

Eu eram încă un copil. Dar tu, tu ar fi trebuit să știi ce e bine și ce nu e. Și să nu dai ascultare vorbelor mele.

MARTHE

Acum e prea târziu. Adu-ți aminte ce ți-am spus atunci: „Iată-mă, de azi înainte sint a ta.

Dar ia bine seama cum sint și ce sint. Fiindcă pentru totdeauna mă iei, fie că-ți voi părea blindă sau siclitoare. Și mereu voi fi atârnată de tine și nu voi fi ușoară de purtat!”

Iar tu îmi spuneai că mă iubești...

LOUIS LAINE

Bineînțeles că te iubeam. Și acum tot te mai iubesc.

Fii pe pace, Marthe! N-am să-ți mai fac nici o vină.

Eu, eu singur m-am purtat prea ușuratic. N-ar fi trebuit niciodată să mă căsătoresc cu tine.

Omul are unele îndatoriri. M-am împovărat cu niște îndatoriri față de tine. Nu, nu le neg.

Dar nu le pot împlini.

N-am cu ce să te țin. Acum merge cum merge, ne mai putem noi descurca; ce-o să ne facem cind o să avem copii? Te-ai gândit vreodată la asta? Trebuie să ne gândim neapărat și la viitor.

Lasă-mă să plec. Lasă-mă să mă duc și nu mă opri lângă tine.

Mă voi duce acolo unde nu va mai fi nimeni în preajma mea.

Pot eu să te țin? Gîndește-te: ce știu eu să fac? Am întrebat pe Thomas Pollock

Dacă aș fi în stare să fac ceva și mi-a spus răspicat că nu.

(Tăcere.)

MARTHE

Mi-a spus-o și mie adineauri.

LOUIS LAINE

Da? Va să zică ți-a și vorbit?

MARTHE

Cum, „mi-a și vorbit“?

LOUIS LAINE

Ia spune-mi: ce crezi despre el?

MARTHE

Cred că-i foarte bogat.

LOUIS LAINE

Bogat? Firește că-i bogat.

MARTHE

Da.

LOUIS LAINE

O putere înfricoșătoare, țișnită parcă din străfundul pământului. Îți amintești de *tugs*; unii se înalță și alții trag.

MARTHE

Da.

LOUIS LAINE

Peste tot se vorbește de el. Ce vină! Ce siguranță în privire! Dintr-o ochire a cântărit totul! Atît de bogat și atît de simplu!

Nu-mi venea să cred că s-ar putea îndrăgosti de cineva.

Și cînd te gîndești că e un adevărat rege!

MARTHE

Da.

LOUIS LAINE

A făcut danie de o sută de mii de dolari spitalului Eticilor. N-am înțeles tocmai bine ce-i asta; cred că e o asociație culturală.

Un rege!

Cu o mină ia și cu cealaltă dăruiește.

Și femeia pe care ar lua-o de nevastă...

MARTHE

Cum s-o ia? Nu e căsătorit?

LOUIS LAINE

Căsătorit... căsătorit!

Tu nu privești lucrurile cum trebuie.

Căsătoria este doar un contract care se desface prin consimțămîntul părților.

Înțelegi? Prin consimțămîntul părților.

Un contract se desface prin consimțămîntul părților. Sînt sigur că am citit asta undeva.

Cît despre Lechy, nu ține de loc să rămînă nevasta lui.

Știi, ea e artistă; nu ține de loc la bani. Și de iubit, nu l-a iubit niciodată.

Iar el o ține, cum să-ți spun, așa cum ții un cal.

MARTHE

Da.

LOUIS LAINE

El nu-i ca mine. E un om chibzuit care nu va arunca niciodată, așa, dintr-o năzăreală, ceva ce i-a plăcut într-o zi din toată inima

Să aibă.

O femeie simplă și blindă. Asta și-a dorit.

Așa de mult aș vrea să fii fericită, Marthe!

Mi s-ar lua o piatră de pe suflet să știu că am îndreptat tot răul pe care ți l-am făcut.

Ascultă ce vreau să-ți spun. Dar poate că și bănuiești?

MARTHE

Să și bănuiesc?

LOUIS LAINE

Ascultă și nu-mi lua în nume de rău ce am să-ți spun; dă-ți seama și cît de greu îmi vine să ți-o spun.

Și mai ales gîndește-te bine. Sau poate te-ai și gîndit...

Nu știu ce anume ți-a spus el azi-dimineață

Dar uită-te bine la mine și spune-mi dacă te poți aștepta de la mine la altceva decît la frămîntare și necazuri.

Lasă-mă să plec, nu te lega de mine.

Un soi de duh pămîntesc s-a aciuiat în mine
și mintea mea nu are nici o putere împotriva lui.
Și tu nu vei izbuti niciodată să faci din mine
ce ai vrea tu.

Nu știu ce ți-o fi spus el azi-dimineață

Dar

Dacă pe tine te vrea ca să fii femeia lui...

MARTHE

... Dacă pe mine mă vrea ca să fiu femeia lui...

LOUIS LAINE

(rar)

Femeia care poate că anume...

(repede)

... pentru el era făcută.

MARTHE

Și femeia care, poate că anume pentru tine nu
era făcută?

LOUIS LAINE

Nu poate. Sigur!

Sigur. Femeia care anume pentru mine nu era
făcută.

Ai să mă crezi dacă am să-ți spun? Am înțeles
asta din prima clipă cînd te-am văzut.

MARTHE

Și pentru asta m-ai cerut și m-ai luat?

LOUIS LAINE

Sigur. Nu poate, ci sigur, tocmai pentru asta.

MARTHE

Privește! Ridică-te! Întoarce-te. E cineva în
spatele tău care se uită la tine.

(Louis Laine se ridică și se uită.)

LOUIS LAINE

Nu-i nimeni.

MARTHE

(trece în spatele lui, îl strînge — din spate — în
brațe și se lipește de el)

Ești sigur că nu-i nimeni?

LOUIS LAINE

Ba da, e cineva care-și închipuie că e mai tare
decît mine!

MARTHE

Și nu-i adevărat că sînt mai tare ca tine?

LOUIS LAINE

Este. Și chiar atît de adevărat încît ziua asta...

MARTHE

Spune mai departe: încît ziua asta...

LOUIS LAINE

Nu se va încheia...

MARTHE

Nu se va încheia?...

LOUIS LAINE

... înainte ca eu să fiu plecat. S-a zis cu Louis
Laine. Unde-i Louis Laine? Nici picior de Louis
Laine...

MARTHE

Ai jurat cuiva asta azi-noapte?

LOUIS LAINE

Da. Am jurat asta cuiva azi-noapte. Trebuie să te ții de cuvânt, nu?

MARTHE

Și omul nu mai are voie nici măcar să-și ia rămas bun de la tine?

LOUIS LAINE

Ce fel de rămas bun este asta să te viri cu trupul în trupul omului?

MARTHE

Dar inima mea nu ți-am dăruit-o din plin? Și inima mea scrișnește din dinți!

Da, da, te aud cum scrișnești din dinți.

LOUIS LAINE

Și eu ți-am dăruit inima mea. Adică n-am dăruit-o.

MARTHE

Ți-a fost luată?

LOUIS LAINE

Luată.

MARTHE

Cine ți-a luat-o?

LOUIS LAINE

Dușmana mea.

MARTHE

În clipa asta, nu o dușmană te ține în brațe.

LOUIS LAINE

Nu are nimeni dreptul să ia o inimă. De altfel, o auzeam scoțind în mine țipete de spaimă, în timp ce se simțea prinsă.

MARTHE

Ți-o dau înapoi.

(Își desface brațele și-l liberează din strînsoarea lor.)

LOUIS LAINE

Mulțumesc.

(Se așază pe leagăn.)

MARTHE

M-am tot întrebat ce ți-a venit să faci leagănul ăsta...

LOUIS LAINE

Îmi place să simt că nu mă sprijin, că nu sînt legat de nimic. Îmi place să mă aflu stăpînul propriei mele greutate.

MARTHE

(se așază lângă el)

Dar dacă mă așez lângă tine, greutatele noastre nu mai fac decît una singură. Cînd sîntem împreună, noi doi, numai noi doi, greutatele noastre se contopesc.

LOUIS LAINE

Greutatea mea, cred c-o cunoști...

MARTHE

Știi, Louis, nu trebuie să mă lași...

(*Tăcere.*)

LOUIS LAINE

Noaptea, mai merge...

MARTHE

Ce mai e și asta: „noaptea mai merge“?

LOUIS LAINE

Da, mai merge. Nu-ți mai văd ochii. Nu te uiți la mine. Și atunci nu-mi mai e frică: merge...

MARTHE

De ochii mei ți-e frică?

LOUIS LAINE

Da, merge. Și, Doamne! câte lucruri ți spun atunci! Nici prin gând nu-ți trece câte lucruri pot găsi să-ți spun când nu te mai uiți la mine.

MARTHE

Și tu ți închipui că eu nu ascult?

LOUIS LAINE

Nu, nu ascuți. Dacă ai asculta, nu ți-aș mai spune nimic. Nu, nu ascuți tot ce-ți spun atunci. Cum să te fac să-nțelegi? Lucrurile pe care ți le spun nu le ascuți, le dormi.

Da, le dormi!

În brațele mele...

MARTHE

Și e frumos ce-mi spui? O poveste minunată, plină de dragoste?

LOUIS LAINE

Nu, nu e frumos. „O poveste minunată, plină de dragoste“? Nu, e ceva trist. Nici măcar trist, ci fără rost; ceva care te poate face să plingi cu lacrimi fierbinți.

Tu știi că eu am să mor?

MARTHE

Îl auziți ce spune, pe caraghiosul ăsta de Louis Laine? Că are să moară! Dar atunci, nătărăule de Louis Laine, fiindcă Louis Laine ți-e numele, eu la ce mai sînt bună? Pentru ce-ar mai face umbră pămîntului Marthe asta a ta?

LOUIS LAINE

Marthe asta a mea nu a fost totuși în stare să mă împiedice să mă întorc în țara asta în care m-am născut, de care ei ți era atît de frică.

MARTHE

Iar tu, n-ai putut nici tu să mă împiedici să mă întorc cu tine aici; eu, cînd apuc, țin cu dinții! Ah, nu știai cu ce te legi la cap, hăietășule, cînd ai venit acolo să mă ieși! Eu țin cu dinții. Piele roșie ce ești, m-am dumirit din prima clipă cum stau lucrurile. Dar mie așa-mi este firea, așa poate și rostul: să nu las pe nimeni să fugă. Cu mine nu merg tertipurile. Mie mi-a fost dat să stau lîngă tine ca să nu te las să mori, cum bine spui. Cum să mori? Totuși, nici nu știi cîtă dreptate ai: într-adevăr ai muri.

LOUIS LAINE

Păianjenul. Păianjenul care și-a înnodat firul în jurul încheieturii minii mele ca să mă învețe

să-mi fac rugăciunile! Nu-mi place de loc să fiu soțul păianjenului. Căsătoria muștei cu păianjenul. Masculul doamnei!

MARTHE

Nu e vorba de ce-ți place sau de ce nu-ți place ție. Și nu numai la încheietura mînii am legat firul. Un fir care din inimă pornește.

LOUIS LAINE

Pentru tine, un singur lucru are importanță: ca să fii cea mai tare.

MARTHE

Așa e. Da, asta e totul: eu să fiu cea mai tare.

LOUIS LAINE

Fie! Tu ești cea mai tare.

MARTHE

Da, dar vezi tu, pe mine, în locul tău, m-ar necăji să mă știu cea mai slabă.

LOUIS LAINE

Apa să fie chiar atît de slabă?

MARTHE

Ce mai e și povestea asta cu apa?

LOUIS LAINE

Apa alunecă printre degete și fuge...

MARTHE

Da, dar pînă la urmă, pămîntul o prinde întotdeauna ca să facă din ea noroi.

Să fugi! Unde să fugi? Să te duci, să te ascunzi! Sălbatic ce ești! Dar degeaba încerci să te porți ca și cum n-aș fi izbutit să te găsească și să pun mina pe tine o dată pentru totdeauna. Ca și cum ai putea vreodată să te descotorosești de gustul ăsta pe care ți l-am băgat în sînge: gustul adevărului.

LOUIS LAINE

Ești chiar atît de sigură că aici unde mă aflu acum este ținutul adevărului?

MARTHE

Eu sînt adevărul. Uită-te la mine.

Trezește-te! Fii om!

Eu cum sînt femeie? De ce n-ai izbuti și tu să fii om?

Oare adevărul nu are și el, cît de cît, un gust al lui pe care să i-l prinzi?

Să fugi? Degeaba fugi! Vagabond fricos!

Izbînda, strădania de a ajunge la ceva, nu-i totuși o frumoasă născocire a minții omului?

Gustul trebuinței! Să nu fi izbutit eu chiar de loc să te învăț ce-i gustul, plăcerea lucrurilor care trebuiesc neapărat făcute?

LOUIS LAINE

Eu sînt vînatul zeilor.

MARTHE

Ce fel de vînat? Un iepure? E plăcut să te știi iepure?

LOUIS LAINE

Sînt un vultur cu aripile frînte care încearcă să scape de trimișii grădinilor zoologice.

MARTHE

Nici vultur, nici iepure. Țipar.

Știi ce fac țiparii? Așa se spune cel puțin: în fiecare vară vin pînă aici în America să se împerecheze. Așa le-a fost dat lor. Ție, s-ar zice că ți-a fost dat tocmai dimpotrivă.

LOUIS LAINE

S-a isprăvit; nu ne mai rămîne decît să ne despărțim.

MARTHE

Nu orice despărțire se face de unul singur.

LOUIS LAINE

Atunci să fie adevărat? Să fi fost totuși prins în laț?

MARTHE

Ai fost prins, afurisit țipar, sau vultur cu aripile frunte, cum te socotești tu. Ți s-a găsit și o colivie! Cu neputință să-ți mai iei zborul.

LOUIS LAINE

Ce colivie?

MARTHE

Pune mîna pe pîntecul meu...

(Îi ia mîna și i-o pune pe pîntecul ei.)

Ce simți?

LOUIS LAINE

Simt bătînd o inimă...

MARTHE

Tu însuți bați...

(Intră Lechy Elbernon.)

LECHY ELBERNON

Bineînțeles! Bănuiam eu! De asta era el atît de grăbit să plece de la masă.

LOUIS LAINE

Iertare... îmi cer iertare.

LECHY ELBERNON

(vorbește repede, aproape fără punctuație)

Vezi, Marthe, nu poate sta o clipă fără dumnea-ta! Dar nu e bine să-l acaparezi, Marthe! Pretin-dea că e îngrijorat de starea dumitale, Marthe. Și e drept că nu prea arăți bine, Marthe.

Cît despre masa noastră! Să știi că n-a fost deloc veselă. Domnul ăsta al dumitale, ce să spun, a avut tot timpul o mutră atît de acră, cum n-am mai văzut vreodată alta. Trebuie să-i fi făcut cu siguranță o scenă și nouă ne-a fost dat să plătim oalele sparte. Iar prea stimatul *incorporated* este campion în arta de a nu scoate o vorbă în timpul mesei. Dacă vrei așa ceva, apoi te poți bizui fără grijă pe el.

(Ride scurt.)

Ceartă de îndrăgostiți? Fetița a plîns un pic? Un picușor?

MARTHE

Nimic nu-i scapă.

LECHY ELBERNON

(o cercetează cu privirea din cap pînă-n picioare)

Ei da, ei da, dar în definitiv

Cu un strop de fond roșu pe obraz, nu s-ar mai observa nimic.

Fiecare își are zilele lui proaste.
De cită vreme sînteți căsătoriți?

MARTHE

Socotesc că vi s-a spus...

LECHY ELBERNON

Șase luni? Da, șase luni. Ei, șase luni nu-i mult.
Totuși, e de-ajuns...

(*Ride.*)

Îmi vine să-ți spun ceva și nu mă pot opri s-o spun...

Uite, prostul, ce privire îmi aruncă; îi e frică, băiețașului meu drag!

Să-i spun sau să nu-i spun, copilașule scump?

LOUIS LAINE

Spune-i! Spune-i! Fă cum vrei!

LECHY ELBERNON

Akkeri ekkeri ukeri an!

Află că azi noapte s-a culcat cu mine.

MARTHE

E adevărat?

LOUIS LAINE

Akkeri ekkeri ukeri an.

MARTHE

E adevărat?

LECHY ELBERNON

(*pune palma peste gura lui Louis Laine*)

Nu-i răspunde, Louis. Trebuia ca adevărul să țîșnească. Oricum! Cîstea rămîne cîste!

Se cădea ca totul să fie limpede între voi; cîstea înaintea de toate.

A venit momentul să vă despărțiți. Tot ce aștepta ea de la tine a avut.

Uită-te la ea; mă prind pe ochii mei că trebuie să aibă în răcitor un boț de unt de cinci parale.

Așadar?...

Așadar sînteți chit. „Bună seara, rămlă cu bine, bună seara cu toată cînstirea și pe-acî mi-e drumul“.

Las-o să plîngă. Femeile pentru asta sînt făcute.

Sînt sigură că azi-dimineață nu ai avut nimic mai grabnic de făcut decît să-i îndrugi tot soiul de jurăminte, motan prefăcut ce ești! Nimic nu-l face pe un bărbat să aibă aerul mai nevinovat față de nevastă-sa decît faptul de-a fi înșelat-o!

Bună ziua, Dulce-Amară! Vezi, știu și cum îți spune...

Îmi povestește totul și îmi descrie amănunțit tot ce a descoperit în afurisitul ăsta de ținut, de o palmă de loc, care ești tu. Să te strîmbi de ris, nu alta...

Nu-ți fie rușine, băiețașule. Spune-i adevărul. Mărturisește-i că mă iubești de vreme ce-i adevărat. Să știe și ea.

Măcar ca să vezi ce mutră o să facă.

(*Declamă.*)

„Fiindcă astfel este cruda iubire!“

(*Vorbit.*)

La început o crezi drăguță, drăgălașă, iubirea.

(*Declamînd:*)

„Dar barbară și nerușinată e și nu poți decît să i te supui“.

(*Vorbit.*)

Aveam un succes nebun cînd rosteam versul ăsta spectatorilor de la Sioux Fello!

(*Marthei.*)

Haide, lasă, trebuie să fii înțeleaptă, *honey*¹.

De vreme ce eu sint acum cea iubită de el, n-ai ce să mai faci: asta e.

MARTHE

Sint înțeleaptă.

LECHY ELBERNON

(*bate din picior*)

Plingi! Plingi! Plingi! Nu-ți opri lacrimile!

Plingi apă fierbînt!

Știi, Louis, eu n-o găsesc atît de urîtă cum imi spuneai tu. Sigur, cam decolorată, dar e totuși de soi.

Fața asta cam rotundă ca a femeilor din Siria...

MARTHE

Iată-ne pe amîndouă aici, una lîngă alta. Uite-te la ea și uite-te la mine

Și bucură-te de schimbul pe care l-ai făcut.

LECHY ELBERNON

„Cuib de liniște...“

LOUIS LAINE

Tac!

¹ *Dulceo* (engl.).

LECHY ELBERNON

Cuib de liniște!

Uneori i se întîmplă să viseze cu glas tare. Și știi cum îți spune atunci?

„Cuib de liniște“...

Mie, nimănui nu i-ar fi trecut prin minte să-mi spună cuib de liniște!

LOUIS LAINE

(*Marthei*)

Ei bine, da, e adevărat. M-am săturat pînă-n gît de *cuibul de liniște*.

Numai ea, ea și numai ea, nu alta, putea să mă vindece de *cuibul de liniște*, să mă spele de el!

Cineva primejdios, care are gheare și care îți rîde în nas și care mușcă!

Trebuia sau eu s-o pun cu botul pe labe, pe pisica asta turbată, sau ea să-mi vină de hac.

(*Tăcere.*)

MARTHE

Marthe-Marie! Știu pe cineva care, nu de mult, imi spunea Marthe-Marie.

LOUIS LAINE

Marthe-Marie... Pentru mine ai să rămîi întotdeauna Marthe-Marie...

LECHY ELBERNON

Ea nu mai are nevoie de tine. Acum s-a zis. N-avea nici o grijă. A știut ea cum să procedeze ca să ia de la tine tot ce-i putea fi de folos.

LOUIS LAINE

Marthe, prietena mea... Ce ciudat mi se pare dintr-o dată să ne despărțim...

MARTHE

Cine te silește să te desparți?

LOUIS LAINE

Cum să nu-ți pară ciudat să te desparți, când doi sînt unul singur...

LECHY ELBERNON

Ea nu mai are nevoie de tine.

MARTHE

E adevărat că nu mai ai nevoie de mine?

LOUIS LAINE

Mi-ai luat inima... Păstrează-o!

MARTHE

Ridică fruntea. Uite-te la mine...

(Un timp.)

Ai furat de cînd erai copil.

Fiindcă, de pe atunci, îți jucai jocul tău și aveai nevoie de bani.

Și rătăceai de colo-colo ca toate sufletele blestemate și dacă găseai undeva unde să te pripășești, nu zăboveai mult, fiindcă venea ceva sau cineva și te smulgea de acolo, un duh sălbatic.

Și ai venit și la noi și m-ai luat cu tine, pe mine care nu mă depărtasem niciodată de casă și nu făcusem un pas dincolo de Răscrucea-celor-cinci-drumuri, unde se-nalță o troiță.

Și am străbătut împreună

Ceva... ceva ce era ca un vis.

Apoi am ajuns aici. Aici unde se afla femeia asta care te aștepta și omul ei care, după cît s-ar părea, mă aștepta pe mine.

E adevărat că nu mai ai nevoie de mine?

LECHY ELBERNON

Vrei adevărul? Află atunci că lucrul de care are cea mai mare nevoie este de ne-tine.

MARTHE

Invinovățește-mă: ce am făcut?

Fiindcă și de-o slujnică dacă ai hotărit să te lipsești, îi spui cu ce s-a făcut vinovată.

LOUIS LAINE

Spune-i tu.

LECHY ELBERNON

Onoarea, rațiunea.

MARTHE

Onoarea, rațiunea?

LECHY ELBERNON

Onoarea, rațiunea.

Nu cumva ai vrea să trăiască de pe urma ta? Și tu, cum ai putea trăi de pe urma lui?

MARTHE

Dacă ai crede în mine!...

Ah, am destulă putere și pentru tine și pentru mine; nimic nu mă sperie, de nimic nu-mi este frică!

De vină e doar teama pe care o aveai de mine.

Dar de mine nici vitelor, nici sălbăticiunilor nu le era teamă. „Mindro! Mindro!”

Te-am luat în brațe și mi-am înnodat minile pe grumajii tăi; trebuia s-o fac, cine altul putea să te împiedice să mori?

Știi bine asta!

Ia seama, nu deznoda aceste miini de mine împreunate pe grumajii tăi, mina dreaptă înnodată de mina stângă.

Jurămintul lor! Adu-ți aminte ce și-au jurat una alteia miinile mele înverigate!

Ah! ce mă silești să spun! Bietele mele miini! Cel-de-Sus ne-a unit.

Și iată cine e judecătorul pe care l-ai ales ca să ne despartă.

Pentru așa ceva ți-ai întors fața de la mine? Așa ceva mi-a luat locul ca să te împiedice să mori?

LECHY ELBERNON

Auzi, băiețașule, ce spune? Să stăm deci o clipă și să judecăm drept. Pretinde că are destulă putere și pentru tine și pentru ea. Foarte frumos.

Dar atunci înseamnă că și mai multă putere va avea pentru ea singură.

(Se întoarce spre Marthe.)

Nu-i cinstit, fiindcă cuiva i-a plăcut cîndva să se culce cu tine, să vrei să-l păstrezi cu totul și pentru totdeauna.

(Se-ntoarce spre Louis Laine.)

Și bagă de seamă ce ochi are! Nu mi-ar place să mă iubesc cu astfel de ochi care te sfredelesc zi și noapte.

Femeii nu-i place să fie privită în întregime goală; bărbatului la fel.

O femeie care este o țărișoară, o afurisită de țărișoară de cîteva palme de loc, cu un țaruș în mijloc, de care să fie priponit domnul soț. Înțelegi? Doi metri jumătate de libertate în jurul țarușului pentru acest domn soț!

Afurisit petec de țărișoară!

Dar universul? Adevăratul univers? Și America noastră? Pentru cine a fost făcută oare America asta?

Noroc că m-am aflat eu în calea voastră.

Nu de florile mărului ai venit să afli ce-i America pînă în patul gazdei și apoi în brațele celui ce-ți dă banii din care trăiești.

America! Ceva uriaș! Și care se întinde pînă la Oceanul Pacific.

(Trece prin spatele lui; Louis Laine pare să vadă tot ce descrie ea.)

Îți aduci aminte? Ți-am povestit:

Mai demult, am trăit o întreagă viață, o vară întreagă, la nord, în pădure,

Cu tine,

Cu unu' întocmai ca tine.

Pescuiam, vinam, eram singuri, numai noi doi...

Îți amintești de vîntul acela de la miazănoapte, un vînt parcă păgîn care sufla pe sub ușă, un vînt al zeilor... Stai! cum era?

(Declamă.)

„...tîrîndu-se pînă în vîrful crengii ce se-ndoaie...”

Și pe urmă? Cum mai era? A, da:

(Declamă.)

„Cu capul în jos, vedeai sub tine vîrfurile copacilor răsărînd din ceață în fundul abisului și bufnița gălbuie zburînd la lumina lunii.

Gîndește-te la fluviile cu ape clar-obscură în care se zăresc uriașii pești alb-cenușii

Somnul și muskalongul!”

(Ridică din umeri.)

Somnul și muskalongul!

(Izbucnește în râs. Trece repede în fața lui și se întoarce spre el.)

Iubește-mă fiindcă eu sînt libertatea
Și ia seama, băiețașule, să nu te volatilizezi
înainte ca eu să ți-o fi îngăduit.

LOUIS LAINE

Tu ce ai de spus, Marthe-Marie?

MARTHE

Eu n-am nimic de spus: ascult.

LOUIS LAINE

Ascultî? Și ce auzi?

MARTHE

Inima ta bătînd sub a mea.

LECHY ELBERNON

Înmormîntare clasa-ntîia!

LOUIS LAINE

Mă lași să plec fără să-mi spui o vorbă?

MARTHE

Sînt săracă, sînt proastă, sînt urită, sînt geloasă.

LECHY ELBERNON

Akkeri, ekkeri ukeri an...

(Ridică mîna cu un fel de solemnitate.)

...buck!

(Lasă să-i cadă mîna pe umărul Marthei.)

MARTHE

Schimbul s-a împlinit.

LECHY ELBERNON

(lui Louis Laine)

Spune-i că mă iubești...

(Louis Laine se întoarce spre Marthe și deschide gura. Dar în aceeași clipă, Marthe își smulge vâlul de la gît, îi acopere cu el fața și-l sărută pe gură prin țesătura de mătase. Apoi iese din scenă. Lechy Elbernon își smulge violent boneta de pe cap și se întoarce, cît este de înaltă, cu fața spre public, cu o înfățișare cumplită, întruchipare a însuși geniului tragic. Tăcere.)

LECHY ELBERNON

(declamă cu glas scăzut)

„O, tu, urs, o, tu, sticlete, o, tu, lup!

Iată, nu pot să mă înalț mai sus! O, vărule Raccoon! O, veveriță cu ghearele înfipite în scoarța aspră!

Privește-mă, bunicule ren fiindcă am să-mi dau sufletul aici!“

LOUIS LAINE

Ah, asta e din Copilul cu sprîncenele de piatră!

LECHY ELBERNON

(continuă să declame)

„Ziua întreagă m-am străduit din răspuțeri să urc, plină de spaime,

Trecînd peste trunchiuri putrede de copaci, căță-rîndu-mă printre stînci prăbușite

Dar acum nu mai pot înainta!“

LOUIS LAINE

(imitînd un glas care vine de la mare depărtare, de undeva de jos)

Wow!

LECHY ELBERNON

Haha! Waha! Ahi!

Sînt pe urmele mele! Aud glasul fratelui meu!

Fie-ți milă de mine, munte!

Fie-ți milă de nenorocita de mine! Îndură-te de pruncul pe care-l port în pîntec. Ziua întregă ai simțit tălpile goale ale femeii care încerca să se urce, să scape.

O, munte, ascunde-mă, să nu mai fiu găsită.

O, stăpîne! de cum sosește dulcea și calda vară

Femeile ies la muncile cîmpului, prășind fasolea și măturica. Și de cîte ori ridicam privirea

Cît ținea ziua albastră, te vedeam aici unde te afli

Stînd nemișcat ca o divinitate, privind ținutul și seninătatea anotimpului.

Și m-am îndrăgostit de tine.

Într-o zi ai venit spre mine, m-ai cunoscut și iată acum port sub veșmînt un prunc.

Fie-ți milă de mine, munte!

Nu mai pot urca mai departe și iată mă culc pe tine, pe stratul gros și moale al frunzelor...

Haha! Waha! Ahi! Wahaha!

Iată, mă cuprind durerile morții.

Dă-mi puteri să-l aduc pe lume înainte de ultima mea suflare! Îndură-te de el dacă-i băiat și ai grijă ca nimîni să nu-i facă vreun rău."

(Se uită fix la Louis Laine.)

Ia seama, să nu-mi vină și mie rîndul și să mă părăsești și pe mine!

LOUIS LAINE

Cum să te părăsesc?

LECHY ELBERNON

Aici la noi, pe plantație, e un bătrîn negru smintit; îl știi; nu pricep ce i-ai făcut, nu te poate suferi; poate te pizmuiește; să fii cu grijă, are ochii pe tine...

Iubește-mă, Louis!

LOUIS LAINE

Te iubesc...

LECHY ELBERNON

Iubește-mă!

Sînt atît de tristă...

Tu ești tînăr și eu sînt bătrînă cît lumea...

Sărută-mă fiindcă eu sînt libertatea și iată-te ieșit din casă.

Dar bagă de seamă: nu care cumva să umbli cu șiretlicuri,

Fiindcă eu sînt mai isteată decît tine; să nu încerci să-mi scapi...

(îi cuprinde gîtul cu amîndouă mîinile, rîzînd)

De frică, așa cum fac nebunele furnici de sex bărbătesc...

LOUIS LAINE

Nu-ți fie teamă!

Știu că am să mor curînd.

„Zi în care vezi limpede și care la fel ține pînă
își află împlinirea“...

*(Rostind această frază face aceeași mișcare ca la
începutul piesei.)*

Lasă-mă să-mi îndestulez ochii cu ziua asta care-i
pe sfîrșite. Te salut, frumoasă lumină...

Mie nu-mi va fi dat să iau parte la îndeletnici-
rile oamenilor.

Salut, văzduh!

Salut, la ceasul asfințirii tale, soare, taină a
bucuriei!

Ziua se încheie și dinspre toate zările marea

Se reîntoarce spre țărmuri și-și va împlini creș-
terea în înnoptarea în care se pornește și răcorosul
vînt din larg.

Noaptea, și ea este bună.

Și bună a fost și noaptea trecută în care m-ai
învățat să dormim împreună! Bună noapte mi-ai
prilejuit, Sanctuar!

*(Se apropie de Lechy Elbernon și-i ridică brațele
îndemnînd-o să tragă adînc în piept toată nesfîrșita
întindere, marea, cerul pe care stelele au început să
se ivească.)*

Trage, trage adînc în piept ziua asta care a fost a
mea, zi unică, zi a insectei de o zi.

Trage-o adînc în piept pentru ca, la noapte, s-o
regăsesc pe buzele tale.

Noaptea. Un felinar atîrnat undeva sus.

La lumina lui, Marthe recitește cu glas tare scrisoarea
pe care abia a scris-o.

MARTHE

„Scumpii mei părinți,

Mă grăbesc să vă scriu; știți, factorul nu trece
în toate zilele prin pustietatea de aici. Vă cer
iertare că v-am lăsat atîta vreme fără vești de la
mine. Toate sînt bune. Să nu fiți îngrijorați. Prie-
teni buni ne-au luat aici sub oblăduirea lor.
Locul unde ne aflăm este un «sanctuar», așa i se
spune aici: «sanctuar». Am să vă explic eu altă
dată, de ce. N-o să mă credeți dacă o să vă spun
că Louis a izbutit să fie un om chibzuit. I-a venit
o idee cu care va cîștiga bani. Aici ideile se cum-
pără. Firește, dacă sînt bune. Stăpîna acestui loc
este o mare actriță, care are grijă de noi amîn-
doi. Nu ne uitați. Rugați-vă pentru noi.

Vă îmbrățișez. Marthe.“

*(Închide scrisoarea, ascultă o clipă freamătul
noptii, apoi ia de lingă ea o altă scrisoare și o citește.)*

„Sfinția-ta,

Aici nu avem preot. Așa că nu am cui să mă spovedesc. Avem doar un fel de teolog de baltă care-și înalță glasul din stuf și rostește dogme. Cam cum mi-a povestit Sfinția-ta că fac congregațiile catolice la Roma. Din când în când, scoate un orăcăit răgușit și atunci broaștele nu mai conținesc cu comentariile.

De spovedit, eu totuși găsesc cîte un mijloc de-a mă spovedi. Ascultă-mă, părinte, cu răbdare. Citesc cu glas tare ca să fiu înțeleasă mai bine.

Cerul instelat ca un altar cu toate lumînările aprinse nu-i și el un loc de spovedanie, un confesional, cum se spune la noi? Și dacă nu este, ce anume înseamnă atunci un confesional? Îți aduci aminte că, mai demult, am dat Sfinției-tale să citească și să-mi spună ce părere are despre ea o carte care pe mine mă zguduise. Sfinția-ta a găsit-o caraghioasă. Femeia aceea deznădăjduită care rătăcea pe țărmul oceanului strigînd: Dreptate! Dreptate! Dreptate! Ar fi făcut mai bine să strige: Iertare! Iertare! Și chiar frîngîndu-și mîinile. Am să întreb pe doamna la care ne aflăm și care este actriță, cum trebuie să faci ca să-ți frîngi mîinile. Mai zilele trecute, se costumase în fluturi. Fluturi de noapte.

Aici nu se vede cruce pe cer și-i ducem lipsa. În schimb, avem pe sfîntul Iacob. Tot timpul a mers înaintea noastră pe ocean. De la noi, de la Ouessant, pînă la Terra Nova. Și acum, în fiecare noapte se întoarce parcă anume pentru mine și la aceleași ceasuri, ca un poștaş care ar veni să ia vești. După ce a ocolit lumea, duce veștile adresanților. Caută-l mîine seară printre crengile salcîmului uriaș din grădina bisericuții. Va avea ceva pentru Sfinția-ta. Recomandat.

Cuvioase părinte, iartă-mă de păcat. Fiindcă am păcătuit.

Nu, n-am păcătuit, dar dă-mi totuși dezlegarea. O dezlegare de păcat nu-i niciodată de prisos. Mai curînd sau mai tîrziu, ajunge întotdeauna la cine trebuie. Adică la cel care a cerut-o sau, poate, nici măcar n-a cerut-o. Poate altcineva va fi cerut-o pentru el.

Și apoi, să fie chiar atît de sigur că n-am păcătuit? Așa că mai bine ar fi să-mi dea Sfinția-ta o dezlegare pentru două sau trei păcate. O dezlegare în alb — cum s-ar spune. Nu-ți fie teamă, părinte. Își va găsi ușor întrebuintarea această dezlegare.

Firește, nu nădăjduiam să-l imblinzesc eu pe sălbaticul meu. A reușit cineva oare să imblinzescă o dihanie sălbatică? Se prefacă că-i imblinzită și odată fuge. Dar ce puteam face? De atîta vreme mi se părea că vine în urma mea.

Ca să te dăruie unui bărbat — preoții nu știu asta — n-ai întotdeauna vreme să stai și să chibzuiești. Știi că trebuie să închizi ochii.

De atîta vreme îl auzeam parcă venind în urma mea. Și într-o bună zi a venit de-adevăratalea în spatele meu. Stătea și se uita la mine și mi-a cerut să-i dau o felie de piine unsă cu unt. Îi era foame. Și eu tocmai ungeam cu unt pentru copii o felie mare de piine neagră. I-am dat-o lui s-o mănînce. Dacă ai ști, părinte, cum a mușcat din ea!

De bună seamă, nu mă prea așteptam eu la altceva. Pleacă, a și plecat. În chiar clipa în care citește această scrisoare, îl aud plecînd. O, cuvioase părinte, era un nevinovat înainte de a mă fi cunoscut. Eu l-am învățat să afle ce e păcatul. Trebuia.

Închipuie-ți, părinte, că cel dintîi lucru pe care l-a făcut cînd am sosit aici a fost să construiască un cîntar. O balanță ca să ne cîntărim, mai întîi

separat, apoi împreună. Știu că e de necrezut. Un cîntar ca o pendulă, ca limba unei pendule. Noi înșine stîntem limba pendulei. Un' doi, un' doi...

Poate să facă orice va vrea: eu sînt tot cu el și el cu mine. Înțelegi, părinte, ce vreau să spun? Noi doi ființăm împreună, fără mine el nu cîntărește nimic. Un' doi, un' doi...

Iertare fiindcă am păcătuit împreună, adică și eu și el, amindoi..."

(Intră Lechy Elbernon în costum de fluture: Acherontia Atropos.)

MARTHE

Dumneata?

LECHY ELBERNON

De ce nu?

O asemenea noapte cu lună și să nu mă bucur de ea? Te simți mai ușurată pe o noapte ca asta. Pa-a-arcă plutești! Pa-a-ar-că te scufunzi și te îneci într-u-un fel de țuică luminoasă.

Beată! Beată moartă!

Ar fi fost o neghiobie să stau în pat.

Cred că felinarul ăsta al dumitale m-a atras.

Sînt sigură, de altfel, că vei mai avea în seara asta și alți vizitatori.

Mi-am pus frumosul meu costum de fluture ca să viu să te vizitez. Mi-a fost făcut pentru piesa *Nebuniile*. Mă costumează sufletește.

Fluture de noapte cu sumedenia asta de ochi imenși de jur împrejurul trupului, ca să te dezlege de greutatea pămîntească!

Miss Acherontia Atropos!

(Își desfășoară aripile și se rotește în jurul Marthei, ca un fluture.)

Ai să mă crezi sau nu, dar e de-ajuns să mă uit la tine și simt colcăindu-mi în piept un suflet.

MARTHE

Unde l-ai lăsat pe Louis?

LECHY ELBERNON

Nu știu... N-are importanță...

Un singur lucru este important: să te bucuri de zăpăcita asta de lună care se lăfăie acolo sus...

(Ridică încet arătătorul spre cer, pe nerăsuflăte, coborînd vocea.)

...și să nu exagerezi otrava alicei de plumb care ți s-a vîrit în suflet; dacă ți-ai prinde mintea cu ea, te-ar doborî la pămînt.

MARTHE

De ce-ai venit să-ți bați joc de mine?

LECHY ELBERNON

(cîntat pe trei note)

Să-mi bat joc de tine?

Să te consolez, ca să te consolez am venit.

Da, ca să te consolez!

Eu, fetițo, cunosc viața mai bine ca tine. Am fost modistă cîndva. Dar clientele nu plăteau; ei da, se făceau că uită și m-ar fi lăsat să mor de foame.

Femei care dispuneau de o sută, de două sute de mii de dolari! Ce rușine!

Nu te chinui fără rost. S-a făcut un schimb.

Știi, sufletele au și ele valoarea lor de schimb. Ca și trupurile. Sufletele dau mai mult preț trupurilor, după cum trupurile dau mai mult preț sufletelor.

Aşa cum galbenul unei rochii cere neapărat albastru. Uite, eu sînt sigură că numai tu m-ai făcut să par irezistibilă lui Louis.

Totuşi, cum a putut el să te lase, porumbiţă albă, pe tine, Marthe, valoare sigură,

Pentru mine care, orice s-ar spune, sînt o propoziţie dificilă: Lechy Elbernon, Miss Acherontia Atropos.

E urît din partea lui, urît!

De ce nu te omori dacă eşti o femeie binecrescută? Toată lumea ar fi mulţumită.

MARTHE

Cred că eşti beată...

LECHY ELBERNON

E adevărat, sînt un pic beată. Fă şi tu ca mine. O înghiţitură zdravănă de lapte negru şi ajungi departe.

Ah, şi după toate-toate, şi blestemata asta de lună, lua-o-ar nouăzeci şi nouă de mii de dracii! M-a întors pe dos. Superb, nu?

E plină ceaşca. Puţin cam ciobită într-o parte. O vezi? acolo sus, deasupra cimitirului elefanţilor.

Pe o vreme ca asta nu-i nimerit să-ţi tai părul. Fiindcă, aşa cum spun bătrînii la ţară, creşte la loc perie, des ca iarba şi ţepos ca perii de porc.

MARTHE

Frumos! Din ce în ce mai frumos!

S-ar zice că eşti beată de-a binelea!

LECHY ELBERNON

Nu sînt beată! Miroase-mă!

(*Se apropie şi-i suflă în faţă.*)

Ştii că dacă aş vrea, aş putea uşor să-l las în sapă de lemn pe *Incorporated*? Da, da!

Pare o glumă, dar aşa e.

Bungalowul de scînduri în care stăm noi e ca o cutie de chibrituri.

N-aş avea decît să-i dau foc.

(*Declamă.*)

„Şi antrepozitul mamut va pocni ca o lulea plină cu rom!”

(*Vorbit.*)

(Iartă-mă. E un vers dintr-un rol pe care tocmai îl învăţ.)

Atîţia dolari pe lună! Ai să vezi, dacă te măriţi cu el, n-o să fie aşa de plăcut cum poate îţi închipui: e zgîrcit ca Iuda.

MARTHE

Nu-nţeleg ce vrei să spui.

LECHY ELBERNON

Zgîrcit, zgîrcit ca Iuda, ai să vezi. Şi niciodată nu-i rost să dai de-o leţcaie în buzunarele hainelor lui.

MARTHE

Dar nici prin gînd nu-mi trece să-l iau de bărbat. Nu sînt văduvă.

LECHY ELBERNON

E drept, nu eşti văduvă. Cu atît mai puţin văduvă cu cît nici măritată nu ai fost. Nu, nu, Marthe asta, de loc n-a fost măritată.

O să vină numaidecît să te vadă.

MARTHE

Nu mai am nici o poftă să-l văd.

LECHY ELBERNON

O să vină și Louis.

MARTHE

Și Louis?

LECHY ELBERNON

Ei da, Louis al nostru o să vină și el să te vadă. E și firese, pe o noapte ca asta! Toți fluturii vor să-și primenească sufletul. Nici gînd să-i poți împiedica. Toate inimioarele gingașe — mînca-le-ar mama. Îți ies pe gură...

MARTHE

Și *Louis al nostru*? Ce bucurie!

LECHY ELBERNON

Și Thomas Pollock...

MARTHE

Thomas Pollock e și el un fluture?

LECHY ELBERNON

Un fluture cu aburi. Păcat că și-a pierdut bur-lanul!

(Sărind într-un picior, împinge jobenul lui Thomas Pollock, rămas acolo unde a căzut în primul act.)

Nu-ți fie teamă. O să-i crească la loc un altul, prin care o să scoată valuri de fum.

(Se oprește cu brațele întinse în fața Marthei, privind-o parcă cuprinsă de extaz.)

Micuța mea glastră cu viorele albe!

MARTHE

Nu sînt micuța dumitale glastră!

LECHY ELBERNON

(tăindu-i vorba)

Așa îți spunea Louis. De la el o știu. Sînt sigură că o să-l înveți și pe Thomas Pollock să-și afunde nasul în viorelele albe. E un prost.

Prost dar plin de bunăvoință.

MARTHE

Ce-mi pasă mie cum e? N-am ce face cu el.

LECHY ELBERNON

Dar el are cu tine. Văd colo pe masă — pe altar ar trebui să spun — pachetul cu bani oferit privirii cerului, cu o cărămidă pe el. Banii sînt lucru sfînt, prostuța mea dulce, un fel de legătură sacră, dulcea mea prostuță, mai sacră decît a fost vreodată legătura dintre tine și Louis.

MARTHE

Ai și dumneata o parte în business.

LECHY ELBERNON

Văd că nu-l înțelegi deloc pe Thomas Pollock. E un om simplu cu inimă bună. E drept că îi plac banii. Ce-i rău în asta? Banii sînt unealta lui, job-ul lui. Îi plac banii cum unui zidar îi e dragă mistria. Încolo, bietul de el, nu cere altceva de făcut în viață decît să se devoteze cuiva.

Bineînțeles, în primul rînd vine firma, statutul social, cum s-ar spune, Thomas Pollock *incorporated*.

Pe urmă vine „Sanctuarul“

Poate și eu, dacă aș fi făcut ceva pentru asta.
Tu sigur, dulce; o vorbă numai să-i spui...

MARTHE

De ce aș spune-o?

LECHY ELBERNON

Ești tocmai femeia care-i trebuie. Crede-mă:
Providența te-a adus aici.

Cît despre celălalt, despre pielea ta roșie, pen-
tru el ești tocmai

Cea care nu-i trebuie.

MARTHE

Și, nu-i așa, dumneata ești cea care-i trebuie?

LECHY ELBERNON

Poate, poate!

Știi, sînt atîtea femei în mine... De ce n-ar
fi și una pentru el?

MARTHE

Care anume?

LECHY ELBERNON

Care anume? Poate chiar tu. Crezi că nu te-am
studiat cu de-amănuntul?

MARTHE

Ai ști să fii Marthe mai mult ca mine?

LECHY ELBERNON

Nu mai mult. Mai bine. Cu distanțarea cuvenită
E meseria mea. Băiatului ăștia trebuia să-i oferi
ceea ce-și dorea. El te iubește, după cum bine știi...

MARTHE

(visătoare)

Este totuși un lucru pe care n-ai să-l știi nicio-
dată.

LECHY ELBERNON

Ce anume?

MARTHE

Cum zdrăngăne o cratiță într-o anumită zi de
iunie, cînd bați cu o piatră în ea.

LECHY ELBERNON

Păstrează cratița pentru tine. E drept, cratița
asta a ta, eu n-am cum să i-o dau. Dar pot să i-o
iau. Mult mai bine ca tine, ca să-i dau nostalgia
ei, muștrarea de cuget, prezența în trecut fără con-
curența prezentului.

MARTHE

Eu îmi păstrez cratița mea.

LECHY ELBERNON

Adevărul e că n-ai nicidecum nevoie de el.

MARTHE

El are de mine.

LECHY ELBERNON

(se așază în leagăn)

Știu. Dar lui tocmai asta nu-i place: să aibă
nevoie de tine.

MARTHE

Îi place sau nu, nevoie tot are.

LECHY ELBERNON

Eu însă am nevoie de el.

MARTHE

Bietul băiat! Păianjenul...

Știi, îmi spunea și păianjenul. Fără răutate... se gîdea la păianjenul din septembrie care stă în inima unui soare de rouă trandafirie și verde. Și acum...

LECHY ELBERNON

(desfăcîndu-și aripile)

Acherontia Atropos...

MARTHE

Acherontia Atropos! Miss Acherontia Atropos are nevoie de el.

LECHY ELBERNON

Un om în stare pură, născîndă, neîncepută — dacă se poate spune astfel — este interesant. Așa ceva nu se întîlnește în fiecare zi.

Iar tu, tu nu ești un păianjen, ci un înger. Louis Laine s-a trezit în brațe cu un înger, așa din senin. El, un băietan care habar n-are de nimic. E firesc să-i fie frică de acest înger, să nu știe ce să facă cu el. Eu, desigur, nu pot fi un înger, nu-i cu putință.

MARTHE

Eu nu sînt un înger și nici el nu e un copil. Louis e asemenea meleagurilor acestora pe care ne aflăm aci, ceva din vremuri vechi, foarte vechi, un băștinaș, cum se spune, care s-a păstrat ca în acele vremi.

LECHY ELBERNON

Ai dreptate. Are nevoie de un profesor de realitate.

MARTHE

N-am făcut tot ce trebuia pentru asta?

LECHY ELBERNON

Un înger, nici el nu se pricepe la nimic.

MARTHE

Și o actriță e mai pricepută? Realitatea e *job-ul* ei?

LECHY ELBERNON

Marthe, scumpa mea, ia seama, nu mă mînia! E primejdios!...

Știi foarte bine că tu n-ai nevoie de el.

Tot ce puteai scoate tu de la el, gata! ți-a dat. Pînă și copilul pe care ți l-a pus în pîntec. Ți l-a pus, da sau nu? Atunci ce mai vrei? Gata!

Eu însă am nevoie de el. De ce mi l-ai adus? Cu atît mai rău pentru tine.

Mie îmi este hărăzit să-i dezvălui adevăratul lui nume, pe care nu-l cunoștea, după cum lui i-a fost scris să mi-l descopere pe-al meu.

Crezi oare că nu sînt sătulă de toate femeile care au ieșit din mine, de tot acel virtej de fluturi fără consistență?

Crezi că n-am fost zguduită să simt trezindu-se în mine o necunoscută, străina aceasta, adevărată intrusă, care, dintr-o dată, a dovedit că se numește Lechy Elbernon?

Iar, pentru el, ca să învețe ce-i viața, ce mijloc mai potrivit, mai viu, decît să mi-o dăruie?

MARTHE

Și mie, nimic nu-mi va fi dăruit?

LECHY ELBERNON

(punându-i degetul pe pîntec)

Ba da. Știi bine: a dat ceva cuiva care i-a luat
acel ceva ca să-ți rămînă și să-ți folosească numai
ție.

MARTHE

Stau și ascult o minte rătăcită care vorbește
fără șir la lumina lunii.

LECHY ELBERNON

Bine.

Află însă că, dacă cumva îi trece prin gînd s-o
șteargă în noaptea asta — un cal gata înșeuat
așteaptă în grajd — mari primejdii îl pîndesc.

Negrul acela fugar, negrul acela nebun, poate
gelos, are ochii pe el.

Chiar eu port mereu un revolver: trebuie să ai
în orice clipă cu ce să te aperi.

Vorbește-i. Fiți amîndoi de înțeles. Dacă nu
găsești mijlocul să-l împiedici s-o pornească hai-
hui, mari primejdii îl pasc.

Mari, foarte mari.

Noapte bună.

(Lechy Elbernon iese. Louis Laine a și intrat.)

MARTHE

Ce mai cauți aici?

LOUIS LAINE

Ce mai caut aici? Dar banii aceia ce caută acolo
pe masă, ai putea fi bună să-mi spui?

MARTHE

Ai dreptate. Banii aceia nu pot fi lăsați acolo,
așa, fără să facă nimic. E un lucru cumplit, nu-i
așa, ca niște bani să stea undeva fără să facă nimic.
Ia-i.

LOUIS LAINE

Bineînțeles, nici prin minte nu-ți trece că aș
putea să fi venit și pentru altceva decît pentru
acei bani?

MARTHE

Nu mă gîndesc la nimic...

(O tăcere.)

LOUIS LAINE

Marthe...

Nu spui nimic?

MARTHE

Ascult.

LOUIS LAINE

Vezi scîndura asta spînzurată acolo, nu se știe
cum;

Cu frîghii?

E ca o rămășiță dintr-o corabie sfărîmată de fur-
tună; inchipuie-ți că o astfel de rămășiță s-ar afla
și în noi și că noi înșine sîntem niște naufragiați
pe marea luminii de lună.

Nu mai ai mult răgaz să mă vezi. Putem sta
de vorbă. Cîntarul ăsta de suflete... Hai să ne așe-
zăm pe el.

(Se îndreaptă spre leagăn.)

Nu, nu așa. Altminteri. Așa cum ne plăcea vouă. E mai bine. Nu te vezi și când nu te vezi, ești mai liber.

(Se așază în sens contrar, el cu fața la public.)

Bună seara, Marthe.

MARTHE

Bună seara, Louis.

LOUIS LAINE

S-a sfârșit cu toate încrincenările?

MARTHE

S-a sfârșit.

LOUIS LAINE

Știi, Marthe, eu nu-ți port pică pentru Thomas Pollock. Ai făcut bine că m-ai părăsit pentru el, fără zbucium de prisos.

Nu se putea altfel. Deși, pentru mine nu-i deloc ușor. N-aș fi crezut...

MARTHE

Nu eu te-am părăsit.

LOUIS LAINE

Nu se putea altfel.

(Brusc și violent.)

Dacă ai putea ști cum doream să te părăsesc! Să nu te mai văd niciodată, niciodată! Trebuia!

(Schimbare de ton.)

Te iubesc, Marthe!

MARTED

Pune mâna aici, sub sîn. Ce face inima mea?

LOUIS LAINE

Bate.

MARTHE

Bate. Și inchipuie-ți că, dedesubtul ei, mai bate încă una.

LOUIS LAINE

O aud cum bate.

Copilul ăsta al nostru, va trebui să-l aperi cît vei putea mai bine...

(Își lipește obrazul de al ei)

...dulce-amară, când eu nu voi mai fi aici. Eu, tatăl, care nimic altceva mai bun nu a fost în stare să facă pentru el decît să-l părăsească. Duhurile mă cheamă.

MARTHE

Voi ști să-l apăr.

LOUIS LAINE

Nu încerci să mă oprești?

MARTHE

Am încercat. Nu sînt mai tare ca duhurile.

LOUIS LAINE

Și de ce n-ai pleca cu mine?

MARTHE

Nu.

LOUIS LAINE

De ce nu?

MARTHE

Ce te-ai face dac-aș spune da?

LOUIS LAINE

Eu ți-am propus să vii.

MARTHE

Dragul, dragul meu, crezi oare că n-am înțeles că, din chiar clipa în care m-ai făcut femeia ta, nu mai aveai decît un gînd: să pleci?

LOUIS LAINE

Te iubeam, Marthe.

MARTHE

Bineînțeles că mă iubeai. O! cum ardeai de nerăbdare s-o pornești!

LOUIS LAINE

Așadar, acum tu ești aceea care mă lași?

MARTHE

Fie, mă invoiesc: acum eu sînt aceea care te las.

(Îi ia mîna.)

LOUIS LAINE

N-aș avea decît să rămîn, nu-i așa?

MARTHE

(stringîndu-l mai tare de mînă)

Da, n-ai avea decît să rămîi...

LOUIS LAINE

Nu pot. Banii aceia de pe masă i-am primit așa cum i-am primit tocmai ca să nu-i mai pot da înapoi.

MARTHE

Pleacă atunci.

LOUIS LAINE

Și rămîne în tine, cu tine, un alt Louis Laine, care mi-a luat locul. Cu atît mai rău pentru Number One¹!

MARTHE

Fie...

(Se depărtează de el.)

LOUIS LAINE

Cît despre Thomas Pollock...

MARTHE

Ce-i cu Thomas Pollock?

LOUIS LAINE

Thomas Pollock...

Te poți încrede în el. E un om cu inima dintr-o bucată, un om sigur...

Și cu siguranță că o să vegheze asupra voastră.

Eu... păcat! dar am o întîlnire...

Marthe-Marie, ai să mă crezi dacă am să-ți spun că niciodată n-am simțit mai bine decît cu această femeie ce fericit aș fi putut fi cu tine?

¹ Numărul unu (engl.).

MARTHE

Folosește și rușinea la ceva.

LOUIS LAINE .

Împiedică rușinea două inimi care se află împreună, așa cum sîntem noi acum, să stea de vorbă? Trebuie într-adevăr să plec?

MARTHE

Rămii...

LOUIS LAINE

Îți amintești de bătrînul castel dărăpănat din Alpi, în care ne-am cunoscut?

Amîndoi în același pat?

Și jos, departe, la picioarele stîncii, izvorul vîjios de munte, care povestea întîmplările zilei.

Tu adormită... Tu mă dormeai. Nu-i așa că cineva poate dormi pe altcineva? Eu simțeam așa de limpede că tu mă dormeai.

MARTHE

Era aceeași lumină de lună ca acum...

LOUIS LAINE

Nu, nu era aceeași lumină de lună. Era ceva întretăiat.

Răbufnirile acelea bruste de lumină prin fereastră ca niște lovituri de bici, apoi noaptea neagră și din nou privirea de ochi ieșiți din orbite și luna sus, pe cerul sfișiat în bucăți, galopînd pe calul ei galben.

Și eu, pe pat, zbatîndu-mă să scap de făptura care sta întinsă, liniștită ca un copil ce dormea, ce mă dormea.

Nu-i place vulturului să fie prins.

MARTHE

Ai izbutit să te liberezi.

LOUIS LAINE

E sigur că am izbutit.

MARTHE

Nu, nu e deloc sigur.

LOUIS LAINE

Duhurile au venit să mă ia.

Sălășluiește un duh și în mine, în străfundul meu; și mereu mă îmoldește cu un vîrf de sabie, parcă.

Știi tu, sînt lucruri pe care nu vrei să le faci, pe care ești absolut hotărît să nu le faci...

Și deodată, se înfățișează prilejul, toate prilejurile laolaltă și o ușurință neîngăduită, necuviincioasă, de a le face, căreia nu i te poți împotrivi.

Ar fi un păcat să nu folosești acel prilej.

MARTHE

Înseamnă că ești dincolo de păcat?

LOUIS LAINE

Da.

Și acolo, de acea parte, să fii sigură că ai să mă găsești întotdeauna.

MARTHE

Ar fi bun păcatul dacă n-ar fi gustul acela de săpun.

LOUIS LAINE

Gustul de săpun. Îți mai aduci aminte?

MARTHE

Aș fi mai bucuroasă să nu-mi mai amintesc.

LOUIS LAINE

Asta era cînd am fost bolnav și tu mă îngrijeai. Aveam febră... Și am vrut să ies din casă...

Doi oameni duceau pe umeri o bucată de lemn... cred că era ușa... Ușa, ca să poată ieși...

Și celălalt, arătarea aceea cu cap de ren în dosul gardului, care se apucase să grăpeze zăpada.

Ținuturi, ținuturi întregi, mereu alte ținuturi. Atîtea ținuturi erau de străbătut și nu se mai sfîrșeau și se înfățișau cînd pe spate, cînd de-andoa-selea.

Și dincolo de ele, apa aceea neagră, mlaștini întinzîndu-se cît vedeai cu ochii.

Dintr-o dată m-am dumirit: ajunseseam la mine, în Far-West. Acolo se duc indienii din sate, o dată pe an, să caute sufletele părinților lor morți. Și umplînd văzduhul cu vaiere, se reîntorc cu coșuri încărcate cu broaște țestoase....

Pe urmă am văzut pe Sachem ieșindu-mi în întîmpinare; Sachem-ul era străbunicul meu din tribul Dihorilor.

Mi-a întins ceva ca să mănînc.

Am înfipt cu lăcomie dinții în acel ceva ce avea gust de săpun.

MARTHE

Nu ai izbutit niciodată să scapi de acel gust.

LOUIS LAINE

Ar trebui să mă scuturi foarte tare.

MARTHE

(sare jos de pe leagăn și-l scutură cu putere)

Bine, fie, am să te scutur și să te scutur și iar să te scutur dacă numai de atît e nevoie ca să te descotorosesc de calupul de săpun!

Visătorule, visătorule, visătorule de vise! N-am să izbutesc oare niciodată să te descotorosesc de calupul tău de săpun și de afurisitul tău de străbunic din tribul Dihorilor?

N-am să izbutesc niciodată să te smulg din scîrnăvia asta de leagăn și să te pun în picioare, cu amîndouă tălpile cu nădejde sprijinite pe pămînt?

(Îl smulge de pe leagăn.)

Și să te fac să-ți dai seamă că mîna ta stîngă e la stînga?

(Îi apucă în cruce mîna lui stîngă cu dreapta ei și mîna lui dreaptă cu stînga.)

Și mîna ta dreaptă la dreapta și că ai două brațe, în stînga și în dreapta, ca să te folosești de ele?

(Dintr-o dată foarte minioasă dar tot mai mult pe glumă.)

Nepricopsitul, de nimica bun!

N-am să izbutesc niciodată să fac să țîșnească din pămînt, de sub tălpile tale, și să se înalțe în tine, un om,

Un om adevărat ținînd în fiecare mînă acel cuvînt pe care mîna dreaptă să nu înceteze o clipă să-l jure mîinii stîngi?

(Îi zîrle înapoi brațele cu un rîs vecin cu hohotul de plîns.)

LOUIS LAINE

Ce aștepti tu de la mine?

MARTHE

Banii ăștia de pe masă să-i iei și să-i dai înapoi spinzuratului scăpat din ștreang care așteaptă în bungalow-ul lui.

LOUIS LAINE

Nu pot să-i dau înapoi: e o cărămidă pe ei.

MARTHE

Louis!

LOUIS LAINE

Spune...

MARTHE

Nu pleca! Nu mă lăsa cu muștrarea asta de cuget.

LOUIS LAINE

Tocmai asta vreau să-ți și las: o muștrare de cuget.

MARTHE

Ascultă. Știu, în grajd e un cal gata înșeuat care te așteaptă.

Dar pe drum te așteaptă și cineva care te pîndeste și-și încordează auzul...

LOUIS LAINE

Vrei să spui: negrul acela?

MARTHE

Vreau să spun negrul acela. Care stă cu pușca-n mînă...

LOUIS LAINE

Rămîi cu bine, Marthe. Duhurile mă cheamă.

MARTHE

Nimic altceva n-ai să-mi mai spui?

LOUIS LAINE

Ba da: mai am încă ceva să-ți spun.

MARTHE

Ce anume?

LOUIS LAINE

(smulgînd violent și triumfător vâlul de pe umerii Marthei)

Ura!

(Louis Laine a ieșit în fugă. După o clipă, intră Thomas Pollock. Tăcere.)

MARTHE

Frumoasă noapte, domnule.

THOMAS POLLOCK

Da. Soțul dumitale nu-i aici?

(Marthe face semn cu capul că nu.)

Îmi dai voie să stau o clipă cu dumneata? Aș vrea să-ți vorbesc...

MARTHE

Să-ți dau voie? Nu ești dumneata stăpînul aici?

THOMAS POLLOCK

Nu-mi vorbi astfel. Și, mai întîi, iartă-mă.

Pentru azi-dimineață. Nu m-am purtat ca un gentleman.

(Tăcere)

Știi, eu am o fiică. Trebuie să aibă cam aceeași vîrstă ca dumneata.

(*Tăcere.*)

MARTHE

Cum o cheamă?

THOMAS POLLOCK

Cred că Laura; sau poate Elmira. Elmira e un nume de femeie? E la Universitate. Sînt trei ani buni de cînd n-am mai văzut-o.

Divorț; *see*? Cred că mama ei se află la Cleveland. S-a remăritat cu un pastor.

Da, fiica mea are aceeași vîrstă ca dumneata. Eu nu știu ce vîrstă oi avea. N-am timp să mă întorc, să privesc înapoi, *see*?

MARTHE

Păcat...

THOMAS POLLOCK

O bună bucată de drum. De afurisit drum, Bittersweet¹! Și toți micii T.P.N.² care merg, unul după altul, în monom, în aceeași direcție, crezi că este plăcut să-i privești?

MARTHE

Nu.

THOMAS POLLOCK

Am aflat azi că bătrînul Mike a murit. Ei da: vechiul meu asociat. Cîte *business*-uri n-am făcut împreună!

¹ *Dulceamaro* (engl.).

² Thomas-Pollock-Nageoire.

Cîte lucruri poți uneori să-ți amintești! Sudul, așa cum era înainte de război! Ce vremuri frumoase!

Well!

Am făcut de toate, am colindat peste tot, știu tot!

Și totul a trecut și parcă aș fi visat.

Dar pot să-ți mărturisesc, *sister*¹,

Că anul ăsta mi-a mers prost, foarte prost; am văzut stele verzi cu Frînghiile; am încercat eu să arunc praf în ochi dar nu știu cum se va sfîrși povestea.

Nu prea înțeleg de ce îți spun toate astea...

El... te-a părăsit, nu-i așa?

MARTHE

Da.

THOMAS POLLOCK

Și ce-ai să faci acum?

MARTHE

M-ai mai întrebat asta și azi-dimineață.

THOMAS POLLOCK

Iartă-mă. Nu trebuie să-mi iei vorbele în nume de rău.

Adevărul e că nu am nimic să-ți spun dar nu mă simt vesel... *heavy hearted*².

Aș vrea să-mi vorbești cu blîndețe.

Îngăduie-mi să stau un pic cu dumneata, Bittersweet.

Ce otravă te încrîncenează, Bittersweet?

¹ *Surioară* (engl.).

² *Cu inima grea* (engl.).

Cu dumneata se petrece ceva asemănător unei femei care intră într-o cameră în dezordine.

Din primul moment și dintr-o singură privire își dă seama de ordinea care lipsește.

E adevărat:

Eu am dat bani bărbatului dumitale ca să te lase aici.

MARTHE

Nu-l poți învinui cu nimic, bietul băiat. A făcut și el ce-a putut.

THOMAS POLLOCK

Îi spuseseam doar atât: să plece fiindcă mă stînjenea.

MARTHE

Și a plecat. Gata!

THOMAS POLLOCK

L-am întîlnit acum o clipă: alerga ca un nebun.

MARTHE

Are o întîlnire, dragul de el, o întîlnire grabnică: cineva îl așteaptă în chiar noaptea asta.

THOMAS POLLOCK

Să colinzi prin pădure noaptea nu-i fără primejdie în timpurile astea. Războiul nu s-a încheiat de mult. Poți să te întîlnești cu tot felul de oameni înrăiți.

MARTHE

A plecat. Și asta contează, nu?

THOMAS POLLOCK

Am să te ajut să te întorci în Franța.

MARTHE

Îți mulțumesc.

THOMAS POLLOCK

Nu e neapărat necesar să te întorci.

MARTHE

Îți mulțumesc.

THOMAS POLLOCK

Știi în ce măsură eu *care*¹ de dumneata.

MARTHE

Ce fericire!

Pot, deci, să rămîn aici, eu și copilul pe care dinainte ți l-a făcut!

THOMAS POLLOCK

Nu-mi vorbi pe acest ton care să doară.

MARTHE

Pe ce alt ton aș putea vorbi?

De ce ai făcut asta? De ce ai venit să te amesteci între noi, despărțind bărbatul de nevasta lui?

Era totuși, totuși, bărbatul meu.

Ce rău ți făcusem?

Nu aveai din toate îndeajuns ca să nu mai trebuia să jinduiești și partea săracului? De ce ai venit să-l ispitești ca pe un sălbatic căruia îi sticlesc ochii cînd îi arăți un clondir cu apă de foc?

Nu puteai să-l lași să trăiască mai departe, ca mai înainte?

¹ *Mă îngrijesc* (engl.).

THOMAS POLLOCK

Încearcă să mă ascuți o clipă cu răbdare. Dacă am săvârșit vreo greșală, am s-o ispășesc.

Dar, spune-mi, unde mai e rostul vieții

Dacă un om matur, încercat

Un om de nădejde, care știe ce face,

Care-i chibzuit și nu se lasă dus de porniri ușurate, nu caută

Să dobîndească un lucru care i se pare că merită să fie dobîndit?

Și am eu o vină că sînt mai avut și mai înțelept ca el?

M-am purtat cîstit cu omul dumitale, nu m-am folosit nici de violenție, nici de silnicie și n-am vrut să-i fac vreun rău. I-am oferit bani și el s-a învoit cu mine.

Fiindcă îi produceam o daună, avea drept la o despăgubire. *See?* Lui, nu dumitale, i-am oferit bani și procedînd astfel, nu m-am purtat necîstit.

Să nu-mi spui că te-am cumpărat totuși.

De vreme ce el te părăsea și pleca, nu-i trebuiau bani? De unde, de la cine să-i ia?

Iată ce aveam de spus.

MARTHE

Încurcătura este că nu a luat banii.

Uite-i, sînt acolo pe masă, și cărămida-i tot deasupra lor; nimeni nu s-a atins de ei.

Rămii mai departe datornicul lui.

THOMAS POLLOCK

Asta nu-mi place.

MARTHE

Nici mie.

Înseamnă că și eu ti voi datora ceva.

Amîndoi ti vom datora ceva.

THOMAS POLLOCK

Atîta vreme cît va mai fi în viață?

MARTHE

Și după.

Știe el bine că de Marthe asta nu te scapi chiar așa cum vrei.

Tot eu voi avea ultimul cuvînt.

THOMAS POLLOCK

Lechy a făcut în așa fel ca să aibă penultimul.

MARTHE

Lechy? Pot să te întreb ce face ilustra dumitale prietenă?

THOMAS POLLOCK

Era vorba să treacă să te vadă astă-seară.

MARTHE

A și trecut. A venit să-mi arate frumosul ei costum de Acherontia Atropos. Miss Acherontia Atropos.

Mi-a și recitat rolul ei:

„Și antrepozitul mamut...”

THOMAS POLLOCK

Da știu:

„Și antrepozitul mamut

Să pocnească întocmai ca o lulea plină cu rom...”

MARTHE

Nu numai un antrepozit mamut este în primejdie să cadă pradă focului.

THOMAS POLLOCK

Ce vrei să spui?

MARTHE

Lechy a dumitale mi s-a părut plină de idei uluitoare astă seară,

Datorită „laptelui negru“, cum se spune aici.

Casa este toată, de la temelie la streășină, de lemn, numai de lemn.

Luna asta te face să-ți pierzi mințile cu lumina ei.

Lemnul din care se fac casele aici este rășinos.

Mă întreb ce s-ar întâmpla dacă ar lua foc? Vreau să spun: casa?

THOMAS POLLOCK

Ce s-ar întâmpla? Foarte simplu: aș fi ruinat. Dintr-o dată. Și afurisita de Lechy știe foarte bine asta.

MARTHA

Nu ai o casă de fier în bungalow?

THOMAS POLLOCK

E de necrezut, dar nu am casă de fier.

MARTHE

Thomas Pollock, când îți vei dăruî un guvern și o constituție, socotesc că va trebui să te porți altfel.

Până atunci și dacă-mi îngădui să-ți dau un sfat, aleargă și pune-ți averea în siguranță și asta fără să pierzi o clipă.

THOMAS POLLOCK

Afurisită Lechy.

MARTHE

Ei da! Spune: afurisită Lechy și asta o să țină loc de pompieri!

(Un timp.)

THOMAS POLLOCK

(măreț și cavaleresc)

N-are decît să ardă casa: un incendiu este un spectacol grandios!

Eu nu mă deranjez cînd stau de vorbă cu o lady!

Nădăjduiesc că Lechy a noastră o să aibă timp să-și salveze lucrurile ei personale.

MARTHE

Eu sînt aici și rămîn aici!

THOMAS POLLOCK

Ascultă-mă, Bittersweet, și nu mă judeca după acest acces de imbecilitate.

Cred că pot spune că am avut întotdeauna destulă minte și destul *push*, vreau să spun energie, și m-am descurcat tolerabil de bine.

Da.

E drept că am avut și un dram de noroc, chiar mai mult de un dram. Și eram mîndru de norocul meu mai mult ca de tot restul.

Așa că nu mă pot plînge, nu?

Sînt un om serios și știu cît prețuiesc lucrurile.

Tocmai de asta cumpăr dar nu păstrez nimic pentru mine și revînd totul.

Ce nu a trecut prin mîinile mele! Și, dacă te-ar interesa, aș putea să-ți arăt toate socotelile.

MARTHE

Spune-mi: fiecare lucru valorează întocmai cît prețuiește?

THOMAS POLLOCK

Niciodată.

MARTHE

Thomas Pollock!

Intocmai ca cineva care, cumpărînd buluc de la familia unui mort un maldăr de boarfe, găsește în el

Un lucru care singur face mai mult decît a plătit pentru tot,

Să știi că și dumneata ai dobîndit mai mult decît îți închipui și cumpărătura asta ultimă nu va fi fost cea mai rea.

THOMAS POLLOCK

Ce vrei să spui?

MARTHA

Thomas Pollock, sînt mai multe lucruri pe care le prețuiesc la dumneata.

În primul rînd, faptul că, dacă ți se pare că un anumit lucru merită să-l faci, nu stai la îndoială, și-ți dai toată osteneala ca să-l ai.

În al doilea rînd, așa cum singur o spui, cunoști adevăratul preț al lucrurilor, după cum ele prețuiesc mai puțin sau mai mult prin ele însele.

Nu cumperi și nu te mulțumești cu aparențele, și negoțul îl faci cu lucruri reale.

Apoi, datorită dumitale, un lucru bun, oricare ar fi el, nu stă, deci nu există degeaba,

Ci folosește la ceva.

Ești îndrăzneț, harnic, răbdător, șiret, stăruitor, știind să folosești împrejurarea care trebuie folosită și ești și credincios. Toate astea eu le prețuiesc.

Ești sigur de dumneata, cutezător, ții o socoteală amănunțită a tot ce faci. Și nu te bizui numai pe propria putere

Ci faci tot ce poți fiindcă nu depinzi de împrejurări.

Și ești și înțelept, știi să-ți stăpînești dorințele și chiar gîndurile și să le supui la tot ce trebuie.

De asta ai ajuns

(desface larg brațele cit sînt ele de lungi)

Bo... gat!

THOMAS POLLOCK

Sînt sărac. Nu-ți bate joc de mine.

Sînt sărac printre toate lucrurile astea de vinzare

Care sînt ale mele ca și cum n-ar fi, fiindcă nimic nu-mi rămîne în mîini.

La ce sînt oare de folos? La nimic altceva decît la schimb.

Să trec lucrurile dintr-o mînă într-alta

Din mîna dreaptă în mîna stîngă și vice-versa.

MARTHE

Privește!

(Lumină roșie și fum printre copaci.)

THOMAS POLLOCK

*That's all!*¹

(Intră Lechy Elbernon.)

LECHY ELBERNON

Individule Thomas, te anunț că-ți arde casa!

THOMAS POLLOCK

Am ochi ca să văd și văd...

¹ *Asta-i tot!* (engl.).

Ce importă!

Ce importă pentru un om ca tine o nenorocită de magherniță care cade pradă flăcărilor?

Socotesc — hi, hi! că n-ai comis nebunia

Să aduci aici cu tine hîrtille tale de valoare.

*Goddam!*¹ Hîrtia arde!

Cum a putut lua foc casa? Toți servitorii au plecat. Nu rămăsesem decît eu.

Eram în grădină cînd, deodată, am văzut roșu în salon.

(Declamă.)

„Ușa e încuiată și zăvorîtă;

Ferestrele-s închise, nu-i una deschisă și obloa-nele sînt prinse pe dinăuntru cu cîrlige și dreve.

Dar iată, pe neașteptate, ca un om în care ar fi izbucnit lugubra nebunie,

Iată printre crăpături și prin golul ușilor și ferestrelor strălucind în toată splendoarea lui

Înfrișătorul soare dinăuntru...”

(Vorbit.)

Îți aduci aminte, Thomas, ce frumos îmi dă-deai replica la aceste versuri?

Ah, e minunat!

Dacă nu mai ai o lețcaie, am să-ți găsesc o sluj-buliță pe Broadway, jupîne Corb.

THOMAS POLLOCK

Lechy, cred că nu te simți bine...

¹ *Fir-ar să fie!* (engl.).

Sînt beată, sînt beată, uraaa! și nu mă pot ține pe picioare. Uraaa!

Eu am pus foc casei tale, individule Thomas, și averea ta se spulberă în fum și iată că ai rămas fără nimic și eu la fel. Dar ducă-se totul, cu atît mai bine!

Slujnice, dați foc casei, e mai ușor de deretecat astfel. Să ardă mărfurile, să ardă recoltele, să ardă orașele și să ardă băncile!

Să ardă și bisericile și prăvăliile!

(Se oprește în fața Marthei.)

Și antrepozitul mamut

Să pocnească întocmai ca o lulea plină cu rom!

Și eu ard!

(Îi suflă în față suflarea ei fierbinte; se întoarce apoi spre Thomas Pollock și îl zgîlție de umeri.)

Și tu, și tu o să arzi, o să te sfirlogești și ai să pieci ca lîna sau ca aluatul din care mai nimic nu rămîne cînd îl pui pe plita încinsă.

THOMAS POLLOCK

Lechy, nu mai pot suporta profanitatea ta!

LECHY ELBERNON

(declamă.)

Totul arde și flacăra trupurilor este legată de oasele noastre și societățile de asigurare sînt nepu-tincioase.

Și flacăra nu pierde nici după ce am murit și dacă rămîn din noi cîteva oase, ca niște pietre, flacăra tot se mai înverșunează, legată de ele.

(Pe iarba luminată de lună se vede umbra lungă a unui cal care aleargă ca un nebun încoace și încolo.)

THOMAS POLLOCK

Ce-i asta?

LECHY ELBERNON

Eu știu ce este.

Aleargă! Fugi! Prinde și oprește calul pe care călărețul lui nu-l mai poate stăpîni.

(Thomas Pollock aduce pe brațe trupul lui Louis Laine, pe care-l așază pe genunchii Marthei.)

LECHY ELBERNON

Ia-l și păstrează-ți-l acum!

Ia-l, ți-l dau înapoi. Acum îți aparține în totul și n-o să-ți mai scape. Ia-l. Nu mai fi geloasă. Acum e numai al tău. Scoate-i mâțele, scoate-i inima și pune-le deoparte într-un vas. Încrucișează-i brațele pe piept, leagă-i capul de genunchi. Și păstrează-l în camera ta într-una din amforele acelea în care cei vechi păstrau meiul.

Nu te-am răzbunat astfel din plin?

Ține-l bine! Acum e iar al tău, satură-te de el, soarbe-i fața cu buzele tale!

Femeia e plină de adîncimi

Și soarta ei e să iubească și să nu fie iubită, fiindcă bărbatul de fel nu iubește.

MARTHE

(lui Louis Laine)

De ce ai plecat de lângă mine?

Dacă ai fi vrut tu, noi doi n-am fi fost oare în stare să găsim calea fără întoarcere a lumii noastre, a amîndurora?

Nu ți-am dat inima ca să te îndestulezi cu ea, adevărată hrană,

Ca un fruct în care dinții se împlîntă adînc?

Lasă-mă să te privesc, ciudatul meu soț.
Cine ești tu? Ce spunei voi, răspundeți-mi, buze reci.

Ce mai aștepti de la mine?

Ești fără viață și la nimic nu-ți mai pot sluji.

O, ce întrebare a rămas întipărită pe fața ta galbenă și ochii tăi de ce mă privesc cu atîta uimire și parcă și cu un soi de dojană?

Poate că există într-adevăr un anumit fel de a iubi și eu n-am știut să te iubesc în acel fel.

Și mă privești acum cu ochii aștia pe care am învățat să nu-i văd.

LECHY ELBERNON

Dar eu? Eu nu l-am iubit? Și n-am și eu a mă plînge de el?

Sechestrata așteaptă

Ca cineva să deschidă ușa și s-o deschidă.

Nimeni nu a venit.

Și singură am ieșit prin pustietăți sălbatice și sterpe,

Ducînd cu mine

Un ulcior plin prin deșertul de sare,

Ulciorul s-a spart și apa lacrimilor s-a răspîdit peste mine

Ca un izvor pierdut despre care drumetul spune:

„Trebuie să fie apă aici fiindcă iarba e verde!”

Dar în loc de apă nu găsește decît nămol

Și beau eu însămi această apă și sînt îmbătătit de ea.

Rideți de mine fiindcă sînt beată și nu pot să mai merg drept. Sînt pierdută și nu mai știu unde mă aflu.

(Face cîțiva pași clătînîndu-se.)

Rideți fiindcă nu mai merg drept?

Și vreți să înțelegeți de ce?
Eu sînt un inger! Nu mai sînt legată de pămînt;
nimic nu mă mai ține prizonieră.

Credeți că e ușor de mers cînd nu mai ai nimic
de ce să te sprijini?

Uitați-vă ce bine fac pe femeia beată!
(Se duce și se așază pe leagăn, unde va rămîne pînă
la sfîrșitul piesei cu un braț gol întins foarte sus pe
frînghie și legănîndu-se ușor.)

MARTHE

Thomas Pollock, crezi oare că viața nu prețu-
iește decît ca să fie irosită astfel?

THOMAS POLLOCK

(mai mult cu tenacitate decît cu convingere)

Totul prețuiește atît și atît.

MARTHE

Atîta hîrtie?

THOMAS POLLOCK

Da, dar cu condiția să știi să te folosești de ea.

MARTHE

Ia-ți înapoi teancul de hîrtie care a rămas acolo
pe masă.

THOMAS POLLOCK

Nu pot. E o cărămidă deasupra.

(un timp.)

Bittersweet...

(Un timp.)

Bittersweet...

(Un timp.)

Nu vrei să-mi dai mina?

(Marthe îi întinde mina fără să se uite la el.)

LECHY ELBERNON

(pe jumătate adormită)

Akkeri Ekkeri ukeri an!

(Marthe își dă seama că băsmăluța ei se află la gîtul lui
Louis Laine. O desface și-i acoperă cu ea fața.)

CUMPĂNA AMIEZII

Lui Philippe și Hélènei Berthelot
în semn de mare dragoste
dedic această carte.
P.C.

Titlul francez:
PARTAGE DE MIDI

PRECIZARE

Cumpăna amiezii confirmă mai neîndoielnic ca toate celelalte piese ale lui Claudel temeinicia mărturisirii acestuia, făcută în tinerețe lui Francis Jammes și lui Gabriel Frizeau, că scrie teatru în primul rînd pentru a izbuti să vadă mai limpede în el însuși, lăsînd să se ciocnească în voie multiplele și contradictoriile personaje din care era alcătuit. De data aceasta, nu era însă vorba numai de nevoia unei simple limpeziri ci și de aceea, mult mai chinuitoare, a unei justificări. În ochii lui și ai celor din jurul lui.

În precedentele sale piese, conflictul era o proiecție în imaginar a unor realități lăuntrice. Lupta aprigă care se dădea în interiorul lui era exteriorizată, exprimată prin întîmplări și personaje imaginare în care erau intruchipate, și opuse unele altora, elementele complexe și antagoniste ale propriei sale personalități. De cele mai multe ori, aceste personaje reprezentau ele însele abstracții. În *Cumpăna amiezii* este redată o primă și dramatică ciocnire cu realitatea, cu un univers exterior străin și ostil lumii sale interioare, univers fascinant ca oricare fatalitate și intruchipat de o femeie. Prima femeie din viața lui. Și, într-un anumit sens, și ultima. Tîrît de patimă, și de tot ce-i revela această patimă, într-un vîrtej pe care avea să-l considere apoi drept o tragică rătăcire, smulgîndu-se în cele din urmă din această rătăcire fără a se îndura însă să renege tot ce a fost frumos, zguduitor și

rămas de neuitat în această dezlănțuire în același timp oarbă și plină de iluminări, Claudel s-a străduit să-i găsească o justificare, înfățișând-o aproape ca o necesitate și ca un semn al providenței și legînd-o de o idee care-l urmărea mai de mult și care și ea însemna încercarea păgînului din el de a-și găsi, cum spunea Racine, „unele acomodări cu cerul”. Anume că păcatul îți îngăduie să prețuiești și mai bine puritatea și harul așa cum lumina nu ar exista sau noi nu am fi conștienți de ea fără contrastul întunericului.

Piesa a fost concepută, apoi scrisă, în 1905, puțin timp după despărțirea definitivă de aceea care avea să fie în piesă *Ysé*. Fremătînd toată de tumultul încă proaspăt al pasiunii și al luptei pe cît de îndrjită pe atît de sfințitoare, sobru construită și scrisă cu o sobrietate, concentrare și vigoare cîrora întru nimic nu le dăunează marelui suflu liric, neconținut prezent ca un fundal de tragedie, prima versiune a *Cumpănei* a constituit pentru Claudel și un fel de exorcizare. Într-adevăr, curînd după publicarea piesei, poetul se căsătorește (căsătorie cucernică, onorabilă și avantajoasă cu fiica arhitectului Sainte-Marie-Perrin, constructor — între altele — al faimoasei bazilici Fourvière de la Lyon), devine soț și tată de familie model, funcționar exemplar și, mai apoi, ambasador solemn, academician venerabil, castelan la Brangues și, după ieșirea la pensie, chibzuit președinte al consiliului de administrație al marelui consorțiu industrial G Rhône-et-Rhône.¹ În fapt, numai în aparență, sfîrșitul pie-

¹ Tipărirea piesei s-a datorat nevoii catolicului de a se supune unei flagelări. Dar, în același timp, și dorinței firești a scriitorului de a cunoaște părerea cîtorva personalități în puterea de apreciere și de înțelegere umană a cărora avea toată încrederea. Claudel nu s-a adresat însă unei mari edituri, ci revistei *L'Occident* care publica și o colecție intitulată „Bibliothèque de l'Occident”. Tirajul, limitat la 150 de exemplare, tipărite pe hîrtie de lux, pe cheltuiala autorului, nu a fost pus în comerț. Exemplarele, numerotate, au fost trimise de directorul colecției persoanelor a căror listă a fost întocmită de mina poetului. Este interesant și revelator să

sei *Cumpăna amiezii* se deosebește de realitatea trăită. În piesă, *Mesa* moare în actul final. Claudel a continuat să trăiască. Dar un Claudel în care singur poetul a supraviețuit. Iar arborele uriaș al operei sale a continuat să crească și să se dezvolte așa cum s-a dezvoltat, tot fiindcă rădăcinile erau împlintate în străfundurile în care era îngropată inima lui Mesa și tot ce îi revelase, nu *Ysé*, ci înfrînirea cu ea.

Am evocat această dramă din tinerețe fiindcă ea poate explica mai ușor siluirile suferite după peste patru decenii de *Cumpăna amiezii*.

Actul de exorcizare o dată săvîrșit în 1905, Claudel nu se mai gîndea la republicarea piesei și s-a împotrivit neconștient la reprezentarea ei.

În 1947, editura *Mercur de France* întreprinzînd o serie de reeditări s-a gîndit să pună la loc de frunte în această serie *Cumpăna amiezii*. Cu foarte, foarte multă greutate a obținut învoirea lui Claudel care a pus însă o condiție: să scrie o prefață explicativă și interpretativă. Despre această prefață, Paul-André Lesort scrie cu tristețe că „este o încercare a poetului de a citi în prima versiune ceea ce își pusese în gînd să introducă în cea de a treia”, oferind astfel „imaginea cea mai lipsită de înțelegere pe care un creator o poate da cititorilor despre propria sa operă”¹.

cităm cîteva din numele figurînd pe această listă pentru a constata cît de obiectiv era Claudel în prețuirea (pentru calitățile lor intelectuale și sufletești), a unor oameni de orientare politică și religioasă diametral opusă convingerilor sale: André Gide, Maurice Barrès, André Suarès, Camille Mauclair, Léon Blum, Claude Debussy, Octave Mirbeau, Stuart Merrill, Georg Brandes, Marinetti, Valéry Larbaud, Jean Schlumberger, Léon Daudet. Aflînd de existența acestui tiraj limitat, mulți tineri scriitori din acea vreme au așteptat pe editor cu scrisori stăruitoare prin care cereau să li se trimită și lor cîte un exemplar. Printre aceștia s-au numărat și Jacques Rivière și Alain Fournier.

¹ Paul-André Lesort: *Claudel despre el însuși*, Ed. Le Seuil, p. 14.

Volumul astfel prefăcut, a apărut în ianuarie 1948. Citind piesa, Jean-Louis Barrault este cuprins de un mare entuziasm care îi îngăduie, după o luptă și mai aprigă decît cea dată de editor, să smulgă lui Claudel înviințarea de a monta numaidecît piesa la Teatrul Marigny, dar cu rezerva ca autorul să-i aducă importante modificări în timpul repetițiilor cu prilejul cărora aveau să aibă loc între regizorul-actor și autor discuții interminabile, pasionate, nu lipsite de violență și chiar de acrimonie.

Două sau trei versiuni intermediare sînt scrise de Claudel și în parte refuzate de Barrault, în parte refăcute de acesta împreună cu autorul. Celebra „Cîntare a lui Mesa“ (Le Cantique de Mésa) a fost rescrisă de cinci ori. Premiera a avut loc la 16 decembrie 1948 cu o distribuție prestigioasă: J.L. Barrault în *Mesa*, Pierre Brasseur în *Amalric*, Jacques Dacqumine în *De Ciz* și Edwige Feuillère (împrumutată de Comedia Franceză) în *Ysé*. Piesa ca și spectacolul au obținut un mare succes. Claudel s-a simțit totuși nemulțumit și mai ales stînjinit. Principiile de mare severitate și austeritate, la care ajunsese în acei ani, mulți și grei la număr, l-au determinat să se considere obligat să precizeze — fără întirziere „adevărul“ sens al piesei care, chiar modificată, cum fusese jucată, păstra în ochii lui un aspect „scandalos“ și insuficient de „edificator“.

A treia versiune, *definitivă*, apare în 1949, la Gallimard. Fiindcă avea o anumită obligație morală față de Jean-Louis Barrault, la care ținea de altfel foarte mult și pe care nu voia să-l jignească, Claudel i-a explicat într-o lungă scrisoare preținsele motive pentru care nu a crezut cu puțință să publice versiunea jucată la Teatrul Marigny și a socotit necesar să scrie o alta. Redăm integral textul acestei scrisori, fiindcă ni se pare deosebit de ilustrativ. Scrisoarea nu este numai a bătrînului patriarh, academician, temător de reputația sa sau de reaua pildă pe care ar putea-o da păcatul lui din tinerețe, ci și a diplomatului știind să-și ascundă nemulțumirea, iritarea chiar, cu o elegantă iscusință și afabili-

tate, sub exigențele și intransigențele poetului în luptă cu inefabilul:

Dragul meu Barrault,

Știi cită osteneală a trebuit să-ți dai ca să mă convingi să te las să joci Cumpăna amiezii. Împotrivirea mea se datora nu numai unor scrupule de ordin personal ci și convingerii imperfecției piesei mele, așa cum a fost scrisă în 1905. După ce ai izbutit să-mi smulgi totuși consimțămîntul, am adus dramei importante modificări care au permis realizarea ei pe scenă și ți-au prilejuit dumitale și Edwigei Feuillère admirabilul succes obținut.

Totuși, aceste modificări nu erau de ajuns. Viața este mai puternică decît orice și numai la luminile rampei o operă dramatică începe cu adevărat să trăiască. Abia în sala teatrului Marigny mi-am dat seama de adevăratele neajunsuri ale piesei, cu alte cuvinte abia în clipa în care a fost definitiv despărțită de mine.

De la jumătatea actului al doilea, din pricina dumitale dar, desigur, fără voia dumitale, am simțit cum cei doi eroi ai Parabolei îmi adresau injoncțiuni din ce în ce mai stîruitoare cărora, în cele din urmă, am înțeles că trebuie să mă supun. Nici una din versiunile refăcute de mine pe care ți le-am propus și cu care a trebuit să te descurci¹ n-a avut adeziunea finală a acestor eroi. Trebuia cu orice preț să-i descotorosesc de zorzoanele lirice care-i înăbușeau și care nu se potrivesc cu sonoritățile pasiunii. Dar eu nu sînt sigur de arta mea decît cînd mă aflu cu condeiul în mînă. Mi-am impus deci să recopiez piesa pe-ndelete și s-o rescriu iarăși de la un capăt la celălalt. Îți trimit aci-alăturat rezultatul acestei munci²: în această nouă versiune nu am vrut să las decît ceea ce am simțit că este neapărat necesar, cu adevărat inspirat, ceea ce se impunea de la sine fără doar și poate. Avîndu-vă însă meru în fața ochilor

¹Cu alte cuvinte, cărora Barrault le-a adus destule modificări (n. tr.).

²Textul ce urma să apară la Gallimard.

pe dumneata și pe Edwige Feuillère și timbrul glasului vostru în urechi. Nimic datorit vreunui capriciu sau vreunei ostentații estetice în această nouă versiune: totul datorit unei atenții îndreptată spre porunca lăuntrică și, aș spune: mai ales spre aceea a inimii, numai a inimii. Fiindcă, în ultima scenă, după ce i-a dăruit trupul sortit putrezirii, Ysé izbutăște în sfârșit să dăruie amantului ei și inima, inima care este duh. Și totul se termină cu înălțarea minții, acea mină unică a cuplului, mină luminoasă, singură, care imploră, poruncește și cere, cere o altă mină, aflată printre stele...”

După aproape doi ani și după un scurt interval în care nu mai fusese jucată, piesa a fost reluată cu același succes. Barrault l-a invitat pe Claudel la această reluare și l-a rugat să-i comunice impresiile și eventual observațiile asupra spectacolului. Iată textul scrisorii lui Claudel:

„Am recăzut, cu prilejul acestei reluări, Cumpăna amiezii, această dramă montată la stăruințele dumitale după mai bine de patruzeci de ani de când a fost scrisă, dramă care nu este o creație a minții ci s-a petrecut în realitate și, timp de douăzeci de ani, a avut asupra întregii mele existențe o întruire predominantă. Vrei să afli impresiile mele? Iată-le.

În 1905, când am scris prima versiune, rămasă atîta vreme — trebuia — aproape inedită, nu am căutat decît să las să răbufnească sentimentele mele în limbajul de care mă foloseam și care mă exprima atunci. În 1948, când a fost vorba să fie desăvîrșită acea încercare, problema esențială care se punea pentru mine nu era numai s-o fac să profite de acea mină mai sigură, pe care o experiență de patruzeci de ani de practică este peste puțină să n-o prilejuiască oricărui artist, ci să-mi dau seama de valoarea pe care această piesă o mai poate avea în fața acelei «priviri dușmane» de care vorbea Mallarmé: judecata autorului desprins de opera sa.

Eu nu sînt un fabricant. Și cred în inspirație. Într-o inspirație pe care nu pot fi stăpîn și care-și alege momentul ei, nu al meu. Rolul meu este numai să-mi țin mintea liberă și la

plîndă. Nu ai uitat, desigur, Jean-Louis Barrault, controversate amicale care s-au produs între noi în cursul ultimelor repetiții. Undeva, în mijlocul actului doi, mie mi se părea că există o spărtură. Cît despre actul trei, nici dumneata, nici eu nu eram satisfăcuți de deznodămîntul pe care eu personal îl socoteam totuși mult superior celui din 1905.

Ți-am prezentat atunci, succesiv, două sau trei proiecte de restructurare. Nici unul nu era deplin satisfăcător, dar fiecare cu părți valabile. Ne-am oprit în cele din urmă la un compromis și emoția publicului a arătat că nu era lipsit de merite. Dar mie mi s-a întîmplat ceva capital. Spectacolul a avut loc. Am văzut pe Edwige Feuillère în primul act jucat potrivit regiei dumitale. O mare lumină s-a făcut în mine, totul mi s-a înfățișat așa cum trebuie să fie și drama a dobîndit în mintea mea ponderea și fața ei definitivă.

Dar era cam tîrziu...”

Urmează o serie de obiecțiuni de ordin tehnic asupra spectacolului în sine, interesante dar greu de urmărit, raportîndu-se mereu la broșura dactilografiată de care s-a servit Barrault în montare, cu trimiteri meticuloase la pagini și rînd.

Reținem acest pasaj caracteristic al preciziei cu care autorul se ocupă de fiecare amănunt:

„Actul 2. Hong-Kong. Cimitirul Happy Valley. Ai menținut magnificul mormînt chinezesc în formă de Omega reconstituit după fotografia procurată de mine. Dar vai! ce-a devenit perdeaua de bambuși din spate, care era atît de necesară? Ce poate fi mai viu decît un mormînt? Cel pe care l-am văzut acum nu mai este decît un simulacru neînsușit, adus cine știe de unde, parcă evacuat. Și oricît de enorm l-ai făcut, nu umple scena. Și unde este atmosfera aceea apăsătoare, de eclipsă, pe care nu fără rost o indicasem în manuscrisul-broșură?

Totuși totul decurge destul de bine pînă la pag. 138 a manuscrisului. De la această pagină înainte, îmi permit să am o părere a mea. Nu se poate glumi și lăsa actorii în voia lor. Dăși sentimentul și inspirația sînt meritorii și neapărat cerute.

Dar cine spune artă spune compoziție severă și logică și această compoziție nu e nicăieri mai necesară decât într-o scenă de pasiune. În teatru, compoziție sau compunere înseamnă descompunere. Să ne străluim deci să descompunem toate momentele acestei scene din actul II care este punctul culminant al întregii drame."

În ciuda argumentelor și justificărilor formulate de el, realitatea este că în cea de a treia versiune, Claudel nu numai că și-a dezechilibrat piesa prin grave și nejustificate anputări și adaosuri, ci a și desfigurat-o. Cu toată dreptatea și ezitând o părere aproape unanimă, Paul-André Lesort scrie:

*„Ceea ce domină în Cumpăna amiezii, întâlnirea lui Mesa cu Ysé, este semnul focului, acel foc care nu va mai înceta să ardă în toată simbolică claudeliană. Foc al cugetului și al trupului incendiindu-se reciproc, foc al suferinței și al bucuriei impletite, foc al consumpției și al luminii, foc pur și simplu care, din mai multe lucruri face unul singur. De-a lungul celor trei acte din Cumpăna amiezii, în același timp cu patima lui Mesa și a lui Ysé, ard, într-o singură vîltoare, toate bunurile pe care ei le credeau în siguranță: trecutul lor, legea lor lăuntrică, voința lor. Pe măsură ce se produce comoția substanței, ei devin alții. Pînă și imposibilul este cuprins. Și din moarte țîșnește viața. Această transfigurare, datorită ceasului simbolic al amiezii, constituie esența dramei și nu zbaterea între adulter și datorie, între trup și spirit la care Claudel încearcă să-și reducă piesa în prefața din 1948... Ce caută aici manicheismul moralist pe care încearcă să-l introducă ulterior?”*¹

Conștient sau nu, Claudel degradează și personajele. În deosebi pe Ysé. În replicile ei, sobre și demne, din prima versiune a actului întâi — socotit drept cel mai bine construit din tot teatrul lui Claudel — academicianul a înlocuit sobrul lirism concentrat, numit acum de el „verbalism poetic“, și de care fi e teamă, cu un plat verbiag boulevardier,

¹ *Ibid.*, pp. 51—52.

stînjitor și nelogic. Pe de o parte caută să descarce pe Mesa de tot ceea ce, la 83 de ani, i se pare scandalos, aruncînd vina pe un soi de fatalitate oarbă iar, pe de altă parte, s-ar părea că vrea să treacă o bună parte din această vină pe umerii lui Ysé, făcînd-o, în actul întâi, să apară ușurată și aproape vulgar provocatoare. Spre sfîrșitul vieții, aruncînd o privire în urmă, să fi simțit Claudel trezindu-se în el un surd resentiment pentru aceea care transformase existența lui într-un adevărat ciclon, uitînd însă că, în schimb, îi adusese revelația unor frumuseți și a unor intensități niciodată bănuite de el? Care aveau să folosească drept sevă substanțială operelor sale poate cele mai interesante de mai tîrziu.

Uita el oare și tulburătoarea mărturisire făcută, după căsătorie, soției sale, mărturisire dezvăluită de aceasta fiului ei, Pierre Claudel? „Să nu-ți fie teamă. Vremea furtunilor a trecut. De acum înainte, afară de tine, nu va mai exista altă femeie în viața mea. Îți voi fi credincios pînă la moarte. Dar nu și după.”

În adîncul sufletului rămăsese nădejdea, întreținută de o prețioasă certitudine, că în nemurire o va regăsi pe Ysé.

Jacques Madaule, unul din cei mai buni cunoscători ai operei și ai omului Claudel, scria pe bună dreptate despre prima versiune a *Cumpenei amiezii*:

„Claudel avea rațiunile sale să nu fie deloc satisfăcut de piesă. Dar noi, care nu avem în vedere decât opera de artă, trebuie dimpotrivă, s-o preferăm integral. În afară de calitățile ei proprii, găsim în ea izvorul tuturor desfășurărilor ulterioare ale teatrului lui Claudel.”

Această versiune a fost folosită de noi.

Nu ne putem împiedica să reproducem și textul a două din scrisorile trimise lui Barrault în timp ce acesta își întocmea caietul lui de regie în vederea începerii repetițiilor. Din aceste scrisori reies ideile ingenios și adevărat înnoitoare ale dramaturgului care-și concepea piesele cu anticipație vizionară regizorale meticuloase precise. Reiese, de aseme-

nea, din aceste scrisori, și tenacitatea cu care își apăra aceste viziuni.

Claudel voia ca lungul monolog care însă nici o clipă, la lectură sau pe scenă, nu pare prea lung, numit *Cîntarea lui Mesa* să nu fie rostit de Barrault ci de glasul acestuia înregistrat și difuzat stereofonic ca un fel de glas al conștiinței personajului.

Barrault exprimîndu-și oarecare nedumerire și făcînd unele obiecții, Claudel îi răspunde:

Brangues, 10 august 1948

Scumpul meu Barrault,

Eu nu văd nici o dificultate gravă în ce privește Cîntarea lui Mesa. De ce am introdus această voce? După cum știi, am studiat cîndva pe Beethoven de la care am învățat foarte mult în materie de compoziție. Or, la el — ca de altfel și la alți muzicieni — există două fapte: cea care ascultă și cea care grăiește. Muzica ce ascultă și cea care glăsuie. În orice om se află cineva care ascultă și cineva care ia cuvîntul. Lucrul acesta a fost foarte bine înțeles de clasici. În monologurile lor, Rodrigue și Polyeucte nu vorbesc, ci se ascultă vorbind. Dacă aș fi continuat să scriu teatru, aș fi căutat să pun în aplicare această idee care, după cît îmi pare, este într-adevăr dramatică. E adevărat: sînt în viață momente în care sîntem siliți să ascultăm pe cineva care ia în noi cuvîntul. Aceasta era ideea mea: biruit, zdrobit, umilit, Mesa ascultă. Omului necunoscut din el, refulat, sechestrat, i-a venit în sfîrșit rîndul să-și facă auzit glasul. Dar îți las toată libertatea în această privință.

Sînt cu totul de acord cu dumneata în ce privește decorul care se topește și cerul care umple toată scena.

Muzica? Nu cred că ar fi de vreun folos să introducem un element de tonalitate străină și precisă. Ar fi ceva adăugat și forțat. Dar trebuie să fi observat și dumneata ceva. Cînd ești destul de atent sub un cer înstelat, îți dai seama de un lucru neașteptat: stelele fac zgomot. Vreau să spun că e vorba de o

activitate ca de furnicar, ineputabilă, cu bruște creșteri și scăderi rezultînd nu dintr-o diminuare de energie ci, dimpotrivă, dintr-o sforțare mai intensă. Ceva în genul unui roi care și-a luat zborul și se rotește căutînd să aleagă creanga pe care să se așeze, dar mult mai divers, furnicător și sclipitor. Ceva care clocotește.

Zgomotul stelelor! Nu crezi că ar fi ceva care să poată inspira pe prietenul nostru Honegger? Cîteva măsuri ar fi de ajuns — evocate poate din nou în ultimul moment al finalului. Un soi de haos sclipitor.“

Brangues 18 aug. 1948

Scumpul meu Barrault,

Am primit în chiar această clipă scrisoarea dumitale din 16 august.

În privința Cîntării, sînt sigur că nu vom avea nici o greutate să ne înțelegem. O încercare pe scenă va rezolva problema. În ce mă privește, continui să cred într-un schimb de păreri între cei doi Mesa și cratița cerească — cum îi spui dumneata.

Mi-e greu să renunț la speranța de a vă vedea totuși la Brangues, pe dumneata și pe Feuillère. Piesa pe care mi-ai impus-o în mod cu siguranță providențial, a dobîndit pentru mine o importanță enormă. Nu mai e zi în care să nu fi meditat la ea. Reprezentarea ei va avea o importanță pe care îmi îngădui s-o numesc «istorică», asemănătoare cu aceea a Condurului de atlas. O mare operă. E vorba în ea de întreaga mea viață al cărei sens am fost împins să-l înțeleg. E vorba de mult mai mult decît de literatură.

Pentru zumzetul stelelor sînt două comparații:

¹ Roiul. Zumzet cu încetineala relativă: scădere a freacă-tului cu accelerare a intensității și a mișcării.

² Admirabil spectacol: dansul atomilor, puncte într-o rază de soare. La mijlocul acestui soi de meditație nenumărată, dintr-o dată, unul desenează un fel de parafă rapidă și dispare.

I.I.

PREFAȚA AUTORULUI

Si ignoras te, o pulcherrima mulierum. ¹

CANT. 1—7

Nimic mai banal, în aparență, decît îndoita temă pe care este construită această dramă, dată astăzi în vileag după trecerea atîtor anotimpuri. Prima temă, aceea a adulterului: bărbatul, soția, amantul. Cea de a doua: lupta între vocația religioasă și chemarea trupului. Nimic mai banal dar, totodată, nimic mai străvechi și — aș îndrăzni să spun — într-un anumit sens, nimic mai sacru fiindcă conceptul acestei lupte — sub formele cele mai diverse și mai neașteptate — dintre Lege și Har, dintre Dumnezeu și om, dintre bărbat și femeie, îl întîlnim în povestirile cele mai bogate în semnificații ale Vechiului Testament.

Trupul — așa cum am fost prevestiți — dorește împotriva spiritului și spiritul dorește împotriva trupului. Primul aspect al acestui conflict a fost folosit și dezbătut în sumedenie de poeme, romane și piese de teatru de tot soiul. Dar pe de altă parte, cauza spiritului care dorește împotriva trupului, sîntem oare siguri că a fost pledată în toată cumplita ei intensitate și, ca să spunem așa, pînă la capătul dosarului?

¹ Dacă nu te cunoști, o, frumoasă femeie (lat.).

Un om, puțin pregătit pentru o asemenea cale, de educația primită și de structura lui sufletească și trupească, primește de la Dumnezeu o chemare peste putință de nesocotit. După o lungă împotrivire care l-a dus pînă la capătul lumii, omul se hotărăște să răspundă chemării. Ținîndu-și în friu voința, care continuă să se zbată, se duce în fața altarului, unde însuși glasul Domnului îi răspunde. Lîmpe. O respingere pură și simplă, un nu peremptoriu, neînsoțit de nici o explicație.¹ Iată-l deci alungat aproape

¹ Precum se știe acum, după însăși recunoașterea autorului, *Cumpăna amiezei* este o piesă autobiografică. De aceea, Claudel a și refuzat, mai bine de patru decenii, să îngăduie a fi jucată. Episodul evocat în această prefață este încercarea poetului de a se călugări. După străfulgerarea avută în biserica Notre-Dame din Paris, în ziua de Crăciun a anului 1886, și după patru ani de dramatică luptă cu el însuși, în 1890, se hotărăște să primească împărtășania, deci să depună armele rațiunii. Dar rațiunea și temperamentul lui de păgîn îndrăgostit de bucuriile pămîntului se trezesc din nou și-l chinuie și mai crîncen. Dorind să călătorească, în speranța că schimbarea de orizonturi îi va aduce o deplină limpezire, intră în cariera diplomatică. După o primă ședere în Statele Unite trece în China unde este adînc impresionat de civilizația Extremului Orient. Filozofia taoistă îl fascinează și, speriat de îmbierile ei ca de o mreajă întinsă de Diavol, își caută instinctiv o scăpare și un echilibru în studierea pasionată a scrierilor Sfîntului Toma din Aquino. Vrînd să facă un pas hotărîtor care să-l rupă definitiv de lume, se reîntoarce în Franța și se închide mai întîi în abația călugărilor benedictini din Solesme, apoi în abația, tot benedictină, din Ligugé. Dar, mai mult ca oriunde, aici i se pare că aude lîmpe glasul Domnului spunîndu-i nu. Claudel nu a explicat niciodată în ce fel și în ce împrejurare a auzit acest glas. Presupunem că, în starea de exaltare dar și de exasperare în care se afla, s-a produs în mintea lui același fenomen de autosugestie ca în ziua așa-zisei convertirii. Lîniștit, într-un fel, de acest refuz, al cerului, Claudel se îmbarcă din nou pentru China și, pe vapor, întîlnește prima femeie din viața lui: o poloneză căsătorită — ceea ce, pentru un catolic, reprezintă nu numai o îndoită dramă, ci și o culme a ironiei destinului (n.tr.).

din biserică, fără însă ca, în el, să se stingă răsune-tul chemării inițiale. Din nou nu-i mai rămîn decît singurătatea și surghiunul. Pentru început, marea și, timp de zile și zile, întregi și lungi, între cer și apă, o anumită situație în afară de tot și de toate.

E ceasul amiezei.

Și cum s-ar fi putut ca pe acest vapor, în cele din urmă, o femeie să nu-l aștepte? „Să-ți iubești pe Domnul Dumnezeu! Țău... — sună Porunca primordială, săpătă nu numai în piatră ci și în inima omului și în aceea a anumitor oameni (cum să te poți împotrivi?) cu litere de foc — ...din toată inima, din tot sufletul și din toate puterile“. Pentru moment nu mai e vorba de Dumnezeu, dar iată în fața mea, pusă înaintea mea și fără putință pentru mine să-mi întorc fața de la ea, această imagine a lui Dumnezeu care a ridicat ochii spre mine. A sosit în acest miez al vieții, clipa propozițiunii-simbure peste care nu se mai poate trece:

Mesa, sînt Ysé, sînt eu...¹

Harul și firea poruncesc în egală măsură ca între făpturile Domnului să existe o legătură de îndurare. Nu numai o legătură cu caracter general, ci cu o chibzuială anume, în așa fel ca, de pildă, cheia uneia din făpturi să nu se afle decît în inima cutărei alteia și numai în a celeia. În același fel vedem, pe planul material, cutare animal avînd nevoie să se hrănească numai cu carnea unui anumit alt animal, La fel, cutare femeie are nevoie numai de cutare om și sufletul numai de cutare suflet. Finalitatea supremă neputînd fi, de bună seamă, alta decît Dumnezeu.

¹ Subînțeles, în exprimarea eliptică claudelienă: eu, aceea care-ți este hărăzită! (n. tr.)

Da, dar dacă această cale a Domnului se întimplă să fie tăiată de un obstacol de neînlăturat, în speță această sfântă taină care este căsătoria?

Cei doi îndrăgostiți n-au ținut seamă de obstacol. Iată-i cerind imprudent, unul altuia, acest element, acest aliment lăuntric numit foc și pe care făptura omenească nu îl uzurpă pentru a se folosi de el decât spre propria ei distrugere. În loc să-i ilumineze, focul îi arde. În loc să-i împlinească, îi mistuie. În loc să-și aducă unul altuia mîntuirea, îndrăgostiții aceștia își aduc unul altuia damnarea.

Astfel se desfășurează, în actul al doilea al dramei, Mesa și Ysé, în cimitirul din Hong-Kong. Este primejdios să ceri Domnului o făptură. Profetul spune: „Voi face să fișnească din mijlocul tău un foc care are să te mistuie“. În căsătorie, două ființe se acceptă și se dăruie una alteia; în adulter, aceleași ființe se ostîndesc una pe alta.

Si iată al treilea act.

Nu a trebuit multă vreme pentru ca cei doi îndrăgostiți să constate că nu sînt făcuți unul pe măsura celuilalt, fără însă ca această stavilă să micșoreze atracția trupească dintre ei. Dar nici unul din ei nu este în stare nici să dăruie, nici să se dăruie potrivit reciprocii lor năzuințe de absolut. Situația este deznădăjduită. Lui Ysé nu-i mai rămîne decât să se sustragă cu orice preț și în orice chip, cu rodul pe care l-a conceput. În definitiv, femeia este aceea căreia i se cere să poarte povara practică. Dar, în aceeași măsură, femeia este făptura pe fruntea căreia este scris cuvîntul: TAINĂ. Ea reprezintă poarta spre ceva necunoscut. O ființă secretă și plină de semnificații. O ființă secretă și de ea însăși necunos-

cută, a cărei realizare este condiționată de o intervenție exterioară.

„Te voi trage în legăturile lui Adam“ spune profetul Osias. Ceea ce este refuzat patimei, nu va putea oare fi — într-un chip sau în altul — obținut prin jertfă?

Paris, 18 ianuarie, 1948

PAUL CLAUDEL

PERSONAJELE

YSÉ
AMALRIC
MESA
DE CIZ /

ACTUL I

Puntea unui mare vapor. Undeva în largul Oceanului Indian, între Arabia și Ceylon.

AMALRIC

Te-ai lăsat îmbrobodit.

MESA

N-am bătut încă palma.

AMALRIC

Atunci nici n-o bate. Crede-mă, țin mult la dumneata: las-o baltă...

MESA

Nu mi se pare că ar fi o afacere proastă.

AMALRIC

Dar omul cu care ar trebui s-o faci?

MESA

Nu e nici el lipsit de calitate.

AMALRIC

Nu pot suferi oamenii slabi: mi-e frică de ei.

Încearcă să cădeți la învoială. Pornește cu el la drum!

Și ai să te alegi cu o apă gazoasă trezită, cu o sticlă moțată de sifon, pe care n-o să știi unde s-o mai pui.

Ascultă-mă ce-ți spun și păzește-te, dragul meu Mesa.

Ce spui de nevastă-sa?

Uite-i...

(Ysé și de Ciz se ivesc pe punte, urcând scara cabinelor de lux. Clopotul de pe vas bate de opt ori.)

YSÉ

Mijlocul zilei.

DE CIZ

O să se afișeze punctul în care ne aflăm.

(Răget de sirenă.)

MESA

Ce răcnet în pustia asta de foc!

DE CIZ

Ssst! Priviți!

(Cu degetul dă puțin la o parte pînza care ferește puntea de soare)

YSÉ

Dumnezeule! Nu. desface pînza!

AMALRIC

Sînt orbit ca de un glonț de pușcă. Țsta nu mai e soarel!

DE CIZ

Trăsnet! Te simți sfîrlogit și mistuit ca în cuptorul unui glob de felinar.

AMALRIC

Totul este neîndurător de pur. Între lumină și o glindă

Te simți cumplit de vizibil, ca un păduche între două lame de sticlă.

MESA

Ce frumos estel! Și cît de neîndurător! Marea, cu spinarea ei strălucitoare, Pare o vită doborîită la pămînt ca să fie însemnată cu fierul roșu.

Iar el, precum știți, ibovnicul ei, cum s-ar spune — vă amintiți sculpturile care-l înfățișează prin muzee?

Baal,

De data asta nu mai e iubitul ei, ci călăul care o jertfește! Nu mai e îmbrățișare, ci jungher împintat în măruntaie.

Și, față în față, ea întoarce lovitură pentru lovitură.

Fără contur, fără culoare, pură, absolută, enormă, aruncînd fulgere,

Năucită de lumină, nimic altceva nu mai poate da.

YSÉ

Ce zăpușeală! Cîte zile mai sînt pînă la farul de la Minnicoi?

MESA

Candela aceea mititică de pe ape? Îmi amintesc de ea...

DE CIZ

Știi câte zile mai avem pînă acolo, Amalric?

AMALRIC

Drept să spun, nu. De altfel, câte zile sînt și de cînd am plecat? Habar nu mai am!

MESA

Zilele sînt atît de la fel pe vapor încît s-ar spune că sînt o singură zi, o zi nesfîrșit de lungă, cînd albă, cînd neagră.

AMALRIC

Îmi place ziua asta mare, nemișcată. Mă simt la largul meu. Și admir cerul acesta mare, fără umbră.

Exist, trăiesc,

Nu asud, îmi fumez trabucul, sînt satisfăcut.

YSÉ

E satisfăcut! Și dumneata, domnule Mesa?
Și dumneata ești satisfăcut? Eu, eu, eu nu sînt satisfăcută.

Trebuie să mă duc să văd ce fac copiii.

Rămîneți aici.

Vă interzic să vă retrageți în salonul fumătorilor. Trebuie să rămîneți amîndoi pe punte

Ca să stați cu mine de vorbă, să-mi țineți de urît cînd mă întorc.

Ciz, adu-mi șezlongul, evantaiul, pernele,

Trusa de unghii, cartea, flaconul cu săruri. Și... atît...

(Ies amîndoi.)

AMALRIC

Ce zici? Nu-i așa că-i fermecătoare?

MESA

Știi bine că nu mă pricep de loc la femei.

AMALRIC

E adevărat. Și, la rîndul lor, femeile niciodată nu vor pricepe nimic din dumneata.

Mie îmi ești drag și te înțeleg.

Ysé mă iubește; nici o îndoială nu poate fi.

Totuși îi plăci, îi inspiri un fel de teamă și ar vrea să afle ce crezi despre ea.

MESA

Cred că e o cochetă nerușinată.

AMALRIC

Dacă vrei... Ai dreptate: nimic nu pricepi. E o femeie superbă, dragul meu.

MESA

Numai asta îmi spui mereu de cînd am plecat din Marsilia.

AMALRIC

Fiindcă ăsta-i adevărul. Ca și cum nu ai ști-o! Lasă, lasă, oricît de nepăsător ai fi, cred că tot ți-am deschis ochii. Și poate nu numai ochii.

Scena pe care i-ai făcut-o acum cîteva seri! Și țigara care ți-a fost dată!

Dumneata care nu fumezi, cum ai tras-o toată în piept, cu un fel de evlavie! Haide, scoate-ți capul din ceață!

MESA

N-ai nici o noimă!

AMALRIC

Dragul meu, mi-e nu-mi plac decît blondele...
Nu e o cochetă; ia bine seama! e o războinică,
un conchistador!

Simte neapărat nevoia să subjuge, să tiranizeze
sau să se dăruie

Cu neîndemînare, ca un animal falnic jucînd pe
loc de nerăbdare!

E un cal de rasă şi nu mi-ar displace să mă urc
în şa dacă aş avea timp de aşa ceva.

Cu mînjii ei care se țin de ea, n-are călăreţ.

Goneşte ca un bidiviu fără căpăstru.

Mi-o închipui uşor, cuprinsă de nebunie, nimi-
cînd totul şi nimicindu-se pe ea însăşi.

E o străină printre noi.

Nu aparţine nici locului, nici rasei sale.

E o soţie de şef; ar fi avut nevoie de mari îndato-
riri care s-o statornicească; de o carapace mărească,
de aur.

Bărbatul ăsta al ei, băieţuşul ăsta frumuşel,
Meridional firav cu ochi de viţel, un biet ingi-
neraş fără căpătîi,

Vezi bine că e un fel de viciu pentru ea.

Singurul lucru de care el s-a arătat în stare, a
fost să-i toarne nişte copii.

Te cuprinde spaima văzîndu-i pe toţi patru în
drum spre China!

O să-i ai cu dumneata, Mesa. Fereşte-te de ei,
flăcăiaşule...

Uite-o...

*(Ysé se întoarce. În acelaşi moment
se întoarce şi de Ciz, tirînd şi pur-
tînd în braţe lucrurile pe care i s-a
spus să le aducă şi pe care le insta-
lează pe punte.)*

YSÉ

(veselă, zîmbitoare, se uită, pe rînd, la toţi trei)

Eu nu sînt satisfăcută...

(arată pe Mesa)

Şi mai iată unul nesatisfăcut...

(arată pe de Ciz)

Şi încă unul!

Nu-i place să se ducă să-mi aducă şezlongul.
Nici n-aveam nevoie de el.

De ce n-o fi oare mulţumit? Mereu dă impresia că
se preface că zîmbeşte. Eu, eu sînt mulţumită...

(Ride cu hohote)

MESA

Dumneata eşti mulţumită şi Amalric e satisfăcut.

DE CIZ

Fiindcă ti merge bine.

AMALRIC

Mie? Anul trecut, am fost ras.

Curăţat şi rămas apoi luciu ca un pahar de bere.
Lefter. Acum o iau de la început.

MESA

Amalric e satisfăcut fiindcă se simte necesar.

AMALRIC

Fiindcă e ocupat.

Multe lucruri îmi sînt, ele, necesare; multor
lucruri, le sînt eu necesar.

YSÉ

Amalric, ai să izbuteşti. Ai mîini pline de înde-
mînare. Pe orice le pui, iese bine.

MESA

Are mîini plăcute. Și pe lume lucrurile sînt toate cum e vaca:

Dacă nu-i place cum e mulsă, știe să nu dea lapte.

DE CIZ

E bine proptit pe propriile lui droturi. Oriunde s-ar afla, e sigur pe locul lui.

YSÉ

Numai pentru mine nu-i loc nicăieri. Un șezlong legat cu frînghie pe o ladă, un inel cu chei în geantă
Iată toată gospodăria și tot căminul meu.

MESA

(arătînd soarele)

Iată adevăratul nostru cămin, șatră rătăcitoare ce sîntem. Nu găsiți că arde potrivit menirii lui?
Satisfăcuți sau nu, ce-are aface?

Uitați-vă la soare, priviți-l cum dădăcește pămîntul cu miliardul lui de raze,

Așa cum bătrînele stau mereu aplecate pe ochiurile iglițelor lor.

YSÉ

Pe mine, soarele mă ucide: nu-i pot îndura tăria.

AMALRIC

Tăria întreagă a soarelui, tărie întreagă a vieții mele.

E bine să poți vedea moartea în față, și eu am tăria să-i țin piept.

MESA

Amiază în slăvi. Amiază în miezul vieții noastre
Și iată-ne împreună, în jurul aceleași vîrste a momentului nostru, în mijlocul zării întregii, liberi, descotorosiți de orice poveri stînjenoare.
Dezlipiți de pămînt, privind în urmă și înainte.

YSÉ

În urmă apă și înainte tot apă.

DE CIZ

Ce amar e să știi că ai încetat să mai fii tînăr!

MESA

Ce primejdios e să încetezi a mai fi viu...

AMALRIC

Ce frumos e să nu fii mort, să te simți viu!

YSÉ

Dimineața era mai frumoasă...

MESA

Seara va fi și mai frumoasă!
Ați văzut cu toții, ieri,
Cum din inima vastei substanțe a mării
Se nașteau frunzișuri verzi
Și lacuri trandafirii și arămii și trîmbe de foc
roșu în fremătarea haosului luminos
Culoare uleioasă a culorii,
Culoarea tuturor culorilor din lume. Astfel,
Tînărul cu tînăra
Să se bucure de culoarea cea mai verde. Dar sfin-
tul
Va triumfa în ziua lui cea de pe urmă cînd se
răspîndește, în sfîrșit

Mireasma îndelung dospită în adîncul sufletului
lui.

AMALRIC

Ceasul

Cel mai bun este cel de faţă. Eu nu cer decît atît,

Să văd limpede,

Să văd aievea

Lucrurile aşa cum sînt — ceea ce e mult mai
frumos — nu aşa cum le doresc.

Să ştiu ce fac

Şi ceea ce am de făcut.

DE CIZ

Nu mai e timp de pierdut.

MESA

Nu timpul lipseşte, noi lipsim timpului.

AMALRIC

Nu vă fie teamă. Norocul să treacă pe lîngă mine

Nu-l voi lăsa să-mi scape.

YSÉ

Totuşi, ce ciudat este!

Păsările, peştii argintii

Au un locşor unde să-şi înjghebe gospodăria lor,
un gard, o gaură sub ciotul unei sălcii.

Dar noi aştia patru n-am putut să ne aciuim
nicăieri.

Iată-ne bălăbănindu-ne pe puntea vasului, în
mijlocul unei mări absurde.

Voi, ceilalţi, sînteţi măcar liberi! Dar eu, biată
femeie cu copiii mei în poală!

Şi trebuie să trăiesc ca un bărbat printre aceşti
trei bărbaţi, care de fel nu-mi dau răgaz. Şi casa
mea este alcătuită

Dintr-un şezlong şi din opt colete înscrise pe
buletinul de bagaje, plus

Trei cufere în cabină, trei cufere şi două lăzi în
cala vaporului, o valiză de mină şi un cufăr cu
pălării.

Bietele mele pălării!

MESA

Sîntem la vîrsta la care e neliniştitor să fii liber.

AMALRIC

Să lăsăm prevestirile rele. Să ne cercetăm chipu-
rile ca la pocher după ce s-au dat cărţile.

Iată-ne prinşi toţi patru într-o partidă, întocmai
ca patru igliţe, şi cine ştie ce lină

Destinul ne pregăteşte să împletim împreună.

DE CIZ

Nu mai e timp de pierdut. Nu mai trebuie să
facem nazuri...

Mesa, aş vrea să-ţi mai spun două vorbe...

(Se îndepărtează cu Mesa spre tribord.

Ysé se întinde pe şezlong şi deschide

cartea. Amalric se aşază la oarecare

depărtare de ea şi o priveşte, fumînd.

*După o clipă, aruncă țigara. Ysé ri-
dică ochii şi închide cartea.)*

YSÉ

Aşadar, nu ştiai că am luat şi noi acelaşi vapor?

AMALRIC

Ajunsesem în larg cînd te-am recunoscut.

Toţi ceilalţi se aflau pe puntea dinapoi. Numai
noi doi ne aflam la celălalt capăt. Femeia aceea
înalţă care se sprijinea de copastie...

YSÉ

M-ai recunoscut deci numaidecît? Înseamnă că nu m-am schimbat prea mult în zece ani...

AMALRIC

Aceeași, în totul.

Dar în mai bine.

O privire mi-a fost de-ajuns.

Aceeași pe care o cunoșteam. Aceeași statură

Același negru, dintr-o dată, pe fundalul văzduhului. Liberă și dreaptă, curajoasă, mlădioasă, hotărîtă...

YSÉ

Tot frumoasă?

(Îl privește, ride, se roșește. O tăcere.)

AMALRIC

Te-am recunoscut în totul.

YSÉ

Îmi aduc aminte. Eram în paltonul meu mare și larg și purtam pălăria moale.

AMALRIC

Ea este! Și ea și era.

YSÉ

Eram veselă. Știi,

Oricum, la drept vorbind, ești întotdeauna mulțumit că pleci,

Că lași toată șandramaua în urmă,

Cu atît mai mult că, pentru noi ăștia, la plecare, nici o pălărie nu este fluturată, nici o batistă...

AMALRIC

Nici una.

YSÉ

Nici o biată femeiușcă undeva, într-un colțișor, căreia să i se sfîșie inima?

Vreo văduvă plăcută, vreo fecioară subțire și dreaptă ca o trestie sau durdulie ca o pară?

(Ride)

Cu atît mai bine. Nu face nimic.

Da, eram veselă.

Ce gust de soare avea totul! Și cerul, unul din cerurile acelea rele, răvășite.

Ce mult îmi plac! Și marea, pagina, cum tresălta sub noi! Așa mare, da, mai înțeleg.

Dar cea de aici

E ca un parchet pe care patinăm plicticos. Este așa de bine costorită

Că te simți stingherit, cum bine spuneai...

Ce mărește scrijelituri

Făceam pe luciul ei! Dar parcă ziceai că îți plac apele astea somnoroase?

AMALRIC

Îmi plac. Mult... Îmi place să simt că săpăm o dîră în ele.

Și nu pot suferi să fiu bălăbănit, hurducat, legănat, îmbrîncit, azvîrlit, dat peste cap,

Așa cum am fost acolo, în apropiere de insula Creta, de vîntul acela nebun, care nu știi nici de unde vine, nici de ce vine...

Aici, din fericire, totul s-a terminat. Totul a fost rezolvat de-a binelea.

Situația a fost

Redusă la elementele ei dintii, ca în zilele fațerii lumii.

Apa, cerul și eu între ele dorm ca eroul Izdubar.

YSÉ

Amalric, cîndva, parcă, nu-ți displăcea vîntul nebun care nu știi nici de unde vine, nici pentru ce?

(Tăcere.)

AMALRIC

Ysé, de ce nu ai vrut, atunci?

YSÉ

Nu aveai bani...

AMALRIC

Și, afară de asta?...

YSÉ

Îmi păreai prea puternic, prea sigur,

Prea sigur de dumneata. Un anumit fel de a strînge dinții!

Vreau ca cineva să aibă nevoie de mine. Vezi, de dumneata, omul se poate foarte bine lipsi.

AMALRIC

Și apoi?

YSÉ

Și apoi

Mă simțeam prea slabă alături de dumneata. Asta mă jignează.

AMALRIC

Și de asta te-ai căsătorit cu el?

YSÉ

Îl iubesc... l-am iubit.

AMALRIC

Ei da, dintre voi doi, nu el e cel mai tare.

YSÉ

Cînd se uită la mine într-un anumit fel, îmi este rușine.

Cînd se uită la mine cu ochii lui mari cu gene lungi (are ochi de femeie),

Cu ochii lui mari și negri (nu poți nimic desluși în ei),

Sînt că inima mi se tulbură și prefer să-l las să facă ce vrea el. Am încercat dar nu pot să mă împotrivesc...

AMALRIC

Și de asta ești plină de minie împotriva lui. Totuși, te iubește.

YSÉ

Nu mă iubește.

Mă iubește în felul lui. Se iubește numai pe el. Îmi amintesc de noaptea nunții noastre.

Toți copiii ăștia pe care mi i-a făcut unul după altul... Fiindcă a mai fost unul pe care l-am pierdut.

Grijile, temerile, aventurile! Atîția ani din tinerețea mea pentru totdeauna irosiți...

AMALRIC

Și totuși, Ysé, Ysé, Ysé!

Minunata aceea dimineată strălucitoare cînd ne-am întilnit prima oară! Ysé, duminica aceea rece dar strălucitoare, la ceasul zece, în plină mare!

Ce vînt feroce sub soarele orbitor!

Cum şuiera şi biciuia! şi mistralul brutal cum grăpa valurile sparte,

Marea toată răzvrătită, bobotită, opintindu-se şi săltînd pe propriile-i adîncuri, izbind, plesnind, zbătîndu-se şi alergînd sub dezlănţuirile de furtună!

În ajun, la lumina lunii, în inima nopţii,

În sfîrşit intraţi în strîmtoarea Siciliei, cei ce se trezeau, se ridicau în capul oaselor şi ştergeau aburul de pe ferestruici.

Regăsiseră Europa, întinsă şi sură care, acoperită toată de ninsoare,

Îi întîmpina prin somn, fără glas şi fără chip.

Şi apoi în dimineaţa cea luminoasă de şase ianuarie, iată că lăsăm în urma noastră, pe dreapta,

Corsica, albă şi radioasă ca o mireasă în dimineaţa răsunînd de zvonul de clopote...

Te reîntorceai din Egipt, Ysé, iar eu ieşeam din nou la lumină de la capătul lumii, din fundul mării.

Băusem prima înghiţitură zdravănă de viaţă, dar nu aduceam în buzunare

Decît un pumn tare ca de oţel, cu degete care acum învăţaseră să socotească.

Deodată, o opintire mai puternică de vînt, izbind ca o pîlmuire,

Ţi-a smuls toate acele şi tot şomoilogul tău de păr mi-a intrat în ochi.

Şi iată că fata înaltă şi voinică

S-a întors spre mine rîzînd: m-a privit şi am privit-o şi eu.

YSÉ

Îmi aduc aminte. Începuseşi să laşi să-ţi crească barba şi era ţepoasă ca o ţesală.

Ce tare şi veselă mă simţeam atunci!

Cum rîdeam din toate inima, ce demnă mă purtam...

Şi ce frumoasă eram!

Pe urmă a trecut viaţa peste mine, au venit copiii.

Iar acum, precum vezi, iată-mă priponită şi ascultătoare

Ca un bătrîn cal alb care se lasă dus de căpăstru
Şi-şi mişcă cele patru picioare, unul după altul.

(*Rîde zgomotos*)

AMALRIC

Cel puţin, după cum văd, mai ştim încă să rîdem.

YSÉ

Am fost ținută în puşcărie; acum sînt, parcă iar liberă şi aerul tare al mării mi se urcă la cap.

Nu trebuia, atunci, de mult, să te încrezi atît de repede în mine, mai ales să mă iei, cu atîta cruzime, în serios.

Eram atît de nebună! Şi, curios, mă simt încă şi acum atît de mică, de fetiţă.

Ce vrei, Amalric, eu n-am avut părinţi care să mă crească. Sînt o străină, nu întrebunţez toate cuvintele cum trebuie.

Am crescut singură, în voia mea. Nu trebuie să mă judeci rău.

Cu un altul, poate totul ar fi fost altfel.

AMALRIC

Ochii aceia strălucitori! Acum iată-i plini de lacrimi! Ce ciudată dihanie eşti şi dumneata!...

(*Rîd amîndoi*)

YSÉ

Şi acum, iată-mă plecată iar, aşa, hai-hui, Dumnezeu ştie unde şi la ce.

AMALRIC

Cum? Bărbatul dumitale nu are nici un rost în China?

YSÉ

Nu are nimic altceva decît steaua lui în care se încrede orbește.

AMALRIC

E ca o plantă cu ventuze de cauciuc, mereu gata să se infrupte și să prospere. O liană lacomă care-și va găsi copacul de care să se agațe.

Am văzut că stă mult de vorbă

Cu tovarășul nostru de călătorie, Mesa...

(*Tăcere*)

Mesa

Mi-a vorbit de calea ferată care se construiește acum între China și Siam. Și de liniile de telegraf care să facă legătura cu statele Shan. Știi ceva despre asta?

YSÉ

Nu știu absolut nimic. Dar n-are importanță. Întotdeauna ne-am descurcat.

AMALRIC

Mesa! Îmi place să stau de vorbă cu el. Nu se uită la nimic.

Dacă e atent,

Nu la tine este, ci numai la ceea ce spui, ca și cum vorbele s-ar gîndi singure.

Și după cum lucrurile despre care îi vorbești

Îi spun ceva sau nu,

Chipul lui se luminează sau se întuneacă.

Numaidecît știi ce gîndește.

Ți se face și milă de el.

Și totuși, Mesa are tăria celor care poartă în ei:

(*declamînd*)

„Un germen mare pe care trebuie să-l aperi!“
Îl cred neprihănit.

YSÉ

Nu-ți bate joc!

AMALRIC

Nu-mi bat joc, Uite că te-ai miniat! Țin foarte mult la el. Nu ai de ce să te superi...

YSÉ

Îmi place omul ăsta; aș vrea să mă iubească și să mă prețuiască.

De ce stai mereu în preajma mea și nu mă lași o clipă singură?

Ce-or să creadă oamenii? Mi-am dat seama că și el ne observă

Și sînt sigur că ne-a văzut zilele trecute

Cînd m-ai sărutat.

AMALRIC

Bine, am să te las.

YSÉ

Noaptea trecută, văzîndu-l singur, m-am dus lîngă el.

Nu știu ce ne venise să-l chemăm pe nenorocitul acela de Leonard

Să ne cînte cuplete ușoare; Mesa n-a vrut să stea cu noi.

Îți amintești? Îmi pusesem o rochie de crepê-de Chine negru;

Mi-ai spus că-mi stă bine cu ea.

M-am dus să mă sprijin și eu cu coatele de parmalic, lângă el, și l-am auzit ocărindu-mă cu sete, pe infundate.

Ah, mi-a vorbit cu o asprime

Cu care nimeni n-a cutezat să-mi vorbească vreodată.

I-am cerut iertare și am plîns cu lacrimi șiroaie, ca o fetiță.

AMALRIC

Biate Ysé!

YSÉ

Da, ai dreptate, biata, biata Ysé, biata, biata Ysé!

AMALRIC

Bietul Mesa!

YSÉ

Se spune că ar avea o situație foarte mare în China...

AMALRIC

A fost făcut foarte tânăr înalt comisar al vămilor. Vorbește toate dialectele. Acum este un fel de consilier al tuturor

Viceregilor sudului.

Este astăzi omul cel mai influent din sud-estul Asiei.

Totuși e posomorît. Ostenit. Mai bine zis, cuprins de un fel de lehamite. Pretinde că are „alt fel de a privi lucrurile.“ Și spune

Că e ultima oară că mai vine în Asia. E și pradă unei obsesii religioase.

Nu știu ce anume propunere i-a făcut bărbatul dumitale.

Dar pare să-l fi interesat. Eu l-am sfătuit să fie cu băgare de seamă. Are nevoie de cineva priceput pentru instalarea liniilor telegrafice. E o lucrare de mari proporții...

Și pentru bărbatul dumitale providențială. Să spun că și China e foarte, foarte plăcută de locuit

Ar însemna să mint. Dar bărbatul dumitale este obișnuit cu ținuturile calde.

YSÉ

Știu că s-a îndeletnicit întotdeauna cu electricitatea.

AMALRIC

De minune! O să-i lăsăm deci să se descurce împreună, pe Meșă și pe el

Și eu o să pornesc spre locurile la care mi-e gîndul, luînd-o pe Ysé, ținînd de mîină pe Ysé, ducînd-o cu mine pe Ysé.

YSÉ

Nu mai spune!

Crezi că pot fi luată chiar atît de ușor și abătută din drumul meu?

AMALRIC

Totuși, dacă aș dori într-adevăr acest lucru, Oricînd aș vrea, aș pune mîina pe umărul bătaioasei mele Ysé

Și aș lua-o pe Ysé, aș duce-o cu mine pe Ysé și aș ține-o strîns lângă mine,

Da, cu mîina asta pe care o vezi, cu mîina asta mare și urîtă!

YSÉ

Ar fi cu atât mai rău pentru dumneata. Acolo unde vin eu, nu aduc fericirea...

AMALRIC

Ysé, acum vorbesc fără să mai glumesc: de ce să mai așteptăm?

Am mâini plăcute.

Știi foarte bine că numai lângă mine și nicăieri altundeva

Vei găsi acea tărie de care ai nevoie și că eu sînt bărbatul.

YSÉ

Lasă-mă!

(Amalric se uită la ea, pe gînduri. Isé redeschide cartea și nu mai ridică ochii de pe ea. După o clipă, Amalric aprinde o țigară de foi și iese. Puțin după aceea, se reîntoarce Mesa. Se îndreaptă stîngaci spre Ysé, dar văzînd că ea nu ridică ochii, se oprește, șovăitor)

MESA

Ce-i cartea asta pe care o citești, vîrzuită și ferfenițată ca un roman de dragoste?

YSÉ

Un roman de dragoste.

MESA

Pagina 250. Ai avut dreptate să-l dezghioc de coperte și de început.

Problema esențială este sfîrșitul; întotdeauna aceeași poveste:

Moartea sau moașa...

YSÉ

Romanele astea sînt întotdeauna prea lungi.

O poveste de dragoste trebuie să fie, ca în realitate, o bruscă izbucnire, tot atât de spontan, instantaneu, ca o floare care se deschide, cu un parfum pe care-l tragi tot în piept, dintr-o singură aspirație.

Un parfum atât de direct, de pătrunzător încît abia să-ți îngăduie răgazul să zîmbești.

Să zîmbești doar un pic; și iată te-ai și avîntat, luat ca de un val.

MESA

Nu cred să fie doar o floare care să te desfete cu parfumul ei.

YSÉ

Iubirea? Dar noi vorbeam de o carte. Cît despre iubire...

Nu, eu nu știu ce-i asta.

MESA

Închipuie-ți că nici eu. Pot totuși înțelege.

YSÉ

Ah, bietul meu domn, tocmai, că nu trebuie să înțelegi.

Trebuie, dimpotrivă, să-ți pierzi luciditatea, să te lași în voie. Eu sînt prea rea, nu pot face așa ceva.

E ca și cum ai lăsa să ți se facă o operație. Un tampon muiat în eter îți este vîrît sub nas.

Somnul lui Adam. Îți amintești? Serie și în catehism. Așa a fost creată prima femeie.

O femeie! Ia spune... ia gîndește-te puțin! Toate fapăturile care există în lume! Și femeia trebuie să se lase în voie, luată ca de o apă mare.

Trebuie să se lase să moară

În brațele celui ce o iubește. Și crezi cumva că nevinovată, neștiutoare, ea bănuie tot ce zace în adîncul ei, tot ce va izbucni într-o zi? Nici prin minte nu-i trece. Nu știe nimic. Și e sortită totuși să fie mamă de femei și de bărbați.

MESA

Ce are un bărbat de cerut unei femei?

YSÉ

Cred că foarte multe lucruri. Între altele, copilul care și apucă să înceapă a se naște.

MESA

Dar nu de asta e vorba! Ai înțeles desigur greșit ceea ce voiam să spun deunăzi.

Presupun că se produce o atît de adîncă zguduire, O comoție atît de puternică a substanței ei...

(Se încurcă, își caută cuvintele, bîgăuie, apoi închi- de gura și o privește cu ochii strălucitori, cu buzele fremătătoare. Ysé izbucnește în rîs.)

YSÉ

De ce ai tăcut? Continuă, profesore! Nu trebuie să te minii.

MESA

Totul.

Din el cere totul din ea!

Asta voiam să spun și nu ai de ce să rizi așa... proteste.

Nu e vorba deloc de copil. Venind pe lume el nu face decît să profite, Dumnezeu știe cum,

De acest crîmpei de veșnicie pe care ne e dat să-l întîlnim.

Dar, în viața de toate zilele, orice iubire nu e decît o comedie între bărbat și femeie; problemele adevărate nici nu sînt puse,

YSÉ

Comedia uneori are haz.

MESA

Eu nu sînt un om cu haz.

YSÉ

Totuși, vorbești mai frumos și ești mai bine inspirat decît cartea pe care o citesc eu.

Cînd binevoiești să vrei. Cum îți lucesc ochii, profesore,

Cînd cineva te îndeamnă să filozofezi.

Ai ochi frumoși, cenușii. Îmi place să te privesc cînd asculți, plin de clocot, ce ți se spune. Îmi place

Să te și ascult vorbind, chiar atunci cînd nu înțeleg.

Nu vrei să-mi fii profesor?

Să nu te sperii. Sînt incultă și toantă.

Să nu mă judeci prea aspru. Nu sînt chiar atît de rea cum mă crezi. E drept, nu-mi prea pun mintea la contribuție.

Dar nimeni nu m-a învățat vreodată să fac așa ceva.

Nimeni nu mi-a vorbit așa cum ai făcut-o dumneata seara trecută.

Știu, ai dreptate, sînt totuși rea.

MESA

Nu am nici o calitate să te judec.

(O tăcere.)

YSÉ

Stai. Nu pleca.

MESA

Nu voiam să plec...

YSÉ

Ca și cum nu ți s-ar putea citi gândurile!
Iată-ne, așadar, pe amândoi aici. Dumneata și cu mine! Ce trist e!

Există între noi un soi de așteptare înfrigurată, cu sufletul la gură parcă, o stare de exigență atât de pe multe de cuțit încît orice gînd strîmb o des-cumpănește.

Săracul Mesa! Îl văd atît de nefericit...

Află că nici eu nu sînt veselă.

MESA

Nu sînt nefericit.

YSÉ

Trebuie să ai grijă de dumneata. Mi s-a spus că nici nu mai mănînci. De ce ești atît de închis, par-că speriat de oameni?

MESA

„Mi s-a spus“... Cine anume ți-a spus? Nu sînt de fel nefericit. Pur și simplu nu am ce să-ți spun.

Du-te de stai de vorbă cu Amalric. Cu mine să nu faci nici pe mama, nici pe cocheta. Dacă am vreo durere, o țin pentru mine. E numai a mea...

Măcar ea e a mea.

YSÉ

Nu fi brutal...

MESA

Ai vrea să mă faci să vorbesc. Ți-ar place, nu-i așa, să mă vezi făcînd pe vițelul.

Știi, desigur bine că bieții bărbați care cu toții nu sînt decît niște copii mari;

Atîta așteaptă și mor să-și dea drumul, să spună tot, să-și dezvăluie nobilul lor suflet:

„Cît am mai suferit, ce frumos știu eu să mă port...“

Eu n-am nimic să-ți spun. Ești fericită, să fii sănătoasă...

YSÉ

Mă crezi chiar fericită?

MESA

Trebuie să fii... Ar trebui să fii.

YSÉ

Ah? Ei bine, nu știu ce anume socotești dum-neata că poate fi fericire, dar dacă eu țin la ea, în-seamnă oare că sînt o alta decît aceea care ar tre-bui? Și aș fi vrednică de dispreț dacă nu m-aș arăta gata să-mi scutur de pe cap această fericire

Ca pe o pieptănătură pe care o despletești dintr-o singură mișcare?

MESA

Păstrează-ți bine strîns pe creștet nutrețul ăsta groaznic!

Și copilul cuminte care-și ține în brațe pe cumin-tea lui mamă

Să-i netezească mai departe, cu toată dragostea,

Neastîmpărata șuviță care scapă de după minus-cula ei ureche.

Rizi și roșești! Îndrăznește să spui că nu ești fericită...

YSÉ

Nu mă dojeni...

MESA

Îmi place să te privesc. Ești frumoasă.

YSÉ

Adevărat? Îmi pare bine că mă găsești frumoasă.

MESA

Ce spaimă mă cuprinde să te văd așa,

Atât de frumoasă, de fragedă, de tinăra și fără minte, cu un bărbat ca al dumitale alături,

Cînd cunosc și știu ce sînt ținuturile spre care vă îndreptați.

YSÉ

Amalric mi-a spus același lucru.

(Mesa face un gest vag.)

Să nu-ți întorci fața de la noi.

Știi, o vreme o să stăm la Hong-Kong,

Unde și dumneata ești stabilit mi se pare.

MESA

Nu mai rămîn multă vreme în China. Atît cît va fi necesar să-mi lichidez afacerile.

YSÉ

Un an... poate doi?

MESA

Da... poate mai mult, poate mai puțin...

YSÉ

Și pe urmă?

MESA

Nimic.

YSÉ

Un an, doi, poate mai mult, poate mai puțin... și pe urmă... nimic?

MESA

Întocmai: pe urmă, nimic. Ce-ți pasă dumitale?

Viața dumitale își are rostul ei. Eu sînt un ciine galben. Ce importanță are pentru dumneata viața mea? Toți te iubesc.

YSÉ

Te supără acest lucru?

MESA

Trăiește-ți viața dumitale. Eu, pentru mine, nu am vrut să am nimic.

M-am despărțit de oameni.

YSÉ

Iluziei!

Duci cu dumneata întreaga colecție.

MESA

Rîzi! Ești frumoasă, veselă iar eu sînt sinistru și singur.

Și nu vreau nimic de la dumneata: ce te-ai face cu mine? Ce-ar putea exista între noi doi?

(O tăcere.)

YSÉ

Mesa, eu sînt Ysé, sînt eu.

MESA

Prea tîrziu!

Totul s-a sfîrşit! De ce vii să mă cauţi?

YSÉ

Nu te-am şi găsit?

MESA

Totul s-a sfîrşit. Nu te-asteptam.

Chibzuiseam totul atît de bine.

Să mă retrag, să mă smulg dintre oameni; şi aşa am şi făcut. Acum e prea tîrziu.

De ce vii să mă zgîndări, să mă abaţi din drum?

YSÉ

Femeile pentru asta sînt făcute.

MESA

Am greşit. Nu trebuia,

Nu trebuia să stau de vorbă, să... mă îmblînzesc astfel cu dumneata,

Fără nici o fereală, aşa cum faci cu un copil frumos pe care ţi-e plăcut să-l priveşti.

Numai că, vezi, copilul era o femeie şi iată, cînd femeia rîde, rîzi şi tu cu ea.

Ce să mă fac eu cu dumneata? Ce să te faci şi dumneata cu mine? Crede-mă, e prea tîrziu...

Îmi spui că dumneata eşti dumneata. Da, dar nici măcar dumneata nu mai poţi însemna mai mult ca o alta.

Ce e de aşteptat de la o femeie?

Ce e de înţeles în ea?

La urma urmei, ce-ţi dă ea? Şi ce-ţi cere?

Ar trebui să i te dăruieşti în întregime.

Şi aşa ceva cum să fie cu putinţă? Şi la ce ar folosi o astfel de dăruire?

Nu, nu e cu putinţă să-ţi dăruiesc sufletul, Ysé.

Toemai pentru o asemenea dăruire îmi îndreptasem faţa spre cu totul altceva.

Şi acum de ce vii să mă tulburi, să mă zgîndări, să mă abaţi din drum? E o cruzime, Ysé.

De ce a trebuit să te întilnesc? Şi iată că, dindu-ţi seamă că exist,

Ti-ai întors spre mine plăcuta dumitale faţă.

Dar e prea tîrziu...

Ştii bine că este cu neputinţă. După cum eu ştiu că nici măcar nu mă iubeşti.

În primul rînd, eşti măritată şi, apoi, ştiu că te atrage

Altceineva: Amalric.

Dar de ce îţi spun eu oare toate astea şi ce importanţă mai au lucrurile de acest fel pentru mine?

Fă tot ce poţeste. Curînd, drumurile noastre se vor despărţi. Ceea ce mi-a fost dat mie să am, am. Şi încă în ce măsură!

YSÉ

De ce să te fereşti de mine, devreme ce eu reprezint ceea ce nu se poate?

Ţi-e frică de mine? Dar eu sînt ceea ce nu se poate. Ridică-ţi privirea

Şi uite-te la mine care te privesc cu tot chipul meu ca să te uiţi la el.

MESA

Ştiu că nu-ţi plac deloc...

YSÉ

Nici măcar nu-i aşa, dar nu te înţeleg;
Nu înţeleg nici cine eşti, nici ce vrei,

Nici cum trebuie să fie cineva, cum trebuie să fiu eu cu dumneata. Ești ciudat!

Nu te încrâncena! Cred totuși că ai dreptate!

Nu ești un om făcut pentru o femeie,

Un om cu care femeia să se simtă bine și în siguranță.

MESA

Intocmai. Trebuie să rămân singur.

YSÉ

E mai bine să ajungem la destinație și să nu ne mai aflăm împreună în același loc.

(Pauză.)

MESA

De ce?

De ce a trebuit să se întâmple așa? Și de ce a trebuit să te întâlnești

Pe acest vapor, în acest moment în care tăria mea a scăzut din pricina singelui care mi s-a scurs din vine?

Nu crezi în Dumnezeu?

YSÉ

Nu știu. Nu m-am gândit la asta.

MESA

Dar crezi în schimb, cu o neastrămutată tărie, în dumneata și în puterea frumuseții dumitale?

YSÉ

Dacă-i adevărat că sînt frumoasă, nu mă simt deloc vinovată de această frumusețe.

MESA

Cel puțin despre dumneata se știe cine ești și omul știe cu cine are de-a face.

Dar închipuie-ți pe cineva cu tine, în toată ființa ta, pe toată viața, pe vecie... Să fii tu, în tine însuși, și să trebuiască, tot în tine însuși, să găduiești și pe un altul.

Acel altul trăiește; trăiesc și eu; el gîndește și eu îi cîntăresc în suflet gîndirea.

De vreme ce el mi-a dăruit ochii, pot să mă fac că nu-l văd? Tot el mi-a dăruit și sufletul.

Nu mă pot scăpa de acel altul. Firește, nu înțelegi nimic din vorbele mele. Dar nici nu încape înțelegere.

Oare o vorbă poate să fie înțeleasă de ea însăși? Oricare ar fi ea,

Trebuie un altul ca s-o citească.

O! bucurie de a fi iubit din plin; o, dorință de a te deschide, așa cum o carte se deschide la mijlocul ei!

Și bucurie nu numai să te știi, în sinea ta, în întregime limpede, citeț, ci și să te știi, în fiecare clipă prezentă,

Rostit

Ca un cuvînt purtat de glas și de intonarea vorbirii.

Ce suferință să te simți buchisit ca de cineva care nu izbutește să-ți dea de capăt!

Acel altul nu-mi dă deloc pace.

Am fugit la această margine, cea mai îndepărtată, a pămîntului.

Iată-mă în această altă poziție pe diametru, ca cineva care ar măsura o bază pentru a calcula o distanță astronomică.

Eu care atît de mult iubeam tot ceea ce se vede, o, cît aș fi vrut să văd totul, să pot dobîndi totul, însușindu-mi-l,

Nu numai cu ochii sau cu simțurile, ci cu agetimea, cu înțelegerea minții.

Să cunosc totul ca și eu să fiu în întregime cunoscut de acest tot.

Dar el, acela, acel altul, nu-mi dă răgaz.

Iată-mă refugiat printre aceste popoare păgine, dar și aici mi-a dat de urmă.

Și sînt ca un datornic strîns în chingi, dar care nu știe nici măcar ce datorează.

YSÉ

Îmboldit de această frămîntare te-ai întors în Franța?

MESA

Ce puteam face altceva? Și întrucît am greșit?

Mi se porunceă în adîncul meu

Să dau, din acest adînc, ceva ce nu știu ce este. Și am strigat atunci: ei bine, iată, dau totul laolaltă. Mă dărui pe mine însumi.

Iată-mă între mîinile tale. Ia singur ceea ce vrei, ceea ce îți trebuie!

YSÉ

Și nu ți-a fost primită dăruirea?

MESA

Nici măcar nu pot spune că nu a fost primită. Am stat în fața Lui

Ca în fața unui om care nu s'ar clinti și nu ar rosti un cuvînt.

Lucrurile nu merg bine în China.

Am fost trimis, înapoi, pentru un timp...

YSÉ

Îndură și încercarea acestui timp.

MESA

Atîtea am îndurat! Am trăit într-o atît de mare singurătate printre oameni!

Nu mi-am găsit locul meu printre ei.

Nu am nici ce să le dau și, nici de primit ceea ce vor ei.

Nu sînt de folos la nimic și nimănui.

De aceea Lui voiam să-i dau tot ce aveam.

Iată însă că trebuie să iau totul înapoi. Am pornit atunci iarăși ca să mă întorc de unde plecasem.

Totul a fost deci zadarnic. Nimic nu am izbutit.

Purtam în mine

Tăria unei mari nădejdi. Pe care nu o mai am. Am fost găsit lipsit de ceea ce se vede că se cuvea. Mi-am pierdut deci rostul și menirea.

Astfel că iată-mă trimis înapoi, despuiat, secătuit, doar cu viața dinainte, și cu nici o altă sarcină.

Decît de a reîncepe de la capăt acea viață de mai înainte, de a reîncepe, o, Doamne, viața despărțit de viață

Fără să am de așteptat decît tot pe tine, Doamne, care nu vrei să mă primești în sinul Tău!

Să reîncep aceeași viață cu un suflet pustiit și cu o tărie strimbată!

Și iată-mă pălăvrăgind cu dumneata, Ysé! Ce poți dumneata pricepe din toate astea? Întrucît te pot privi și interesa?

YSÉ

Te privesc și tot ce-mi spui mă privește și pe mine.

Și gîndurile dumitale le văd nedeslușit, ca pe un stol de vrăbii de pe un stog de fîn, care își iau toate dintr-o dată zborul cînd bați din palme, da, gîndurile care se îmbulzesc pe buzele și în ochii dumitale.

MESA

Nu mă poți înțelege...

YSÉ

Înțeleg că ești nefericit.

MESA

Nefericirea mea mă privește. Măcar ea îmi aparține.

YSÉ

Nu-i așa? Ar fi mai bine ca Ysé să-ți aparțină?

(O tacere.)

MESA

(greoi)

Așa ceva nu e cu putință.

YSÉ

Da, nu e cu putință.

MESA

Lasă-mă să te privesc; ești, pentru mine, femeia neîngăduită.

De ce te uiți așa la mine?

YSÉ

Sărmane Mesa! Ciudat: parcă te-aș vedea pentru întâia oară...

Îmi place fiecare din trăsăturile dumitale și cu toate astea, nimeni nu te va găsi niciodată frumos.

Poate nu ești îndeajuns de înalt. Nici eu nu te găsesc frumos.

MESA

Ysé,

Aș vrea să aflu un lucru. Curînd o să ne despărțim.

Nu are nici o importanță...

Să presupunem însă

Că am fi liberi amîndoi: ai primi să te căsătorești cu mine?

YSÉ

Nu, Mesa, nu.

MESA

Dar ești Ysé, știi că dumneata ești Ysé.

YSÉ

E adevărat. De ce oare am spus asta adineauri? Nu știu. Nu-mi dau seama ce m-a apucat, așa, dintr-o dată.

Ceva nou, neașteptat, brusc.

Da, ceva nou

Care m-a îndemnat.

Abia rostite, cuvintele acelea m-au stînjinit.

Spune: dumneata ești întotdeauna conștient de tot ceea ce spui?

MESA

Știu că nu mă iubești.

YSÉ

Da, dar iată ce m-a izbit,

Iată ce am aflat pe neașteptate:

Eu sînt aceea pe care ai fi iubit-o.

MESA

Lasă-mă să te privesc. Ce amărăciune

Să te am aci, cu mine. Dacă întind mîna, să te pot atinge... Și dacă vorbesc,

Îmi răspunzi și auzi ce-ți spun...

YSE

Nu m-aş fi aşteptat. Nu-ţi dădeam nici o atenţie deosebită. Te respect. Nu am fost cochetă cu dumneata. Şi gindul ăsta nu-mi este plăcut.

MESA

De ce a trebuit să te întâlnesc tocmai acum?

Ah, eu sint făcut, eu sint făcut pentru bucurie,

Cum e albina beată rotindu-se ca o pleavă murdară în potirul unei flori.

E greu să-ţi păstrezi pentru tine singur inima.

E greu să nu fii iubit. E greu să fii singur. E greu să aştepţi

Şi să înduri şi să aştepţi şi să aştepţi mereu,

Mereu şi iată-mă la acest ceas al amiezii în care vezi alt de limpede ce-i lângă tine

Încît nimic nu mai vezi altceva.

Iată-te, iată-te, deci!

Ah, cît de aproape pare prezentul şi imediatul la îndemîna mîinii noastre

Ca un lucru ce dobîndeşte puterea necesităţii.

Doamne, nu mai am nici o putere. Nu mai pot aştepta.

Dar nu face nimic. Şi asta va trece. Fii fericită, Ysé!

Voi rămîne singur. Nu vei cunoaşte ceva asemănător durerii mele.

Măcar această durere îmi aparţine, este numai a mea. A mea şi numai a mea.

YSE

Nu, nu, nu trebuie să mă iubeşti. Nu, Mesa, nu, nu trebuie să mă iubeşti.

Nu ar fi bine.

Ştii doar că nu sint decît o biată femeie. Rămîi acel Mesa de care am nevoie,

Acel om necioplit şi aspru, care îmi vorbea noaptea trecută în întuneric.

Dacă m-ai iubi cine mi-ar mai rămîne pe lume pe care să-l respect?

Şi să-l iubesc? Nu, Mesa, nu trebuie să mă iubeşti!

Voiam numai să stăm de vorbă, fiindcă mă credeam într-un fel

Mai tare ca dumneata. Dar acum, iată că eu, ca o toantă,

Nu mai ştiu ce să spun, ca cineva căruia i s-a închis gura şi care stă numai şi ascultă.

Ştii că nu sint decît o biată femeie şi că, dacă îmi vorbeşti într-un anumit fel,

Nici măcar nu e nevoie s-o faci cu glas tare; şi dacă îmi spui pe nume,

Pe numele meu sau pe un nume numai de tine ştiut şi de mine nu, şi dacă aş sta să te ascult,

Se va trezi în mine o femeie care nu s-ar putea împiedica să-ţi dea răspunsul pe care-l aştepţi.

Şi simt că această femeie de loc nu ţi-ar prinde bine,

Ci, dimpotrivă, ţi-ar fi funestă, iar pentru mine acest lucru ar însemna cumplite prăbuşiri.

Nu poate fi vorba între noi de un simplu joc. Şi eu nu vreau să mă dărui în întregime.

Nici nu vreau să mor fiindcă sint încă tînără,

Şi moartea este groaznică, numai viaţa îmi pare cu adevărat frumoasă; şi cum mi s-a mai urcat viaţa la cap de cînd mă aflu pe acest vapor!

De aceea trebuie neapărat ca totul să fie socotit, încheiat între noi.

Tot ce era de spus a fost spus, Mesa.

Între noi, totul s-a sfîrşit.

Spune că nu mă vei iubi. Ysé, nu te voi iubi.

MESA

Ysé, nu te voi iubi.

YSÉ

Ysé, nu te voi iubi.

MESA

Nu te voi iubi.

(Se privesc în tăcere.)

YSÉ

(cu glasul sugrumat)

Spune încă o dată, să te aud.

MESA

Nu te voi iubi.

(Se reîntoarce Amalric.)

AMALRIC

Ar fi trebuit să veniți să vedeți cum a fost tăiată
vita pentru masa noastră de seară.

Acum o jupoaie. E un spectacol foarte colorat.
Cărnurile și viscerele au tonuri trandafirii și al-
băstrii, cu iridescențe și sidefiuri. Ah, dar marea
e și mai șil!

O simți că se dichisește și se pregătește pentru
seară. Nu, nu are încă aproape nici un tic deosebit.

Dar, cum e durdulie, o simți ca o catifea groasă
și ca un spate de femeie.

Și să vedeți ce toaletă o să-și pună. Nici o ase-
mănare cu serbedele voastre zdrențe. Femeile nu
știu să se îmbrace.

Asta spune și Mesa.

YSÉ

E adevărat?

AMALRIC

Da de unde! Eu am scornit-o. Nu-l învinui.
Dar despre ce tot găsiți voi să vorbiți împreună?
Nu se mai dezlipește de lângă dumneata.
Nu-l mai recunosc. Ai transformat cu totul pe
adevăratul nostru Mesa.

YSÉ

Îmi face morală. E profesorul meu.

AMALRIC

Și dumneata al lui.

YSÉ

Ai ce învăța de la el. Cunoaște și femeile.
Și e gata oricând să-ți dea un sfat.

Unul din acei oameni mereu gata să-și dăruie
viața lor și care ți-ar și dăruie-o

Numai ca să se simtă liberați de tine. Plin, plin
de extreme, susceptibil, lipsit de măsură;

Întotdeauna și în toate dincolo de cit trebuie;
nu-i așa?

De asta îl iubesc pe dragul meu Mesa.

Și eu sint la fel.

MESA

Are dreptate. E bine lângă o femeie!

Parc-ai sta pe iarbă, la umbră... Îmi place s-o
aud vorbind plină de o mare înțelepciune

Și spunindu-mi lucruri aspre, usturătoare,

Practice, josnic adevărate, cum știu femeile să
le găsească.

Îmi face bine să le ascult.

-AMALRIC

Lucruri de felul celor auzite și de bărbatul dumitale?

Îl vezi zîmbind, simți că vrea și că o să spună ceva dar, în cele din urmă, nu mai spune nimic. Ciz e liniștit și mulțumit.

YSÉ

Bietul băiat...

AMALRIC

Îl iubești?

YSÉ

Sînt un bărbat! Îl iubesc ca pe o femeie.

(*Rîde tare.*)

MESA

Nu se rîde așa!

YSÉ

Mie îmi șade bine, profesore, să rîd așa. Eu nu sînt franțuzoaică.

(*Rîde mai departe.*)

AMALRIC

Uite-te la el cînd rîzi. Felul dumitale de a rîde îl irită dar îl și încîntă.

YSÉ

Îmi place un om în care este un singur om și care are de-a lungul spinării un os mare și puternic.

AMALRIC

Obişnuita admirație a femeilor: negrii și pompierii.

MESA

Îmi plac și mie pompierii noștri, prîtocitorii focului cînd se urcă seara, de sub noi, pe cîvertă. Cu singurul alb al dinților lor, ca să-și înalțe rugăciunea în Arabia asta a mării.

După ce ai săpat toată ziua în praful de lignit ca să hrănești Sultanul galben,

Cu ce demnitate și cumpătare, pun mîna pe rația lor de apă.

Și uite-te apoi la noi ăștia albi, flecari, cînici, firîindu-ne în fuste și nădragi, turnînd în noi, fără să ne fie sete, și îndopîindu-ne cu carne de porc.

AMALRIC

Adevărul este că nu oferim un spectacol care să ne facă prea multă cinste, înghesuiți ca vitele pe acest vapor.

MESA

Ce silă te cuprinde să te așezi la masă cu toată Cireada asta fără copite.

YSÉ

Ești un ursuz. Pe mine, toate astea mă amuză. Toți sînt atît de drăguț dichisiți,

Puși la punct și e atît de hazliu să vezi toată mulțimea asta mișunînd, vorbind,

Așezîndu-se, sucîndu-se și răsucîndu-se, vîrînd o mîna în buzunarul pantalonului. Ai de ce rîde.

Și apoi, un vapor cu toate cabinele lui, cu toate ușițele pe care poți să le deschizi și să le închizi în voie,

Ce jucărie frumoasă! E ca vitrina unui naturalist cu toată recolta lui de specimene.

Toate speciile la un loc!

Spuneți și dumneavoastră dacă nu are haz să-i vezi apropiindu-se unii de alții, recunoscându-se între ei?

Să observi cum sint îmbrăcați, pieptănați, încălcați, împodobiți,

Ce carte au în mână, să le vezi unghiile,
Virful limbii ivindu-se între buze, ca o migdală lăbărtată.

O mină,

Mina singură, ce activitate desfășoară cu degetele ei mărunte și ce bine înțeleg eu tot ce spune ea.

MESA

Pe mine, toți oamenii ăștia mă plictisesc. Nu-i suport.

YSÉ

Dar ei? Ce-or gândi și ei despre dumneata?

MESA

Nu știu. Nu mă interesează. Nu mă gândesc la ceilalți.

YSÉ

Mesa! Mesa!

MESA

Hm! Știi că ai dreptate? Înseamnă oare că nu mă gândesc decît la mine?

YSÉ

Abia acum descoperi asta? Să mai spui că femeile nu slujesc și ele la ceva!

Te ocupi numai de dumneata și numai persoana dumitale te ocupă.

Știi, Mesa, e mult mai ușor să te oferi decît să te dăruie.

MESA

E adevărat.

YSÉ

Învăță un lucru de la femei! Ah, cel ce se dăruie așa cum trebuie va izbuti, în cele din urmă, să se facă acceptat.

Fericită

Femeia care crede că a găsit cui să se dăruie! Dar iată că nătărăul căruia i s-a dăruit se arată plin de mirare să se pomenească în brațe cu făptura asta absurdă, cu povara asta grea, care ia atîta loc!

Atîta îmbrăcăminte, atîta păr¹, ce să facă cu ele?

Dar nu mai poate și nici nu vrea să se mai descolorosească de povară.

Fericită femeia care găsește cui să se dăruie; femeia aceea nu se mai gîndește să se ia înapoi!

Dar cine e

Omul care are nevoie de ea pentru de-a pururi? de ea singură și toată vremea, nu cu cîte o alta pe de lături?

Ea și se dăruie dar ce primește oare în schimb?

AMALRIC

Toate astea sint subtile pentru mine. La dracu! Dacă ar trebui ca un bărbat să stea toată vremea

Să-și frămînte creierii pentru nevastă-sa, ca să știe dacă a drămuie totu într-adevăr bine

Sentimentele lui pentru Germaine sau pentru Pétronille și să-și verifice mereu disponibilitățile inimii, ce chestie încurcată ar fi, ca un caier de bumbac!

¹ Reamintim că piesa a fost scrisă în 1905. Jurnalele de modă din acea vreme pot explica pe larg aceste cuvinte (n. tr.).

Tot ce privește inima e treabă de femei și aminteste de cutiuțele acelea ale lor în care își țin tot felul de jurubițe, de panglicuțe, de nasturi și de balene pentru corset.

Dar ce e mai dezgustător e că sînt mereu bolnave.

Mă rog: femeia există și asta e ea. Ne-ar lipsi dacă nu ar exista. Ceva plăcut, drăgălaș de avut din cînd în cînd.

Ce zici, Mesa? Fii sincer, băiete! Am sau nu dreptate?

YSÉ

Amalric... Cum îți spune prietenul acela, negustorul de piei?

„Ești un iepure!”

Amalric, ești într-adevăr un iepure!...

(Rîde în hohote)

AMALRIC

Iată-l și pe soțul dumitale. Se reîntoarce la noi. Ca întotdeauna, distins și tăcut.

(Intră de Ciz.)

AMALRIC

(întîmpinîndu-l)

De Ciz, o să ne îmbogățim cu toții.

DE CIZ

Fie-ți gura de aur!

AMALRIC

Nici o îndoială nu poate rămîne! De n-ar fi decît faptul că toți patru avem deopotrivă nevoie de bani.

Întreab-o și pe doamna aici de față. Și pe acest Mesa care, parcă, n-ar avea buzunare. Ca să nu mai vorbesc de dumneata și de mine.

Vă spun că simt norocul în aer

Și credeți-mă, eu mă pricep. Nările mele vă adulmecă mireasma. Nu simțiți și dumneavoastră așa... un fel de adiere...

Ah, știu de ce și inima îmi crește de bucurie: am trecut de un anumit prag.

Recunosc bătrînul meu Răsărit. Pentru mine fabuloasa Asie înseamnă ceea ce, pentru o mică provincială din Franța, reprezintă Marile Magazine din Paris, ticsite de stofe și parfumuri.

India se află undeva în zare, în fața noastră. Nu o auziți? Este atît de înșesată

Încît se poate desluși freamătul miliardului de ochi care clilesc.

Ah, ce noroc să nu mai fiu în Franța!

N-o să ne mai întoarcem niciodată înapoi!

Ah, ce searbede și apoase mi se păreau priveliștele ei, toate ca niște pășuni!

Ce greață ți se făcea de toată verzăraia aceea leșinată și fără soare!

Fiindcă nu se putea numi soare gazornița aceea gălbejită bună de încălzit baia...

DE CIZ

Așadar, vom mai fi trecut o dată Canalul de Suez.

MESA

Nu-l treci decît o singură dată de-a binelea. Și după cît s-ar părea, de data asta, cu toții l-am trecut de-a binelea.

AMALRIC

Nu-l vom mai trece înapoi niciodată. Uraaa!
 Niciodată nu vom da îndărăt. Uraaa!

Dar la anul, pe vremea asta, toți vom fi morți.
 Uraaa!

YŞÉ

Frumoasă urare!

AMALRIC

În tot cazul, trebuie să ne îmbogățim cu toții și
 dacă nu vom izbuti, va fi numai din vina noastră.
 Toți sîntem în măsură să izbutim.

Vreau să adun un munte de aur!

Recunosc pe bunul, dragul meu Soare Răsare.
 Uraaa!

„I'm wild ad woolly and full of fleas!”¹

Acolo, slavă Domnului, soarele e soare,
 Verdele e verde, cînd e cald, e cald să crăpi și,
 mii de draci, cînd e roșu e roșu!

În îndepărtatul Răsărit ești ca un tigru în mijlo-
 cul unor jivine mai slabe.

Firește, în locul negoțului josnic pe care-l facem
 Ar fi mai frumos să pătrunzi cu sabia scoasă,
 năvălind, ca însăși spaîma,

În străvechile orașe care se topesc cu piftia lor
 de carne omenească;

Să pătrunzi hotărît sau să te reîntorci cu patru
 butoaie — partea ta — pline de giuvaericele și,
 ici-colo, printre ele, cu cîteva urechi de pagini și
 cîteva degete de doamne sau domnișoare.

Sau să piei cu toată cîntea în mijlocul însoțito-
 rilor tăi.

¹ Sînt sălbatic, lăptos și plin de purici (engl.).

O astfel de ispravă ar fi mai frumoasă decît să
 stai să transpiri în pijama în fața unui *ledger*¹.

YŞÉ

Perlele le-ai păstra pentru mine.

AMALRIC

Ne mulțumim și numai cu ce se poate. Urați-mi
 doar să găsesc destulă mină de lucru pentru planta-
 ția mea de cauciuc.

Vremile nu schimbă nimic: soarele rămîne mereu
 același.

E mereu indianul meu, crescut de două musoane,
 bătrînul păgîn care pirjolește!

Al zecelea grad pentru un marinăr în locul unde
 întretaie pe al șazecelea.

Înseamnă același lucru cu Belgia și Labradorul
 și cea a douăzeci și cincea stradă din New York,
 care este o frumoasă stradă.

Mai mult. Uscatul e tont, inert, dar țara asta
 de apă, omul de la cîrmă simte, după tresăltările
 ei, cum se mișcă.

Posibilitățile rămîn mereu aceleași. Spuneți-mi
 mai știți oare exact unde sîntem și care sînt con-
 dițiile negoțului?

Ascultați-mă o clipă, am să vă fac un mic curs
 de economie politică.

MESA

Ești beat, Amalric.

DE CIZ

Niciodată chiar atît pe cît pare. E un adevărat
 „călător”. Uite-l cum clipește cu ochiul lui mic.

¹ Lespede funerară (engl.).

La stînga: Babilonul cu tot bilciul lui: fluviile coborînd din Armenia.

La dreapta: ecuatorul, Africa.

E limpede? Uşor de înţeles negoţul.

Cînd se porneşte musonul dinspre miazănoapte, corăbiile pîntecoase spîntecă valurile, pornite din Saba, din porturile lui Solomon, din Moscote, din India şi de la gura celor două Fluvii.

Încărcate ochi cu fier şi ţesături şi cu puzderie de lanţuri şi de cătuşe, ca nu cumva să nu fie de ajuns,

Pîntecoasele corăbii spîntecă şi biciuiesc valurile îndreptîndu-se spre Cîmbebazia şi spre Oraşele Ovale.

Cînd se porneşte musonul de miazăzi aceleaşi pîntecoase corăbii se întorc cu calele pline de carne din seminţia lui Ham:

Negri, negrese şi negrişori, copii de-ai lor, de tuci, furnicar smolit scîncînd, mîncînd, cîntînd, dansînd, văicărîndu-se şi pişîndu-se!

Cîteodată, în zare se mai văd şi buci negre de corăbii durdulii, cu fundul în sus, nemişcate pe valuri.

Printre puzderie de pene şi puf de găină şi coji de banane, plutind pe marea care scuipă peşti zburători,

Iată ce ar fi prielnic pentru cauciuc.

MESA

Priviţi, soarele începe să coboare. Curînd marea va fi ca un păun şi ca Lakshmi, albastră în inima unei prisme verzi.

YSÉ

Am trecut de-a binelea de canalul de Suez.

N-o să mai trecem niciodată înapoi prin el.

Aveai dreptate, Amalric: iată cel mai vechi ţinut al apelor, cea mai bogată zăcătoare,

Cea mai mare căldare de albăstreală, cel mai adînc fund de ochi,

Cel mai plin de tărie crov cu vin peste care se înalţă luna luminos portocalie şi soarele roşu ca sîngele.

Dar priviţi acum marea, în timp ce soarele co-boară! Petale de trandafir!

Pură ca grumazul unei fetiţe, unduios catifelată ca o femeie, strălucitoare ca un smalt, moale ca vechile caşmiruri din care-şi fac turbane înţelepţii legii.

Ah, este o nelegiuire să pingărim un sin atît de frumos şi să tulburăm cu Maria-tîrfă pe care călătorim apele acestea sacre, pline de prospeţimea zeilor.

YSÉ

(*aproape şoptit*)

Soarele se pregăteşte de culcare... o boare răco-roasă a început să adie...

(*O tăcere.*)

MESA

(*aproape şoptit*)

Soarele se pregăteşte de culcare,

Marea a avut o tresărire,

Inima, o clipă vinovată,

Se înfioară la suspinul cerului. Iată marea toată e aurie,

Ca un ochi întors spre lampă...

(*Recită.*)

„Ochii ei au luat o altă culoare. Marea îşi schimbă culoarea întocmai ca ochii unei femei pe care o stringi în braţe.“

Comparația mi se pare foarte bună. Oricît de fragedă și străvezie ar fi pielea, de pildă, la îndoitura brațului,

Cu amestecul ei de tonuri, mergînd de la galbenul sulfului, pînă la albăstriul cerului și roșul cinabrului,

Ea nu soarbe ca ochiul lumina din ale cărei ape el își face un alt izvor.

(Sună clopotul pentru masă.)

DE CIZ

Auziți clopotul? E vremea să ne ducem să ne îmbrăcăm pentru masa de seară...

AMALRIC

O femeie! Iată o metaforă pe care nu m-aș fi așteptat s-o aud citată

De Mesa, așa cum îl știam din prima noastră călătorie împreună! Ehei, ehei, a trecut și el de-a binelea Suezul!

Dragul meu Mesa, e vîrstă. Am ajuns la anii împlinirilor, la care se cuvine să clădești.

MESA

Nicăieri nu te poți opri nici o clipă.

DE CIZ

Să mergem la cină.

(Se ridică cu toții.)

AMALRIC

(rămîne în urmă și declamă)

„Marea ca ochii unei femei care a înțeles! Marea ca ochii unei femei pe care o stringi în brațe...”

Hong-Kong. Cimitirul, desîș de copaci stufoși, de la Hoppey Valley. Din cimitir se văd pornind mai multe drumuri; mai departe, un hipodrom, o uzină, un mic port, un colț de mare și, dincolo de ea, coasta chineză.

O după-amiază întunecată de aprilie. Un cer apăsător cu semne de furtună.

MESA

Da, aici este.

(Citește inscripția de pe un mormînt.)

Iată și numele: Smith. Era un băiat tînăr. Iată și copacul.

(Se uită la copac ca și cînd nu l-ar vedea.)

Aici

Mi-a spus s-o aștept:

La Smith, așa cum ți s-ar porunci să aștepți la ora cinci la cofetărie.

Ciudat loc de plimbare, putregăraia asta de erectici¹. De altfel, în general, nu-mi plac cimitirele europene.

Iată-mă printre osîndiții la flăcările iadului.

¹ Aluzie la faptul că englezii sînt protestanți.

(Se uită în jurul lui.)

Li s-a asigurat o priveliște frumoasă: o pajiște pentru alergările de cai și drumurile pe care trec toate semințiile.

Viața cu toate manifestările ei! O fabrică vărșind valuri de fum pe coșul ei înalt, un port cu vapoarele lui și, dincolo, pământul celor vii.

Mă trec fiorii! Îmi simt în gură gustul stomacului.

Nu sînt însă mort ci strașnic de viu.

Ce mult îmi plac mormintele chinezești, săpate aproape la suprafață și numai într-un pământ bun, cald, uscat ca varul.

Noiăștia, Yangjenii¹, bărbați și femei,

Buf! sîntem aruncați unde se nimerește, într-o groapă moale,

Bătrînul congestionat, tinărul care juca atît de bine tenis și biata fată cu ciorapi trandafirii de mătase.

Și dacă sicriul plutește în groapă, zdrang, numai-decît e imobilizat cu un pietroi de plumb.

Numai cînd te gîndești la așa ceva, dai afară prin porii tot *whisky*-ul pe care l-ai înghițit.

Dar ce-s flăcările acelea printre ramuri? Candele aprinse.

Ah, e cîmîtirul Parsilor!

(Se plimbă printre morminte citind inscripțiile.)

„În amintirea soldaților din regimentul naval, căzuți la asediul fortului Boccatigris... Plumkett, sublocotenent de marină...”

(Rămîne o clipă gol de orice gînd, apoi face un efort ca să-și adune gîndurile.)

¹ În lb. chineză: oameni străini. Era calificativul pe care chinezii îl dădeau europenilor.

Hm! Plumkett!... „Mary Bensuson, decedată la vîrsta de șase luni...”

„Woods — Ah, ia te uită, aici a ajuns bătrînul nostru Cackyl!... Jones Q.C. ... Baxter, agent de asigurări...”

Aici e almanahul monden al Iadului.

„Cohn, agent de schimb — *Donnec immutatio mea veniat*¹...”

Parcă-i văd în închipuire... Marinarul ucis în 1859 de un glonț de pușcoace sau de vărsatul negru din Canton,

Bătrînul celibatar secerat de delirium tremens sau de sprof,

Plîns de toți prietenii lui.

Și bietii copilași răpuși de dogoarea de iulie, ca peștișorii asfixiați într-un borcan în care gospodina a uitat să schimbe apa.

Și nici o binecuvîntare peste acești morți. Biete leșuri furate pămîntului în care s-au născut.

(Se uită în jur.)

Ce umbră pe pămînt! Pasul scîrțîie în țărînă și parc-aș vorbi într-o peșteră.

Deasupra, un cer astupat, luminat pe dedesubt de o sticlire vîină.

Mintea mi-e bolnavă și inima cuprinsă de amorțire.

În loc de suflet nu mai simt în mine decît viermele care mă roade. Dar măcar durerea asta îmi aparține.

(Recită.)

„Măcar sufăr, sînt nefericit!”
Sfîșierile astea din inimă, dulceața asta amară, otrăvitoarele!

¹ Pînă cînd are să-mi vină schimbarea (lat.).

Nu-i nimic de făcut. Sînt cuprins de paralizie.
Sufletul meu se află în mine ca un ban de aur
în mîna unui jucător.

*(Se îndepărtează și se pierde printre copaci. După o clipă
intră De Ciz cu Ysé.)*

DE CIZ

Draga mea, îți cer iertare, dar aici trebuie să
te las.

Spune și tu

Dacă nu știu să mă descurc? De cîte zile sîntem
aici? Și, după toate semnele, treburile îmi merg
strună.

Lăsați-mă numai să fac ce știu eu și cum știu
eu. Mereu vă îndoîți cu toții de mine.

Mă duc să mă întîlnesc cu prietenul meu Ah-Fat
Acolo, în portul chinezesc. O să rămîn să cinez
cu el astă seară.

Ultimele condiții de discutat. Plec la Swatow.

YSÉ

Nu e primejdios?

DE CIZ

Cred că nu. Adevărul e că nu știu. De ce mă
întrebi? Crezi că mi-e frică?

O modestă afacere cinstită de „bunătate — sin-
ceritate“.

(Desenează cu degetul în aer caracterele chinezești.)

YSÉ

Ce repede înveți tu o limbă străină!

DE CIZ

Știu de pe acum o bună parte din semnele scrie-
rii chineze. Pe vremuri colecționeam stampe.

YSÉ

Știu că ești deștept,
Ciz. Ai putea să izbutești ca oricare altul. De
ce trebuie uneori să fii ca un copil?

DE CIZ

Ai să vezi dacă mai sînt un copil!

Să readuc în patrie sicriile nenorociților sala-
hori chinezi morți la Pinang sau la Singapore.

Dacă în sicrie s-ar ascunde opiu sau arme, aș
avea un șoc dacă aș afla-o.

Știi că e pe cale să fie pusă acolo pe roate o dră-
gălaș mică republică? Are haz:

Constituția Statelor Unite, sancționată de cele
Trei Genii ale Stindardului Celest; se cere doar
perceperea cîtorva impozite indirecte.

Ce-ar spune unchiul meu, marchizul de Ciz, dacă
ar ști că-mi dau și eu concursul la întemeierea unei
republici?

Ce vrei, draga mea, trebuie să trăim! Ce îndelet-
nicire pentru un om bine crescut!

Ce părere ai despre treaba asta?

YSÉ

De ce să-mi ceri părerea? Cum aș putea să ți-o
dau? Nu pricep nimic. Și toți oamenii ăștia galbeni
mă dezgustă.

De ce să nu ții secretul unei astfel de hotărîri
numai pentru tine? Tu suferi întotdeauna cînd
cineva este de altă părere.

DE CIZ

Nu lucrurile pe care i le-am destăinuit lui Mesa
zilele trecute

I-au trezit îndoieli.

YSÉ

Ascultă-l!

DE CIZ

N-are importanță. El e prietenul nostru.

YSÉ

Să ne folosim atunci de el.

DE CIZ

Ce brutală ești! Tot nu m-am putut încă obișnui cu tine...

Mania asta a ta de a stăruî, de a exagera! În viață, lucrurile trebuie luate mai ușor.

Îmi place băiatul ăsta; îmi pare bine că-mi poate da o mână de ajutor.

De altfel, el personal nu are nimic de câștigat în toată povestea asta.

YSÉ

Și cînd crezi că o să te întorci?

DE CIZ

Într-o lună.

Așa sper. Nu pot ști exact.

YSÉ

Niciodată nu știi ceva exact.

DE CIZ

Hotelul e foarte bun și apoi, și tu și copiii sin-teți obișnuiți cu viața de hotel.

YSÉ

(fără să-l privească)

Nu pleca.

DE CIZ

Dar îți spun că trebuie: trebuie neapărat.

YSÉ

Prietene, nu pleca.

DE CIZ

Trebuie, trebuie, Ysé!

YSÉ

Nu mă lăsa singură...

DE CIZ

Nu te amenință nici o primejdie...

YSÉ

Nu trebuie să mă lași singură aici.

DE CIZ

Fii înțeleghătoare!

YSÉ

Nu sînt decît o femeie și mi-e frică. La urma urmei, oricum ai fi tu, în paza ta mă aflu.

Mi-e frică. Simt că mă așteaptă lucruri cumplite.

Mi-e teamă de țara asta pe care nu o cunosc
Și în necunoscutul căreia mă părăsești abia so-sită,

Lăsîndu-mă încă năucă și buimacă de pe vapo-rul de pe care abia am coborît.

DE CIZ

Cum? Ysé îmi spune că-i e frică?

YSÉ

Ia-mă cu tine.

DE CIZ

Nu-ți poți lăsa copiii.

YSÉ

De copii ți-e grijă dar de mine deoc.

DE CIZ

Dar, Ysé...

YSÉ

Încă o dată, te rog să nu mă părăsești, să nu mă lași singură.

Mă dojeneai că sînt prea mîndră, că nu vreau niciodată să spun nimic, că mă încăpăținez să nu-ți cer nimic.

Acum poți fi mulțumit. Iată-mă umilită.

Nu mă părăsi, nu mă lăsa nici o clipă singură!

DE CIZ

Ha, ha!

Trebuie să recunoaștem, totuși, în cele din urmă, că avem nevoie de bărbatul nostru.

Mîndra noastră Ysé

Cere, ca un copil mic, să nu fie lăsată nici o clipă singură!

YSÉ

Nu fi atît de sigur de mine...

DE CIZ

Ești a mea, cu sau fără voia ta.

Ai vrut tu să te căsătorești cu mine? Iată că, de voie de nevoie,

Eu tot te-am luat, te-am cîștigat cînd alții n-au putut-o face.

YSÉ

Nu mă înjosi prea mult. Nu fi prea sigur de mine

Ca de o femeie pe care o cîștigi cu plăcerile trupului.

Nu am stat zece ani alături de tine? Zece ani, de-a lungul cărora te-am studiat

Din față și din profil, pe dinafară și pe dinăuntru și iată că mi-am făcut o părere despre tine.

Iar tu, n-ai avut tu de la mine tot ce-ți doreai și tot ce socoteai că ți se cuvine? Copiii tăi nu-i ai, toți, tot de la mine?

Dar tu, mă cunoști tu oare? Știi într-adevăr cine sînt? Un bărbat

Nu-și cunoaște soția, după cum nu și-a cunoscut cu adevărat nici mama.

Zece ani! Am acum treizeci de ani, tinerețea mea a trecut și tot ceea ce puteam să-ți dau ți-am dat din plin. Nu mă lăsa singură

Toemai acum cînd ceva între noi s-a încheiat.

Nu-mi lăsa lipsa ta.

DE CIZ

Te cunosc mai bine decît te cunoști tu însăși.

Mîndră Ysé! Mîndră cu mine! Te cunosc mult prea bine

Ca să-mi pot închipui că ai putea să vrei vreodată să te faci vinovată față de mine.

YSÉ

Nu știu; simt în mine o ispită.

Nu mai sînt fetișcana pe care ai luat-o altădată.
Nu m-ai cruțat deloc; ceva s-a zdruncinat în mine.

Crezi oare că nu sînt bună decît să fac copii?
și că degeaba mi-a fost dat să fiu frumoasă?

Visam să-l pot împiedica pe omul care mă va avea să-și mai dorească să mai aibă și altceva.

Eu îi aparțineam cu totul; oare nu-i era de-a-juns?

Există o anumită totalitate a mea

Pe care nu am dat-o încă; o anumită moarte

Pe care aș ști s-o dau; nu sînt oare indeajuns de frumoasă? Dar tu, tu nu ești serios.

Înțelege din ce rasă sînt! Tocmai fiindcă un lucru este rău,

Tocmai fiindcă-i nebunesc, fiindcă înseamnă ruina și moartea, și pierderea, a mea și a tuturor celorlalți,

Tocmai de aceea poate fi pentru mine o ispită căreia nu aș fi în stare să-i țin piept! Curînd, n-o să mai fiu frumoasă. În loc să îmbătrînesc

Jalnic zi de zi, nu e mai bine să nu mai apuc îmbătrînirea?

Să dau cuiva totul dintr-o dată,

Să i-l dau, să i-l împlînt în mîini

Cu un hohot de rîs, într-un gest de generozitate triumfală,

Atîta vreme cît mai sînt tînără și splendidă și să pier o dată cu cel pentru care voi însemna de asemenea pieirea,

Așa cum au pierit străbunii mei la sunetul unei trimbițe sau la fulgerul unei săbii care ucide!

Și iată, mă rog totuși ca această ispită să nu-mi vină, fiindcă nu trebuie să mă las pradă ei, fiindcă nu ar fi nici nobil, nici drept.

Și noblete înseamnă întotdeauna să suferi și să te birui.

DE CIZ

Ai suferit lingă mine? Care este oare lucrul
De la care te-am oprit vreodată și pe care aș fi putut să ți-l dărui?

YSÉ

Unde a dat Dumnezeu să mă fi oprit de la ceva și să mă fi apărat de mine însămi!

La urma urmei, sînt o femeie, nu e ceva atît de complicat.

Ce-i trebuie

Altceva decît siguranța albinei care face miere, trebăluind în fagurele bine apărat din toate părțile,

Și nu o libertate plină de spaime?

Nu mă dăruisem?

Voiam să cred că, de aci înainte, o să fiu pe de-a-ntregul liniștită,

Că aveam o siguranță, că era pentru totdeauna lingă mine cineva

Care să mă conducă, un om care, orice năzbitie mi-ar fi trecut prin minte,

Să știe oricînd să fie mai tare ca mine

Și că nu mai are importanță dacă mă faci să sufăr, de vreme ce, în același timp, mă faci să și simt

Că mă ții strîns și că eu te slujesc.

Dar tu, cine te cunoaște pe tine, cine va crede în tine, cine va găsi în tot felul tău de a fi

Ceva care să poată fi înțeles, ceva care să te îndemne să te devotezi? Aluneci, fugi, nu ești prezent...

Un copil slab și tandru,

Capricios, ascuns, plin de minciuni, în ochii căruia nu poți desluși nimic limpede.

Nu-ți duce pînă la capăt plecarea! Nu-ți așeza absența în mijlocul vieții mele!

DE CIZ

Și toate astea pentru o lipsă de cîteva zile!

YSÉ

A sosit ceasul în care cea mai mică despărțire e de-ajuns!

Cuțitul este atît de îngust și tăietura lui la fel, dar nimeni nu va mai împreuna la loc cele două părți ale mărului tăiat.

Cine știe dacă n-o să mor după plecarea ta? Mi-e frică să mor.

De ce m-ai adus aici? Uite ce loc trist...

(Se uită cu groază în jurul ei.)

DE CIZ

Dar tu găseai locul ăsta atît de frumos!

YSÉ

E cumplit să mori și să fii moartă!

DE CIZ

Dar cine vorbește de moarte? Nu e nici o primedie. O să vin foarte repede înapoi.

Curînd o să avem bani și o să ne reîntoarcem în Franța.

Văd că mă iubești. O știam de altfel, scumpa mea. O știu și mai mult, *bonita*¹.

YSÉ

Și ții totuși să pleci?

¹ Frumoasă (span.).

DE CIZ

Trebuie. Ah Fat mi-a împrumutat bani.

YSÉ

Atunci pleacă. Nu mai e nimic de spus împotriva. Fie!

DE CIZ

Nu ești supărată pe mine?

YSÉ

Nu.

(O tăcere.)

DE CIZ

Ysé, m-am gîndit bine la îndemnul și la părerea ta. Într-un fel, ai dreptate.

Cele două posibilități pe care mi le oferă prietenul nostru Mesa...

YSÉ

Te ascult.

DE CIZ

Dacă rămîn aici, situația nu e prea strălucită...

YSÉ

Dar sigură!

DE CIZ

Sigură... sigură... nu ai decît cuvîntul ăsta pe buze...

Întotdeauna m-ai subapreciat. Eu sînt un om de inițiativă.

Și apoi, trebuie să cîștig bani.

Crezi oare că riscurile mă sperie?

E drept că n-aş putea să te iau cu mine în ținuturile acelea sălbatice.

YSÉ

Tochmai de asta nu trebuie să alegi postul oferit acolo.

DE CIZ

Ar fi păcat. Ar fi doar cițiva ani de stat în acele ținuturi.

Situația mea ar fi asigurată și eu eram făcut pentru așa ceva.

YSÉ

Cum vrei ca cineva să poată fi de părerea ta când mereu ți-o schimbî?

DE CIZ

Nu trebuie să fii aspră. Curînd n-o să mai fiu lîngă tine.

Cu bine, draga mea!

YSÉ

Cu bine, Ciz. Nu ai fost un om rău...

DE CIZ

Fără înduioșări. Cu bine, *bonita*.

Nu te las singură. Îmi pare bine că Mesa o să te aibă în pază.

(Îi săruță mîna și iese. Ysé îl urmărește îndelung cu privire. Apoi rămîne un timp nemișcată.)

YSÉ

(întorcîndu-se în cealaltă direcție)

Nu-l văd nicăieri.

Nici gînd să-l aștept. Cred, de altfel, că s-a răzgîndit și n-a mai venit.

(Rămîne mai departe nemișcată. Mesa intră prin spațiile ei.)

MESA

(cu glas șoptit)

Iată-mă.

(Ysé se întoarce încet spre el și-i întinde mina. O clipă se privesc stîngheriți)

YSÉ

Acum o clipă m-am despărțit de bărbatul meu; se ducea la un prieten.

MESA

Cum te mai simți?

YSÉ

O, eu mă simt întotdeauna bine. Nimic nu-mi taie pofta de mîncare.

(Rîde zgomotos.)

Sînt ca un bun soldat oricînd gata de luptă. E curios că încă nu m-am obișnuit cu uscatul.

Cînd umblu, mi se pare că tot mă elatin; mă aplec ba într-o parte, ba în cealaltă și, din cînd în cînd, îmi mai dau un ghiont, ca atunci cînd vrei să te trezești.

Nu ai și dumneata aceeași senzație? Pe mare, parcă niciodată nu te poți ține drept. De altfel, nici împrejur nimic nu e drept. Parcă nu mergi ci te agăți de un pămînt care respiră.

MESA

I-ai vorbit?

YSÉ

L-am rugat să nu plece, să nu mă lase singură aci. Nici nu vrea să audă.

MESA

Și eu am făcut tot ce-am putut. Cum se îndură să te lase așa?

I-am propus mai multe situații onorabile. Nu, el preferă combinațiile lui îndoielnice. Șrjubilează. Își inchipuie că mă duce de nas.

Pe de altă parte ai auzit ce vești neliniștitoare umblă?

YSÉ

Crezi că au vreun temei?

MESA

Nu... deși... cine cunoaște China?

S-ar putea ca doi ani, poate chiar trei, lucrurile să mai țină așa...

Cînd spui că pleacă?

YSÉ

Mline.

MESA

Și cît timp crede că o să lipsească?

YSÉ

O lună.

Trebuie să mă lași singură în tot acest răstimp. Să nu vii să mă vezi.

(O clipă, rămîn nemișcați, fără o vorbă și fără să se privească. Apoi, Ysé ridică fruntea și îi deschide brațele. Mesa o cuprinde, alunecă în genunchi și, zguduit de un hohot de plîns, își reazămă capul de pîntecul ei.)

YSÉ

Bietul Mesa!

(Îi mîngîie părul.)

MESA

Ysé...

YSÉ

Biet copil! Mesa! Bietul Mesa!

MESA

Totul s-a sfîrșit...

(Se ridică nesigur pe picioare, ca un om beat.)

YSÉ

(privindu-l în față)

Vino.

Nu sta o clipă mai mult despărțit de mine.

(Se string în brațe, Ysé rămînînd însă nemișcată și supunîndu-se doar.)

MESA

O, Ysé!

YSÉ

Eu sînt, Mesa, iată-mă...

MESA

Femeie, tu, în brațele mele!

YSÉ

Acum știi, în sfîrșit, ce este o femeie?

MESA

Te-am găsit, te țin la pieptul meu.

YSÉ

Sînt a ta,
Nu dau înapoi; te las să faci tot ce vrei...

MESA

O, Ysé, cu neputință: e ceva neîngăduit.

YSÉ

Crezi? Ce încheștate îți sînt brațele și ce puter-
nice: îmi curmă răsuflarea.

Biata Ysé! Nu o bănuiam atît de neîngăduită...

MESA

Îți amintești, Ysé, de vaporul care ne-a adus
aici? Cum l-am privit de lung cînd l-am văzut
pornind mai departe și pierzîndu-se în propriul
lui fum!

YSÉ

Acum nu mai e vorba de un vapor ci de o femeie
care freamătă în brațele tale.

MESA

Ysé, nu-mi îngădui să mă reintorc la tine.

YSÉ

Mă las în voia ta... sînt a ta...

MESA

E prea mult!

YSÉ

Dar și tu trebuie să mi te lași mie în voie.

MESA

E prea mult!

YSÉ

E de-ajuns? Sau mai ai și altceva să-mi ceri,
ceva însemnînd mult mai mult?

MESA

Așadar

Te-am cuprins? Și trupul tău ți-l țin strîns
În brațele mele și întru nimic nu te împotrivesți
mie și-ți aud inima zvicnind parcă în adîncul tru-
pului meu!

E drept că nu ești decît o femeie dar nici eu nu
sînt altceva decît un bărbat.

Și iată că nu mai pot nici eu să mă împotrivesc
și sînt ca un infometat care nu-și mai poate opri
lacrimile în fața hranei!

O, stîlp al iubirii! O, tărie a femeii mult aștep-
tate!... E nedrept că te-am întîlnit.

Cum trebuie să te numesc? Mamă?

Fiindcă e așa de bine să știu că ești pe lume!

Și totodată și soră

Și pradă: îți țin cu degetele mele brațul rotund,
plin de feminitate

Și aburul vieții tale îmi pătrunde în nări, mi
se urcă la cap și mă înfior să te simt cea mai slabă,
ca un vînat care se îndoaie și pe care-l ții de ceafă.

Aș vrea să mă desprind, bucuria este aproape de
neîndurat: în brațele mele ești ca o făptură care
și-a găsit un adăpost.

Și, sub oblăduirea minilor mele, ești asemeni
celui care doarme.

Spune-mi, putere ca a cuiva care doarme,

Dacă tu ești într-adevăr aceea pe care o iubesc!
Sînt copleșit, totul este prea mult pentru mine

și n-ar fi trebuit să te întâlnești și tu mă iubești și ești a mea și biata mea inimă ți se lasă în voie și mi se sfarmă în piept.

YSÉ

Mă ții, așadar, în brațele tale și, deși carnea mea se cutremură,

Nu mă iau înapoi și rămân parcă surdă la tot ce nu e glasul tău și iat-o deci pe aceea pe care o socoteai atât de trufașă și de rea.

Tu nu știi încă ce-i o femeie și cât de dulce este faptul ca, în ciuda împotririlor ei,

Îi este atât de ușor să se dăruie și, dintr-o dată, să se arate demnă de dispreț, supusă și plină de așteptare

Și obositoare și toantă și uimită în mîna dușmanului ei, nemaifiind în stare să miște măcar un deget.

O, Mesa, tu nu mai ești acum doar un om oarecare, ci omul care e al meu, al unei femei.

Și, totodată, eu sînt un bărbat în tine și tu-ești o femeie în mine și-ți culegi inima fără ca tu să-ți dai seama cum.

Ți-am luat-o și am pus-o în locul inimii mele.

Și nu trebuie să cauți a înțelege pe Mesa al meu iar tu nu trebuie să mă chemi cu nume obișnuite și să-mi vorbești cu cuvinte de dragoste pe care ceilalți le știu și le folosesc,

Ci cu nume ciudate — fiindcă există încă unele, neștiute

Și pe care să nu le pot deloc înțelege.

Sau numai cu numele meu, Ysé, așa cum numai tu îl rostești.

Pentru ca aceste nume să nu se afle decît în inima mea și nicăieri altundeva.

Și să fie grele, grele ca pruncul

Pe care-l porți în pîtec după ce l-ai zămislit.

MESA

Nu am să te mai cert, Ysé.

YSÉ

Adevărat? Acum ești mulțumit de mine, profesore? N-o să mă mai dojenești?

MESA

Ce biet profesor am mai fost!

YSÉ

Mi-au fost sau nu

De folos învățăturile pe care mi le-a dat dascălul meu? Spune, micul meu Mesa,

Nu-i așa că e mai bine

Să te trezești că nu mai ești mai presus de nimeni, ci tot ce poate fi mai slab:

Un om în brațele unei femei, care a ajuns la pămînt,

De unde nu mai poate cădea mai jos?

Da, în cele din urmă, nimic altceva decît un biet om în brațele mele...

MESA

Ah, nu sînt un om tare! Cine a spus, de altfel, că aș fi un om tare? Ci un om al dorinței,

Cu deznădejde spre fericire, cu deznădejde spre fericire tinzînd cu încordare și clocotind de iubire, plămădit pentru ea în străfundul lui, și cu inima și cu mintea dezăvîrșite!

Și cine spune că tu ai fi fericirea? Ah, nu, tu nu ești fericirea, ești ceea ce a fost pus în locul fericirii.

M-am cutremurat recunoscîndu-te și întreg sufletul meu s-a dat biruit!

Sînt acum ca un om care s-a prăbușit cu fața la pămînt și te iubesc și-ți mărturisesc că te iubesc și mă simt copleșit.

Și te învălui într-o iubire nelegiuită și-mi leg viața de a ta cu o rostire osîndită,

O, lucru drag inimii mele, care nu ești fericirea!

Ca și copacul sau fiara sfîntă care nu au limbă ca să-și cheme femela,

Nici eu nu am grai ca să te numesc femeie, ci numai să spun că ești prezentă.

Ca cineva precedat de somn în clipa în care totul ne trădează.

Întocmai ca truditorului care muncă de aur să-vîrșește sub lumina lămpii, la fel și mie tu îmi vii cu adierea miezului de noapte, care aduce un fluture alb.

YSÉ

(*mingîindu-l*)

Mesa nu mai e decît un om care iubește.

MESA

Numai un om și care a fost prins...

YSE

Numai un om și care este al meu.

Întregul acestui om care, sub mina pe care o țin pe umărul tău cum ai ține-o pe o vită doborîtă cu o lovitură de măciucă în moalele capului.

Dar eu, eu sînt oare un om?

(*Rîde zgomotos.*)

MESA

Păstrează-ți cumpătul!

YSÉ

Răspunde! Eu sînt un om?

MESA

Ești o femeie.

YSÉ

Totuși, am brațe și picioare ca oricare om și pot să-ți răspund cînd îmi vorbești. Dar e mult mai bine mai frumos și mai plăcut așa.

Aș vrea să-mi spui drept: e adevărat că n-ai cunoscut încă nici o femeie?

MESA

Dacă ții neapărat s-o știi: e adevărat!

YSÉ

Adevărat, Mesa?

MESA

Adevărat.

YSÉ

Mă bucur.

Mă bucur să fiu totul

Pentru tine și, la rîndul meu, să am totul de la tine.

Dar arată-mi ochii tăi:

Au culoarea alor mei și, măcar o clipă, nu le ține privirea îndreptată în altă parte.

Cînd mă uit în ei sînt cuprinsă de stînjenire și de dorință.

Și tu, privește-mă și tu, uite-mă,

Și cercetează bine cu privirea fiecare amănunt, așa cum cercetezi un porțelan pe care l-ai cumpărat

Și pe care-l rotești la soare cu tot smalțul lui și cu ciublitura pe care o încerci cu unghia
Și cu semnătura fabricantului.

MESA

Ești strălucitoare și plină de splendoare, frumoasă ca tînărul Apolo!

Ești dreaptă ca o coloană și luminoasă ca răsăritul soarelui.

De unde ai smuls, dacă nu din însăși fuioarele soarelui, cu o rotire a gitului, filfiirea asta galbenă

A părului, care pare tors din însăși substanța unui talant de aur?

Ești proaspătă ca un trandafir strălucind de rouă, ești ca arborele Cassie și ca o mireasmă și ești ca un fazan și ca aurora și ca marea verde din zori, asemenea unui uriaș salcîm plin de flori și ești și ca un păun în grădinile roiului

YSÉ

Se cuvine să fiu frumoasă
Pentru darul pe care ți-l aduc.

MESA

Un lucru într-adevăr fără de preț.

YSÉ

Un lucru stînjenitor, Mesa, un obiect prea mare și prea greu, care cere mult loc și pe care nu prea ai unde să-l pui.

Un om înțelept nu l-ar primi niciodată în casa lui.

MESA

Eu nu sînt un om înțelept.

YSÉ

Ești însăși iubirea, Mesa, și eu n-aș spune că este un lucru bun, de folos casnic și este de plins cel ce nu știe să se folosească de el.

Cu toată cumpătarea, chibzuit, pentru plăcerea și binele gospodăriei lui, așa cum folosești focul bine făcut.

Care fierbe ciorba și topește aurul sub arcul de flacără al topitorului.

Îți dai bine seama de ceea ce faci, Mesa?

MESA

Îmi dau bine seama doar că tu ești Ysé.

YSÉ

De-o parte Ysé și, de cealaltă,
Totul afară de faptul că eu nu mă aflu în acea parte.

MESA

Te aleg pe tine, Ysé.

YSÉ

Alegere pe care o simt ca o lovitură de cuțit în pîntece! Mină a iubirii! Strămutare a inimii!

Inefabilă nedreptate! Vino, iubitul meu, și îndesulează-te cu mine, culege-mă ca pe o rodie! Totul, totul de-o parte și, de cealaltă, eu.

Să fie adevărat, Mesa, că numai eu singură mai exist acum, că de la lumea întreagă ți-ai întors fața? La ce ar putea oare folosi iubirea noastră acelei lumi?

Și că, la fel și în același timp, ți-ai întors fața și de la trecut și de la viitor.

Și că nu se mai află pe lume nici familie, nici copii, nici soț, nici prieteni,

Și că nefiind în stare să înțeleagă și voind mereu
să facă apel la rațiune,

Întreg universul din jurul nostru a fost golit de
noi?

MESA

Nu mai există altă rațiune pe lume decât tu însăși.

YSE

Eu înțeleg, iubitul meu,
Și sînt înțeleasă și sînt însăși rațiunea brațelor
tale și sînt Ysé, sufletul tău,

Și ce mai înseamnă, pentru noi, toți ceilalți?
Iar tu ești unul singur și eu sînt una singură.

Și aud în măruntaiele mele glasul tău, ca un strigăt
ce nu poate fi îndurat.

Și la auzul lui, mă ridic spre tine cu strădanie,
ca ceva peste măsură de mare, de greoi, ca ceva
orb și plin de dorință și de tăcere.

Dar ce vrem noi nu este deloc să creăm, ci să
nimicim, o, da!

Ca să nu mai fie nimic altceva decât tu și eu și în
tine decât eu și în mine decât stăpînirea ta și duioșia
și puțința de a mă distruge, pentru a nu mai fi
stingerită

Cumplit de înșelătoare astă carne și dinții ăștia
cruzi care mi se înfig în inimă!

Nu, nu, deloc cruzi!

Ah! nu fericirea ți-aduc, Mesa, ci moartea ta și,
o dată cu ea, și moartea mea!

Dar ce-mi pasă mie dacă am să te fac să mori!

Și nu numai pe tine ci și pe mine și totul! Atita
rău și pulberea să se aleagă, numai să pot, datorită
acestui preț care sîntem noi, tu și cu mine, dăru-
iți, azvîrliți, smulși, sfîșiați și mistuiți,

Da, să pot eu simți o clipă care să însemne, mai
mult decât o veșnicie, sufletul tău cuprinzînd

Și luînd în stăpînire

Pe al meu, așa cum varul, arzînd și sfîrlînd, cu-
prinde și înghite nisipul.

MESA

Ysé!

YSE

Sînt în fața ta, Mesa. De ce mă chemi?

MESA

Nu mai fi o străină pentru mine.

Citesc, în sfîrșit, în ochii tăi, și mă umple de
groază, marea chemare plină de spaimă!

În spatele ochilor tăi care mă privesc, văd văpaia
înalță și neagră a sufletului care arde din toate
părțile, ca o cetate pe cale de a fi mistuită:

O simți bine, acum, în pieptul tău, moartea
adusă de iubire și flăcările înălțate de o inimă care
se aprinde ca un rug?

Iată, în brațele mele, sufletul de alt sex și eu
sînt masculul tău.

Și te simt pătimaș sub mine care mă lepăd de
credința mea iar în mine cunosc adîncă tulburare

A creării întocmai cum va fi cunoscut-o însuși
Pămîntul

În clipa în care, cu spume la gură, își înălța tă-
ria stîncosă și cînd, cu o opintire înfricoșătoare,

Făcea să-i țîșnească substanța și unduirea mun-
ților ca un aluat!

Și iată că o despărțire se săvîrșește în mine și
tu ești

Ysé și în chip monstruos mă întorc
Spre tine și tu ești, Ysé, ești tu,

Și de tot ce nu ești tu mă lepăd și tu mă iubești
și sint cel mai puternic.

YSÉ

Sint tristă, Mesa. Sint tristă, sint plină,
Plină de iubire. Sint tristă, sint fericită!
Ah, sint cu totul biruită dar tu să nu-ți închipui
că am să te las să pleci, că am să-ți dau drumul din
mîinile astăa frumoase.

Dar, la urma urmei, a trecut vremea constrîn-
gerilor, o, atît de femeie mă simt în brațele tale

Și îmi e rușine și sint fericită.

Cînd privesc chipul tău, pe al meu

Sint cînd o sfichiuire de rușinare și de flacără,

Cînd un șuvoi tumultuos de munte care mă ia
și mă duce cu el și un val de dispreț pentru tot restul
și o bucurie sălbatică

Fiindcă te am și fiindcă ești al meu și întru nimic
nu mi-e rușine că te am.

MESA

Ysé, nu mai există nimeni pe lume....

YSÉ

Nimeni, în afară de tine și de mine!
Privește la locul acesta amar

MESA

Nu te întrista...

YSÉ

Privește grădina asta blestemată!

MESA

Nu te întrista, femeie a mea!

YSÉ

Sint oare femeia ta și nu femeia altuia?
Nu-mi face o vină din această sfîntă taină cele-
brată între noi.

Nu, această celebrare nu este o căsătorie
Care unește ceva cu altceva, ci o ruptură și un
jurămint de moarte și lepădarea mea de tot restul,
pentru tine.

Fecioara

Iat-o intrînd la mirele ei urmată de un car tras
de patru cai, încărcat cu rufărie și cu lucruri pentru
casă care să ajungă toată viața.

Dar nici ceea ce-ți aduc eu nu-i lipsit de preț:
numele și cîntea mea

Și numele și bucuria omului cu care m-am mări-
tat

Jurîndu-i credință,

Și aduc și pe bieții mei copii. Iar tu

Aduci și tu lucruri atît de mari încît nici nu se
pot numi.

Eu sint femeia oprită. Uite-te bine la mine,
Mesa; eu sint femeia oprită, așa cum un anumit
fruct este oprit.

MESA

Știu.

YSÉ

Sint oare din pricina asta mai puțin frumoasă
și mai puțin atrăgătoare?

MESA

Nu ești mai puțin.

YSÉ

Jură!

Și voi jura și eu că ești al meu, că nu te voi lăsa
să pleci de lângă mine și că, la rîndul meu, sînt a ta,
În fața tuturor și nu voi înceta să te iubesc chiar
de-ar fi să mă știu osîndită iadului și chiar de-ar
fi să mi se ceară, în pragul morții,
Să mă lepăd de dragostea ta.

MESA

Nu roști asemenea vorbe cumplite!

YSÉ

Mai iată și altele la fel de cumplite!
Trebuie ca omul acela căruia i se spune soțul
meu și pe care-l urăsc
Să nu mai rămînă aici și să-l trimiți undeva de-
parte.
Puțin îmi pasă dacă ar trebui să moară, ar fi chiar
un noroc pentru noi doi.

MESA

Dar așa ceva nu ar fi bine!

YSÉ

Bine? Dar există altceva bine sau rău afară de
ceea ce ne împiedică sau ne îngăduie să ne iubim?

MESA

Cred că și el

Dorește să se ducă în ținutul de care i-am vorbit.

YSÉ

O să-ți ceară acum să rămînă aici.

Dar nu trebuie să-i îngădui și va fi nevoit să
facă ce vrei tu.

Să-l trimiți cît mai departe, să nu-l mai văd.

Și să și moară dacă vrea. Atît mai bine dacă o să
moară. Nu-l mai cunosc pe acel om.
Iată-l că vine.

DE CIZ

Bună ziua.

(Cei doi bărbați își dau mina.)

YSÉ

Mesa, bărbatul meu a avut prin apropiere treburi
Care nu te privesc.

Ciz, ia seama la domnul Comisar al Vămilei,
care n-are încredere în tine; te-a luat la ochi și lui
nu-i poți spune gogoși.

Pe mine mă plictisește; dacă tot ai venit, rămîi
tu cu el; eu vă las.

Mă duc să caut pe *gras cloth*-ul meu, acela alb și
albastru, nu ții minte, Mesa, adresa pe care mi-ai
dat-o, a grăsunului aceuia din Canton,

Ah-Fat — Doamne sfinte ce zăpăcită sînt! —
am vrut să spun Ah-Tung...

Ciz,

Cu bine, Ciz.

DE CIZ

Cu bine.

(Vrea să-i dea mina dar ea îi întinde obrazul să
i-l sărute.)

YSÉ

Cu bine, Mesa.

(Îi dă mina.)

Trebuie să vii să mă vezi cînd bărbatul meu va
fi plecat. Voi fi văduvă...

(Ysé iese.)

MESA

Cum merg treburile, Ciz?

DE CIZ

Domol. Ciudată țară. Aici toate lucrurile se petrec altfel decît ți-ai închipui.

MESA

E adevărat că-l cunoști pe Ah-Fat?

DE CIZ

Nu-l cunosc deloc.

MESA

Cu atît mai bine pentru dumneata. Nu ai nimic de cîștigat cu chinezii. Ai să-ți dai seama.

Mi s-a spus că e vorba să pleci. Unde?

DE CIZ

Poate chiar mîine... Nu știi nici eu bine. Mă duc la Manilla.

MESA

Am să te petrec pînă la vapor.

DE CIZ

Nici gînd. Te rog! Plecarea e în zori.

MESA

Și te-ai mai gîndit la ceea ce ți-am spus zilele trecute?

DE CIZ

M-am mai gîndit.

MESA

Și ce ai hotărit? Fiindcă va trebui să știi și eu.

DE CIZ

Ei bine, fie! Nevastă-mea ține neapărat: n-o pot lăsa singură.

Bineînțeles, nu e ceva prea strălucit, dar e cinstit: cred

Că am să primesc propunerea pe care mi-ai făcut-o atît de îndatoritor: postul acela...

MESA

Sigur?

DE CIZ

Sigur.

MESA

Am să dau atunci dispoziții în acest sens. Cred că ai ales calea cea bună.

DE CIZ

Nădăjduiesc. Acum, ca să fiu sincer, nu așa ceva visam eu...

MESA

Știu. Ești un poet, un om plin de imaginație. Dar ești împovărat cu o familie. Trebuie deci să alegi ceva pozitiv, sigur.

DE CIZ

Toată ziua aud spunîndu-mi-se asta.

MESA

Voi fi silit acum să caut pe altcineva care să-mi croiască drumul meu de fier. Pentru așa ceva trebuie un om cu curaj. Asta se cere; destoinicie, spirit de inițiativă...

Cineva în genul lui Amalric. Mai știi ceva despre el?

DE CIZ

Cred că s-a înfundat în plantația lui.

MESA

Ăsta om!

DE CIZ

Un flecar bătăran.

MESA

Ei, da, dumneata ai fi avut alte calități. Ești suplu și plin de îndemnare.

Ai fi făcut treabă bună cu indigenii.

De aceea mă și gândisem la dumneata.

DE CIZ

Și ce fel de post îmi propui la Vămi?

MESA

A!

Acolo nu mai e vorba să conduci oameni, să realizezi o lucrare.

Trebuie doar să fii punctual.

Măcar dacă ar fi vorba

De a proceda personal la controale,

Folosind sondele lungi sau propria-forță a mușchilor, izbind cu toată puterea cu ciocanul

Ca să faci să sară o scindură a unei lăzi sau să iei cu o pipetă o mostră pentru analiză,

Asta tot ar fi ceva. E totuși o îndeletnicire de cunoaștere de oameni: care pecare!

Dar funcționarul înșurubat la o masă, își exercită jalnic misiunea de reprezentant al fiscului.

Din păcate pentru dumneata nu mai e vorba de ce-ți place sau de ce nu-ți place
Ci de câștigat pîinea dumatăle și a familiei.

DE CIZ

Eu nu pot fi o mașină. Dacă misiunea cealaltă mi-ar izbuti, situația mea ar fi asigurată.

MESA

Acum nu trebuie să te mai gîndești la așa ceva.

DE CIZ

Mai lasă-mă să mă gîndesc...

MESA

Nu, Ciz, crede-mă.

Ținutul este primejdios; pirații, viața aspră, grea, malaria...

Eu personal n-aș șovăi să mă duc. Dar eu nu sînt căsătorit, n-am familie.

Doamna de Ciz

M-a rugat să nu te las să pleci. E drept că n-ar trebui să stai acolo decît un an sau doi.

DE CIZ

Nevastă-mea nu are nici un drept să se amestece și eu știu singur ce am de făcut.

Mesa, sînt omul dumatăle: am să plec.

MESA

Mai dă-ți un răgaz de gîndire...

DE CIZ

Nu am la ce să mă mai gîndesc. Nu-mi schimb prea ușor părerea.

MESA

Prin urmare, dumneata singur vei fi voit să alegi această soluție. Să știi însă că plec împotriva părerii și sfatului meu.

DE CIZ

Bineînțeles, Mesa. Îți pot da chiar o adeverință în scris.

MESA

Bine. Fie cum ți-e voia.

DE CIZ

Ah, Mesa, ce bun prieten îmi ești!

MESA

Un prieten sincer...

DE CIZ

Un bun și sincer prieten.

MESA

Nu o să mai găsești un altul la fel.

(*Ies amândoi.*)

ACTUL III

Undeva într-un port din nordul Chinei, în timpul unei răscoale¹.

Casă construită în vechiul stil „colonial“ din vremea „principilor-negustori“; o încăpere mare la primul etaj, înconjurată toată de verande largi. Afară, uriași baniani, de crengile cărora atârnă smocuri mari de rădăcini, ca niște lungi plete negre.

Urme ale unui asediu, abia respins: saci cu nisip, feres-tre astupate cu saltele. Totuși, ca și cum nu ar mai merita osteneala să te aperi, mai multe uși mari cu arcade au fost destupate. Pe una din ele, se văd, într-o parte, cele două brațe ale unui fluviu înțesat de vase de tot felul și, dincolo de port, înconjurat de zidurile cu creneluri, un imens oraș chinezesc cu porți caracteristice și pagode. De cealaltă parte, spre apus, o întinsă orezărie și niște munți frumoși, albaștri. Din cînd în cînd, se aud bătăi de gong și detunături de bombe și de arme de foc și, în răbufniri, muzica unui teatru mai îndepărtat și strigătele sălbatice ale actorilor.

Apune soarele. Furișîndu-se prin zidul de frunzișuri, lungi raze roșii străbat încăperea pustie.

¹ E vorba de răscoala zisă a Boxerilor, mare răscoală antiimperialistă, din anii 1898—1901 condusă de societatea secretă I-he-tuân (h.tr.).

În mijloc, un pat mare de alamă cu perdele apărătoare de țințari. Între două ferestre, o toaletă cu o oglindă mare, ovală, mobilă. De cealaltă parte, un dulap cu oglindă. Obiecte femeiești. O lampă cu spirit. Rochii atirnite. Ici și colo, obiecte bărbătești, niște bocanci, o lulea și, pe o masă, o pușcă de război printre dulii de cartușe trase.

(O clipă se aud în camera vecină scîncetele slabe ale unui copil, apoi se potolesc. Intră Ysé îmbrăcată într-un capot larg de lînă albă, cu părul prins la spate într-o revărsare lungă și bogată. Se oprește în fața toaletei, se cercetează în oglindă din față și din profil, își examinează și dinții, ridicîndu-și buzele cu degetele. Apoi se așază și-și lustruiește, pe gînduri, unghiile.

Zgomot de pași. Intră Amalric. Ysé se întoarce pe jumătate spre el, fără să-l privească, și-i întinde brațele.

Se sărută lung. Cînd el vrea să se ridice, ea îl reține violent. Amalric scoate un ușor strigăt.)

AMALRIC

Ah!

YSÉ

Te-am lovit, iubitul meu?

AMALRIC

Nu. Pușcoacele astea antice
Au o afurisită de zvîcnire. Mi-au scos umărul.
Și uite în ce hal de murdar sînt: ca un porc. Aș
vrea să mai apuc să fac o baie.

YSÉ

Te iubesc...

AMALRIC

Și uite, Ysé, soarele e gata să apună.

YSÉ

Totuna mi-e.

AMALRIC

Se duce. Și o dată cu el, totul s-a isprăvit. N-o
să-l mai vedem niciodată.

YSÉ

Era un soare tare cumsecade.

Nimic de zis Ne-a fost foarte de folos.

De altfel, nici nu e un altul. E trist

Să ne despărțim astfel. Cît despre el, iată-l ca
un animal mare și galben

Care întinde gîtul și-ți pune capul pe umăr ca
să-l mîngîi ușor cu obrazul. Adio, frumosul meu
soare!

Să fie oare adevărat că o să murim, Amalric?

AMALRIC

Sînt silit să spun că da.

YSÉ

Nici cea mai mică putință de scăpare?

AMALRIC

Nici. Sîntem prinși ca într-o capcană. Pe noi,
ne-au cam cruțat pînă acum. Adevărul e că pe mine
mă iubesc. Și nu sînt oameni răi.

Dar acum, că au isprăvit cu colegii noștri,

Ne-a venit și nouă rîndul și n-au nici ei cum să
facă altfel.

YSÉ

Măcar să nu pună mîna pe noi vii...

AMALRIC
(clipind dintr-un ochi)

Nici o teamă!

YSÉ

Ah!

Mai am încă în urechi sfișietoarele țipete

Cînd au pătruns ieri în club. Ce repede s-a întins focul, așa dintr-o dată! Și femeia aceea care a sărit de pe acoperiș!

Și ce cumplit spectacol, să vezi toate trupurile acelea...

S-ar zice că nu au sînge adevărat în vine,

Ei...Cum îi spui tu? Latex, nu? Laptele plantelor acelora care produc cauciuc...

AMALRIC

Oh, albă a albelor! Curios: mie îmi plac oamenii așa.

Umpli cu ei un vapor, claje peste grămadă. Adică îi lași să curgă de-a dreptul în cală. Atît de mulți sînt, încă nu mai rămîne nici un loc liber. Nici o grijă cu ei...

Recrutarea ne merge strună. Dar acum... *adîos!* S-a terminat cu coprahul, cu cauciucul...

Strașnică idee am mai avut și eu să mă vîr tocmai aici!

(*Suspînă.*)

YSÉ

N-o să mă lași să le cad vie în mîini?
Ascultă!

(*Îl apucă de încheietura pumnului. Rumoare afară, care se potolește treptat; se aude din nou muzica teatrului chinez.*)

Ascultă, parcă strigă: Ta! ta! Nu? Da, asta strigă: Ta! ta! Auzi?

AMALRIC

Nu face nimic. Pentru asta nu trebuie să-mi înfigi unghiile în carne.

Se vede că spintecă în două vreun misionar

Sau vreo demnă doamnă protestantă din care sînt pe cale să ia un mizilic.

YSÉ

Sper că n-o să vină și aici?

AMALRIC

Nici o teamă. Au fost prea bine primiți acum cîteva zile.

Și apoi trebuie să fie o drăcovenie la mijloc. Fostul meu boy s-a furișat aici într-una din seri.

Nu mai țin minte ce zi era, a vulpii sau a porcului.

Cînd vor veni mîine, va fi prea tîrziu: nu vor mai găsi pe nimeni.

Pșt! Plecați preacinstiții Yang Koni Tze! Și-au luat zborul...

YSÉ

Ai luat cum trebuie toate măsurile?

AMALRIC

Strașnică invenție gelatina asta! Ai văzut singură, mai deunăzi, cum a explodat mina pusă de mine? Îndrăznesc să spun că a fost o ispravă bună.

O să ne smulgă din rădăcini cocioaba asta, ca un vulcan.

O să fie frumos, nu? Oricum, mai bine decît să crăpi pe o lopată de porțelan.

Nu vom muri. Vom dispăre într-o bubuitură de trăsnet!

Talmeș-balmeș, trupul și sufletul,
Firma, banii, mobila și tot dichisul vor țîșni,
pocnind, prin acoperiș.

Clinele, pisicile, tu, eu și bastardul odată cu noi...

(Ysé îi aruncă o privire cumplită.)

Dumnezeule! Ce privire! Îmi place să-ți trîntesc
din cînd în cînd cîte o gingășie de asta!

Ceva îți trece atunci pe față,

Ceva semănînd cu flacăra unui tun care nu se
aude

Fiindcă-i prea departe. Nu te supăra.

YSÉ

Știu că mă iubești.

AMALRIC

Și că-l iubesc, totuși, și pe copil?

YSÉ

Și pe el.

AMALRIC

Ca și cum eu l-aș fi făcut. Nu mai are alt tată în
afară de mine.

Cînd te-am luat, cu el te-am luat; acum ești a
mea și el e al meu și asta-i povestea.

Cînd te-am întîlnit din nou, tot pe un vapor,
mi-am spus: „A, nu!

Acum nu mai încap glumă! N-o mai las să-mi
scape pe sub nas. Trebuie să ne hotărîm!”

Niciodată nu te văzusem atît de frumoasă.

Cu atît mai rău! N-aveai decît să nu fii cea mai
slabă dintre noi doi.

Da, da, în ciuda privirilor tale de tigroaică, știi
bine că tot eu sînt cel mai tare, așa precum stă scris.

Nici măcar nu ți-am mai cerut părerea.

Mîndra Ysé!

Cu toate strălucirile ei, cu tot șezlongul, cu toate
rîsetele și aerele ei de regină

A fost luată pe sus și iat-o acum venind, foarte
supusă și foarte credincioasă,

După un afurisit de găligan care merge înainte.

Și bărbatul nu mai există, și copiii parcă ar fi
niște pisoi morți și ultimul amant

E ca un fruct pe care ai isprăvit să-l mai mănînci
și după care te ștergi la gură — ți-a mai rămas
parcă un ușor iz —

Și-ți bălăcești degetele într-un *finger-bowl*¹ în
care plutește o feliuță de lămîie.

YSÉ

Știi bine că nu e adevărat. După cum știi că nu
sînt o femeie rea. Îmi iubesc copiii.

Și știi de asemenea că eram sigură că o să-i am
cu mine. Chiar tu îmi spuneai c-o să-i pot lua.

AMALRIC

Doamne! cîte lucruri n-am spus eu în viața mea
fără să am habar dacă sînt sau nu cu putință...

YSÉ

Și iată-mă cu tine...

AMALRIC

Biată Ysé! E rău totuși să fii o biată femeie.

(Se ridică și o sărută pe tîmplă.)

¹ Vas pentru spălat mîinile (engl.).

Fă-mi un pic de ceai.

(Se apropie de fereastră și, în timp ce Ysé pune ceainicul pe lampa de spirt, el privește afară cu mina streșină la ochi.)

AMALRIC

Nu se vede nimic altceva decât orezăriile întinzându-se, verzi, până în zare și fluviul parcă în flăcări.

Și iată că a pornit să se reverse și să crească refluxul nopții.

(Se întoarce și o vede pe Ysé plângând lângă ceainic, cu capul sprijinit de brațe.)

Ce are porumbița mea?

YSÉ

O, Amalric, ce aspru ești! Tare ca o piatră. Și, Doamne, Doamne, Doamne, ce fără îndurare e totul!

AMALRIC

Nu plinge, copilă!

(Ysé îi ia mina și i-o duce la frunte. Puțin cite puțin se potolește. O tăcere.)

O să dea apa în foc!

(Ysé se ridică, pune ceai în ceainic și toarnă.)

AMALRIC

(s-a așezat și o privește)

Ce strașnică gospodină ai fi fost!

YSÉ

Nu-i așa, dragul meu? Eram făcută ca să trăiesc liniștită și bine apărută,
Ca toate femeile. Vezi că sînt o bună soție pentru tine.

AMALRIC

E adevărat, Ysé.

YSÉ

Ah, e totuși bine să știu că o să murim, că nimeni nu mai poate veni peste noi și că totul s-a închis în jurul nostru.

Nu mai e nimeni care să mă ocărase și să mă facă să-mi fie rușine.

Doamne, cum am putut face tot ce-am făcut! Eu m-am purtat astfel sau o alta?

Bărbatul mi l-am înșelat, l-am părăsit; copiii, bieții mei copii

I-am lăsat, nici nu știu măcar unde or mai fi acum, și nenorocitul acela pe care îl iubeam și care mă iubea și mă prețuia mai mult decât propria lui viață, l-am părăsit, l-am înșelat și pe el, dăruindu-mă ție.

Cu copilul lui pe care-l purtam în pîntec...

AMALRIC

Drept e să recunoaștem că Mesa a avut de ce să se mire.

YSÉ

Acum știe tot. Ce rușine! Ce scrisori mi-a scris în ultima vreme, înainte de-a fi încercuți aici.

Nu sînt decât o biată femeie. Ce știu eu?

Ce pot face eu?

Ah, ar fi mai bine ca o femeie ca mine să piară ca să nu mai poată face nici un rău nimănui.

AMALRIC

(aproape în șoaptă)

Ai pus numai pentru o ceașcă?

YSÉ

N-a mai rămas decît un strop de ceai cît poți prinde între degete. Nu cred să aibă un gust prea bun dragul meu. Bea-o totuși toată.

Și laptele poți să-l bei. Tot ce-a mai rămas în cutie. Copilul nu mai are nevoie.

Mie nu mi-e foame și sete decît să mor,

Ca să nu mai exist și nimeni să nu mă mai disprețuiască.

AMALRIC

De ce să te disprețuiască?

YSÉ

Tu ești bun, Amalric.

Eu știu că n-am făcut nici un rău. Cînd mă gîndesc mai bine și cînd îmi explici și tu

Văd că nu am făcut decît ceea ce trebuia să fac și că lucrurile nu puteau fi altfel.

Cît despre Mesa, i-am făcut un bine părăsindu-l. Cum de a aflat unde m-am dus?

Ce vrei, Amalric, oricîte argumente mi-aș da, s-au adunat totuși prea multe grozăvii.

Sînt momente în care simt că e prea mult, prea mult, mult prea mult, că ajunge, și nu mai pot, și sînt prea singură, smulsă din matcă, de lîngă tot ce iubesc.

Și sînt prea nefericită și prea pedepsită și mă rog să mor și sînt fericită să mor!

AMALRIC

E atît de greu, Ysé?

YSÉ

Nu, nu e prea greu, iubirea mea, nu, nu e prea greu, iubirea mea.

Nu, cu tine nimic nu e prea greu. Nu mă căiesc de nimic, sînt mulțumită.

Totul îmi e totuna și tot ce-am făcut Aș fi gata s-o fac din nou.

Nu mai am copii, nu mai am prieteni,

Și tuturor le e groază de mine și am să mor, dar sînt fericită

Că nimic nu mai există decît tu singur

Și că ești în întregime al meu și eu am rămas singură cu tine.

Iubirea mea! Nu, iubirea mea, nimic nu e prea greu alături de tine.

Și totuși, e cumplit să fii moartă!

(Se tulbură. Amalric îi ia mîna)

Spune, Amalric, cu adevărat nu e Dumnezeu?

AMALRIC

La ce să fie? Dacă ar exista unul, ți-aș fi spus-o.

YSÉ

Deci nu există. Iar eu nu am nimic să-mi reproșez.

Și ceea ce am făcut, aș face-o iarăși. Omul acela cu care m-am căsătorit e de vină.

Și totuși, știi, sînt momente în care simți că parcă cineva te privește de undeva, de sus,

Fără să te slăbească din ochi și că, orice ai face, nu poți scăpa de privirea lui.

Fie că rîdem, fie că mă săruți, e mereu martor. Și acum se uită la noi...!

Ei, Doamne, spune, așa ceva e oare demn de tine? Și de ce e neapărat nevoie ca o femeie să fie solemnă și serioasă?

Răbdare, răbdare, nu mai e mult și nu vom mai exista.

Da, Amalric, de îndată ce umbli, pasul răsună, Așa cum se întâmplă când umbli noaptea și nimic nu vezi

Dar auzi că e un zid, undeva, la dreapta...

AMALRIC

Ăsta-i felul de a vorbi al lui Mesa. Visări absurde...

Dacă Dumnezeu al tău ne privește, să știi că nu pentru Mesa o face.

Abia te-am scăpat de el. Tu și cu mine nu sintem fapte făcute pentru visuri, ci pentru realitate.

Iată, soarele apune. Un om poate trăi fără soare? Și el face parte din soare.

(Tăcere.)

YSÉ

Mi-a scris lucruri groaznice. Dar e nedrept cu mine.

Cît despre copilul pe care îl purtam în pîtec cînd am plecat, al meu este și numai al meu.

Ce legătură are Mesa cu acest copil?

Știam însă că eu îi făceam mai mult rău decît bine și de aceea l-am părăsit. Adevărul este că m-am jertfit pentru el.

Și pe mine mă purta pe cărări care nu știam unde ne-ar putea duce. Eu voiam să trăiesc. Atunci te-am întîlnit pe vapor

Și m-am cramponat de tine și credeam că tu ești însăși viața și că mă vei salva și că voi putea trăi cu tine.

Sănătos, cîstit, fără întortocheși și îndoieli, ci cu înțelepciune.

AMALRIC

Ei da, și iată peste ce ai dat!

YSÉ

E bine că a fost să fie astfel. Mă simt iar în ordine Dintr-o dată.

Voi pieri cu tine și o dată cu mine toată viața pe care ți-o dăruisem.

Dar el

De ce m-a îndemnat să plec de îndată ce a simțit că eram prinsă? Cînd ar fi trebuit să nu mă lase singură o clipă?

Știu că eram o povară pentru el

Și că, într-adevăr, trebuia să plec.

L-am întrebât, în clipa plecării, dacă era fericit, și s-a uitat la mine cu privirea aceea de preot nevrednic.

AMALRIC

Te-a iubit oare cu adevărat?

YSÉ

Așa cum tu nu m-ai iubit niciodată. Și eu l-am iubit.

Cum nu te iubesc pe tine; simțul datoriei mă leagă de tine fiindcă sînt o femeie dreaptă la cuget și știu ceea ce am făcut.

Dar cu el totul era disperare și dorință și, dintr-o dată, un soi de uragan și un soi de ură și carnea parcă se trăgea înapoi apoi zvîcnea și se dezlanțuia din adîncul măruntaielor, parcă din copilul pe care ți-l smulgi.

Tu m-ai biruit dar nu știi ce înseamnă o femeie care deloc nu este biruită.

Și pustiul care-ți dai seama că ești, setea și josițiile patimei și să simți că celălalt este încă viu și clipa în care te privești în adîncul ochilor și

tot ce înseamnă ca cineva să-ți viре în piept un alt suflet peste al tău!

Un an.

Un an întreg a ținut chinul ăsta. Simțeam că este prizonierul meu.

Dar totuși nu-l stăpâneam; ceva în el îmi răminea străin.

Un țărм la care nu puteam ajunge.

Ce vină îmi poate aduce cînd el nu mi s-a dăruit cu totul și cînd, înțelegînd acest lucru, eu am dat înapoi?

Să trăiesc! Da, vreau și eu să trăiesc și să revăd acest soare al pămîntului și din nou să trăiesc, iarăși să trăiesc

O viață care să fie viața tuturor și să mă smulg din acea iubire care era moarte.

Și așa a fost: și acum primesc totul.

AMALRIC

Te iubesc, Ysé.

YSÉ

Da.

(Îi sărută capul plecat.)

AMALRIC

Și acum mă duc să fac o inspecție în jurul grădinii și să iau ultimele măsuri.

Cred că noaptea asta care, iată, vine, o să mai fie întreagă a noastră.

(Amalric iese. Rămăsu singură, Ysé se pregătește pentru noaptea. Se așază în fața toaletei și-și scoate încet acele de argint și pieptănașele de os; părul ei bogat se desface și se răspindește pe umeri și pe spătarul scaunului.)

Zgomot afară. Un pas pe scară. Ysé ațintește urechea și tresare violent. Pasul se oprește în dosul ușii. Ysé rămîne nemișcată, țepăndă.

Ușa se deschide. Ysé nu întoarce capul. Se vede umbra întunecată a unui bărbat care se reflectă în oglindă prin vâlul vaporos care apără de țințari. Umbra stă un moment neclintită. Intră Mesa. Face cîțiva pași, apoi se oprește la oarecare distanță de scaunul pe care Ysé continuă să nu facă nici o mișcare.)

MESA

(aproape în șoaptă)

Eu sînt, Ysé. Mesa...

(Tăcere.)

Eu sînt....

(Tăcere lungă.)

...toate scrisorile mele, timp de un an.

N-ai primit timp de un an nici una din ele?

De ce nu mi-ai răspuns la nici una?

Nimic! nici un cuvînt, nici un singur rînd!

Spune, ce ți-am făcut oare, iubirea mea? De ce să mă faci să sufăr tot ce-am suferit?

Ce ți-am făcut eu, draga, draga mea? Dar, la urma urmei, singurul lucru care are importanță este că ești aici. Asta îmi e de-ajuns. Ești tu, iarăși tu!...

Nu cer nimic, nu te învinuiesc de nimic.

Ești tu, inima mea! Te văd din nou, ești tu și asta îmi este de-ajuns. Te iubesc, Ysé!

E drept, am dorit, de dorit, să pleci. Dar nu era adevărat și tu ai ghicit.

Și am văzut și eu că nu puteam fără tine și tu ești inima mea, sufletul meu și slăbiciunea sufletului meu.

Și carne din carnea mea și nu pot fără Ysé.

Și nu cred nimic din tot ce mi s-a spus. Ah, ce lucruri cumplite mi s-au spus și cît am suferit, Ysé. Nici un cuvînt, nici un cuvînt de la tine!... Cum a fost cu puțință atîta cruzime?

Nu, nu cred nimic din tot ce mi s-a spus. Te-am regăsit în casa asta. Și știu că ai să-mi explici acum totul.

Iartă-mi ultimele scrisori. Mi se rătăcisemintea.

Nu, nu cred că s-ar putea să nu mă mai iubești.

Nu, Ysé, nu cred. Nu, inima mea, nu, inima mea, nu, inima mea!

Dar vorbește odată, iubirea mea, întoarce-te spre mine și spune-mi măcar o vorbă, ca s-o aud și să mor de fericire.

Fiindcă te pierdusem și iată, te-am regăsit...

(Tăcere.)

Ce ți-am făcut eu? De ce te porți așa cu mine?

Și stai fără să-mi răspunzi, ca și cum n-aș exista?

Ah, eu și în lăcașul morților te-aș recunoaște, tu, cea fără seamăn pentru mine! Ysé, Ysé!

N-auzi sunetul glasului meu? Ce ți-am făcut, Ysé?

Ce-ai făcut și ce-am făcut, inimă de fier?

Vorbește, ce vină poți să-mi aduci? Am putut eu oare merita

Așa ceva? E oare ceva ce nu ți-am dat?

Spune ce anume aș fi păstrat pentru mine?

Ți-am dat și trupul și sufletul,

Sufletul meu ca să faci ce vrei cu el, sufletul meu, ca și cum mie mi-ar fi aparținut, și tu l-ai luat,

Ca și cum ai fi știut tot ce înseamnă el.

Și dacă te-am trimis de lângă mine, știi bine că trebuia neapărat s-o fac

Și tu însăși ai fost de aceeași părere, fiindcă Ciz era departe și am fi pus totul la cale ca să ajungem la ceea ce se cuvenea.

Era vorba doar de-o așteptare de câteva luni, după care aș fi venit și eu după tine.

O, lunile astea în care n-am mai știut nimic despre tine, nici măcar unde te afli!

Nici un cuvânt! Câtă cruzime!

Dar acum am venit să-ți spun că Ciz a murit și că te pot lua de soție

Și ne vom putea iubi fătăș și fără muștrare de cuget.

Ysé, tu nu mă mai auzi? Să fie oare adevărat?

Nu mă mai iubești, Ysé? Am primit o scrisoare înjositoare.

Nu, Ysé, nu pot crede. Nu, nu, inima mea, nu izbutesc să cred. Nu, nu și nu! Nu-i așa?

Ah, și la urma urmei, chiar de-ar fi așa... am uitat totul și nu vreau să mai știu nimic.

Iată-te în fața mea și tu ești iubirea mea. Urmează-mă și voi ști să te redobândesc; cine ar putea să mi te smulgă din inimă?

Ridică-te și te voi scăpa, te voi scăpa, Ysé, de la moarte, fiindcă, vezi, am putut pătrunde până la tine.

(Tăcere.)

Nu mă crezi? Uiti că eu sînt de mult în China, sînt aproape un chinez, cunosc lucrurile ascunse

Și am la mine un semn pe care toți îl respectă.

Vino și ia-ți și copilul.

Mă auzi? Puțin lucru este viața? Vino

Fiindcă eu îți aduc viața.

(Tăcere.)

Vino, te voi scăpa. Și dacă nimic nu mai vrei să știi de mine,

Lasă-mă cel puțin să te redau copiilor tăi...

(Tăcere.)

Așadar, e adevărat! așadar, e adevărat!

Așadar, așadar, pe omul acesta

Îl iubești și pe mine nu mă mai iubești ci, dimpotrivă, mă urăști!

Îl iubești și te-ai dăruit lui.

Și moartea, moartea cu el

Ți se pare mai bună decât viața cu mine!

Totuși, mă iubeai! Și cincisprezece zile înainte de a fi plecat, de a te fi imbarcat pe acel vapor,

Cînd eu veneam să te sărut pe obraz, tu singură, scăldată în lacrimi, cu forța

Îmi luai buzele cu buzele tale. Cincisprezece zile, numai cincisprezece zile înainte...

(Tăcere.)

Cătea, răspunde-mi, la ce te-ai gîndit prima oară

Cînd te-ai dat, cînd ai hotărît să te dai acestui dulău rătăcitor

Cu rodul altuia în pîntecul tău și cînd prima trezire la viață a copilului meu

Se împreuna cu tresăltările mamei lui, ațîțată de desfătările unui îndoit adulter?

Sufletul meu pe care ți l-am jertfit, viața mea pe care ți-am trecut-o ție,

Tu le-ai prostituat în brațele altuia...

Și ce gînduri se îmbulzeau în mintea ta în zilele apăsătoare în care copilul se pîrguia în tine

Și tu îl făgăduiai omului acestuia în brațele căruia dormeai cu pîntecul mereu crescînd, plin de picioarele și brațele fiului meu?

Te implor. Simt o fibră adîncă începînd să tremure...

Nu mă împinge să săvîrșesc o crimă. Nici nu bănuiești în ce măsură și tu și eu

Sîntem în acest moment pe pragul damnării. Doar o mică mișcare de făcut.

(Tăcere lungă. Apropie de ea lampa și o cercetează cu privirea.)

Aceeași!

Numai că nu mai sîntem sub soarele acela dogoritor al amiezei.

Îți mai amintești de oceanul nostru?

Dar lampa asta sepulcrală îți colorează totuși obrazul și urechea și un colț al tîmplei.

Și ți se reflectă în ochi și ochii în oglindă.

(Îi ia părul în mîini.)

Și părul tău e același, oh, îi recunosc mireasma! Același, dar vine groase de argint curg acum prin aur.

(Suflă în lampă.)

Lampa s-a stins. Și iată, s-a stins

Și ultimul soare al iubirii noastre, gloriosul soare al amiezei și al verii de august

Sub văpaia căruia ne-am luat rămas bun, în lumina mistuitoare, cînd ne-am despărțit, făcîndu-ne cu disperare unul altuia

Semne prin depărtarea care mereu creștea.

Adio, Ysé. Deloc nu m-ai cunoscut. Fabuloasa comoară pe care o port în mine

N-ai putut s-o dezhădăcinezi din mine

Și s-o iei, și nici eu n-am știut să ți-o dau. Nu este însă vina mea...

Ba da, este! E vina și pedeapsa noastră. Totul trebuie dăruit

Și lucrul acesta tu nu mi l-ai iertat.

(Tăcere.)

Totuși, nu te-am iubit numai așa... într-o doară! O, Ysé, dac-ai ști cu cît temei te purtam în inimă,

O, iubita mea și ce bine îți făcea să te afli în inima mea!

Ah, dacă aș fi fost lângă tine, te-aș fi apărat și nimeni nu te-ar fi smuls de acolo de unde te aflai, viața mea!

Și trebuie să îndur smulgerea asta! Și nu răspunde!

E aici, o, ceruri, e aici în fața mea,
E aici și, totuși, nu este. Aceeași, nu mai e deloc aceeași!

Ca o noapte te-am văzut înaintînd spre mine cu pasul tău mîndru și ușor și spunîndu-mi, cu un zîmbet plin de mister:

„Mesa, am o mare taină: află că s-a născut copilul nostru!”

Și eu plîngeam și rîdeam și spuneam în gînd: „Tu ești! De ce nu mi-ai scris, neîndurată?”

Dar tu, ca cineva care știe despre ce e vorba și face semn cu buzele: „Taci!”

Nu răspundeai decît cu un zîmbet și eu te priveam cum zîmbeai.

Și acum, ce grozăvie!

(*Tăcere.*)

Dar nici nu ai dreptul! Nici măcar nu ai dreptul! Nu ești singură.

Nu-i adevărat că m-ai uitat! Nu-i adevărat că nu mă mai iubești, o, iubita mea, nu-i adevărat că mă urăști.

Nu e cu putință, Ysé. Ceea ce ți-am dat aș mai putea oare lua înapoi? Tu nu mă porți pe mine în tine pretutîndeni unde te afli? Ai tu dreptul

Să nu mai fii a mea? Mai există ceva în tine pe care

Tu să nu mi-l fi dat și pe care eu să nu-l fi respirat, băut, mistuit și care să nu mă hrănească și acum cu foc, cu lacrimi, cu deznădejde?

Răspunde! Privește cum sufăr! Întoarce-ți fața spre mine, frumusețea mea, și spune-mi că nu e adevărat!

(*Tăcere.*)

Ysé, ce-ai făcut cu copilul nostru?

(*Tăcere.*)

A murit?

(*Tăcere.*)

Ysé, n-ai să-l lași să moară! Dă-mi măcar copilul să-l scap de la moarte!

(*Tăcere.*)

Spune, a murit? L-ai ucis chiar tu?

(*Tăcere.*)

Dacă-i aici, voi ști să-l găsesc.

(*Face o mișcare spre ușa încăperii alăturate. Se aude pe scară pasul lui Amalric, care apoi intră.*)

AMALRIC

Cine-i aici?

MESA

Eu.

(*Amalric înaintează; aprinde un chibrit și cei doi oameni se privesc, față în față, în timp ce chibritul arde. Intoneric.*)

AMALRIC

Mesa, nu sînt deloc fericit de revederea noastră.

MESA

Am venit să iau înapoi pe femeia asta care-i a mea și pe copilul meu.

AMALRIC

N-am să-ți dau înapoi pe nici unul.

MESA

Am să-i iau fără voia dumitale.

AMALRIC

(rîs scurt, sec)

Și fără a ei? Ce ai de spus, Ysé?

(Mesa tresare.)

Ce alegi, spune.

Să pleci cu el și să trăiești?

Tu și copilul tău? Atunci întinde brațul.

(Tăcere.)

Sau să mori cu mine?

(Tăcere. Ysé nu se clintește.)

MESA

(șipă)

Întreceți orice măsură!

(Scoate un pistol din buzunar. Amalric se aruncă asupra lui și-l dezarmează. Luptă cumplită în întuneric. Mesa cade zdrobit. Ysé care a urmărit totul prin oglindă, nu s-a mișcat.)

YSÉ

(glas ciudat)

Uciagașule!

(Amalric aprinde lampa și se apleacă asupra trupului lui Mesa.)

AMALRIC

Așa cum îmi închipuiam: i-am scos umărul din încheietură.

Dar și el, cred că și-a zdrobit un picior. Ce neîndeminatec!

(Se ridică. Ysé zîmbește prin oglindă. Amalric se duce și o sărută pe timplă.)

YSÉ

Amalric, e groaznic. Nu-l lăsa așa, pe jos...

(Amalric ridică trupul și-l întinde pe canapea.)

AMALRIC

Cum a ajuns aici?

YSÉ

Mi-a spus că avea un semn de liberă trecere.

(Amalric îi scotocește buzunarele și-i scoate apoi de sub haină o scindurică acoperită cu figuri și semne ciudate, pe care o arată lui Ysé.)

AMALRIC

Sîntem salvați, Ysé!

YSÉ

Salvați...

AMALRIC

S-ar zice că nu te bucuri deloc?

(Se uită la ea. Tăcere.)

YSÉ

Și bărbatul meu a murit. Ne vom putea căsători, Amalric.

AMALRIC

Nici nu se putea mai bine. Ce seară neașteptat de frumoasă!

YSÉ

(arată prin oglindă trupul lui Mesa)

Nu-i nici un mijloc să-l luăm cu noi?

AMALRIC

(aspru)

Nici unul!

YSÉ

Nu putem să-l lăsăm pradă chinezilor...

AMALRIC

Va sări în aer în locul nostru. Am și instalat ceasornicul cu dinamită. N-avem decît să-l lăsăm să meargă.

(Tăcere.)

YSÉ

(același glas ciudat)

Mai caută prin buzunare. N-are nici un rost să lăsăm ceva morților.

AMALRIC

Ysé, e cam dezgustător...

YSÉ

De ce? Hai, fă ce-ți spun.

(Amalric îl mai caută prin buzunare și scoate un plic sigilat cu ceară.)

AMALRIC

(citește)

Testamentul meu...

(Ride și bagă plicul în buzunar.)

YSÉ

Să mergem.

AMALRIC

Pregătește-te. Văd că tocmai sosește vaporul. Am să fac semn boy-ului meu, rămas credincios. Totul o să meargă ca pe strune.

Ia copilul.

(Ysé se duce în camera vecină, fără să se uite la Mesa. Un timp destul de lung se scurge. Ysé se reîntoarce singură.)

AMALRIC

Ce faci? N-ai luat copilul...

YSÉ

A murit.

(Tăcere.)

AMALRIC

Să mergem.

(Suflă în lampă. Lumina de lună. Ies fără să se mai uite la Mesa. Se aude de pe scări un hohot de ris isteric.

S-a făcut noapte. Prin arcadele largi se văd stelele licărind pe cer. O rază lată de lună străbate toată încăperea. Mesa se trezește și, un timp rămîne mut, adîncit în gînduri.)

CÎNTAREA LUI MESA

Iată-mă în încăperea morții

Și în toate părțile, la dreapta, la stînga văd pădurea făcliilor care mă înconjoară.

Nu pîlplitoare făclii de ceară, ci puternici aștri,
purtîndu-ți gîndul la fecioare mistuite de flăcări
înalte

În fața chipului Domnului, ca în sfintele zugră-
veli în care este înfățișată Maria.

Și eu, Omul, făptura înzestrată cu Rațiune,
Iată-mă culcat pe Pămînt, gata să-mi dau cea
din urmă suflare ca pe un catafalc solemn.

În străfundul universului și în însuși mijlocul
acestui clăbuc de stele și al roiului și al proslă-
virii,

Văd imensul cler al nopții cu episcopii și patri-
arhii lui.

Și am deasupra Polul și, lîngă mine, felia și
ecuatorul vietăților furnicînd pe toată întinderea

Numită Calea Laptelui, asemănătoare unei puter-
nice cingătorii!

Vă salut, surori ale mele! strălucitoare. Nici una
din voi nu este în stare a găzdui cugetul, ci singur,
în mijlocul a tot, Pămîntul

A germinat omul, iar voi, ca un milion de oițe
albe,

Vă întoarceți fața spre el care vi se înfățișează
ca Păstorul și ca Mesia lumilor!

Vă salut, stele! Iată-mă singur. Nici un preot
înconjurat de pioasa obște

Nu va veni să-mi aducă împărtășania cea de pe
urmă.

Dar de pe acum porțile Cerului

S-au rupt și armata tuturor sfinților, purtînd
facile în mîini,

Îmi ies în întîmpinare, înconjurînd mielul cum-
plit.

De ce?

De ce femeia asta? De ce femeia, deodată, pe
acel vapor?

Ce rost avea printre noi? Aveam oare nevoie
de ea? Tu singur,

Tu singur în mine, dintr-o dată, la izvorul Vieții
Ai fost în mine izbînda, și vestirea și universul
și uluirea și puterea și minunăția și sunetul!

Iar asta, cealaltă, ea, femeia, credem noi oare
în ea? Și fericirea se află oare în brațele ei?

Cîndva, am născocit să fiu al Tău, Doamne,
și să mă dăruiesc.

Știu, dăruirea mea prea sărăcăcioasă era. Dar
ceea ce mie mi-a stat în putere, am făcut.

M-am dus la Tine să mă dăruiesc.

Dar Tu nu m-ai primit și atunci femeia m-a
cules.

Într-o clipă am să-Ți văd fața și mă înspăimînt
la acest gînd

Și groaza îmi pătrunde în Osul oaselor mele!

Și-mi vei pune întrebări. Dar și eu Te voi în-
treba!

Eu nu sînt oare Om? Atunci de ce faci pe Dum-
nezeu cu mine?

Nu, nu, Doamnel! Fii pe pace: n-am să Te întreb
nimic.

Exiști acolo unde exiști, și asta îmi e de ajuns.
Taci numai,

Doamne, pentru ca cel ce de tine a fost făcut,
să mai poată auzi.

Cine a gustat o dată tăcerea,

Acela nu mai are nevoie de explicare.

Fiindcă Te-am iubit,

Așa cum iubești aurul cel atît de frumos la
vedere, sau un fruct rar.

Dar atunci trebuie să te arunci deîndată asupra lui.

Gloria respinge cerurile, dragostea respinge jertfele ude de lacrimi!

Doamne, mă cutremur și mi-e groază de trufia mea!

Cu siguranță nu Te iubeam precum se cuvenea, ci numai ca să-mi cresc știința mea de lucruri și plăcerea.

Și când am venit spre Tine, m-am simțit în fața Ta asemeni celui ce se trezește că e singur.

Am făcut atunci din nou cunoștință cu nimicnicia mea, am gustat din nou din materia din care eram plămădit.

Am păcătuit greu.

Dar acum, mintuiește-mă, Doamne, fiindcă e de-ajuns.

Din nou ești Tu și din nou iată-mă și pe mine. Și Tu ești Dumnezeu și știu că știi totul.

Și îți sărut mina părintească și iată-mă, în căușul mfinilor Tale, ca o biată zdreanță însingurată și strivită

Ca trestia de zahăr sub zdrobitor, ca drojdia sub teasc.

Și, fiindcă nu mă gîndeam decît la mine, m-ai pedepsit așa cum sînt pedepsit.

Cu înspăimîntătoarea iubire pentru altă făptură.

Ah! știu acum

Ce este iubirea. Și știu ce a trebuit să înduri pe cruce și în inima ta

Dacă ne-ai iubit pe fiecare dintre noi

Cumplit, așa cum am iubit eu pe această femeie, eu care îmi închipui acum cum va fi fost și horcăitul și înăbușirea și cleștele.

Dar o iubeam, o, Doamne, și iată ce mi-a făcut! O iubeam și nu mi-e teamă de tine.

Mai presus de iubire

Nu e nimic, nici măcar Tu însuți, și Tu știi, Doamne, cu ce sete, cu ce scrișnet din dinți,

Cu ce secetă în mine, cu ce spaimă și smulgere

Cuprinsesem în brațe această femeie. Și mi-a făcut ceea ce ai văzut!

Ah, Tu știi ce înseamnă asta, Doamne! iubirea înșelată! De aceea nu mi-e teamă de Tine.

Crima mea e mare dar iubirea mea e și mai mare și numai moartea, o, Părinte, numai moartea cu care mă vei milostivi ar fi pe măsura noastră, a amîndurora!

Să murim deci, să ieșim din acest trup jalnic.

Să ieșim, suflete, și să facem să plesnească dintr-o dată colivia asta trupească demnă de hulă.

Iat-o, de altfel, pe jumătate frîntă, arătînd ca o ciozvirtă de carne atîrnată într-un cîrlig, iat-o doborâtă și zăcînd la pămînt ca un fruct aruncat după ce ai mușcat din el.

Eu sînt această rămășiță? Acest zob?

E opera femeii: s-o păstreze pentru ea. Cît despre mine, eu mă duc pe alte tărîmuri.

Nu-i fusese de-ajuns că-mi nimicise lumea mea și că, pentru mine,

Nimic nu mai exista în afară de ea: acum trebuie să mă nimicească și pe mine.

Și iată că îmi scurtează drumul.

Fii martor, Doamne, că nu-mî plac mie însumi.

Vezi bine că nu mai este cu putință!

Și că nu mă mai pot lipsi de iubire și asta numai decît, chiar în clipa prezentă, nu mîline, ci totdea-

una și că îmi trebuie viața însăși și izvorul însuși
și că nu mai pot,

Nu mai pot îndura să fiu surd și mort!

Vezi bine că aici nu mai sînt bun de nimic și
necăjesc pe toată lumea

Și că pentru toți sînt o rușine și o nedumerire.

De aceea, ia-mă înapoi la tine și ascunde-mă,
o, Părinte, în poala ta!

*(Zgomot ușor și mătăsos afară; ușa se deschide lin și
Ysé intră, îmbrăcată în alb, în stare de transă hipnotică.
Umblă prin cameră mergînd nu ca un automat ci ca un nor.
Trece prin fața oglinzii. O vedem prin transparența apărătoare
rei de fințari. Intră în camera de alături, unde se află
copilul mort, lăsînd ușa pe jumătate deschisă. O auzim
plingînd straniu.)*

MESA

(o strigă fără să ridice glasul)

Ysé! Ysé!

*(Ysé se întoarce și continuă să rătăcească fără zgomot
prin cameră. Deschide toate sertarele, cele de la toaletă, cele
de la scrin. Trece mîna prin ele. Deschide dulapul cu oglindă.
Își trece mîna pe rafturile goale, se înalță pe oîrfuri, ca și
cum ar vrea să vadă. Iese, ne-o închipuim la parter, la
bucătărie, în sufragerie, pretutindeni, ca cineva care scoto-
cește și caută pe stăpîna casei pustii. Tăcere. Apoi, deodată
se aude un țipăt prelung de femeie, înspăimîntător de melo-
dios și ascuțit.)*

MESA

(strigă tare)

Ysé! Ysé! Vino! Vino!

*(Tăcere. Deodată o vedem, albă, cu părul ei lung des-
pletit, trecînd pe veranda scaldată de lumina lunii.)*

MESA

(gîndind, în șoaptă)

Așa te-am văzut altădată, atunci, pe vapor!

*(Ysé intră și se așază pe podea, la picioarele lui și-și în-
tinde brațul gol peste genunchii lui. El își așază ușor mîna
pe capul ei.)*

Ysé

Mesa, eu sînt Ysé. Sînt eu...

MESA

Ești chiar tu, aieveau?

De cîte ori te-am văzut în vis! Oare nu visez
și acum? Din nou ai să încetezi să fii prezentă?

Ysé

Nu e un vis; s-a sfîrșit, Mesa, cu visele. Nu mai
există decît realitatea.

MESA

Ysé, Ysé cu plete lungi, să fie adevărat?

Ysé

Totul a devenit adevărat.

MESA

Spune, acum mă crezi? Simți cum trăiește

Răsuflarea mea în măruntaiele tale? Simți cum,
sub vorbele mele, ești ca un lucru creat?

Ah, fii viața mea, Ysé, fii sufletul și viața mea,
în brațele mele, fiorul celui ce se naște.

Ah, Ysé, prea multă cruzime! Nu trebuie să mă
respingi fiindcă eu sînt inima ta.

YSÉ

Lasă-ți mîna pe creștetul meu: numai atunci
văd totul și înțeleg totul.

Tu nu știi bine cine sînt eu, dar acum eu văd
limpede cine ești tu și ceea ce crezi că poți fi.

Plin de glorie și de lumină, făptură într-adevăr
a lui Dumnezeu și văd că mă iubești

Și că mi-ai fost hărăzit și cu tine mă simt într-o
siguranță de negrăit.

MESA

Oare totul să se fi sfîrșit, Ysé?

YSÉ

Totul s-a sfîrșit.

MESA

Nu mai e nici o amenințare?

YSÉ

S-a isprăvit.

MESA

Nimic nu mai e de așteptat?

YSÉ

Nimic în afară de iubirea de-a pururi, nimic
decît veșnicia cu tine!

MESA

Nu mai pot deci scăpa de această Ysé? Nu este
oare cu putință

Să mă desfac din strînsoarea acestor două mîini
de femeie încheștate pe trupul meu?

YSÉ

Nu-ți este cu putință. Oriunde te afli, acolo mă
aflu și eu cu tine.

MESA

De ce mă părăsiseși?

(Tăcere.)

De ce mai faci și acum pe aceea care nu răspunde,
ca în vise? Ghicesc că zîmbești

Cu amărăciune, chip omenesc. Acum nu mai este
vis.

YSÉ

De data asta, eu sînt cea care doarme.

MESA

Ah, nu te trezi atunci!

YSÉ

Iată-mă despărțită, liberată, ca un strop de
untdelemn curat.

MESA

De ce nu vrei să-mi răspunzi?

YSÉ

Sînt oare atît de urîtă? De ce voiai, cu atît de
disperată îndîrjire, să mă îndepărtezi?

MESA

Te iubeam prea mult, viața mea!

YSÉ

Acum nu mai pot să-ți fiu răpită...

MESA

Și asta-i „minunata bucurie“ pe care mi-o vestești?

YSÉ

Mîngîie-mi sufletul fiindcă e plin de tristețe.

MESA

Ce tristețe ai oare dreptul să simți, răzvrătito, sau ce bucurie

Alta decît iubirea mea?

YSÉ

Eu nu sînt bucurie, ci durere.

Iat-o deci, o, zdrobitule, de-a curmezișul genunchilor tăi, pradă a ceasului din urmă! Nu e prea grea pentru tine?

O, luminează strălucitoare, o, stăpînul meu neîntrecut... Mă vezi printre genunchii tăi, pe mine oarba și mereu doritoarea.

MESA

Te-am biruit, în sfîrșit! Și iată, prada întregă la pieptul meu! Nu e mădular care, luptînd,

Să nu se lase biruit de un altul mai puternic și de voința păsării care se înalță și a vulturului vertical.

Simt cum greutatea pămîntenească se lasă învinsă de aripă și iau cu mine trupul acesta greu.

Care e, totodată, și mama, și sora, și soția mea și obîrșia.

Iat-o, în sfîrșit, împlinită biruința omului asupra femeii și stăpînirea reciprocă.

A egoismului și a geloziei.

Vorbeai de bucurie? Dar iată bucuria care este deasupra bucuriei, așa cum focul devine flacăra, dorința dreptate și iubirea acceptare.

Și, în noi, contopirea noastră.

Ca strălucirea unui astru și ca o faptură care se folosește de dubla ei inimă.

YSÉ

Lasă-mă și pe mine să spun

Ce am și eu de spus. Ține-ți mai departe mina

Pe fruntea mea, ca să-mi amintesc. O, în ce noapte adîncă și în ce obidă mă simt.

Dar — cu toată greutatea sint culcată de-a curmezișul trupului tău și nu poți să-mi scapi.

Lasă-mă să-ți povestesc totul. Lasă-mă să-ți vorbesc amar.

MESA

Iată-te sub mîna mea, cap aurit!

YSÉ

Mesa, află că pruncul nostru a murit.

(Plînge încet.)

MESA

E mai bine așa.

YSÉ

Nici nu l-ai văzut, Mesa...

MESA

Am să-l văd curînd și are să mă recunoască.

YSÉ

O, nesfîrșită amărăciune! O, fiu al rușinii, o, scump copil al meu, rod al sînului meu, iartă-ți nevrednica mamă!

Îți aduci aminte, Mesa, înainte de a ști că aștept un copil,

Găsisem undeva niște biete lucrușoare de copil:
Botoșei, căciuliță, hăinuță tricotată,
Și rideam și plingeam și-mi mîngiam fața cu ele.

Iar tu rideai de mine și-mi spuneai că sint ca vaca pe care o poți înșela

Și ca să se lase mulsă și să-și dea tot laptele
I se pune sub bot pielea unui vițel pe care începe s-o lingă cu înduioșată sirguință.

O, Mesa, tu nu știi ce poate însemna un copil!
Cum te simți femeie cînd ai un copil!

MESA

Linștește-te, Ysé!

YSÉ

O, Mesa, nu mă lăsa să mă trezesc, nu vreau!
Nu mă lăsa

Să redevin trufașa Ysé de mai înainte,
Frumoasa doamnă de Ciz!

MESA

Nu mai e Ysé cea dinainte, e Ysé a mea care acum va fi a mea de-a pururi.

YSÉ

Dar pe Ysé de mai înainte nu o iubeai deloc?

MESA

Știi bine, o, trup care te afli sub mîna mea.

(Tăcere.)

YSÉ

L-am părăsit. Am fugit

În clipa în care șalupa pleca... Mă crede adormită în cabină.

MESA

Oh, cum m-ai înșelat!

YSÉ

Linștește-te, Mesa!

MESA

De ce îmi iei mîna atît de înspăimîntată?

YSÉ

Ah!

MESA

Ce e, suflet rătăcit?

YSÉ

Să nu mă mai părăsești nici o clipă, Mesa!

O, Doamne,
S-ar mai putea să fiu mîntuită? Văd, atît de
limpede văd totul!

Am făcut lucruri cumplite!

MESA

Ce anume vezi?

YSÉ

O nenorocită de colibă de stof și, în ea, un om mort.

Cumplit la vedere, cu o față chinuită sub o
claie de păr negru,

Stors ca o rufă de holeră, într-o pătură slinoasă.
Ah! nu mai are deloc acea expresie sălcie pe
care nu i-o puteam suferi!

Și fără îndurare, de pe acoperiș, o picătură de
apă

Cade mereu pe pupila ochiului rămas deschis.

Și afară o ploaie cum n-am mai pomenit, un potop și o pădure la fel de întunecată ca frunzele calelor.

Fiecare fir de ploaie gros cât gîtul unei lălele.

MESA

Și ce mai vezi altceva?

YSÉ

O, ce tristețe, ce durere sfredelitoare!

MESA

Ce vezi?

YSÉ

Copiii mei!

O, ce mamă am fost pentru voi! Parcă-i văd ridicindu-și ochii,

Cum se uitau la mine în timp ce le citeam cu glas tare!

Draga mamă a ochilor lor increzători și senini! Și acum gîndul că i-am înșelat, i-am părăsit, i-am ucis...

Uneori, noaptea, mă trezeam și-i auzeam dormind. Și răsuflările lor deosebite

Le ascultam cu inima zvîcnită și îmi spuneam că sînt dragii mei copii!

Știi, nu au existat niciodată copii mai frumoși și niciodată nu mi-au pricinuit nici o supărare.

Toată lumea se uita la noi cînd ieșeam împreună, Eu, tînăra mamă-triumfală, și ei mergînd alături de mine

Drepți și stringînd pumnii, ca soldații.

Nu-nțeleg! Nu sînt decît o mamă nefericită!

Cum s-a putut întîmpla tot ce s-a întîmplat?

MESA

Iubirea a făcut totul. De ce trebuie să te miri? Nu este ea oare acum pentru noi singurul lucru bun și adevărat și drept și avînd un sens?

Oare cuvintele nu și-au pierdut înțelesul? Și acum nu numim noi

Binele numai ceea ce înlesnește

Iubirea noastră și *răul* ceea ce i se împotrivesc?

Noi putem numi iubirea: „triumful firii și al vieții”. Și nici moartea nu poate rupe mai bine legăturile pe care nu le merita, între noi, o unire atît de îndreptățită și pură. Da, foarte pură.

Desigur, deloc nu am cruțat

Pe ceilalți. Dar pe noi înșine ne-am cruțat oare?

Iată-mă cu mădulele zdrobite ca un ucigaș pe roată

Și pe tine cu inima plină de minie, ieșită din trup ca o sabie pe jumătate scoasă din teacă.

YSÉ

Nu vorbi astfel luînd totul parcă în deridere.

MESA

Mai binele singur este mai bun, Ysé.

El este marea Poruncă necoruptibilă.

Dar răul însuși

Conține o parte de bine pe care nu trebuie s-o lăsăm să se irosească.

Să readucem morții la viață

Nu stă în puterea noastră, dar viața noastră ne aparține încă.

Putem deci să ne întoarcem cîstit fața spre

Răzbunător

Și să-i spunem: „Iată-ne, despăgubește-te cu ceea ce ne-a mai rămas.“ Asta ne mai e în putință să facem.

Și de vreme ce tu ești liberă acum

Și în noi, pe punctul de a fi nimicivi, mai există puterea indestructibilă a tuturor tainelor sacre întrunite într-una singură de către misterul consimțământului reciproc, îți dau consimțământul meu, Ysé...

Privește, Doamne! căci acesta este trupul meu!

Îți dau consimțământul meu! În această singură rostire se întruchipează

Mărturisirea, după cum în îmbrățișarea penitenței

Se întruchipează Legea și, într-o confirmare supremă,

Stabilirea pentru totdeauna a Ordinei noastre.

YSE

Îți dau și eu consimțământul meu, Mesa.

MESA

Totul s-a săvârșit, iubirea mea.

YSE

Nu-ți fie nici o teamă, Mesa.

MESA

Nu-mi este nici un fel de teamă, Ysé!

YSE

Nici altă dată, dragul meu Mesa,

Nu-mi puteai ascunde gândurile tale și ghiceam totul din ochii tăi.

Dar acum,

Așa cum simți cu nările un miros și cum pipăi cu degetele,

Tot astfel (și știi ce curios este... cum să spun? copilăresc și minunat și sfânt și de-a dreptul fără seamăn)

Da, Mesa, tot astfel îți văd sufletul

Cu sufletul meu.

Și o dată cu gândurile izvorite din acest suflet,

Cu însăși pulsația vieții mele, simt și mișcarea datorită căreia există.

MESA

Deslușești oare teamă în mine în fața morții?

YSE

Nu te rușina, dragul meu Mesa. Cu cât omul este mai viu, cu atât are mai multă groază

De a înceta să trăiască. O, ce tari și închiși sînt bărbații și ce teamă le e să sufere și să moară!

Dar femela Femeie, mamă a omului,

Nu se miră deloc, obișnuită fiind cu minile tăcute care o trag.

Vezi? Acum eu sînt aceea care te mîngîie și te îmbărbătează.

MESA

Tu dormi și eu am ochii deschiși.

YSE

Totul s-a împlinit!

Văd limpede în sufletul tău, Mesa, și sînt mulțumită.

Iată că întreg trecutul, cu binele și cu tot răul și cu ispășirea între ele ca un ciment, se înfățișează cu o temelie și un început și făcînd una cu tot ce este clipa de față și va fi de-apururi.

Eram geloasă, Mesa, și te vedeam întunecat și știam

Că îmi furai și îmi ascundeai o parte din tine.

Dar acum văd totul și eu sînt văzută toată și știu că nu mai există decît iubire între noi doi.

Iar noi doi,

Limpezi și dezbrăcați de tot ce ne e străin, plămădindu-ne viața unul din celălalt, într-o contopire

De negrăit, în desfătarea deosebirii conjugale, bărbatul și femeia ca două animale cugetătoare,

Viața a întregii fremătări reciproce în noi a ochiului spiritului,

Inimă a acelei inimi de sub inimă, în noi, care zămislește carnea și cugetul și brațele care cuprind pătimaș

Și văzul și simțurile și gura, altă dată pe gura ta...

Nu rîde de mine, Mesa...

MESA

Te aud rîzînd, ascunsă!

YSÉ

O, Mesa, dacă ai ști ce cumplit este pentru o femeie

Să se privească în oglindă și să vadă că îmbătrînește și acele groaznice puncte roșii de pe față,

Și să se pipăie cu degetele și să simtă că nu mai e ea însăși și timpul nu mai e timpul de altă dată al adolescenței

Trandafirie și strălucitoare ca o gladiolă cu obrazul durduliu și tare ca piatra!

O, logodnica își dăruie o gură mirosind a zambilă și avînd gustul ciupercii proaspete!

Dar acum, nu mai am de ce să mă cutremur, nu voi mai ști ce-i îmbătrînirea, acum voi rămîne pe veci tînără.

MESA

Acum tu mă înveți pe mine și eu te ascult.

Spune-mi acum, femeie, fruct al viței de vie, cît timp mai avem pînă să te pot din nou sorbi în împărăția Domnului?

YSÉ

Mesa, eu nu văd și nu înțeleg lucrurile în acest fel, dar așa cum fiecare își făurește

Viziunea și chipul lui propriu de a înțelege, tot astfel, cu propria lui viață,

Fiecare își extrage propriul lui timp

Din admirația pe care o are pentru singurul lucru care există pentru el.

Nu trebuie să cauți să mă înțelegi.

MESA

Ce anume vezi și înțelegi tu?

YSÉ

Numai inima ta.

MESA

Și atunci?

YSÉ

Nu trebuie să-ți fie frică. Timpul nostru își poartă mai departe pasul, timpul cel vechi se încheie,

Ceasornicul ucigător își deapănă tictacul sub temelia casei și nu au mai rămas decât puține minute, atâtea doar ca explozia să se producă și să spulbere învelișul nostru de carne. Nu-ți fie teamă...

MESA

Carnea josnică se înfioară dar cugetul rămîne nestins

Asemenea făcliei singuratice veghind în noaptea întunecată.

Și încărcătura de bezne îngrămadită deasupra ei nu va fi îndeajuns

Ca să înăbușe infima flacără.

Curaj, suflete! La ce foloseam pe pămînt? Eu n-am știut niciodată.

Și noi, Ysé, nu știm să ne dăruim cu dramul,

Să ne dăruim deci, și de data asta, dintr-o dată, cu totul

Am și început să simt toate vechile tării ale făpturii mele, desțelenindu-se și pieptănindu-se pentru o nouă orinduire.

Și, dintr-o parte, dincolo de mormînt, aud înfipîndu-se trîmbița Exterminatorului,

Somația instrumentului judecătoresc în singurătatea necuprinsă.

Și, de cealaltă parte, glasul bronzului necoruptibil.

Faptele întregii mele vieți se îngrămădesc, toate dintr-o dată, în fața ochilor mei

Și se desfășoară ca sunetele unei trîmbiți ofilite.

(Ysé se ridică și rămîne în picioare în fața lui, cu ochii închiși, albă în raza de lumină a lunii, cu brațele deschise, în cruce. O bruscă răbufnire de vînt îi resfiră părul.)

YSÉ

Acum privește la chipul meu, atît cît mai este încă vreme

Și vezi-mă în picioare, înălțată ca un măslin în raza lunii pămîntești, lumină a nopții

Și umple-ți privirea cu această înfățișare a chipului meu muritor fiindcă se apropie clipa spulberării noastre și nu mă vei mai vedea cu ochiul tău trupesc.

Te aud și totuși nu te mai aud, fiindcă, iată, de pe acum, parcă nu mai am urechi. Nu tăcea, iubitul meu, atîta vreme cît mai ești lîngă mine!

Și dă-mi numai încuviințarea să

Țînesc și să mă aud, drept urechi, cu propriul meu sunet de aur

Și să începă să năvălească asemenea unui cînt pur, și ca un glas adevărat, răspunzînd glasului tău, eu, eterna ta Ysé, mai trainică decât arama.

Am fost sub tine carnea care se supune, ca un cal între genunchii tăi, ca o sălbăticiune care nu este îmboldită de rațiune.

Ca un cal care se îndreaptă în partea spre care îi întorci capul, un cal care însă o iarașna și aleargă mai iute și mai departe decât vrea călărețul lui!

Iată-o acum înălțată în fața ta, o, Mesa, femeia plină de frumusețe, desfășurată în cea mai mare frumusețe!

De ce-mi vorbești de trîmbița răsunătoare! Ridică-te, o, formă zdrobită și privește-mă ca pe o dănuitoare cu auzul ațintit la muzică

Și ale cărei frumoase picioare pline de exaltare sînt culese de ritmul irezistibil.

Urmează-mă, nu mai zăbovi!

Dumnezeule Sfinte și Mare, iată-mă rîzătoare rostogolitoare, dezrădăcinată, cu spatele întins pe însăși trăirea luminii, ca pe o aripă săgetînd pe dedesubtul talazului!

O, Mesa, iată cumpăna miezului de noapte și iată-mă gata să fiu liberată,

Semnul, pentru ultima dată, făcut de pletele astea dezlănțuite în vîntul Morții.

MESA

Adio! te-am văzut pentru cea din urmă oară.

Pe ce cărări lungi și anevoioase,

Departă încă unul de altul deși neîncetînd de a ne împovăra unul pe altul

Purta-vom noi sufletele noastre muncite?

Adu-ți aminte, adu-ți aminte de semn!

Dar semnul meu nu este deșarta fluturare a părului în furtună sau a unei batiste,

Ci vâlurile odată sfișiate, eu însumi, puternica flacăra fulgerătoare, întruchiparea bărbăției întru slava Ziditorului,

Omul în splendoarea soarelui de august, cugetul învingător în transfigurarea amiezii.

CUPRINS

<i>In loc de prefață</i>	V
<i>Tabel cronologic</i>	XXIII
<i>Nota traducătorului</i>	XXIX

CAP-DE-AUR

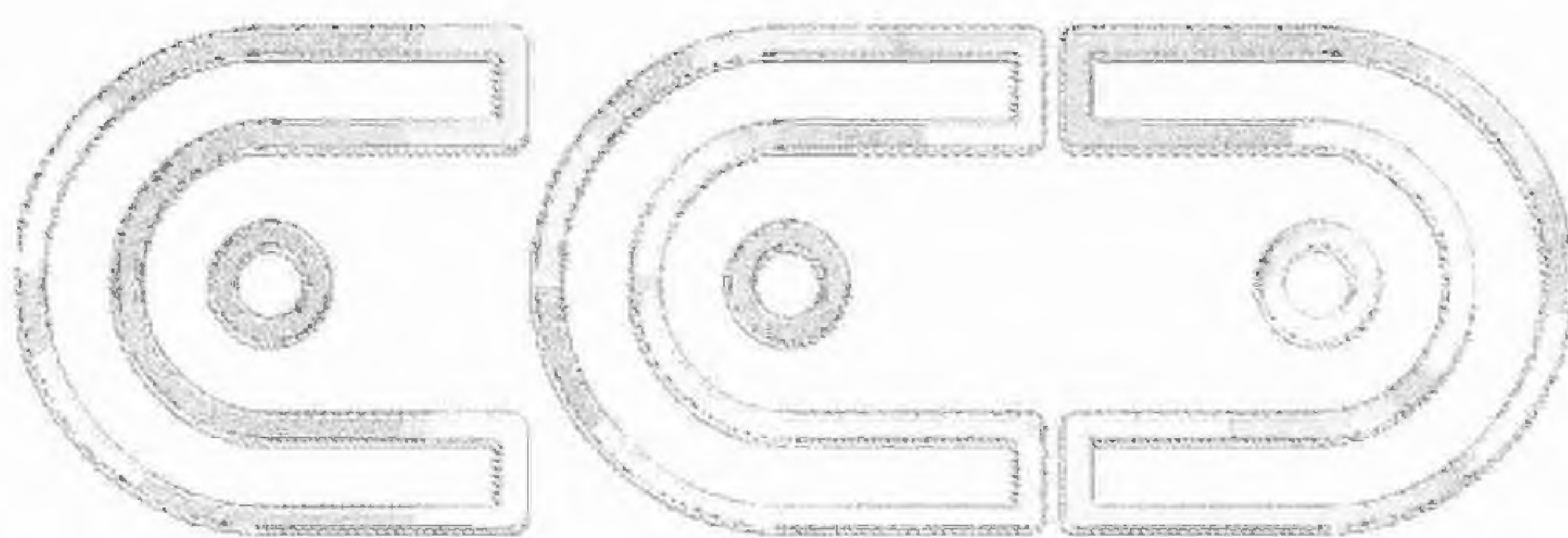
<i>Precizare</i>	3
<i>Partea întâi</i>	15
<i>Partea a doua</i>	44
<i>Partea a treia</i>	156

SCHIMBUL

<i>Precizare</i>	235
<i>Prefața autorului</i>	261
<i>Actul I</i>	265
<i>Actul II</i>	316
<i>Actul III</i>	347

CUMPĂNA AMIEZII

<i>Precizare</i>	391
<i>Prefața autorului</i>	403
<i>Actul I</i>	411
<i>Actul II</i>	463
<i>Actul III</i>	499

Scanare și prelucrare digitală

EM

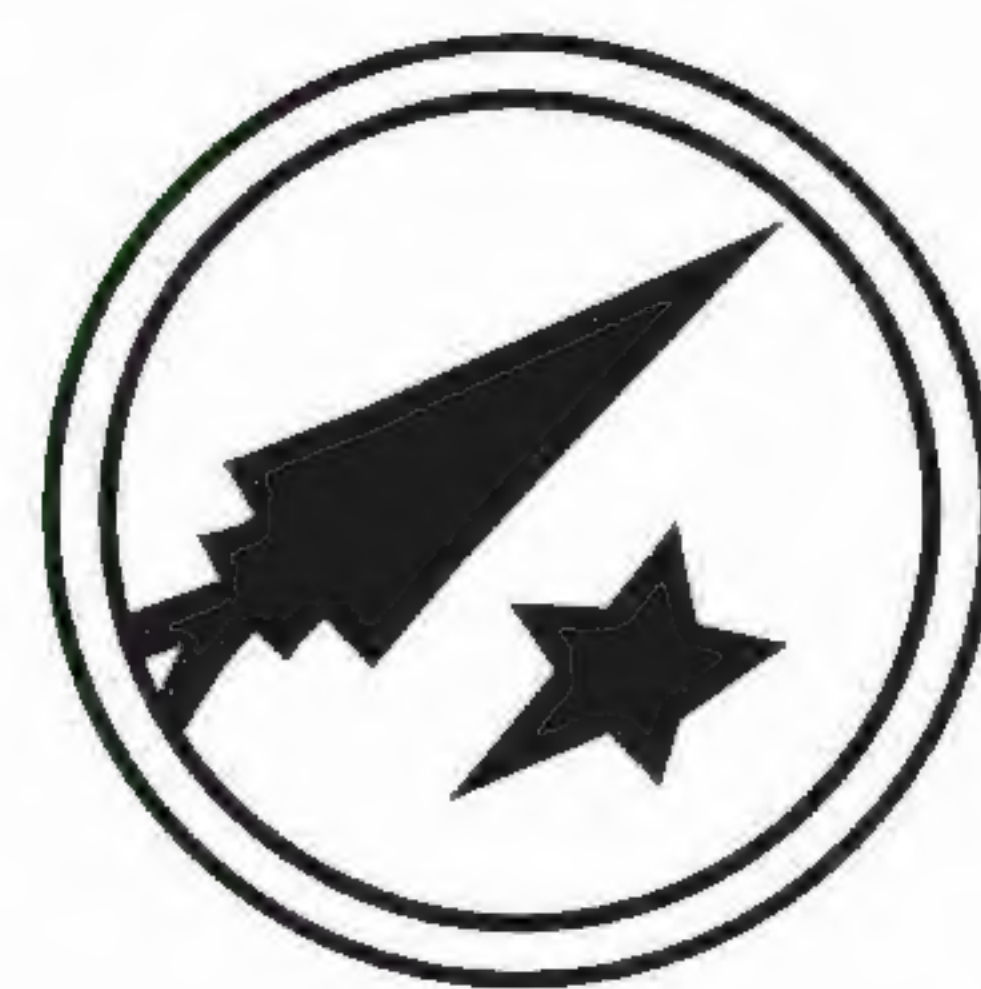
de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2024

